

**ΕΥΣΕΒΙΟΣ
ΜΑΤΘΕΟΠΟΥΛΟΣ**

ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΜΑΤΘΟΠΟΥΛΟΣ

† ΣΕΡΑΦΕΙΜ Γ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ
ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ

ΕΥΣΕΒΙΟΣ
ΜΑΤΘΟΠΟΥΛΟΣ
(ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ)

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ

ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΩΝ Η «ΖΩΗ»

*"Εκδοσις 'Αδελφότητος Θεολόγων «Ζωὴ»
Ιπποκράτους 189, Αθῆναι 1980*

PRINTED IN GREECE

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Β' ΕΚΔΟΣΕΩΣ

Η 'Αδελφότης Θεολόγων «Ζωὴ» ἐπιθυμεῖ νὰ καταλειφθῇ γραπτόν τι μνημεῖον, ἔξεικονίζον δπωσδήποτε τὸν ἐκλιπόντα πολυφύλητον πνευματικὸν πατέρα καὶ ἴδρυτὴν τῆς 'Αδελφότητος καὶ σοφὸν αὐτῆς κυβερνήτην, ἀρχιμανδρίτην Εὐσέβιον Μαθόπουλον. Διότι, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, τὰ μὲν παλαιὰ μέλη τῆς 'Αδελφότητος φεύγουν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, τὰ δὲ λοιπὰ θέλουν νὰ ἔχουν περὶ τοῦ ἴδρυτοῦ βιογραφικὰς πληροφορίας. 'Αντιλαμβάνεται δῆμος δτι εἶναι δύσκολον ἔργον νὰ διαχωραφήσῃ τις τὴν προσωπικότητα καὶ τὴν ὑπερεξηκονταετῆ αὐτοῦ ἐν τῇ 'Ἐκκλησίᾳ δρᾶσιν, ὡς ἐτόνισε κατ' ἐπανάληψιν ἐν τῷ ἐπικηδείῳ εἰς τὸν πατέρα Εὐσέβιον λόγῳ του καὶ δ ἀείμνηστος 'Αρχιεπίσκοπος 'Αθηνῶν Χρυσόστομος. Τοσούτῳ δὲ μᾶλλον δύσκολον ἔργον, καθόσον περὶ τῆς δράσεώς του, καὶ ἴδιως τῆς καταλαμβανούσης τὰς τρεῖς τελευταίας δεκαετίας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, καθ' ἃς οὐδεὶς ἐκ τῶν τῆς 'Αδελφότητος ὑπῆρχεν δ παρακολουθῶν, ἐπιμελῶς ἀπέφευγεν δ π. Εὐσέβιος νὰ κάμην λόγον καὶ εἰς ἡμᾶς ἀκόμη τοὺς δμοδιαίτους καὶ δμοσκήνους του. Διότι ἐφρόνει, ἐν τῇ διακρινούσῃ αὐτὸν ταπεινοφροσύνῃ, δτι οὐχὶ ἔκτακτόν τι, ἀλλ' «δ ὥφειλε ποιῆσαι πεποίηκε», καὶ ἐπομένως οὐδενὸς λόγου ἄξια ἐθεώρει τὰ ἔργα του.

'Ἐν τούτοις ἐπιχειροῦμεν διὰ τοῦ παρόντος βιογραφικοῦ σχεδιάσματος νὰ παράσχωμεν πληροφορίας τινὰς περὶ τοῦ π. Εὐσεβίου.

Διότι γνωρίζομεν δτι και διὰ τοὺς γνωρίσαντας αὐτὸν πιστοὺς θὰ ἡτο μεγάλη παρηγορία και ἐνίσχυσις εἰς τὴν χριστιανικὴν ζωήν, εἰς τὴν ὅποιαν ἐγέννησεν αὐτοὺς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, ἡ παροχὴ ἀπλῶν ἔστω πληροφοριῶν περὶ τοῦ καθόλου βίου του, ὅπως ἀπέδειξεν ἡ πρώτη ἔκδοσις τοῦ παρόντος. Ὁχι δὲ δλίγοι εἶναι οἱ μὴ γνωρίσαντες δόλοτελῶς τὸν π. Εὔσεβιον, πρὸ παντὸς νεώτεροι τὴν ἡλικίαν, ἀλλ’ ἐπιθυμοῦντες, διὰ βιβλίου ἔστω, νὰ κάμουν μὲ αὐτὸν γνωριμίαν. Καὶ τοῦτο διὰ νὰ τονωθοῦν ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ ἀνδρὸς και καθοδηγηθοῦν ἀπὸ τὴν πνευματικὴν καθοδήγησίν του, ἡ ὅποια ἔξακολουθεῖ νὰ ἐμπνέη και δδηγῇ, ὅπως θλέπομεν εἰς τὰ πράγματα τώρα μετὰ μίαν περίπου εἰκοσαετίαν.

Ἴσως δὲ και διὰ τὴν ίστορίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος δὲν θὰ ἡτο ἄχρηστος ἡ προσφορὰ βιογραφικῶν τινων περὶ τοῦ πατρὸς Εὔσεβίου σημειώσεων, ἀπολύτως ἀκριβῶν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 16 Αύγουστου 1948

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΚΑΙ Η ΚΑΘΙΕΡΩΣΙΣ ΤΟΥ

Tὰ πρῶτα ἔτη του.

Ο ΠΑΤΗΡ Εύσέβιος, ὁ φέρων πρὸ τῆς εἰς τὸν μοναχικὸν ζίον κατατάξεώς του τὸ βαπτιστικὸν ὄνομα Βασίλειος, ἐγεννήθη ἐν Μελισσοπέτρᾳ τῆς Γορτυνίας (τότε Τρεσταινά) κατ’ Ἰανουάριον τοῦ ἔτους 1849. Ήτύχησε νὰ γεννηθῇ εἰς περιθάλλον εὔσεβές, διότι οἱ διμοχώριοι του ἐδιδάσκοντο καὶ καθωδηγοῦντο ὑπὸ ἵερέων, οἱ δποῖοι ἐφοίτησαν εἰς τὴν ἐπὶ τουρικορασίας ἀκμάσασαν περίφημον Σχολὴν τῆς Δημητσάνης, δόποθεν πρὸς τῇ παιδείᾳ ἐνεπνέοντο καὶ τὴν εὔσεβειαν. Καὶ διὰ τοῦτο οἱ τῆς περιφερείας ἔκεινης διέφερον ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἄλλων τῆς Πελοποννήσου μερῶν. Ἀλλ’ ἐπὶ πλέον ητύχησε νὰ κληρονομήσῃ τὴν εὔσεβειαν γονέων εὔσεβῶν. Ἐντεῦθεν δὲ ἔξηγεῖται, διατί ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας παρουσίαζε δείγματα, τὰ δποῖα προετύπουν ὅτι θ' ἀπέβαινεν οὐχὶ κοινός τις καὶ συνήθης τύπος Χριστιανοῦ.

Τὰ πρῶτα γράμματα ὁ Βασίλειος ἐδιδάχθη παρὰ γηραιᾶς τινος εὐσεβοῦς διδασκαλίσσης, φοιτησάσης καὶ ταύτης εἰς τὴν Σχολὴν τῆς Δημητσάνης, καὶ συνέχισεν εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον Ζατούνης. Τὰ γράμματα ταῦτα τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου ἥσαν ἐπαρκῆ εἰς τὸν μικρὸν Βασίλειον διὰ ν' ἀναγινώσκη ἀπλήστως ϕιογραφίας ἀγίων τῆς Ἐκκλησίας ἀν-

δρῶν, ἐκ τῶν δποίων ἴδιαιτέραν ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν εἰς αὐτὸν ἡ τοῦ ἀγίου Ἀλεξίου. Εἰς τὴν ψυχήν του ἥρχισε νὰ ἀνάπτη πλέον ὁ πόθος ὅπως ἀποθῆ καὶ αὐτὸς μίαν ἡμέραν μιμητῆς τῶν ἀγίων. Τὸν πόθον δὲ τοῦτον ἐνίσχυε καὶ ἡ εὔσέβεια τῆς μητρός του, ἡ δποία, διὰ νὰ διαφυλάξῃ ἀμόλυντον τὴν παιδικήν του ἀγνότητα, ἐνωρίτατα τοῦ ἔκαμε γνωστήν καὶ τοῦ ὑπενθύμιζε συχνὰ καὶ ταύτην τῆς ἀμαρτίας τὴν συνέπειαν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνη Ἱερεὺς ἐκεῖνος ποὺ ἡμάρτησε καὶ εἰς τὴν παιδικήν ἀκόμη ἡλικίαν: «Ἡ Ἱερωσύνη, τοῦ ἔλεγεν, εἶναι σὰν τὸ μάτι ποὺ δὲν δέχεται οὕτε τὴν ἔλαχίστην τρίχα». Ζωντανὰ ἀλλωστε παραδείγματα ἐναρέτων ἀνδρῶν ὑπεξέκαυσαν ἀκόμη περισσότερον τὸν πόθον του. Διότι τὴν πατρίδα του ἐπεσκέπτοντο μοναχοὶ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου καὶ ἐφίλοιξενοῦντο πολλάκις ὑπὸ τῶν γονέων του. Τούτους ὁ μικρὸς Βασίλειος ὅχι μόνον ἀπεθάμψαζεν, ἀλλ’ ἐφαντάζετο ὡς ἐπιγείους ὄγγελους. Ἡ φήμη δὲ τοῦ Ἰγνατίου Λαμπροπούλου — περὶ τοῦ δποίου θὰ γίνη λόγος εἰς τὴν συνέχειαν — ἡ διαδεδομένη τότε καθ’ ἄπασαν τὴν Πελοπόννησον, ἔθεσεν δριστικῶς τὴν σφραγίδα εἰς τὴν κλίσιν καὶ τὸν πόθον τοῦ μικροῦ Βασιλείου.

Καὶ ἴδού δ Θεός, δ δποίος ἀπὸ ρίζης ἐκαλλιέργει τὸν τρυφερὸν τοῦτον βλαστόν, διανοίγει τὴν ὄδον τῆς πραγματοποίησεως τοῦ πόθου του. Εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου εύρισκετο τότε ὁ πρὸς μητρός θεῖος τοῦ μικροῦ Βασιλείου Ἱεροδιάκονος Ἱερόθεος Μητρόπουλος, ὁ μετέπειτα ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν καὶ Ἡλείας. Μετὰ τούτου ἥνοιξεν ἀλληλογραφίαν, ἀνεκοίνωσε τὸν πόθον του ὅπως μονάση, καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ φροντίσῃ καὶ προσληφθῇ ὡς ὑποτακτικὸς τοῦ Ἱερομονάχου Ἰγνατίου Λαμπροπούλου. Ὁ Ἱερόθεος ἐπέτυχε μὲν τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Ἰγνατίου, ἔγραψε δὲ πρὸς τὸν πατέρα τοῦ Βασιλείου, Δημήτριον Ματθόπουλον καὶ τὸν πρότρεπτο θερμῶς νὰ μὴ ἐμποδίσῃ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ πόθου τοῦ υἱοῦ του. Ἐκεῖνος ὅμως καίτοι ὡς ἐσημειώθη ἦτο εὔσεβής, ἐδίσταζεν, ἀφ’ ἐνὸς μὲν διότι ὁ δεκατετραετῆς Βασίλειος τοῦ παρεῖχεν ὅχι μικρὰν θοήθειαν εἰς τὰς ἐργασίας του, ἀφ’ ἐτέρου δὲ διότι κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἶχε προσβληθῆ ὑπὸ ἐλωδῶν πυρετῶν καὶ δὲν ἐθεώρει φρόνιμον νὰ

ἀπομακρύνη ἀπὸ τῆς οἰκιακῆς περιθάλψεως τὸ πάσχον παιδί του. Ἐλλ' ὁ πυρετός, ὁ ικατέχων τὴν ψυχὴν τοῦ νέου διὰ τὴν νέαν ζωήν, ἡ ὅποια διηνοίχθη τόσον φωτεινὴ ἐνώπιόν του, ἵτο πολὺ σφοδρότερος τοῦ ικατέχοντος τὸ σῶμα του πυρετοῦ. Ἡ μητέρα του ἀλλωστε, ἀρχῆθεν ὑποθάλπουσα τὴν κλίσιν τοῦ υἱοῦ της, ικατώρθωσε τώρα νὰ μεταπείσῃ τὸν σύζυγον δριστικῶς μὲ τὸ ἔξῆς ἀξιοσημείωτον ἐπιχείρημα, τὸ ὅποιον χαρακτηρίζει τὴν εύσεβειαν τῶν γονέων του: «Ἄφησε τὸ παιδί νὰ ὑπάγῃ, διότι ὅταν θὰ γίνη παπᾶς, θὰ μᾶς μνημονεύῃ».

Στὶς 3 Οκτωβρίου 1863 ὁ Δημήτριος Ματθόπουλος ὠδήγησε τὸν δεκατετραετῆ υἱόν του Βασίλειον (τὸν μετέπειτα Εὐσέβιον) εἰς τὴν ιστορικὴν Μονὴν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Εἰς τὴν Μονὴν αὐτὴν τότε ἔγκατεσθίουν διακόσιοι περίπου μοναχοί, μεταξὺ τῶν ὅποιων σεβάσμιοι γέροντες, διακρινόμενοι ἐπ' ἀρετῇ καὶ πολυειδῶς συνδραμόντες εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἄγῶνα. «Οταν τὸν παρουσίασεν εἰς τὸν Ἰγνάτιον Λαμπρόπουλον, ἐκεῖνος ἐδίστασεν, ἀν̄ ἐπρεπε νὰ κρατήσῃ τὸν νέον, διότι ἡ ὅψις του ἐμαρτύρει τὴν ἐλονοσίαν, ἐκ τῆς ὅποιας ἐπασχεῖν. Ο Βασίλειος ἐπέμεινε παρακαλῶν καὶ ισχυριζόμενος ὅτι δὲν ἔχει τίποτε τὸ σοθαρὸν καὶ ὅτι ταχέως θὰ γίνη Ὁγιής. Ο Ἰγνάτιος ιαμφθεὶς ἐκ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ νέου συγκατετέθη, καὶ οὕτως δι Βασίλειος προσελήφθη ὡς ὑποτακτικός του. Ἐλλ' εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο θὰ ἔχρειάζετο νὰ γίνη εἰδικὸς λόγος, ἀφ' ἐνὸς μὲν περὶ τοῦ Ἰγνατίου Λαμπροπούλου, ἀφ' ἐτέρου δὲ περὶ τῆς τότε ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, ἵνα νοηθῇ καλύτερον ἡ διαμόρφωσις τῆς προσωπικότητος τοῦ πατρὸς Εὐσέβιου.

'Η φυσιογνωμία τοῦ Ἰγνατίου Λαμπροπούλου.

Ο Ἰγνάτιος Λαμπρόπουλος ὑπῆρξεν ὅλως ἔξέχουσα φυσιογνωμία τοῦ ἐλληνικοῦ Κλήρου. Εἰς τοῦτον ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ὁφείλει τὴν πρώτην, κατὰ τοὺς μετά τὴν ἀπελευθέ-

ρωσιν ἀπὸ τῆς τουρκικῆς δουλείας χρόνους, ἀποστολικὴν ἐργασίαν πρὸς θρησκευτικὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὡς ἐσημείωσε καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος εἰς τινα πρὸ ἑτῶν δημοσιευθεῖσαν μονογραφίαν του. Ἐγενήθη εἰς Βραμοσέλαν τῆς Μεγαλοπόλεως τῷ 1814. Κατετάχθη εἰς τὴν Ἱεράν Μονὴν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου καὶ ἔξεπαιδεύθη παρὰ τινι Σχολάρχῃ ἐν Μάνῃ καὶ δι' ἵδιων μελετῶν ἄριστα καταρτισθεὶς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἐχειροτονήθη διάκονος τῷ 1839. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦλθεν ἐξ Ἐπτανήσου εἰς τὰς Πάτρας ὁ Κοσμᾶς Φλαμιᾶτος, ἔξορισθεὶς ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς διοικήσεως. Ὁ Φλαμιᾶτος ὑπῆρξε διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἔξαιρετικὸν φαινόμενον Χριστιανοῦ, μὲ πίστιν μεγάλην καὶ σταθεράν καὶ ζῆλον φλογερόν. Ἐπειδὴ εἶχεν ἱκανὴν παιδεύσιν, ἐκλήθη ὑπὸ τῶν "Αγγλων εἰς τὴν θέσιν τοῦ καθηγητοῦ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας. Ἄλλ' ἐκεῖνος εἶχεν εἰς ἀνώτερα ἰδανικὰ ἐστραφμένον τὸν νοῦν καὶ δι' αὐτὸν δὲν ἐδέχθη τὴν θέσιν. Σκοπὸν τῆς ζωῆς του ἔθεσε τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Ὁρθοδόξου θρησκείας καὶ τὸν φωτισμὸν τοῦ λαοῦ. Ἡ καυστικὴ δύμως γλῶσσα, τὴν ὅποιαν μετεχειρίζετο καὶ ἡ ἀσυνήθης σφοδρότης, μὲ τὴν ὅποιαν ἐστηλίτευεν ἐν Ἐπτανήσῳ τὰς ἐνεργείας τῶν προπαγανδιστῶν Προτεσταντῶν ἀφ' ἐνὸς καὶ τὰς τῶν Μασσόνων ἀφ' ἑτέρου, προύκάλεσε τὴν ἔξορίαν του. Εἰς τὰς Πάτρας ἤρχισεν ἔργον ἴεραποστόλου. Διὰ τοῦ προφορικοῦ κηρύγματος, διὰ τῆς ἀλληλογραφίας, διὰ τῶν περιοδειῶν του κατήχει καὶ προπαρεσκεύαζε τὰ κατάλληλα διὰ νὰ φωτίσουν τὸν λαὸν πρόσωπα. Εἰς μίαν δὲ τοιαύτην περιοδείαν του συνήντησεν ἐν Αἴγιῳ τῷ 1842 καὶ τὸν Ἰγνάτιον Λαμπρόπουλον, εἰς τὸν ὅποιον ἤναψε ζωηροτάτην τὴν φλόγα τοῦ ζήλου καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος τοῦ θείου λόγου, διὰ τὴν χριστιανικὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὁ αὐτὸς ἐπίσης συνήντησεν εἰς κάποιο ὀσκητήριον παρὰ τὸ χωρίον τῶν Καλαθρύτων "Αρμπουνα μονάζοντα μοναχὸν Χριστοφόρον Παναγιωτόπουλον, τὸν ἔκτοτε γνωστὸν καὶ περίφημον ὑπὸ τὸ δόνομα «Παπουλάκος», καὶ τοῦ ἐνέπνευσε τὸν ἐνθουσιασμὸν ὅπως ἀναλάβῃ ἴεραποστολικὴν δρᾶσιν. Καὶ εἶναι γνωστὴ ἐκ παραδόσεως μέχρι σήμερον ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον ἡ πολύκροτος καὶ ἐπω-

φελεστάτη δρᾶσις τοῦ ἀγραμμάτου μέν, ἀλλὰ ζηλωτοῦ ἐκείνου
ἴεραποστόλου.

Ἡ μετὰ τοῦ Φλαμιάτου γνωριμία καὶ ἡ συνεχὴς μετ' αὐτοῦ
ἀλληλογραφία, πολλὰ ὠφέλησε τὸν Ἰγνάτιον Λαμπρόπουλον.
Ἀνέλαβε περιοδείας ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον, καθ' ᾧ διὰ τοῦ
κηρύγματος καὶ τῆς ἔξομολογήσεως, τῆς συνετῆς δὲ καὶ ἀπο-
φευγούσης τὰς ὑπερβολὰς τοῦ Παπουλάκου — ὅστις δὲ ὑπαι-
νιγμῶν του κατὰ τῆς θασιλείας προύκάλεσε τὸν διωγμόν του —
συμπεριφορᾶς του διήγειρε ζωηράν θρησκευτικὴν κίνησιν, ὅ-
λως ἄγνωστον εἰς τὴν Ἑλλάδα μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τῷ
1849 δὲ Φλαμιάτος ἔξέδωκε φυλλάδιον κατὰ τῶν Μασσόνων
ὑπὸ τὸν τίτλον «Φωνὴ ὀρθόδοξος καὶ σπουδαία», ἐν τῷ ὅποιώ
ἐστηλίτευσε τὰς κατὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐνεργείας
τούτων, ὡς καὶ τῶν προπαγανδιστῶν, ὑποκινουμένων ὑπὸ τῆς
Ἀγγλίας. Τοῦτο ἥρκεσε διὰ νὰ διεγείρῃ διωγμὸν κατ' αὐτοῦ
καὶ τοῦ Ἰγνατίου Λαμπροπούλου, ὡς συνωμοτῶν κατὰ τοῦ
καθεστῶτος. Καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, καθόσον δὲ Ἰγνάτιος ἔθεω-
ρήθη συντάκτης τοῦ φυλλαδίου, ἐπειδὴ ἐφέρετο ὡς ἐκδοθὲν
ὑπὸ τοῦ Ι. Μ. (δηλαδὴ Ἰγνατίου Μεγαλοσπηλαιώτου). Συνε-
λήφθησαν λοιπὸν δὲ Φλαμιάτος καὶ δὲ Ἰγνάτιος καὶ περιστρό-
μενοι ὑπὸ θαναύσων χωροφυλάκων ἀνὰ τὰς φυλακάς, ἐρρί-
φθησαν, μετὰ πολλὰς περιπετείας, εἰς τὰς φυλακάς τοῦ Ρίου
πλησίον τῶν Πατρῶν. Κατεσχέθη δὲ καὶ ἡ εἰς τὴν Μονὴν τοῦ
Μεγάλου Σπηλαίου πολύτιμος τοῦ Ἰγνατίου ἀλληλογραφία,
ἡ ὅποια ἔκτοτε ἀπωλέσθη. Μετ' αὐτῶν δὲ συνελήφθησαν καὶ
ἔκατὸν ἄλλα εύσεβη καὶ σεβάσμια πρόσωπα, μετὰ τῶν ὅποιων
δὲ Φλαμιάτος εύρισκετο εἰς ἀλληλογραφίαν.

Πρέπει νὰ σημειωθῇ δὲ δὲ Φλαμιάτος δὲ ἐπιστολῶν μα-
κρῶν καὶ πολυσελίδων ἐδίδασκε, καθ' ὃν τρόπον θὰ ἐδίδα-
σκε σήμερον διὰ περιοδικοῦ ἐντύπου. Τὰς ἐπιστολὰς αὐτὰς
ἔγραφε τὴν νύκτα, τὴν ὅποιαν εἶχε διαιρέσει εἰς τρία τμῆμα-
τα· ἐν δὲ ἀνάπτασιν, ἔτερον δὲ ἀλληλογραφίαν καὶ τρίτον
διὰ προσευχήν. Μετὰ τρεῖς μῆνας δὲ μὲν Κοσμᾶς Φλαμιάτος
ἀπέθανεν εἰς τὴν φυλακὴν ἐκ τῶν ταλαιπωριῶν, δὲ δὲ Ἰγνάτιος
καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἔγκλειστοι ἀπεφυλακίσθησαν. Ἀλλά, ἐντο-
λῇ τῆς Ι. Συνόδου, περιωρίσθη δὲ Ἰγνάτιος εἰς τὴν Μονὴν
τοῦ Μ. Σπηλαίου, ὅπου ἔξηκολούθησε περιωρισμένος καὶ ἐπι-

τηρούμενος μέχρι τής ἔξωσεως τοῦ "Οθωνος. Ἀλλὰ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο εἰς τὴν Μονὴν δὲν ἔπαινεν ἀπὸ τοῦ νὰ κηρύττῃ τὸν θεῖον λόγον πρὸς τοὺς προσερχομένους προσκυνητάς, νὰ ἔξομολογῇ αὐτοὺς καὶ νὰ ἀλληλογραφῇ πρὸς τὰ πολυπληθῆ πνευματικά του τέκνα. Μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ "Οθωνος ἀνέλαβε νέας καὶ τακτικὰς ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον περιοδείας, κατὰ τὰς ὁποίας διὰ τοῦ ζήλου του, τῆς ἀρετῆς του καὶ τῆς πνευματικῆς του ἐργασίας ἐπλήθυνε τοὺς εὔσεβεῖς καὶ προύκάλεσεν ἀξίαν λόγου θρησκευτικὴν κίνησιν, ἔνεκα τῆς ὁποίας μεγάλην εύρισκε πανταχοῦ ἐκτίμησιν καὶ ὑποδοχήν. Ἐσχηματίσθη δὲ περὶ αὐτὸν καὶ κύκλος εύσεβῶν καὶ ἐνθουσιաδῶν κληρικῶν. Ἐκτὸς τοῦ Γαβριὴλ Παπανικολάου καὶ τοῦ Εὐσεβίου, τοὺς ὁποίους προσέλαβεν ὑποτακτικούς, πρὸ πολλοῦ ἥδη ἐσχετίσθη μὲ τὸν συμμοναστήν του Ἱεροδιάκονον Ἱερόθεον Μητρόπουλον. Βραδύτερον δὲ μὲ τὸν Νεῦλον Νικολαΐδην καὶ τὸν ἔξ, Ἀμφίστης ἱερέα Ἡλίαν Βλαχόπουλον. Οὗτος μεταβάσις εἰς τὸ Μ. Σπήλαιον διὰ νὰ ἔξομολογηθῇ, ἔλασεν ἀπὸ τὸν Ἰγνάτιον τὴν ὄθησιν πρὸς δρᾶσιν εὐρυτέραν, ἥτις τὸν ἀνέδειξεν ἔπειτα περιάκουστον εἰς τὰς Ἀθήνας, Πειραιᾶ, Πάτρας, Βόλον Ἱεροκήρυκα καὶ ἐπιστήθιον τοῦ Εὐσεβίου φίλον καὶ συνεργάτην.

Τὴν ἀποστολικὴν δρᾶσιν τοῦ Ἰγνατίου ἐκτιμῶσα ἡ Ἱερὰ Σύνοδος πολλάκις τὸν παρεκάλεσε νὰ δεχθῇ τὴν θέσιν τοῦ Ἱεροκήρυκος, τὸν προέτεινε δὲ καὶ ἐπίσκοπον Τριφυλλίας· ἀλλ’ ἐκεῖνος ἀπέκρουσε τὸ ἀξίωμα, προσβάλλων τὴν βλάσην τῆς ὑγείας του. «Διὰ νὰ μὴ περιπέσω εἰς ναυάγιον πνευματικὸν καὶ σωματικόν (ἔγραφε τῇ 10 Φεβρουαρίου 1866 εἰς σωζομένην ἐπιστολὴν του), εύθὺς ὅτε μέλλω εὐπλοῖσαι, δὲν παραδέχομαι τὴν πρότασιν τῆς ἐπισκοπῆς, ἡ ὁποία χρήζει διπλοῦν ἄνθρωπον, ὅγιη καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα...» Ισως εἰμὶ ὀφέλιμος ἐν μέρει καὶ ἄνευ τῆς ἐπισκοπικῆς ἀξίας». Αἱ μακραὶ ταλαιπωρίαι, εἰς τὰς ὁποίας εἶχεν ὑποθληθῆ, ἐκλόνισαν σοθαρῶς τὴν ὑγείαν του καὶ ἔθεσαν πρόωρον τέρμα εἰς τὴν ζωήν του. Εἰς ἥλικιαν 55 ἔτῶν, τῇ 22 Ιουνίου 1869, ἔξήκοντα ἔτη πρὸ τῆς τελευτῆς τοῦ πατρὸς Εὐσεβίου παρέδιδεν εἰς Κύριον τὸ πνεῦμα ἐν Κερπινῇ τῶν Καλαθρύτων ὁ Ἰγνάτιος Λαμπρόπουλος. Κατανυκτικὴ πρὸς τὸν Θεόν δέησις προηγήθη καὶ αἱ τελευταῖαι ἐντολαὶ πρὸς τοὺς παρ' αὐτῷ διαρκῶς μένοντας

μαθητάς του Γαθρήλ καὶ Εύσέβιον, εἰλικρινῶς θλιβομένους διὰ τὸν ἀποχωρισμὸν ἀπὸ τοῦ προσφιλοῦ πνευματικοῦ τῶν πατρός.

Ἡ εἰδῆσις τοῦ θανάτου τοῦ Ἱγνατίου κατέθλιψε τόσον τοὺς πατέρας τῆς Μονῆς, ὅσον καὶ τὰ πνευματικά του τέκνα, προύκάλεσε δὲ εὕφημα σχόλια καὶ τοῦ περιωρισμένου ἀκόμη τότε ἀθηναϊκοῦ Τύπου. Οὕτως ἡ ἐν Ἀθήναις ἐκδιδομένη ἐφημερὶς «Αἴών» (7 Ἰουλίου 1869) ἔγραφεν· «ὅ δεῖμνηστος Ἱερομόναχος καὶ πατήρ, καλῶς γινώσκων τὸν προορισμὸν αὐτοῦ, δὲν ἔπαιε πανταχοῦ περιφερόμενος, διδάσκων, νουθετῶν, ἔξομολογῶν, τὰ πάντα ποιῶν ἵνα πολλοὺς φέρῃ εἰς τὴν εὐθείαν δόδον καὶ πολλοὺς σώσῃ, ὃστε δὲ θάνατος αὐτοῦ ἥδη θεωρεῖται μεγίστη πνευματικὴ στέρησις». Ὁ δὲ Ἱερόθεος Μητρόπουλος, δι μετέπειτα ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν, ἡμέρας τινάς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἱγνατίου εἰς βιογραφικὸν σχεδίασμα διὰ τῶν ἔξῆς συνώψιζε τὴν ὅλην δρᾶσιν τοῦ Ἱγνατίου: «Παρεδόθη δλος εἰς τὴν διακονίαν τοῦ θείου λόγου, πλήρης θείου ζήλου ὑπὲρ τοῦ θριάμβου τῆς δόξης τῆς Ὁρθοδόξου Ἑκκλησίας, κατεφρόνησεν ἐπιθλασθῆ καὶ ἐπισφαλῆ δόξαν τοῦ κόσμου τούτου δὲν ἐπεθύμησε ν ἀνέλθη εἰς ύψηλάς θέσεις, καίτοι προσκαλούμενος... κατὰ πάντα ἔξετέλεσε τὴν ἀποστολήν του, γενόμενος ἀπόστολος τοῖς ἔργοις, μάρτυς τῇ προαιρέσει, δοσιος καὶ δίκαιος τὸν θίον».

Ως πρὸς τὴν τότε ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν θὰ ᾧτο ἄρμοδιώτερος νὰ διημιλήσῃ ὁ σοφὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἴστορίας καθηγητῆς καὶ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδόπουλος. «Μέχρις αὐτοῦ (τοῦ Ἱγνατίου), γράφει⁽¹⁾, οὐδεμίᾳ πρόνοια κατέστη δυνατὸν νὰ ληφθῇ ὑπὲρ τοιούτου Ἱεροῦ καὶ ψηλοῦ σκοποῦ (δηλαδὴ ὑπὲρ τῆς θρησκευτικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ λαοῦ). Ὁ θίος τῆς Ἑκκλησίας διέρρεεν ἐν μέσῳ δυσπεριγράπτων ἀνωμαλιῶν καὶ θλιβερῶν ἐσωτερικῶν ἀγώνων, πρωτοστατούντων τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου, τοῦ μὲν ἀμυνομένου τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καθεστῶτος, τοῦ δὲ πολεμοῦντος αὐτό. Οἱ ἄκαρποι

(1) Ἀνάπλασις ἀριθ. 17 τῆς 1 Σεπτεμβρίου 1924.

καὶ πείσμονες ἀγῶνες ἐξήντλουν πάσας τῆς Ἐκκλησίας τὰς δυνάμεις. Ὁ λαὸς πρὸ μικροῦ ἐξελθὼν ἐκ τῆς μακρᾶς κατὰ τῶν Τούρκων ἐπαναστάσεως, ἔμεινεν ἄνευ θρησκευτικῆς διδασκαλίας καὶ ἄνευ πνευματικῆς ἐπιστασίας. Ποῦ καὶ ποῦ μόνον ἐν τοῖς ναοῖς τῶν Ἀθηνῶν ἤκουετο τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου διὰ τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου ἢ τοῦ Νεοφύτου Βάρμα ἢ ἄλλου τινὸς ἐν σπανίαις περιστάσεσιν. Ὁ λαὸς τῆς ὑπαίθρου χώρας ἔμενεν ἀποίμαντος. “Ενεκα τῆς μὴ γενομένης ἔτι ἀναγνωρίσεως τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος παρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἥρξατο ἐκλείπουσα καὶ ἡ Ἱεραρχία. Τέσσαρες ὑπέργηροι ἐπίσκοποι ὑπῆρχον μόνον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος περὶ τὰ μέσα τοῦ ιθ’ αἰῶνος. Ἀκριθῶς δὲ τὴν ἐποχὴν περίπου ἐκείνην ἔρχεται ἐκ Κεφαλληνίας δικοσμᾶς Φλαμιᾶτος, ἐμπνέει εἰς τὸν Λαμπρόπουλον καὶ Παπουλάκον τὸν ὑπέρ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ζῆλον, ἀλλ’ διὰ μὲν Παπουλάκος, ἐπὶ μικρὸν ἔργασθείς, οἴσα ἐκ τοῦ πεδίου τῆς δράσεώς του ἐξετοπίσθη, δὲ δὲ Ἱγνατίος Λαμπρόπουλος οὐ μόνον τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου μετὰ τῆς ἔξομολογήσεως ἀνέλασθεν, ἀλλὰ καὶ προπαρεσκεύασε τοὺς κληρικούς ἐκείνους, οἵτινες ἔμελον νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῆς ἀρξαμένης θρησκευτικῆς κινήσεως ἐν Ἑλλάδι».

‘Η ἐπὶ τοῦ Εὐσεβίου ἐπίδρασις τοῦ Ἱγνατίου.

Τοῦ Ἱγνατίου Λαμπροπούλου διάμεσώτερος καὶ κατ’ εύθειαν μαθητής ὑπῆρξεν διοίκητος, εἰς τοῦ διποίου τὴν βιογραφίαν ἐπανερχόμεθα. Προσληφθείς, ὡς ἐσημειώθη ἀνωτέρω, διοίκητος (τότε Βασιλειος) ὑπὸ τοῦ Ἱγνατίου ὡς μαθητής του, ἔξηκολούθησεν ἐπὶ ἔτη νὰ βασανίζεται ὑπὸ τῶν πυρετῶν. Τὸ ἔργον δὲ τῶν πυρετῶν ὑπεβοήθησε καὶ τις μοναχὸς τοῦ Μ.

Σπηλαίου, ᔁχων ἐμπειρικάς τινας γνώσεις ιατρικής. Οὗτος νομίζων ότι διὰ Βασίλειος εἶχεν ὑπεραιψίαν ἀφήρει συχνά ἀπό τοῦ πάσχοντος ποσότητα αἴματος. Αἱ ἀφαιψάξεις δὲ αὐταὶ καὶ οἱ πυρετοὶ ὑπέσκαψαν τὴν ὑγείαν του, ἐδημιούργησαν χρονίαν κακεξίαν καὶ κεφαλαλγίαν, παθήσεις, αἱ διοῖαι τοῦ ἔμειναν ἔκτοτε διαρκής «σκόλοψ τῇ σαρκὶ», ἵνα «ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται». Παρ' ὅλα ταῦτα διὰ Βασίλειος εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Μ. Σπηλαίου ἐπεδόθη εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γραμματικῶν του γνώσεων. "Ηκουσεν ἐγκύκλια μαθήματα παρά τινος μοναχοῦ Σεραφείμ, ἀποφοίτου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, καὶ ταχέως διὰ τῆς ἐπιμελείας του κατώρθωσε νὰ ἔννοη ἀρχαίους "Ελληνας συγγραφεῖς καὶ Πατέρας τῆς Ἑκκλησίας. Εἰς τὴν μελέτην δὲ τούτων, θοήθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ γέροντός του, κατεγίνετο, καίτοι διετέλει σχεδὸν πάντοτε ὑπὸ πυρετόν. Ἡ μεγάλη του μάλιστα ἐπιμέλεια διήγειρεν εἰς τὸν ἐπίσης εὔσεβη καὶ ἐνάρετον Γέροντα τοῦ Ἰγνατίου ἱερομόναχον Γαθρὶὴν τὴν ὑπόνοιαν ότι διὰ τῶν μελετῶν ἔκεινων διὰ Βασίλειος ἀπέθλεπεν εἰς τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα. Τότε δὲ Ἰγνάτιος ἐπὶ παρουσίᾳ ικαὶ τοῦ νέου Βασιλείου εἶπε τὰ ἔξῆς ἀξιομνημόνευτα περὶ τῶν ἀξιωμάτων λόγια: «Δεσπότης δὲν εἶναι δύσκολον νὰ γίνῃ κανείς, ἀλλ' ἀνθρωπος τοῦ Θεοῦ εἶναι δύσκολον».

'Αλλ' ἡ σπουδαιοτέρα θοήθεια καὶ εὐεργεσία τοῦ Ἰγνατίου πρὸς τὸν μαθητήν του Βασίλειον ὑπῆρξε κυρίως ἡ ἐπίδρασις πρὸς διαμόρφωσιν τοῦ χαρακτῆρος του. 'Ο Βασίλειος εὗρε τὸν Ἰγνάτιον τοιούτον, διοῖον ἡ περὶ αὐτοῦ φήμη τὸν παρίστανε. Κληρικὸν ἀληθῶς ζηλωτὴν καὶ ἄγιον, διδάσκοντα καὶ ἐμπνέοντα διὰ τοῦ λόγου καὶ τοῦ βίου του. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ μέγας σεβασμός, ἀγάπη, ἀφοσίωσις ἀνεπτύχθη εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Βασιλείου πρὸς τὸν Γέροντά του. Μετὰ τριετίαν (εἰς ἥλικιαν 17 ἔτῶν) διὰ Βασίλειος ἐκάρη μοναχός, λαθὼν τὸ δόνομα Εὔσεβιος, ὑπὸ τὸ διοῖον ἔκτοτε εἶναι γνωστὸς ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν (1866) κατῆλθεν ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ Ἀπόστολος Μακράκης, διὸ διοῖος σπουδαίως τότε συνετέλεσεν εἰς τὴν δημιουργίαν θρησκευτικῆς κινήσεως ἐν Ἑλλάδι. Εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπως ἐσημειώθη καὶ προηγουμένως, τὸ μὲν κήρυγμα ἦτο σχεδὸν ἄγνω-

στον, ή δὲ ἐκκλησιαστικὴ κατάστασις ἀνώμαλος. Τότε λοιπὸν ἥρχισεν εἰς τὴν πλατεῖαν Ὁμονοίας ὁ Ἀπόστολος Μακράκης τὰ δημόσια κηρύγματά του μὲ δύναμιν ἔκτακτον. Τὰ διψασμένα πλήθη τοῦ λαοῦ συνέρρεον ν' ἀκούσουν τὸν νεοφανῆ διδάσκαλον, ή δὲ φήμη του ἔφθασε μέχρι τοῦ Μ. Σπηλαίου. “Οπως ἦτο φυσικόν, οἱ πρῶτοι συγκινηθέντες διὰ τὸ εὐχάριστον γεγονός, ὅτι Χριστιανὸς πίστεως καὶ λόγου ἐφάνη εἰς τὰς Ἀθήνας, ἥσαν ὁ Ἰγνάτιος Λαμπρόπουλος καὶ ὁ νεαρός του μαθητής Εὔσεβιος, οἱ δοποῖοι ἔσπευσαν νὰ ζητήσουν παρὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις τότε διαμένοντος φοιτητοῦ τῆς Θεολογίας Ἱεροθέου Μητροπούλου πληροφορίας περὶ τοῦ ἀνδρός. ‘Ο Ἱερόθεος ἐκ τῆς ἀφορμῆς αὐτῆς ἐγνώρισε τὸν Μακράκην καὶ ἔγραψεν ἐνθουσιώδῶς εἰς τὸν Ἰγνάτιον. ‘Ο Εὔσεβιος, ἀναγνώσας τὰ ἔως τότε ἐκδοθέντα καὶ τεθέντα εἰς κυκλοφορίαν συγγράμματα τοῦ Μακράκη, τὸν ἔξετίμησεν ἀκόμη περισσότερον καὶ ἐπεθύμει νὰ τὸν γνωρίσῃ προσωπικῶς. Μετ' ὀλίγον ὁ Ἰγνάτιος ἐγνώρισε τὸν Μακράκην εἰς τὰς Πάτρας καὶ ἐπιστρέψας εἶπεν εἰς τὸν Εὔσεβιον ὅτι «ὁ Μακράκης εἶναι ἔνας Χριστιανὸς φιλόσοφος». Τῷ 1868 ὁ Μακράκης ἐπεσκέφθη τὸ Μ. Σπῆλαιον καὶ ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου. Μεγάλη δὲ ὑπῆρξεν ἡ χαρὰ τοῦ Εὔσεβίου διὰ τὴν γνωριμίαν μετὰ τοῦ φλογεροῦ τὴν πίστιν καὶ ἐνθουσιώδους διδασκάλου.

Μετά ἐν ᾧτος, τῷ 1869, ἀπέθησκεν ὁ Ἰγνάτιος Λαμπρόπουλος, διὰ νὰ δημιουργήσῃ βαθεῖαν καὶ μέχρι σοθαρᾶς ἀσθενείας θλῖψιν εἰς τὸν Εὔσεβιον. Τόσον βαθέως ἐνεχάραξεν ὃ Ἰγνάτιος τὴν σφραγίδα τῆς προσωπικότητός του εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Εὔσεβίου, ὡστε οὗτος μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του δὲν ἤδυνατο νὰ διηγῆται τὰ κατὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Ἰγνατίου, χωρὶς νὰ δακρύῃ ἐκ συγκινήσεως. Διότι πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι δὲ τόσον ψυχρὸς καὶ ἀπαθῆτης κατὰ τὸ φαινόμενον Εὔσεβιος ἦτο φύσις αἰσθηματική, ἀλλ' εἶχε τόσον ἴσχυρὰν θέλησιν, ὡστε νὰ ἐπιθάλλεται εἰς ἑαυτὸν καὶ κυριαρχῆ ἀπολύτως ἐφ' ἑαυτοῦ.

Ο ἴδιος ἔγραψε μετά τινα ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰγνατίου εἰς τὸ περιοδικὸν «Κήρυγμα» τὰ ἀκόλουθα περὶ αὐτοῦ: «Ἐχρημάτισα μαθητής ἐπὶ ἔπτα ὄλοκληρα ἔτη τοῦ ἀοιδίμου ιεροδιδασκάλου Ἰγνατίου Λαμπροπούλου τοῦ Μεγασπηλαιῶτου, τοῦ ὄντος γνωστοῦ εἰς πολλοὺς νομούς καὶ πολλάς ἐπαρ-

χίας τῆς Ἐλλάδος διὰ τὰς ἀρετάς του καὶ τοὺς ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, τὴν δποίαν ὑπηρέτησε μετ' αὐταπαρνήσεως παραδειγματικῆς. Ἐξ αὐτοῦ δὲ ἐποτίσθη ν τὰ πρῶτα νάματα τῆς εὔσεβείας, οὕτως ὥστε νὰ διακρίνω τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν, τὴν πηγάζουσαν ἐκ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, ἀπὸ τὴν ψευδῆ, τὴν προερχομένην ἐκ τοῦ πονηροῦ καὶ ἀκαθάρτου πνεύματος».

Ἐκ τῶν κατὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Ἰγνατίου θὰ ἔχρειάζετο νὰ μνημονεύθῃ τὸ ὀκόλουθον, εἰς τὸ δποίον παρουσιάζεται ἀφ' ἐνὸς μὲν ὅτι ἡ ἀγάπη, τὴν δποίαν δι Εὔσέβιος ἔτρεφε πρὸς τὸν πνευματικὸν πατέρα του Ἰγνάτιον ἥτο κατ' ἔξοχὴν λεπτὴ καὶ πνευματική, ἀφ' ἐτέρου δὲ πόσον ἐνωρὶς εἶχεν ἀναπτυχθῆ εἰς τὴν ψυχὴν του ἥ πρὸς τὴν ταπεινοφροσύνην ἐκτίμησις. Τὸν Ἰγνάτιον πάντοτε μέν, ἀλλ' ἴδιας κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς του, περιεστοίχιζον πολλὰ πνευματικά του τέκνα καὶ ποικιλοτρόπως ἔξεδήλων τὸν πρὸς αὐτὸν θαυμασμόν των. Ὁ νεαρὸς Εὔσέβιος, εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ δποίου τόσον εἶχεν ἐπιδράσει ἐκ τῶν μελετῶν τῶν Πατέρων τὸ πνεῦμα τῆς ταπεινοφροσύνης, καίτοι πολὺν σεβασμὸν ἔτρεφε πρὸς τὸν Ἰγνάτιον, ἐν τούτοις ἐτόλμησε νὰ τοῦ κάνῃ ὑπόδειξιν σχετικὴν μὲ τὴν ταπεινοφροσύνην: «Γέροντα, τοῦ εἶπε, θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃς νὰ σοῦ εἴπω κάτι;» «Λέγε, Εὔσέβιε», ἀπήντησεν ἐκεῖνος εὐχαρίστως. «Διαθάζομεν εἰς τὰ πατερικά, ἔξηκολούθησεν δι Εὔσέβιος, ὅτι δι Σατανᾶς πολεμεῖ τὸν ἄνθρωπον κυρίως διὰ τῆς ὑπερηφανείας καὶ εἰς τὰς τελευταίας του ὥρας. Χρειάζεται προσοχὴ διὰ νὰ μὴ ὑπερηφανεύεθῆς ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους ποὺ ἀκούεις». Ὁ ταπεινὸς Ἰγνάτιος, ὅχι μόνον δὲν δυσηρεστήθη ἐκ τῆς ὑποδείξεως τοῦ νεαροῦ μαθητοῦ του, ἀλλὰ καὶ ἔχάρη καὶ τὸν ηὐχαρίστησε θεριμῶς.

Αἱ περαιτέρω σπουδαὶ τοῦ Εὐσέβιου.

‘Ο θάνατος τοῦ Ἰγνατίου δὲν ἐδημιούργησε μόνον θλῖψιν εἰς τὸν νεαρὸν Εὐσέβιον, ἀλλὰ καὶ ἔθεωρήθη ὑπ’ αὐτοῦ ὡς ἀνεπανόρθωτος ἀπώλεια, ἡ ὁποία ἔματαίωνε τὸν σκοπὸν τοῦ πνευματικοῦ καταρτισμοῦ, διὰ τὸν ὅποιον τόσον ἐνωρίς ἐπόθησε τὴν ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου καθιέρωσιν ὑπὸ πνευματικὸν πατέρα τὸν Ἰγνάτιον. ‘Αλλ’ ἐδιδάχθη ἡξ ὑστέρου ὅτι ὁ Θεός, ὁ ἔξαγων καὶ ἐκ τοῦ πικροῦ γλυκύ, κατεργάζεται καὶ διὰ τῶν λυπηρῶν πολλάκις ὠφελιμώτατα ἀποτελέσματα. ’Ελαβε δηλαδὴ προσωπικὴν πεῖραν τῆς πολυτίμου ἀληθείας, διὰ τῆς ὁποίας κατόπιν τόσας τεθλιψμένας ψυχᾶς ἐστήριξεν, ὅτι κάθε θλιβερὸν γεγονός, τὸ ὅποιον φαίνεται εἰς ἡμᾶς ἀνεπανόρθωτος ἀπώλεια, ίκανη νὰ μᾶς κρατῇ ἀπαρηγορήτους, χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ ὡς μέσον μεγάλου ἀγαθοῦ. Εἰς τὴν προκειμένην λοιπὸν περίπτωσιν ὁ θάνατος τοῦ Ἰγνατίου ἔχρησίμευσεν ὡς ὀδός διανοίγουσα εἰς τὸν Εὐσέβιον εὐρύτερον στάδιον σπουδῶν καὶ δράσεως, πρᾶγμα τὸ ὅποιον δὲν θὰ συνέθαινεν, ἐὰν ὁ Ἰγνάτιος ἔζη καὶ ὁ Εὐσέβιος ἔμενε περιωρισμένος εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Σπηλαίου.

‘Αφοῦ παρέμεινεν δὲν Εὐσέβιος ἐπὶ τινα χρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰγνατίου εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Σπηλαίου, προύταθη ἀπὸ τοὺς πατέρας τῆς Μονῆς, οἵ ὁποῖοι ἔξετίμησαν τὴν μεγάλην εὐσέβειαν καὶ τὸν ζῆλον του, καὶ ἔχειροτονήθη εἰς ἡλικίαν εἴκοσι καὶ ἐνὸς ἐτῶν ἵεροδιάκονος. ‘Ο θεῖος του Ἱερόθεος Μητρόπολος, ἐπιστρέψας ἐκ τῆς Ναυπακτίας, ὅπου τῷ 1870 εἶχεν ἀποσταλῆ ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῆς Κυθερνήσεως, ἵνα διὰ τοῦ κηρύγματος διαφωτίσῃ τὸν λαὸν καὶ παταχθῇ οὕτως ἡ λυμανομένη τότε τὴν χώραν ληστείᾳ, διέμενεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐσκέφθη ὅτι θὰ ἐπρεπεν δὲν Εὐσέβιος νὰ ἔλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας δι’ εὐρυτέραν μόρφωσιν. Τοῦτο δὲ καὶ ἔγινε. Μετὰ δικταετῆ παραμονὴν εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Σπηλαίου ὁ ἵεροδιάκονος Εὐσέβιος ἤλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἔδωκε τῷ 1872 εἰσιτηρίους ἔξετάσεις εἰς τὸ Βαρθάκειον Γυμνάσιον. ‘Αλλὰ ταχέως ἀντελήθη ὅτι τὰ μαθήματα τῆς πρώτης τάξεως τοῦ Γυμνασίου ἦσαν πολὺ κατώτερα τῶν γραμματικῶν γνώσεών του, καὶ διὰ

τοῦτο ἔδωκε κατατακτηρίους ἔξετάσεις εἰς τὸ ἐν Πειραιεῖ Γυμνάσιον καὶ κατετάχθη εἰς τὴν δευτέραν τάξιν. Κατὰ τὰς προαγωγικάς ἔξετάσεις εἰς τὸ τέλος τοῦ σχολικοῦ ἔτους ἡρίστευσεν. "Εκρινεν δύμως ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ χάνη καιρὸν εἰς μαθήματα γνωστὰ ἐκ τῶν προτέρων ἐν τῷ Σπηλαίῳ μελετῶν (διότι ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ἐγνώριζεν ἀρισταὶ καὶ τὰ δικτὰ θιελία τῆς Γεωμετρίας) καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὸ ἐπιόν σχολικὸν ἔτος δὲν ἤκολούθησε τὰ μαθήματα τῆς τρίτης τάξεως τοῦ Γυμνασίου, ἀλλὰ τῆς τετάρτης εἰς τὸ Λύκειον τοῦ Ἀντωνιάδου, ἔχων διδάσκαλον τὸν διεύμνηστον καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Μιστριώτην.

"Ο Εὔσέθιος, ὅταν ἥλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας δὲν περιωρίσθη εἰς τὰς σπουδάς του, ἀλλ' εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς του ὁ νεαρὸς διάκονος ἐνόμισεν ὅτι ἔπρεπε ν' ἀρχίσῃ τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου. Παρουσιάσθη διὰ τοῦτο εἰς τὸν τότε Μητροπολίτην Ἀθηνῶν Θεόφιλον, τὸν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως διάκονον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ, καὶ τοῦ ἔζητησεν ἀδειαν, ὅπως κηρύττῃ εἰς τοὺς ιεροὺς ναούς. 'Ο γέρων Θεόφιλος, ὑποθέτων ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν ὁ νεαρὸς διάκονος, διὰ τοῦτο ἀρχόμενος τῆς σπουδῆς τῶν γυμνασιακῶν μαθημάτων, νὰ εἶναι ὄριμος διὰ τὸ κήρυγμα, ἔζητησε νὰ τοῦ παρουσιάσῃ τὸ δοκίμιον τοῦ λόγου του. "Οταν τὴν ἐπομένην ἔλασθε τὸ δοκίμιον καὶ τὸ ἀνέγνωσε, τὸ ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Εὔσέθιον μὲ τὰς φράσεις: «Σὲ εὐχαριστῶ καὶ σὲ εὐγνωμονῶ· αὐτὴ ἡ δουλειά (τὸ κήρυγμα) εἶναι δικῇ μου· μὲ εὐεργετεῖς ποὺ ἀρχίζεις τέτοιο ἔργον». Ἀπὸ τότε δ Εὔσέθιος ἐκ τοῦ ιεροῦ Ναοῦ τοῦ Ἀγίου Φιλίππου ἥρχισε τὴν ὑψηλὴν διακονίαν τοῦ κηρύγματος, τὴν διοίαν ἐπὶ ἔξήκοντα κατόπιν ἔτη ἔξήσκησε μὲ τόσην αὐταπάρνησιν καὶ τόσην εύδοκιμησιν.

Μετὰ τὸ πέρας τῶν γυμνασιακῶν σπουδῶν του δὲν ἐνεγράφη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολήν, διότι εἰς αὐτήν, λόγω τοῦ μικροῦ τότε ἀριθμοῦ τῶν καθηγητῶν, ἐλάχιστα μαθήματα ἔδιδασκοντο, ἀλλ' εἰς τὴν Φιλοσοφικήν. Ἐφόρονει ὅτι εἰς αὐτὴν θὰ κατηρτίζετο τελειότερον εἰς τὴν ἐλληνικὴν φιλολογίαν, καὶ ἐπομένως θὰ εἶχε βοήθημα πρόσφορον διὰ νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφὴν καὶ τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἔχειροτονήθη ιερεύς (8 Αύγούστου 1876) εἰς

ηλικίαν 27 ἔτῶν, ἐγκρίσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Διότι, καθὼς δ Γρηγόριος δ Θεολόγος ἔλεγε περὶ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ἦτο Ἱερεὺς κατὰ τὸν θίον καὶ τὸ ἥθος καὶ πρὸ τῆς Ἱερωσύνης. Τὸ γεγονός τοῦτο τοῦ ἔδωκε τὴν εὔκαιρίαν νὰ Ἱερουργῇ καθημερινῶς καὶ νὰ κοινωνῇ τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων διότι ὡς Χριστιανός, ἔχων κύριον μέλημα τῆς ζωῆς του τὸν τελειότερον πνευματικὸν καταρτισμόν, ἥσθάνετο ἀμεσον τὴν ἀνάγκην τῆς διὰ τῆς συχνῆς θείας Κοινωνίας θεϊκῆς ἐνισχύσεως. Ἡ δὲ συνεχής θεία Κοινωνία κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐθεωρεῖτο προνόμιον μόνον τῶν Ἱερέων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ

*'Η παρὰ τῷ Ἀ. Μακράκη διαμονὴ
καὶ ἡ μετ' αὐτοῦ συνεργασία.*

ΕΙΣ Ἀθήνας ἐλθών δὲ Εύσέβιος συνεδέθη στενώτερον μετὰ τοῦ Μακράκη. Ὅτος τότε δὲ Μακράκης, δὲ μοναδικὸς παράγων τῆς θρησκευτικῆς ἐν Ἑλλάδι κινήσεως, «ἐμπνεόμενος ὑπὸ διαπύρου χριστιανικοῦ ζήλου ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῶν θείων ἀληθειῶν», ὅπως ἔγραφεν ἡ 'Ιερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν κατὰ τὸ 1867 ἐκδοθεῖσαν ἐγκύκλιον τῆς, διὰ τῆς δποίας συνίστα τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδόμενον θρησκευτικὸν φύλλον δὲ «Λόγος». Μετὰ τοῦ Μακράκη δὲ συνειργάζετο, ἥδη ἀπὸ τοῦ 1868, καὶ δὲ θεῖος τοῦ Εύσεβίου ἀρχιμανδρίτης 'Ιερόθεος Μητρόποουλος, διατελῶν διευθυντὴς τοῦ «Λόγου». Καὶ οὕτως ἀπετελέσθη δὲ πρῶτος πυρὴν τῆς εὔρυτέρας θρησκευτικῆς δράσεως.

Πρὸς μεγαλυτέραν μάλιστα διάδοσιν καὶ ἐμπέδωσιν τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν δὲ Μακράκης, μετὰ τοῦ περὶ αὐτὸν συμπηχθέντος δομίλου κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, λογίων καὶ εὐσεβῶν ἀνδρῶν, ἴδρυσε τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1876 τὴν φιλοσοφικὴν καὶ ἐκπαιδευτικὴν Σχολὴν τοῦ Λόγου. Εἰς αὐτὴν τὴν μὲν ἡμέραν ἐδιδάσκοντο παιδία, κατ' ᾧδιον παιδαγωγικὸν σύστημα, μορφωθὲν ὑπὸ τοῦ Μακράκη, τὴν δὲ ἐσπέραν ἐγίνοντο φιλοσοφικαὶ διαλέξεις καὶ θρησκευτικὰ κηρύγματα, εἰς τὰ δποῖα συνέρρεε πλῆθος λαοῦ, διψῶντος τὴν χριστιανικὴν ἀλήθειαν. Εἰς τὴν Σχολὴν ἐδιδασκον μετὰ τοῦ Μακράκη καὶ οἱ κληρικοὶ 'Ιερόθεος Μητρόποουλος, Ἡλίας Βλαχόποουλος, Εύσε-

θιος Ματθόπουλος, Θεόκλητος Ἰωαννίδης, Γερθάσιος Κωνσταντινίδης, καθώς καὶ οἱ λαϊκοὶ Δῆμ. Λαγούλης, Βασίλειος Καμινάρης, Σπ. Κροκιδᾶς, Σωτ. Φιλάρετος, Κ. Διαλησμᾶς. Συνέτρεχον δὲ αὐτὴν ὡς ἔφοροι εὐσεβεῖς ἔμποροι καὶ ἐπαγγελματίαι, ὡς οἱ Ἐμμ. Καστριώτης, Ν. Μαλικόπουλος, Γ. Ἀκριθός, Δ. Τράστας, Χρ. Βρυχωρόπουλος. Ἐφημέριος δὲ καὶ πνευματικὸς τῆς ὅλης Σχολῆς ὥρισθη, λόγῳ τῆς ἀρετῆς του, δὲ μόλις τὴν ἡλικίαν τῶν εἴκοσι καὶ ἐννέα ἐτῶν ἄγων Ἱερεὺς Εὔσέβιος Ματθόπουλος, καίτοι ὑπῆρχον εἰς τὴν Σχολὴν ἀρχαίοτεροι αὐτοῦ κληρικοί. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲ πατήρ Εὔσέβιος, κατανοήσας πόσον σπουδαίως θὰ προώδευεν ἡ θρησκευτικὴ ζωὴ διὰ τῆς συγκροτήσεως διμάδων, αἱ δποῖαι συζητητικῶς θὰ ἔξετάζουν τὰ ἀφορῶντα τὸν χριστιανικῶτερόν των καταρτισμὸν ζητήματα, εἰσηγήθη τὴν συγκρότησιν τοιαύτης διμάδος εἰς τὴν Σχολὴν. Τὸ σύστημα δὲ τοῦτο τῶν διμάδων ἐκαλλιέργησε κατόπιν δὲ πατήρ Εὔσέβιος ἐντατικώτερον καὶ εἶδεν ἔξ αὐτοῦ ἀξιολογωτάτους καρπούς χριστιανικῆς οἰκοδομῆς.

‘Αλλ’ οἱ κληρικοί, καὶ γενικῶς οἱ ἐνδιαίτωμενοι ἐν τῇ Σχολῇ, ἐκτὸς τοῦ διδασκαλικοῦ ἔργου, ἀνέλαθον καὶ ἰδιαίτερα διακονήματα, ἀπαραίτητα διὰ τὴν λειτουργίαν Σχολῆς, ἢ δποία δὲν διέθετεν ἐπαρκεῖς πόρους. Ἐδῶ λοιπὸν προθάλλει καὶ πάλιν θαυμαστὴ τοῦ πατρὸς Εὔσεβίου ἡ ταπείνωσις. Διότι ἔξ ὅλων τῶν χειρωνακτικῶν ἔργων αὐτός, δὲ πνευματικὸς τῆς Σχολῆς, δίδων τὸ παράδειγμα τῆς ταπεινοφροσύνης, προύτιμησε νὰ ἀναλάθῃ τὸν καθαρισμὸν τῆς Σχολῆς, καὶ δὴ τῶν εὔτελεστέρων τόπων αὐτῆς. Ἀνενέωσε δὲ οὕτω τὴν εἰς παρόμοιον ἔργον διατρανωθεῖσαν ταπείνωσιν τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Δαφνασκηνοῦ. Καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι παράδοξον πῶς αὐτός, νεώτερος τὴν ἡλικίαν τοῦ μὲν Ἱεροθέου κατὰ δέκα ἔτη, τοῦ δὲ Ἡλία Βλαχοπούλου κατὰ εἴκοσιν, ἐπεβλήθη εἰς αὐτοὺς διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἴσχυρᾶς κρίσεώς του καὶ ἐθεωρεῖτο, οὕτως εἰπεῖν, δὲ πρεσβύτερός των σύμβουλος καὶ δδηγός. Τὴν σχέσιν των ταύτην ἔχαρακτήριζεν ἄριστα δὲ περιλάλητος Ἱεροκήρυξ Ἡλίας Βλαχόπουλος, προσφωνῶν τὸν Εὔσεβιον μὲ τὰς λέξεις: «παιδί μου Εὔσεβιε, ποὺ σ’ ἔχω σὰν πατέρα».

‘Ο ἀγὼν κατὰ τῶν Σιμωνιακῶν.

Τὴν καρποφόρον λειτουργίαν τῆς Σχολῆς τοῦ Λόγου διέκοψε, δύο ἔτη ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας της, τὸ ἐκραγὲν διασθόητον σκάνδαλον τῶν σιμωνιακῶν ἀρχιερέων, τὸ δποῖον τόσον θατέως συνετάραξε τότε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ κατὰ τοῦ δποίου ἀμείλικτος ἐξηγέρθη ἡ Σχολὴ τοῦ Λόγου. Τὴν ιστορίαν τοῦ σκανδάλου τούτου, τὴν τόσον στενῶς συνδεδεμένην μὲ τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δρᾶσιν τοῦ πατρὸς Εὐσέβιου, ἐκθέτομεν ἡδη συντόμως.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι κατὰ τοὺς μαύρους χρόνους τῆς ὑπὸ τοὺς Τούρκους δουλείας, ἐπεκράτησεν ἔθος, κατὰ τὸ δποῖον διὰ τὰ ἔξιδα τῶν Πατριαρχείων προσφέρουν οἱ Κληρικοὶ τὰ λεγόμενα «ἔμβατίκια», «ἐπιχορηγήσεις», «δωρεάς ἐπὶ χειροτονίας»· Ἀλλὰ τὸ θλιβερὸν εἶναι ὅτι καὶ ἀφ’ ὅτου τὸ ἀπελευθερωθὲν τμῆμα ἀπετέλεσεν ἴδιον κράτος καὶ ἡ ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησία ἔγινεν αὐτοκέφαλος, δὲν ἔπαυσεν ἡ διὰ χρημάτων ἐξαγορὰ τῆς ιερωσύνης, προσφερομένων λαθραίως εἰς τοὺς κρατοῦντας πολιτικοὺς καὶ ισχυροὺς μεγάλων ποσῶν, ὑπὸ τὴν εἰδεχθῆ τῆς σιμωνίας⁽²⁾ μορφήν. Μὲ τόσην δὲ τόλμην διεπράττετο ἡ σιμωνία, ὥστε οἱ ἀρχιερατικοὶ θρόνοι νὰ τίθενται εἰς μυστικὴν

(2) Ἐπειδὴ μερικοὶ ἀγνοοῦν τὴν ἔννοιαν τοῦ ὄρου «σιμωνία», παρέχομεν ἔξηγήσεις τινάς. Κατὰ τοὺς ἀποστολικούς ἀκόμη χρόνους ὁ ἐν Σαμαρείᾳ Σίμων ὁ μάγος, γενόμενος Χριστιανός, ἐνόμισεν ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἔξαγοράσῃ διὰ χρημάτων τὸ ἀποστολικὸν ὀξίωμα καὶ τὴν μετάδοσιν τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διὰ τοῦτο προσέφερε χρήματα εἰς τὸν ἀπόστολον Πέτρον, λέγων· «Δότε κάμοι τὴν ἔξουσίαν ταύτην, ἵνα φ' ἔὰν ἐπιθῶ τὰς χείρας, λαμβάνη Πνεῦμα "Ἄγιον". Ἄλλ' ἤκουσεν ἀμέσως ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Πέτρου βαρυτάτην πὴν καταδίκην του διὰ τὴν ἀσέβειαν τὴν ὁποίαν ἀπετόλμησε: «Τὸ ἀργύριόν ουσού σύν σοι εἴη εἰς ἀπώλειαν, ὅτι τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ ἐνόμισας διὰ χρημάτων κτᾶσθαι», ἀπήντησεν ὁ Πέτρος (ιδὲ Πράξεις Ἀποστ. η' 18-24). Ἐκ τοῦ Σίμωνος λοιπὸν τούτου ἡ μεγάλη αὐτὴ ἀσέβεια τῆς ἔξαγορᾶς τῆς ιερωσύνης διὰ χρημάτων ἀνομάσθη «σιμωνία». Ἡ δὲ ἐκκλησία τῶν πρώτων αἰώνων ἐπιμελῆ ἐλάμβανε φροντίδα, ἵνα μὴ ἡ θεοκαπηλεία αὐτῇ τῆς σιμωνίας εὐρίσκη θέσιν εἰς αὐτήν. Οὕτως ὁ ΚΘ· Ἀποστολικὸς Κανὼν ἐντόνως ἀπαγορεύει τὴν πρᾶξιν ταύτην, ἐντελλόμενος: «εἴ τις Ἐπισκοπος διὰ χρημάτων τῆς ὁδίας ταύτης ἐγκρατής γένοιτο, ἡ Πρεσβύτερος, ἡ Διάκονος, καθαιρείσθω, καὶ αὐτὸς καὶ ὁ χειροτονήσας, καὶ ἐκκοπτέσθω παντάπαιδι καὶ τῆς κοι-

πλειοδοσίαν. Και ἐνώ οἱ κατὰ τὸ 1855 χειροτονηθέντες προσέφερον μόνον ἔξι χιλιάδας δραχμάς, οἱ ἐφεξῆς χειροτονούμενοι ἀνεβίασσαν τὴν προσφορὰν εἰς δώδεκα χιλιάδας, μέχρι τῶν κατὰ τὸ 1875 χειροτονηθέντων, οἱ δποῖοι τὴν ἔφθασσαν εἰς τὸ ποσὸν τῶν ἑξήκοντα χιλιάδων χρυσῶν δραχμῶν. Εἶναι δὲ εὐνόητον ὅτι διὰ τοῦ ἐγκλήματος τούτου τῆς σιμωνίας ἀνήρχοντο εἰς τὸ ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα μόνον οἱ δυνάμενοι νὰ διαθέσουν τὰ μεγαλύτερα ποσά.

Τῷ 1875 κατὰ τὴν ἔκλογὴν ἐπισκόπων ἔγινε κοινὸν μαστικὸν τὸ γεγονός, ὅτι οἱ χειροτονηθέντες διὰ τὰς ἐπισκοπὰς Πατρῶν, Μεσσηνίας καὶ Κεφαλληνίας ἀρχιερεῖς Στέφανος Ἀργυριάδης, Ἀθέρκιος Λαμπτίρης καὶ Σπυρίδων Κομποθέκρας, ἔξηγόρασσαν ταύτας διὰ τῆς σιμωνίας, μετρήσαντες δεκάδας χιλιάδων δραχμῶν εἰς τοὺς τότε ὑπουργούς τοῦ Ὑπουργείου Βούλγαρη Βαλασόπουλον καὶ Νικολόπουλον. Τὸ σκάνδαλον τοῦτο δὲν ἥργησε καὶ ν' ἀποκαλυφθῆ δλοτελῶς, ἔνεκα τῆς θρασύτητος μὲ τὴν δποίαν διεπράχθη. Ὁ Μακράκης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν Κληρικοὶ τῆς Σχολῆς τοῦ Λόγου ἐκαυτηρίασσαν διὰ πυρίνων ἄρθρων, δημοσιευθέντων εἰς τὰς ἐφημερίδας «Ἐιρήνην» καὶ «Λόγον», τὴν ἐγκληματικὴν πρᾶξιν τῆς σιμωνίας καὶ ἀνέλαβον συστηματικὸν ἀγῶνα κατ' αὐτῆς καὶ τῶν ἐνεχομένων εἰς αὐτὴν ἀρχιερέων. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ σκανδάλου τούτου, τὸ δποίον συνετάραξε τότε τὴν κοινωνίαν καὶ εδρεν ἀπήχησιν εἰς τὴν Βουλήν, ὑπῆρξεν ἡ παραπομπὴ εἰς δίκην, ἐνώπιον εἰδικοῦ δικαστηρίου, τῶν ἐνόχων Ὑπουργῶν καὶ ὀρχιερέων. Τὸ δικαστήριον τοῦτο κατεδίκασε τὸν μὲν ἔνα τῶν ὑπουργῶν εἰς ἔνδος ἔτους φυλάκισιν, τὸν δ' ἔτερον εἰς ἔξάμηνον καὶ ἀπότισιν εἰς διπλοῦν τῶν ἐκ δωροδοκίας ληφθέντων· τοὺς δὲ ἀρχιερεῖς ἐκήρυξεν ἐκπτώτους καὶ παρέπεμψεν αὐτοὺς εἰς τὴν Ἱεράν Σύνοδον διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν περὶ σιμωνίας Ἱερῶν Κανόνων.

νωνίας, ὡς Σίμων ὁ μάγος ὑπὸ τοῦ Πέτρου». Ὁμοίως δὲ διὰ τοῦ Λ' ἀπαγορεύει τὴν διὰ τῆς ἐπιρροῆς τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας ἀναβίασιν εἰς τὰ ἀξιώματα τῆς Ἱερωσύνης, λέγων: «Εἴ τις Ἐπίσκοπος, κοσμικοῖς ἀρχούσιοι χρησάμενος, δι' αὐτῶν ἐγκρατής ἐκκλησίας γένοιτο, καθαιρείσθω καὶ ἀφοριζέσθω. Καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες». (Πρθλ. Δ' Οἰκουμ. Συνόδου Β' κανών. Τῆς ΣΤ', ΚΒ'. Τῆς Ζ', ΙΘ'. Μ. Βασιλ. ζ' κλπ.).

‘Αλλ’ οἱ ἀποτελοῦντες τότε τὴν Σύνοδον, καθὼς καὶ οἱ μετὰ τούτους συνοδικοί, δὲν ἥθέλησαν νὰ εἰσαγάγουν εἰς δίκην καὶ νὰ ἐπιθάλουν τὴν ύπὸ τῶν Κανόνων δριζομένην ποιητὴν τῆς καθαιρέσεως εἰς τοὺς ἀποδειχθέντας σιμωνιασκούς ἀρχιερεῖς. Τοῦτο ἥρκεσεν ἴνα δὲ Μακράκης διὰ τῆς «Εἰρήνης» καὶ δὲν ἰδιαιτέρου παφαρτήματος, διανεμηθέντος ἐν Ἀθήναις, καταγγείλη ώς συνένοχον καὶ τὸν τότε Μητροπολίτην Ἀθηνῶν Προκόπιον, ἀποκαλῶν αὐτὸν «Σίμωνα τὸν μάγον καὶ τῆς θεοστυγοῦντος ταύτης αἵρεσεως ἀρχηγὸν καὶ Μητροπολίτην τῆς κακοηθείας», τοὺς δὲ περὶ αὐτὸν Συνοδικούς ώς «ἀποταξαμένους τῷ Χριστῷ καὶ συνταξαμένους τῷ Σατανᾷ, ἀποταξαμένους τοῖς νόμοις τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ συνταξαμένους τοῖς ἀνόμοις ἔργοις Σίμωνος τοῦ μάγου, ἀποταξαμένους τῇ εὔσεβείᾳ, τῇ ἡθικῇ, τῇ φρονήσει καὶ συνταξαμένους τῇ ἀσεβείᾳ, τῇ κακοηθείᾳ καὶ τῇ μωρίᾳ». Διὰ τῆς δριψυτάτης δὲ ταύτης γλώσσης καυτηριάζων τὴν πρᾶξιν τῶν συνοδικῶν ἐκάλει τὸν μὲν λαὸν νὰ στηλιτεύσῃ αὐτοὺς «ὡς ἀποστάτας κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν νόμων τῆς πατρίδος, τοὺς δὲ ἄρμοδίους νὰ καταδιώξωσιν αὐτοὺς καὶ τιμωρήσωσι δυνάμει τῶν ἐν ἴσχυί νόμων». Συγχρόνως οἱ Κληρικοὶ τῆς Σχολῆς τοῦ Ἀόγου διέκοψαν πᾶσαν πρὸς τὴν Ἱεράν Σύνοδον ἐκικλησιαστικὴν ἐπικοινωνίαν καὶ ἔπαισαν νὰ μημονεύουν τοῦ οἰκείου Ἐπισκόπου ἐν ταῖς ἱεροπραξίαις.

Δίκαιοι, διωγμοί, ἔξορια.

‘Η ἐπίθεσις αὕτη τοῦ Μακράκη κατὰ τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν καὶ τῆς Συνόδου δὲν ύπῆρξε παροδικὸν φαινόμενον, ἀλλὰ συνεχής καὶ ἐντεταμένη. Ἐπεξετάθη μάλιστα κατὰ τῶν καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ κατὰ τῆς Κυβερνήσεως Κουμουνδούρου, πρακαλέσασα τόσην κατὰ τοῦ Μακράκη μῆνιν, ὅτε δὲ Κουμουνδούρος νὰ χαρακτηρίζῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ θήματος τῆς Βουλῆς ἀναρχικὸν καὶ

μηδενιστήν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Κυθέρησις Κουμουνδούρου καὶ ἡ Σύνοδος δὲν ἤδυναντο ν' ἀνεχθοῦν τοιούτον ἔλεγχον, ἐπεχείρησαν νὰ πατάξουν διὰ διπλού κτυπήματος τοὺς ἐλέγχοντας. Ἡ μὲν Κυθέρησις διέλυσε θιαίως τὴν Σχολὴν τοῦ Λόγου, ἡ δὲ Σύνοδος ταυτοχρόνως (21 Δεκεμβρίου 1878) ἐξέδωκε παραινετικὴν πρὸς τὸν λαὸν ἐγκύκλιον, στηριχθεῖσαν μᾶλλον εἰς φήμας παρὰ εἰς ἔξηκριθωμένα γεγονότα. Δι’ αὐτῆς, χωρὶς νὰ εἰσαγάγῃ εἰς δίκην καὶ νὰ καλέσῃ εἰς ἀπολογίαν τὸν Μακράκην καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν κληρικούς, ἔχαρακτήριζεν «ώς πλάνας καὶ κακοδοξίας» διδασκαλίας τινὰς τοῦ Μακράκη καὶ προέτρεπε τὸν λαὸν «ν' ἀποτάσσηται τοῖς διδάγμασι τῶν θεολόγων τούτων».

Αλλὰ τὰ μέτρα ταῦτα δὲν ἔφεραν τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα. Διότι διὰ τοιούτων μέσων πληγέντες οἱ τῆς Σχολῆς τοῦ Λόγου πυκνάς καὶ ἐντονωτάτας πρὸς δλας τὰς διευθύνσεις ἀπηύθυναν διαμαρτυρίας, ἐλέγχοντες μὲ μεγαλυτέραν καυστικότητα Κυθέρησιν, Σύνοδον, Καθηγητάς, Ἐκτελεστικάς ἀρχάς. Διὰ τοῦτο Σύνοδος καὶ Κυθέρησις ἔθεσαν εἰς ἐνέργειαν νέους διωγμούς, συγκροτήσαντες μακρὰν σειρὰν δικῶν, ἐκ τῶν δποίων ἀναφέρομεν ἐνταῦθα μόνον τὴν κατὰ τῶν Κληρικῶν.

Οἱ συγκροτοῦντες τὴν Σύνοδον τοῦ 1876 εἰσήγαγον ἐξ ὑστέρου, ἥτοι τῇ 9 Φεβρουαρίου 1879 εἰς δίκην τοὺς Ἱερόθεον Μητρόπουλον, Ἡλίαν Βλαχόπουλον καὶ Εύσεβιον Ματθόπουλον ἰερεῖς, Γερθάσιον Κωνσταντινίδην, Θεόκλητον Ἰωαννίδην, Νήφωνα Δημόπουλον καὶ Νεῖλον Νικολαΐδην ἰεροδιακόνους, ἵνα δικάσουν αὐτοὺς δι’ ὅσας τοῦ Μακράκη καὶ τῶν περὶ αὐτὸν κατηγόρουν ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ «κακοδοξίας καὶ καινοτομίας καὶ ἐπὶ ἀποστάσει ἀπὸ τοῦ ἐπιτοπίου ἐπισκόπου». Ὁ ἀναγινώσκων τὰ κατὰ τὴν δίκην ἐκείνην ἀντιλαμβάνεται σαφέστατα ὅτι οἱ δικασταὶ εἰς ἔνα μόνον σκοπὸν ἀπέβλεπον πῶς νὰ πατάξουν τοὺς κατηγορούμενους, διὰ νὰ κλείσῃ οὕτως ὄριστικῶς τὸ στόμα τῶν ἐλεγχόντων αὐτούς. Διότι ἀνέκαθεν μὲν ἐν τῇ Ὀρθοδοξίᾳ ἐκράτησεν ἡ ἀρχὴ ὅτι, ὅταν ὅτι ποτὲ κακοδοξίᾳ κατηγορούμενος ὁμολογῇ ἐνώπιον τῆς Συνόδου τὰ ὄρθιδοιξα αὐτοῦ φρονήματα, δὲν δύναται νὰ δικασθῇ ὡς κακόδοξος. Οἱ κατηγορούμενοι δὲ τῆς προκειμένης δίκης διαρρήδην ὁμολο-

γοῦντες εἰς ἐκάστην ἔρώτησιν τὰ δρθόδοξα αὐτῶν φρονήματα, ἔθεσαίων ἐν τέλει: «Ἐπειδὴ προσκαλούμαι νὰ δμολογήσω τὴν πίστιν μου ἐνώπιον τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, δμολογῶ δτὶ πιστεύω ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καρδίας μου τὸν ἐν Τριάδι Θεὸν ἡμῶν, παραδέχομαι καὶ πρεσβεύω ὅλα τὰ δόγματα τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν πίστεως, τοὺς Ἀποστολικούς καὶ Συνοδικούς κανόνας, καὶ πᾶσαν τὴν δμόφωνον διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ὡς καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν. Εἶμαι ἀληθῆς Χριστιανὸς καὶ Ἱερεὺς δρθόδοξος κατὰ τοὺς Ἱεροὺς κανόνας, ὑπὲρ ὧν ἐτοίμως ἔχω νὰ χύσω καὶ τὸ ἀλμά μου, ἐὰν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ». Τὴν ἐντύπωσιν ταύτην, δτὶ δὲν ἔπρεπε ποτὲ νὰ δικασθοῦν ἐπὶ κακοδοξίᾳ κληρικοὶ μετὰ τόσης θέρμης διακηρύσσοντες τὴν δρθόδοξον αὐτῶν πίστιν, δὲν ἀποκομίζει μόνον ὁ ἀναγνώστης τῶν πρακτικῶν τῆς δίκης ἐκείνης, ἀλλ’ εἶχε σχηματίσει καὶ ὁ διευθυντὴς τῆς Ριζαρείου Σχολῆς ἐπίσκοπος Πλασταμῶνος, δταν τῷ 1884 ἡ Ἱ. Σύνοδος ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος τούτου. Εἰς τὴν σχετικὴν ἔκθεσίν του ἐκφράζει τὴν ἔκπληξιν αὐτοῦ «πῶς ἐκ τοιούτων τῶν κατηγορουμένων ἀνακρίσεων ἤντλησεν αἵρεσιν καὶ κακοδοξίαν ἡ Σύνοδος τοῦ 1879».

Παρὰ ταῦτα οἱ Συνοδικοὶ δικασταὶ ἐκήρυξαν ἐνόχους τοὺς κατηγορουμένους. Καὶ δὲν ἐτόλμησαν μὲν νὰ ἐπιθάλουν τὴν δριζομένην διὰ τοιαύτας παραβάσεις ποιηὴν τῆς καθαιρέσεως, κατεδίκασαν δμως αὐτοὺς εἰς μακρὰν ἔξορίαν, χρησιμοποιοῦντες, ὡς σημειοῦν ἐν τῇ ἀποφάσει, «ἐκκλησιαστικὴν ἐπιείκειαν καὶ οἰκονομίαν». Καὶ τὸν μὲν Ἡλίαν Βλαχόπουλον κατεδίκασαν εἰς δεκαετή, τοὺς δὲ λοιποὺς εἰς δκταετῆ ἔξορίαν εἰς Μονᾶς ἀπομεμακρυσμένων καὶ στερουμένων τότε συγκοινωνίας νῆσων τοῦ Αιγαίου καὶ Ἰονίου πελάγους (Σκίαθον, Πάρον, Ἀνάφην, Στροφάδας κλπ.), δρίσαντες ἐνα εἰς ἐκάστην τοιαύτην Μονὴν καὶ νῆσον⁽³⁾.

(3) Τὸν ἀρχιμανδρίτην Ἱερόθεον Μητρόπουλον (μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπον Πατρῶν), κατ' ἀρχὰς ἀπεφάσισαν νὰ ἔξορίσουν εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν ἀγίου Διονυσίου Στροφάδων· ἀλλὰ κατόπιν τὸν ἔξωρισαν εἰς τὴν Ἀνδρῶν Μονὴν τοῦ ἀγίου Διονυσίου, καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἔξωρισαν εἰς Στροφάδας τὸν Ἡλίαν Βλαχόπουλον. Ἐπειδὴ δμως εἰς τὴν "Ἀνδρον ὁ Ἱερόθεος διὰ τοῦ ἐναρέτου βίου του καὶ τοῦ λόγου του ταχέως προσειλκυ

'Ο πατὴρ Εὐσέβιος ἐν τῇ ἔξορίᾳ.

Διὰ τὸν πατέρα Εὐσέβιον ὡρίσθη διὰ τῆς Συνοδικῆς ἀποφάσεως ως τόπος ἔξορίας κατ' ἀρχὰς ἢ ἐν Φθιώτιδι 'Ι. Μονὴ Ἀγάθωνος, ἥτις ἡτο εὐχάριστος τόπος διαμονῆς. Ἡ εἰδησις περὶ τῆς εἰς τὴν Μονὴν ταύτην ἔξορίας ἐλύπησεν αὐτὸν πολύ, διότι ἐσκέπτετο ὅτι αὐτὸς θὰ εἶχε σχετικὴν ἄνεσιν, καθ' ὃν χρόνον οἱ συνάδελφοί του τόσον θὰ ἐκακουχοῦντο εἰς τοὺς ἔρήμους ἐκείνους τόπους τῆς ἔξορίας των. Διὰ τοῦτο ἔχάρη ὑπερβολικά, ὅταν ἔμαθεν ὅτι οἱ συνοδικοί, συνεχίζοντες τὸν κατὰ τῶν Ικληρικῶν τούτων διωγμὸν καὶ φροντίζοντες ὅπως δλοι οἱ ἔξόριστοι εὑρεθοῦν εἰς τοὺς πλέον ἀποκέντρους τόπους τῆς στερήσεως καὶ τῆς ικακουχίας, ὤρισαν διὰ νέας συνοδικῆς ἀποφάσεως διὰ τὸν πατέρα Εὐσέβιον τὴν ἐν Κερκύρᾳ ἀπόκεντρον Μονὴν τῆς Παλαιοκαστριώτισσης. Ὄλιγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἕκδοσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης ὁ πατὴρ Εὐσέβιος, διακόπτων τὰς εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν σπουδάς του, διακόπτων τὸ ἐν Ἀθήναις πνευματικὸν ἔργον του, μετεφέρετο εἰς τὸν τόπον τῆς ἔξορίας.

Εἰς ἐπιστολὴν, ἡ δόποία ἐστάλη μετὰ τὴν ἐκεῖ ἀφιξίν του (ύπὸ χρονολογίαν 6 Μαρτίου 1879), δίδει ἀκριβῆ εἰκόνα τῆς ἐκεῖ καταστάσεως καὶ τῶν καθ' αὐτόν. «Ἐνταῦθα ἐλθών, γράφει, εὗρον τρεῖς μόνον μοναχούς, τῶν ἄλλων ἐπτά ἀποδημούντων εἰς διαφόρους ἐργασίας ἐκτὸς τῆς Μονῆς· διότι δέκα εἶναι ὅλοι, οἵτινες ἐργάζονται μετὰ κόπου καὶ ἰδρωτος ἀπὸ πρωΐας μέχρι ἐσπέρας, διὰ νὰ τρώγωσιν δλίγον ἄρτον ἐξ ἀραβοσίτου καὶ δλίγα χόρτα. Τοσαῦτα εἰσοδήματα ἔχει ἡ Μονὴ αὕτη! Ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτων δίδει, δὲν γινώσκω πόσα φράγκας κατ' ἔτος, εἰς τὰς ιερατικὰς σχολάς, καὶ διατηρεῖ καὶ ὑπότροφον... Οἱ δλίγοι ὅμως μοναχοί, οἱ διαμένοντες ἐνταῦθα, ὀναλόγως τῶν δλιγίστων γνώσεων, ὅς ἔχουσιν, εἶναι θεοφοβούμενοι καὶ ἡθι-

τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ὑπόληψιν τῶν κατοίκων, μετετέθη τῇ προτάσει τοῦ ἐκεῖ ἐπιακόπου εἰς τὴν ἐν Πάρῳ Ιεράν Μονὴν τῆς Λογγοθάρδας. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἐγένετο πρόξενος μεγάλης ὡφελείας, διότι διωργάνωσε τὴν Μονὴν κατὰ τρόπον, ὅστις ὑπενθύμιζε τὰ ἀρχαῖα κοινόθια.

κοί, κρατοῦντες τούλάχιστον τοὺς τύπους... Οἱ ἀνθρωποὶ τῆς νήσου, ἔξι δσων ἐνόησα κατὰ τὸ μικρὸν διάστημα τῆς ἐν Κερκύρᾳ παραμονῆς μου, ἔχουσι μὲν τὸ θρησκευτικὸν αἰσθημα ζωηρὸν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν, ἀλλὰ διότι δὲν ἔχουσι τοὺς ὁδηγοῦντας αὐτοὺς κήρυκας καὶ διότι δὲν ἔχουσι κλῆρον ποιμαίνοντα καὶ δόδηγοῦντα αὐτοὺς εἰς τὴν σωστικὴν καὶ ζωοπάροχον ἀλήθειαν, κοιμῶνται τὸν ὑπνον τῆς ἀναισθησίας καὶ τοῦ πνευματικοῦ θανάτου!»¹ Εκφράζων δὲ ὁ μόλις τριακονταετῆς ἵερεύς τὸν μέγαν πόθον, δοτις κατεῖχε τὴν ψυχήν του ὑπὲρ τῆς μεταδόσεως τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας, προσθέτει: «Ἐπεθύμουν σφόδρα, ἔὰν ἥμην ἐλεύθερος, νὰ περιέρχωμαι τάς πόλεις καὶ τὰ χωρία ἵνα διδάσκω, παρηγορῶ καὶ συμβούλεύω τοὺς πάσχοντας ἀδελφούς μου Χριστιανούς, καὶ νὰ μεταδίδω αὐτοῖς τὰς πολυτίμους καὶ σωστικὰς ἀληθείας, τὰς δποίας διὰ τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου ἐγγάρισα, καθόσον ἐπιτρέπουσιν αἱ δυνάμεις τοῦ σώματός μου, περὶ οὗ σᾶς λέγω, δτι ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶναι ἐν τῇ αὐτῇ καταστάσει, ἦν γνωρίζετε· νὰ δημιλήσω πολλὴν ὥραν δὲν δύναμαι, τὸ στῆθος μου πονεῖ, ἡ κεφαλὴ μου, δταν σκέπτωμαι ἐπὶ τινος ζητήματος ἐντεταμένως ἢ μελετῶ διεξοδικῶς, ἀλγεῖ, ἐπίσης καὶ οἱ ὀφθαλμοί μου πάσχουσιν, δὲ στόμαχός μου εἶναι ἀδύνατος. Πάντα ὅμως ταῦτα ὑποφέρω ἀγογύστως, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν μετὰ χαρᾶς, διότι δ Κύριος μὲ παρηγορεῖ καὶ μὲ ἐνδυναμώνει, καὶ εἰς τοῦτο Өλέπω φανερὰν τὴν χάριν Αὐτοῦ».

Αἱ δὲ ἀκόλουθοι γραμμαὶ τῆς ἐπιστολῆς παρουσιάζουν τὸν Χριστιανόν, δ ὅποιος τόσον ἐνωρίς εἶχεν ἐνθρονίσει εἰς τὴν ψυχήν του τὴν ἀγάπην, ἀγάπην δὲ καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς διώκτας του: «τοιοῦτον δῶρον, ἔγραφε, χρησιμεῦνον πρὸς ἀσκησιν καὶ μόρφωσιν θεωρῶ τὴν ἔξορίαν ἐμοῦ καὶ τῶν συναδέλφων μου· καὶ διὰ τοῦτο ὅχι μόνον μῆσος ἐν τῇ καρδίᾳ μου δὲν αἰσθάνομαι κατὰ τῶν ἀδίκως καὶ παρανόμως ἔξορισάντων ἥμᾶς ἀρχιερέων, ἀλλὰ τούναντίον αἰσθάνομαι ἀγάπην καὶ εὐγνωμοσύνην. Διότι, εὶ καὶ παρὰ θέλησιν, εὐηργέτησαν καὶ εὐεργετοῦσιν ἥμᾶς τοιαύτην εὐεργεσίαν, δποίσαν ἐκ τῶν εἰλικρινῶν ἥμῶν φίλων δὲν ἥδυνάμεθα νὰ λάθωμεν. Εὕχομαι λοιπὸν καὶ εἰς τὸν Κύριον ἀπὸ καρδίας ὑπὲρ αὐτῶν, ἵνα ἀποδώσῃ αὐτοῖς οὐχὶ κατὰ τὴν διάθεσιν, ἦν ἔδειξαν οὗτοι πρὸς ἥμᾶς, ἀλλὰ

κατά τὴν ὡφέλειαν, ἵν τὸν ἐνεποίησαν ἡμῖν, καὶ νὰ δώσῃ αὐτοῖς κατά τὸ μέγα Αὔτοῦ ἔλεος συναίσθησιν καὶ ἐπιστροφὴν πρὸς μετάνοιαν· γένοιτο!»

Ἄξιομνημόνευτοι εἶναι καὶ αἱ ἔδῆς γραμμαὶ τῆς ἐκ τῆς ἔξορίας του ἐπιστολῆς. «'Απὸ τὴν Μονὴν τοῦ Ἀγάθωνος, ἐν ᾧ θὰ εὕρισκον συγκοινωνίαν καὶ περιποίησιν ἀνάλογον πρὸς τὰς ἀσθενείας τοῦ σῶματός μου, μὲ ἔστειλαν ἐνταῦθα, εἰς τὴν ἐρημίαν, ἵνα κακουχήθω καὶ ἀποθάνω. 'Αλλ' ἔγὼ τὴν μετάθεσιν ταύτην διὰ τὴν πνευματικήν μου μόρφωσιν, ἐν ᾧ εὑρίσκω τὴν μόνην μου χαρὰν καὶ ἀνάπτωσιν, θεωρῶ ὡφελιμωτέραν, ἔχων ὑπ' ὅψιν μου τὸ τοῦ Θείου Ἀποστόλου· «ὅσον ὁ ἔξω ἀνθρωπὸς φθείρεται, τόσον ὁ ἔσω ἀνακαίνουται». Καὶ ἐάν μὲ ἔστελλον ἔκει, ἥθελον λυπεῖσθαι περισσότερον, συλλογιζόμενος ὅτι ἔγὼ ἀναπταύομαι καὶ ἐντρυφῶ, οἱ δὲ ἀδελφοί μου πάσχουσι καὶ στενοχωροῦνται, ἄλλος εἰς τὰς Στροφάδας, πάσχων ὕσπερ καὶ ἔγώ, ἄλλος εἰς τὴν "Ἀνδρον", ἄλλος εἰς τὴν Σκίαθον, ἄλλος ἀλλαχοῦ, στερούμενοι καὶ θλιβόμενοι. Δοξάζω ὅθεν καὶ ἀνυμνολογῶ τὸν πάνσοφον Θεόν, ὅτι φέρει ἡμῖν ἔκείνας τὰς περιστάσεις, οἵτινες προάγουσι καὶ μορφοῦσιν ἡμᾶς, καὶ μεταχειρίζεται τοὺς ἀνθρώπους ὅργανα, χωρὶς οὗτοι νὰ ἔννοῶσι τοῦτο, πρὸς κατόρθωσιν τῆς θείας αὐτοῦ θουλῆς». Δὲν λησμονεῖ δῆμως καὶ τὰ ἐν Ἀθήναις τέκνα καὶ τοὺς ἀδελφούς του ὁ ἀληθινὸς πνευματικὸς πατήρ. Εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς γράφει: «ἀσπάζομαι πάντα τὰ μέλη τοῦ θρησκευτικοῦ ἡμῶν συλλόγου καὶ διμοψύχους ἀδελφούς μου, καὶ παραινῶ πάντας καὶ προτρέπω, ὡς πνευματικὸς αὐτῶν, ἵνα, τὴν φοντες καὶ γρηγοροῦντες, καταρτίζωνται καὶ προάγωνται κατά Χριστόν, ὅπως γίνωσιν ὡφελιμοὶ οὐχὶ μόνον εἰς ἑαυτούς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ἡμῶν, ὀδελφούς Χριστιανούς, οἵτινες πάσχουσι ψυχικῶς καὶ σωματικῶς ἔνεκα τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς πλάνης».

'Η συνέχεια τῆς ἔξορίας.

«Τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεόν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν», ἔγραφεν δὲ θεῖος Παῦλος (Ρωμ. η' 28), δηλῶν διὰ τούτων ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ λυπηρὰ καὶ δυσάρεστα τοῦ θεοῦ γεγονότα, θλίψεις, διωγμοί, περιπέτειαι συντελοῦν εἰς ἀγαθὸν σκοπὸν δι' ἐκείνους, οἵ δποιοὶ ἀγαποῦν τὸν Θεόν. Τοῦτο θλέπομεν ἐφαρμοζόμενον εἰς τὴν περίστασιν ταύτην καὶ εἰς τὸν πατέρα Εὔσέθιον. Ἡ ἔξορία δίδει εἰς αὐτὸν ἀρίστην εὐκαιρίαν διὰ τὸν τελειότερὸν του πνευματικὸν καταρτισμόν. Ἀφ' ἐνὸς μὲν συνεμορφώθη πλήρως πρὸς τὴν τραχεῖαν τῶν μοναχῶν τῆς Μονῆς ἐκείνης ζωῆν, καίτοι ἡδύνατο νὰ ἔχῃ ὑπερεπαρκῆ τὰ μέσα τῆς καλῆς συντηρήσεως παρὰ τῶν πλουσίων ἀδελφῶν του, καίτοι ἦτο ἀσθενικός, ἔχων διαρκῆ τὸν σκόλοπα τῆς παθήσεως τοῦ στομάχου. Τόση δὲ ἦτο ἡ κακουχία, εἰς τὴν δποίαν ὑπέθαλλεν ἐαυτόν, ὥστε, δταν μετά τινα χρόνον τὸν ἐπεσκέφθη εἰς τὸν τόπον τῆς ἔξορίας δὲ ἐκ τῶν ἀδελφῶν του Ν. Ματθόπουλος καὶ εἶδεν εἰς ποίαν ὑγιεινὴν κατάστασιν εἶχε καταντῆσει, ἀνελύθη εἰς λυγμούς. «Καὶ ἴδού τὸ ἴδικόν μου σῶμα πάσχει καὶ καχεκτεῖ, ἔγραφεν ἐκεῖθεν εἰς τὸν συνεξόριστὸν του Ἱερέα Σπυρίδωνα Γιαννουλέαν, τὸν εἰς Ἀνάφην ἔξορισθέντα· ἀλλ' ἡ θεία καὶ ἀόρατος τοῖς αἰσθητοῖς ὁρθαλμοῖς δύναμις δὲν μὲ ἀφίνει οὔτε εἰς τὴν κλίνην νὰ πέσω, οὔτε νὰ λυπηθῶ περὶ τούτου κατ' ἐλάχιστον καὶ νὰ γογγύσω. Τούναντίον μάλιστα ἔχω χαράν πνευματικήν, τὴν δποίαν δὲν εἶχον ἄλλοτε εἰς τοιοῦτον βαθμόν». Καὶ πράγματι. Παρὰ τὰς στερήσεις, παρὰ τὸν χωρισμὸν ἀπὸ προσφιλεῖς συνεργάτας, ἥσθάνετο ἀνέκφραστον χαράν, διότι ἡξιώθη νὰ διωχθῇ χάριν τῆς ἀληθείας. Διὰ τοῦτο συχνὰ κατόπιν καὶ μέχρις ἐσχάτων ἔλεγεν, οίονεὶ παραπονούμενος, ὅτι δὲ Θεός δὲν μᾶς κρίνει ἀξίους νὰ διωχθῶμεν χάριν τῆς ἀληθείας του.

Ἀφ' ἔτέρου δὲ ἐπεδόθη ἔξι όλοκλήρου ἐκεῖ, ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἔξορίας του, εἰς τὴν μελέτην ἐαυτοῦ, εἰς τὴν σύντονον προσπάθειαν τῆς προαγωγῆς ἐν τῇ ἀρετῇ, εἰς τὴν προσευχήν, διὰ τῆς

όποίας ἐπεκαλεῖτο τὴν θείαν δύναμιν νὰ τὸν μορφώσῃ κατὰ Χριστόν(⁴).

Διὰ τὴν ἔργασίαν δὲ ταύτην ὁ ἵερὸς ψαλτὴρ ἀπετέλει ὅχι ἀπλῶς ἐντρύφημα, ἀλλὰ θεῖον ὀδηγόν του εἰς τὴν ζωὴν τῆς προσευχῆς, τὴν δποίαν ἐκεῖ διῆγε⁽⁵⁾.

Κατενόησε θαθέως ὅτι ἡ εἰς τὸν Χριστὸν προσκόλλησις καὶ ἀφοσίωσις τοῦ Χριστιανοῦ εἶναι ὁ οὐσιώδης σκοπὸς τῆς ἐνταῦθα ζωῆς του. «Οταν ἡ ψυχὴ ἐννοήσῃ (ὕγραφε τότε ὁ ἴδιος) ὅτι δὲ Χριστός, ὅτι Αὔτὸς μόνος, εἶναι τὸ ἀγαθὸν αὐτῆς, καὶ προσκολληθῆ εἰς Αὔτον, δπως τὸ παιδίον προσκολλᾶται εἰς τὴν θηλάζουσαν αὐτὸ μητέρα, διὰ τοῦ ὀδιαρρήκτου δεσμοῦ τοῦ πόθου καὶ τῆς ἀγάπης, τότε θὰ αἰσθάνεται τὴν ὑπερφυσικὴν ἐκείνην χαρὰν καὶ εὐφροσύνην, τὴν δποίαν ἐξ οὐδενὸς ἄλλου ἀντικειμένου τοῦ κόσμου τούτου εἶναι δυνατόν ποτε νὰ δοκιμάσῃ. Ταύτην δὲ τὴν ὑπερφυσικὴν καὶ ἄρρητον εὐφροσύνην γιγνώσκουσιν ἐκεῖνοι καὶ μόνοι, οἵτινες ἔλαθον αὐτῆς πεῖραν. Γνωρίσασα δὲ ἡ ψυχὴ τὸ ἀληθὲς αὐτῆς ἀγαθόν (τὸν Χριστόν) καὶ κατασχεθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀγάπης Αὔτοῦ, γίνεται ἔνθους καὶ ὑπεράνθρωπος. Πάντα τὰ λοιπὰ θεωρεῖ τότε σικύθαλα καὶ οὐδενὸς ἄξια, καταφρονεῖ ἔτι καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς· οὐδὲν ἄλλο θεωρεῖ πράγματι τερπνὸν καὶ ἄξιον ἴδιαιτέρας προσοχῆς· πᾶσα ἡ ἐνθύμησις αὐτῆς, ὅλος δὲ πόθος καὶ ἡ ἐπιθυμία της εἶναι ἐστραμμένα πρὸς τὸν Ποθητὸν αὐτῆς, πρὸς τὸν Νυμφίον αὐτῆς, εἰς «Ον καὶ μόνον εὑρίσκει τὴν ἀληθινὴν τέρψιν καὶ ἀνάπτασιν. Γινώσκει τότε δὲ Χριστιανός, ὅτι κατέχων τὸν Χριστόν, κατέχει τὸ πᾶν· διότι μόνον ἐν τῷ Χριστῷ συγκεντροῦνται πάντα τὰ καλὰ καὶ ἀγαθά».

Μὴ δὲ νομίσῃ τις ὅτι ἡ στροφὴ αὕτη τοῦ π. Εὔσεβίου πρὸς ἔαυτὸν καὶ ἡ ἐνδελεχῆς μέριμνα διὰ τὸν τελειότερον καταρτισμόν του ἀπερρόφησε πλέον τὸ ἐνδιαφέρον του διὰ τὴν ὀφέλειαν τῶν ἄλλων.

(4) Ἰκανὸς ἐκ τῶν προσευχῶν τούτων, διασωθείσας ἐν χειρογράφῳ εἰς χεῖρας παλαιοῦ τίνος πνευματικοῦ του τέκνου, καταχωροῦμεν ἴδιαιτέρως εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος βιβλίου.

(5) Εἰς τίνας ψαλμικούς στίχους είχε προσηρμοσμένας ιδίας προσευχάς. Ταύτας καταχωροῦμεν μετά τῶν ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος. Διατηροῦμεν καὶ τὴν γλῶσσαν, εἰς τὴν δποίαν τότε δὲ π. Εὔσεβιος συνήθιζε νὰ γράφῃ.

Όλιγοι μῆνες ήρκεσαν διὰ νὰ ἐννοήσῃ ὁ ἡγούμενος, ὅτι ὁ ἀποσταλεὶς εἰς τὴν Μονήν του ἔξόριστος δὲν ἦτο κανεὶς ἐπικίνδυνος ἀνατροπεὺς τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ὅπως παρίστανε τοὺς ἔξορίστους ἢ τότε διοικοῦσα ἀρχή, ἀλλ’ ἀγαθὸς καὶ ἐνάρετος κληρικὸς καὶ φωτισμένος διδάσκαλος τῶν θεέων ἀληθειῶν. Διὰ τοῦτο, ὅχι μόνον στενώτερον μετ’ αὐτοῦ ἐπεκοινώησεν, ἀλλὰ καὶ ἐπέτρεπε τὴν κάθιδόν του εἰς τὴν πόλιν τῆς Κερκύρας, ἀδείᾳ καὶ τοῦ τότε ἐπισκόπου Κερκύρας, ὅστις ἐπίσης διετέθη εὑμενῶς ὑπὲρ τούτου. Ταχέως δὲ ὁ ἔξόριστος π. Εὔσεβιος προσείλκυσε τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἐκτίμησιν πολλῶν εὑσεβῶν Κερκυραίων, οἵτινες δὲν ἐδυσκολεύοντο νὰ διανύουν τὴν μέχρι τῆς Μονῆς πεντάωρον ἀπόστασιν, διὰ νὰ ἀκούσουν τὸν ἀκάματον τοῦτον κήρυκα τῆς εὐσεβείας, ὁ δοποῖος, ὅπως ἔγραφεν ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Π. Μπρατσιώτης, «μιμούμενος καὶ ἐν τούτῳ τὸν Ἀπόστολον τῶν ἐθνῶν⁽⁶⁾, δὲν παρέμεινεν ἀδρανῆς, ἀλλ’ ἀπλῶς ἐσυνέχιζεν ἐκεῖ καὶ ἐπεξέτεινε τὸ ἀποστολικόν του ἔργον, ἔξομολογῶν καὶ κηρύττων ἀνὰ τὰ πέριξ χωρία»⁽⁷⁾. Τόσος μάλιστα ἀνεπτύχθη ζῆλος καὶ τόση ἡ ἀγάπη τῶν ὑπ’ αὐτοῦ φωτισθέντων, ὥστε κατ’ οὐδένα τρόπον ἔστεργον νὰ φύγῃ ἐκ τῆς νήσου των, ὅταν ἀνεκλήθη ἐκ τῆς ἔξορίας. Καὶ διὰ τοῦτο ἡναγκάσθη καὶ μετὰ τὴν ἀνάκλησιν νὰ παρατείνῃ τὴν ἐκεῖ διαμονήν του ἐπὶ ἔνα δόλοκληρον ἔτος.

Ανεφέραμεν ἀνάκλησιν ἐκ τῆς ἔξορίας, διότι αὕτη δὲν παρετάθη ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη, ὡς εἶχεν ὁρίσει ἡ συνοδικὴ ἀπόφασις. Εὔθυς ἐξ ἀρχῆς ἐγένοντο καταφανῆ τὰ ἐλατήρια, τὰ ὅποια ὥθησαν τοὺς συγκροτήσαντας τὴν Σύνοδον τοῦ 1879, ὅπως καταδικάσουν εἰς ἔξορίαν τοὺς Κληρικούς τῆς Σχολῆς τοῦ Λόγου. “Οσον δὲ παρήρχετο ὁ χρόνος καὶ παρετείνετο τὸ ἐν τῇ ἔξορίᾳ μαρτύριόν των, τόσον οἱ ἀμερολήπτως κρίνοντες τὰ πράγματα ἐξηγείροντο κατὰ τῆς ἀδικίας. Διὰ τοῦτο πολλάκις εἰς τὴν Βουλὴν ἔγινε λόγος κατὰ τοῦ ἀδίκου διωγμοῦ τῶν κληρικῶν τούτων. Ἐπὶ πολλάκις δὲ ἡμέρας κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ

(6) Ἐννοεῖ τὸν Παῦλον, ὁ ὅποιος καὶ δέσμιος ἐν Ρώμῃ μετέδιδε τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας.

(7) «Πρωΐα», 7 Ιουλίου 1929.

1882 ἐπανεφέρετο ἡ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου συζήτησις εἰς τὴν Βουλήν. Οἱ βουλευταὶ Σ. Πετιμεζᾶς, Ἀθ. Πετιμεζᾶς, Στεφανίδης, Γρυπάρης, Παλαμίδης, Ψύλλας, Δουζίνας καὶ οἱ ἀδελφοὶ Ἰακωβᾶτοι, διὰ μακρῶν ὅμιλήσαντες, ἐζήτησαν τὴν ἀκύρωσιν τοῦ Β. Διατάγματος, τοῦ ἐκτελέσαντος τὴν συνοδικὴν ἀπόφασιν, ὡς μὴ στηριζομένου εἰς οὐδένα νόμον, ἀλλ’ αὐθαιρέτως δημιουργούντος ποινὴν ἔξορίας, ἀντικειμένην εἰς τὰ 2ον καὶ 7ον ὅρθρα τοῦ Συντάγματος. Ἀναφοραὶ δὲ ἐκ διαφόρων πόλεων τῆς Ἑλλάδος, ὑπογεγραμμέναι ὑπὸ ἔξ χιλιάδων πολιτῶν, ἐζήτουν τὴν ἄρσιν τῆς ἀδικίας. Ταῦτα πάντα ἡνάγκασαν τὸν πρωθυπουργὸν Κουμουνδούρον νὰ δηλώσῃ ὅτι ἡ Κυβέρνησις οὐδὲν ἔμποδιον παρεμβάλλει εἰς τὴν ἐκ τῆς ἔξορίας ἐπάνοδον τῶν ικληρικῶν. Οὔτως ἔλληξεν ἡ ἔξορία, εἰς τὴν δποίαν δ π. Εύσεβιος ἔμεινε τρία ἔτη· ἔξορία, ἡ δποία τόσον ἀπεδείχθη πνευματικῶς ὀφέλιμος δι’ αὐτὸν καὶ διὰ τόσας ἄλλας ἐν Κερκύρᾳ ψυχάς, τὰς δποίας δι’ αὐτοῦ δ Θεὸς ἐφώτισε καὶ προσείλκυσεν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας.

‘Ο ἀπὸ τοῦ *Μακράκη* χωρισμὸς
καὶ ἡ μετὰ τῆς ‘I. Συνόδου συνδιαλλαγή.

Εἶναι ἀναμφισθήτητον ὅτι δ ἀγὼν ἐκεῖνος τοῦ Μακράκη καὶ τῶν μετ’ αὐτοῦ συνεργαζομένων Κληρικῶν κατὰ τῆς σιμωνίας καὶ ἡ διὰ τοῦ Τύπου διαπόμπευσις αὐτῆς, ἐπέφερεν ἀποτέλεσμα οὐχὶ μικρᾶς ὀφελείας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διότι ἐπατάχθη ἡ σιμωνία καὶ δὲν παρουσιάσθη ἔκτοτε τόσον θρασεῖα καὶ ἀπροκάλυπτος. Ἐπὶ πλέον τῷ 1883 ἔστερξεν ἐπὶ τέλους ἡ Σύνοδος νὰ δικάσῃ τοὺς τρεῖς ἐκπτώτους σιμωνιακούς ἀρχιερεῖς καὶ νὰ ἐπιβάλῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ποινὴν τῆς τριετοῦς ἀργίας ἀπὸ πάσης ἱεροπραξίας. Ἡ ποινὴ αὕτη δὲν ἦτο θεθαίως ἡ ὑπὸ τῶν Κανόνων δριζομένη. Ἀλλ’ ἡ Ἐκκλησία ἔχει πάντως τὸ δικαίωμα νὰ χρησιμοποιῇ τὴν ἐπιείκειαν. Ἐκτὸς δὲ τούτου, καὶ ἂν ἡ Σύνοδος ἐκείνη ἐσφαλεν, ὡς μὴ ἐφαρμόσασα ἐπα-

κριθώς τὸ ποινικὸν τῆς Ἐκκλησίας δίκαιον, ἀλλὰ χρησιμοποιήσασα ἐπιείκειαν ἐν τῇ τιμωρίᾳ τοῦ ἐγκλήματος τῆς σιμωνίας, τὸ σφάλμα ἢ ἡ ἐνοχὴ τῆς αὕτη δὲν ἀπετέλει αἴρεσιν, ἀλλ’ ἐγκληματικά δὲν εἰκαστος οὐδέποτε οἱ Κανόνες ἐπιτρέπουσι χωρισμὸν καὶ σχίσμα ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο δὲ π. Εὔσεβιος ἐπρότεινε εἰς τὸν Μακράκην καὶ τοὺς περὶ αὐτόν, ὅτι ἐπρεπεν οἱ κληρικοὶ τῆς Σχολῆς τοῦ Λόγου νὰ ἐπαναλάθουν τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν, μνημονεύοντες τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου, διὸ καὶ νὰ μὴ δημιουργήσῃ τὸ γένος θῆσης σεμαντικής. Εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ π. Εὔσεβίου εὑρισκον τρομερὰν ἀπήγησιν οἱ λόγοι τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ὅτι καὶ αἷμα μαρτυρίου δὲν δύναται νὰ ἔξαλεψῃ τὴν ἀμαρτίαν τοῦ σχίσματος. Τὴν πρότασιν ταύτην ἀπεδέχθη κατ’ ἀρχὰς δὲ Μακράκης. Ἀλλὰ τὴν ἐπομένην μετεμελήθη, προθάλλων ὡς δικαιολογίαν, ὅτι «δὲν πρέπει νὰ φανοῦν παλινφρούντες!» Δηλαδὴ ὅτι ἐπρεπεν νὰ ἔμμενουν εἰς τὸ σχίσμα, διὰ νὰ μὴ φανοῦν ὅτι δῆθεν ἀντιφάσκουν πρὸς ἑαυτούς καὶ ἀλλάσσουν ἀποφάσεις!

‘Ο διμολογουμένως ἐκπληκτικὸς αὐτὸς ἴσχυρισμὸς τοῦ Μακράκη ἐξηγεῖται, ἐὰν ληφθοῦν ὑπὲρ ὅψει τὰ ἀκόλουθα:

‘Ο Μακράκης ἥτο ἀνθρώπος πίστεως μεγάλης καὶ δυνάμεως λόγου ἐκτάκτου, ὡς ἐσημειώθη καὶ προηγουμένως. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἦρκέσθη νὰ μείνῃ εἰς τὴν θέσιν καὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ διδασκάλου τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν, ἢ εἰς τὴν τοῦ ἰδρυτοῦ φιλοσοφικῆς σχολῆς. Αἱ ἐπιτυχίαι του εἰς τὴν διδασκαλίαν ἡ προθυμία, μὲ τὴν δρούσιν συνέρρεον εἰς τὰ κηρύγματά του πλήθη λαοῦ, ποθοῦντα νὰ σθέσουν τὴν δύψαν τῆς γνώσεως τῆς ἀληθείας· ἡ ἐμπιστοσύνη, μὲ τὴν δρούσιν τὸν περιέθαλλον οἱ ἐκλεκτότεροι τότε ἀπὸ ἀπόψεως εὔσεβείας καὶ παιδείας κληρικοὶ καὶ λαϊκοί· οἱ ἐπιτυχεῖς κατὰ τῶν σιμωνιακῶν ἀγώνες· δὲ δριμὺς ἔλεγχος, δὲ πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις, ἐκκλησιαστικὰς καὶ πολιτικάς, στραφείς· δὲ ἀκρατος θαυμασμὸς τῶν διπαδῶν του, ταῦτα πάντα δὲν εἶναι παράδοξον ὅτι προύξενησαν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνδρὸς πάθημά τι ἀνθρώπινον. “Οτι διήγειραν δηλαδὴ φρόνημα ξένον ἀπὸ τὴν μετριοφροσύνην καὶ ταπεινοφροσύνην, ἡ δρούσια πρέπει νὰ εἶναι ἐνθρονισμένη ἔξόχως εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ διδασκάλου τῶν εὐαγγελικῶν ἀληθειῶν. Διὰ τοῦτο δὲ Μακράκης ἐφαντάσθη καὶ ὑπεστήριξε (κυρίως ἀπὸ τοῦ

1879 καὶ ἔφεξῆς) παγκοσμίους θριάμβους του, τοὺς δποίους θὰ ἐπετύγχανε, περιβαλλόμενος ἀνωθεν καὶ πολιτικὴν ἔξουσίαν. Οὕτω τῷ 1879, ἰδρύσας σύλλογον, τὸν δποῖον ἐπωνύμαζε «Πανελλήνιον Σύλλογον τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου», ἔφρονει καὶ ἔγραφεν, δτι δ σύλλογός του οὗτος θὰ συνεκέντρωνε τὰς ἡθικὰς καὶ ψλικὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους, θὰ ἐκυρίευε τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ θὰ ἔφερε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐστήριζε δὲ τὸ φρόνημά του τοῦτο περὶ τῶν θριάμβων καὶ τοῦ χρόνου τῆς τελέσεώς των εἰς χρησμόν τινα τοῦ Ἀγαθαγγέλου, δ δποῖος δῆθεν ἐπροφήτευσε περὶ τοῦ συλλόγου τούτου τοῦ Μαικράκη⁽⁸⁾.

Ἀκόμη τῷ 1881 ἐρμηνεύων τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Ἰωάννου, ἔγραφεν δτι οἱ ἀποτελέσαντες τὸν σύλλογόν του, τὸν ἐπονομαζόμενον «Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν», θ' ἀνυψωθοῦν εἰς τὸν οὐρανὸν διὰ νεφέλης καὶ θὰ κατέλθουν ἔπειτα ἀπὸ ἐκεῖ, διὰ

(8) Ἰδού τί ἔγραφεν ὁ ἴδιος εἰς τὸν «Λόγον», ἀριθμ. 275 τοῦ 1879. «Χαίροντες λοιπόν, ὡς Ἑλληνες, ὑποδέχεσθε τὸν νεογέννητον σύλλογον, ὅστις ἐντὸς πέντε ἐτῶν θὰ θέσῃ τέφρα εἰς τὰ δεινὰ τῆς πολυχρονίου τῶν Τούρκων τυραννίας. Πόθεν δὲ τοῦτο ἡμεῖς γινώσκομεν; Ἐσχάτως ἔγνωμεν τὴν ἀκρίθειαν τοῦ χρόνου ἐκ τοῦ ἔξῆς χρησμοῦ τοῦ Ἀγαθαγγέλου. Σύναψον, λέγει, τὸν 51 καὶ 52 ἀριθμὸν τῷ 34, καὶ εύρήσεις τὸν ἀριθμὸν τέλειον. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1851 ἔτους καὶ ἀρχὰς τοῦ 1852, πορευόμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἰδὼν τὴν Παντάνασσαν τοῦ οὐρανοῦ φέρουσαν ἐπὶ τοῦ στήθους τὸν πάγκαλον νηπιόμορφον Λόγον, καὶ ἥκουσα λεπτῆς φωνῆς: Αὕτη ἐστίν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν! Ἐννοεῖ λοιπὸν ὁ χρησμὸς δτι, ἀφ' οὗ παρέλθωσι 34 ἑτη ἀπὸ τῆς ὄράσεως ἐκείνης, θὰ ἀνακτηθῇ ἡ Κωνσταντινούπολις, καὶ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θὰ ἐλθῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα καταργήσῃ εἰς τέλος τὴν βασιλείαν τοῦ ἀντιχρίστου Μωάμεθ. Μέχρι τοῦδε παρῆλθον 29 ἑτη καὶ ὑπολείπονται 5 ἑτη, ἵνα συμπληρωθῇ ὁ ἀριθμός. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1884 καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1885 ὁ ἀριθμὸς κατὰ τὸν χρησμὸν εἰναι τέλειος καὶ τὸ ἔργον τοῦ (συλλόγου) «Μεγάλου Κωνσταντίνου» τετελεσμένον. Ἡ διπλωματία ἀντιφάσκουσα πρὸς ἔαυτὴν δὲν θέλει νὰ δώσῃ τὰ Ἰωάννινα. Μὴ λυπεῖσθε, Ἑλληνες. Ο Θεός δὲν ἔντὸς 5 ἑτῶν μᾶς δίδει τὴν Κωνσταντινούπολιν, διότι ὁ Θεός δὲν ἀντιφάσκει πρὸς ἔαυτόν, καθὼς ἡ διπλωματία τοῦ Διαβόλου, ἀλλ' ἡ γέγραφε, γέγραφε, καὶ ὁ ἐρμηνεύων τὰς Γραφάς ἐπιστήμων εἰ περ τίς καὶ ἄλλος». Πρβλ. «Κήρυγμα», ἀριθμ. 25 τοῦ 1879. «Λόγον», ἀριθμ. 994 τοῦ ἔτους 1893 κλπ.

νὰ λάθουν πᾶσαν ἔξουσίαν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἡ ὑψωσις δὲ αὕτη θὰ συναδεύετο ὑπὸ σεισμῶν καὶ ἀλλων ἐκτάκτων σημείων. «Καθ' ἥν δὲ ὥραν (ἔγραφεν εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῆς Ἀποκαλύψεως ὁ Μακράκης), ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ ἀνυψοῖ καὶ ὅρα-θεύει τοὺς μάρτυρας (δηλαδὴ τοὺς μετέχοντας τοῦ μαρτυρικοῦ του συλλόγου), κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν τιμωρεῖ διὰ σεισμοῦ καὶ τὴν πόλιν ἐν ᾧ προφητεύουσιν οἱ μάρτυρες, διωκόμενοι μὲν ὑπὸ τῶν ἀρχῶν, περιφρονούμενοι δὲ ὑπὸ τῶν πολλῶν· κρη-μνίζει δὲ δ σεισμὸς τὸ δέκατον τῆς πόλεως, καὶ ἀποκτείνει καὶ τὸ δέκατον τῶν κατοίκων, ἀριθμούμενον εἰς ὀνόματα ἀνθρώ-πων ἐπτὰ χιλιάδων, οἱ δὲ λοιποὶ γίνονται ἔμφοβοι ἐκ τῆς κρί-σεως ταύτης τοῦ Θεοῦ καὶ μετανοοῦσι· καὶ δοξάζουσι τὸν Θεόν τοῦ οὐρανοῦ»⁽⁹⁾. «Οτι δὲ ταῦτα πάντα θὰ ἐγίνοντο «ὅσον οὕπω».

Ἐπὶ πλέον τῷ 1883 προσεκολλήθη ὀνειδότως εἰς τὰ ὄνειρα δπαδοῦ του τινὸς ἐκ Πατρῶν, τοῦ δικηγόρου Καπετάνου, τὸν δποῖον ὀνόμαζε «μαθητὴν καὶ δπαδὸν τῆς διδασκαλίας του,

(9) Ἄ. Μακράκη, Ἐρμηνεία τῆς Ἀποκαλύψεως Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου (ἐκδ. 1881), σελ. 306. Πρβλ. «Λόγον», ἀριθμ. 1005 τοῦ 1893, ὅπου ἔγραφεν: «Εἰ ὁ Θεὸς ἡμίν ἔδωκε τὸ πνεῦμα τῆς Ζωῆς, καὶ ἡμεῖς ιστά-μενοι ἐπὶ τοὺς πόδας ἡμῶν μαρτυροῦμεν πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν... δῆλον ὅτι καὶ ἡ μᾶς καλέσει εἰς τὸν οὐρανὸν διὰ φω-νῆς μεγάλης, καθὼς ἐκάλεσε καὶ τὸν Ἰωάννην τὸν Θεολόγον, καὶ ἔδει-ενει αὐτῷ, ἂ δεῖ γενέσθαι μετὰ ταῦτα. Καθὼς δὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἀμέσως ἀνεβίθεσσε τὸν Ἰωάννην εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶδε τὸν καθή-μενον ἐπὶ τοῦ θρόνου Θεόν, οὗτω καὶ ἡμᾶς τὸ αὐτὸ Πνεῦμα ἐν εἰδεῖ νε-φέλης, δι' ἣς καὶ ὁ Κύριος ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐκάθησεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ, ἀ μέσως ἀναβίθεις εἰς τὸν οὐρανὸν τοῦ Θεοῦ. Ἡ δὲ ἀνάβασις αὕτη θὰ γίνη θεωρητὴ καὶ εἰς τοὺς ἔχθροὺς ἡμῶν καὶ ἔχθροὺς τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Χριστοκρατίας... Ἀλλ' οἱ ἔχθροι ἀμέσως πιμαροῦνται διὰ σεισμοῦ, ὅστις κρημνίζει τὸ δέκατον τῆς πό-λεως καὶ ἀποκτείνει ὀνόματα ἀνθρώπων χιλιάδας ἐπτά. Οἱ δὲ λοιποὶ ἐγέ-νοντο ἔμφοβοι καὶ ἔδωκαν δόξαν τῷ Θεῷ τοῦ οὐρανοῦ, διὰ τοῦ λοιποῦ ποιμανεῖ αὐτοὺς ὡς λαὸν αὐτοῦ περιούσιον, διὰ ποιμένων νέων, λαβόντων τὴν χειροτονίαν ἐν τῷ οὐρανῷ ἀπ' εύθειας καὶ ἀμέσως παρὰ τοῦ Θεοῦ...». Πρβλ. καὶ «Λόγον», ἀριθμ. 1007 τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

θείον δὲ καὶ ἀληθῆ προφήτην», δὲ δποῖος διὰ τῶν προφητειῶν του θὰ ἐπεμαρτύρει καὶ θὰ ἐδόξαζε τὸ Μακράκειον ἔργον⁽¹⁰⁾. ‘Ο Καπετάνος οὗτος, πλανώμενος ἐκ τῶν ὁνείρων, ἔγραφε: «Θέλω, εἰ προφήτης τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀναστάντων μαρτύρων Του⁽¹¹⁾ ἔγώ εἰμι, παταχθῆναι τὴν γῆν (τῶν Πατρῶν), ἔνθα τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν ποιοῦμαι, ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, καὶ ὑπὸ φοβερωτέρου τοῦ ὑπ’ ἐμοῦ προφητευθέντος ἐκείνου τῆς 2 Νοεμβρίου σεισμοῦ συσσεισθῆναι. Θέλω ἀναστῆναι καὶ ποιηθῆναι τοὺς πάντας ἐκ τοῦ σεισμοῦ ἐμφόθους»⁽¹²⁾. Θὰ ἐπερίττευεν ἵσως νὰ σημειωθῇ ὅτι δὲ θεός δὲν ὑπήκουσεν εἰς τὸ θέλημα τοῦτο τοῦ Καπετάνου καὶ ὅτι ἡ πρόρρησις περὶ τοῦ σεισμοῦ ἐν Πάτραις διεψεύσθη ὑπὸ τῶν πραγμάτων, χωρὶς δύμως νὰ μεταβάλῃ καὶ τάς ἰδέας τοῦ Μακράκη περὶ ἐκτελέσεως τῶν προφητειῶν τοῦ ‘Αγαθαγγέλου, τοῦ σεισμοῦ ἐν Ἀθήναις κλπ.

Εἰς μάτην ἐπεχείρησαν οἱ κληρικοὶ Ἱερόθεος, Εὔσεβιος καὶ οἱ λοιποὶ νὰ τὸν συγκρατήσουν ἀπὸ τῆς ἀνενδότου καὶ φαντατικῆς ὑποστηρίξεως τοιούτων παραβόλων ἰδεῶν. Καὶ ἐπειδὴ εἰς τὴν πρώτην σοθαράν διαφωνίαν των, ὡς πρὸς τὴν ἐπανάληψιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας καὶ τὴν πρόληψιν σχίσματος, προσετίθεντο καὶ τὰ παραδοξολογήματα ταῦτα, ἔξ κληρικοί, οἱ Ἱερόθεος Μητρόπολος, Ἡλίας Βλαχόπουλος, Εὔσεβιος Ματθόπουλος ἵερεῖς, καθὼς καὶ τρεῖς ἱεροδιάκονοι, ἐσκέφθησαν τῷ 1883 ὅτι ἔπρεπε νὰ χωρισθοῦν ἀπὸ τοῦ Μακράκη, καίτοι ἐπὶ τόσα ἔτη συνειργάσθησαν μετ’ αὐτοῦ καὶ τόσον τὸν ἥγαπτον. Δὲν ἔμενε πλέον ἔδαφος περαιτέρω συνεργασίας καὶ ταυτότητος ἰδεῶν καὶ φρονημάτων, ἀλλὰ τούναντίον θλάσθη ἐδημιουργεῖτο εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Τὴν σκέψιν δὲ ταύτην ἐπραγματοποίησαν τῷ 1884. Ἀλλὰ καὶ ἀποχωρισθέντες προσεπάθησαν ἐπιμελῶς νὰ διατηρήσουν τὸ κῦρος τοῦ διδασκάλου καί, εἰ δυνατόν, νὰ προλειάνουν τὸ ἔδαφος τῆς συνδιαλαγῆς καὶ ἐκείνου μετὰ τῆς ‘Ι. Συνόδου, ἐάν ποτε ἥθελεν ἀποφασίσει ταύτην, ἔγκαταλείπων τὴν ἄκαμπτον πεισμο-

(10) «Κήρυγμα», ἀριθμ. 518, 519 καὶ 525 τοῦ 1883.

(11) Μάρτυρας ἐννοεῖ τὸν Μακράκην καὶ τοὺς περὶ αὐτόν.

(12) «ἈΞΙΝΗ» Πατρῶν 9 Φεβρουαρίου 1884. Πρβλ. «Κήρυγμα» ἀριθμ.

νήν του καὶ ἐπανορθῶν τὰ ἔσφαλμένα. 'Αλλ' ἡ θιαίστης τῆς γλώσσης, τὴν δόποίαν μετεχειρίσθη δὲ Μακράκης κατ' αὐτῶν, καὶ ίδιως αἱ κατηγορίαι, αἱ δόποίαι ἐτέθησαν κατ' αὐτῶν εἰς κυκλοφορίαν, δτι οὐχὶ ἔξ ἀγνῶν καὶ θεαρέστων ἐλατηρίων, ἀλλ' ἔξ ίδιοτελῶν δῆθεν σκοπῶν κινούμενοι ἀπεχωρίσθησαν ἀπὸ τὸν Μακράκην, ἡνάγκασαν αὐτοὺς νὰ δημοσιεύσουν εἰς τὴν ἔφημερίδα «Αἰών» τὴν 14 Ιουνίου 1884 (ἀριθ. 4500) μακροτάτην δήλωσιν, τῆς δόποίας πρέπει νὰ μεταφέρωμεν τὰ κυριώτερα ἀποσπάσματα. Διότι αὕτη ἐκθέτει μὲ πᾶσαν σαφήνειαν καὶ εἰλικρίνειαν, διατὶ διέκοψαν τὴν συνεργασίαν των εἰς ἔργον, τὸ δόποίον εἶχε μὲν δημιουργήσει ζωηράν θρησκευτικὴν κίνησιν, ἀλλὰ τὸ δόποίον διὰ τοῦ σχίσματος, δπερ ἥδη συνετελεῖτο, θὰ ἐπέφερε μεγάλην 6λάθην εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Tὰ κυριώτερα τμῆματα τῆς δηλώσεως.

«Καθῆκον Ἱερὸν καὶ ἀπαραίτητον ἐπιθάλλεται παντὶ δρθοδόξῳ Χριστιανῷ, πολλῷ δὲ μᾶλλον κληρικῷ τεταγμένῳ εἰς τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ, δόμολογεῖν μετὰ παρρησίας τὰ ἔσωτοῦ φρονήματα καὶ διδόναι λόγον τῶν πράξεων αὐτοῦ, συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ, οὗτινος δοῦλοις καὶ ἐργάτης ἐστὶ καὶ συνφδά τοῖς δροῖς καὶ κανόσι τῆς μιᾶς, ἀγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἣς μέλος καὶ λειτουργὸς τυγχάνει. 'Η Ἱερὰ αὕτη τοῦ καθήκοντος φωνὴ ὑποχρεοῖ καὶ ἡμᾶς τοὺς ἔξ Ἱερεῖς καὶ Ἱεροδιακόνους, τοὺς πρὸ μικροῦ προσελθόντας ἐνώπιον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ αἰτησαμένους προφορικῶς τε καὶ ἐγγράφως τὴν μετ' αὐτῆς πνευματικὴν διαλλαγὴν καὶ κοινωνίαν καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ἡμῶν ἀπὸ τῆς καταδίκης, εἰς ἣν πρὸ πολλοῦ δι' ἀποφάσεως αὐτῆς ὑπεβλήθημεν, νὰ διαφωτίσωμεν διὰ δηλώσεως ἡμῶν τὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν περὶ τῆς πράξεως ἡμῶν ταύτης, εἰς ἣν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους προέθημεν ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ ἐν καλῇ συνεδήσει καὶ νὰ ἀρωμεν ἐκ μέσου πᾶσαν τυχὸν ὑπόνοιαν καὶ

παρανόησιν γενομένην ή γενησομένην ἐπὶ τοῦ διαθήματος ἡμῶν τούτου, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον ἡ καλὴ καὶ κανονικὴ ἡμῶν αὐτὴ πρᾶξις πολυειδῶς παρενοήθη παρά τινων, διατεινομένων ὅτι ἀνειλικρινῶς προσήλθομεν εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, ἢ ὅτι ἐλατήρια ἴδιοτελῆ ὅθησαν ἡμᾶς εἰς τὸ διάθημα τοῦτο πρὸς ἐπιδίωξιν ἀρχιερατικῶν καὶ διδασκαλικῶν θέσεων, ἐλατήρια, ἄτινα πόρρω ἡμῶν ἀπέχουσιν. Ἀφηγούμεθα οὖν πρῶτον ἴστορικῶς τὴν ὑπόθεσιν, ὡς ἔχει ἔξι ὑπαρχῆς.

»Δύο κυρίως εἶναι τὰ ζητήματα, δι' ἢ πρὸ ἔξαετίας περίπου κατεδίκασεν ἡμᾶς ἢ 'Ι. Σύνοδος· πρῶτον μὲν τὸ τοῦ πνευματικοῦ χωρισμοῦ ἡμῶν ἀπ' αὐτῆς καὶ τοῦ λοιποῦ κλήρου, καὶ δεύτερον τὸ περὶ νέων τινῶν διοξισιῶν καὶ φρονημάτων, καταδικασθέντων ὡς κακοδόξων ὑπὸ τῆς Συνόδου τοῦ 1879. Καὶ πρῶτον ἔξιστοροῦμεν τὸ τοῦ χωρισμοῦ ζήτημα, ὡς ἔγένετο.

»Ἐχοντες συνείδησιν ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ τῶν ὑπὸ τοῦ ἔθνικοῦ δικαστηρίου ἐπὶ δωροδοκίᾳ καταδικασθέντων τριῶν ἀρχιερέων ἡγωνιζόμεθα κατὰ τῆς συμωνίας, ἥτις πρὸ πολλοῦ εἰσχωρήσασα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐλυμήνατο αὐτὴν, ἐπαύσαμεν τὸ πρῶτον μνημονεύοντες ἐν ταῖς Ἱεροτελεστίαις τοῦ Σ. Μητροπολίτου Ἀθηνῶν, ὡς ὑποστηρίζοντος τοὺς ἐπισήμως ἀποδειχθέντας σιμωνιακούς καὶ μὴ θελήσαντος, ὡς προέδρου τῆς 'Ι. Συνόδου, νὰ ἐφαρμόσῃ κατ' αὐτῶν τὸ ἀκριβές ποινικὸν δίκαιον τῶν ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας κανόνων, τοῦθ' ὅπερ ἡμεῖς τότε ἔχαρακτηρίσαμεν ὡς αἵρεσιν, γυμνῇ τῇ κεφαλῇ ἐπ' Ἐκκλησίας κηρυττομένην, φρονοῦντες ὅτι δικαιοῖ ἡμᾶς κατὰ τοῦτο δι ΙΕ' κανὼν τῆς ΑΒ' μεγάλης Συνόδου, ὅστις ἐπιτρέπει ἐν περιπτώσει αἱρέσεως τὸν ἀπὸ τοῦ οἰκείου Μητροπολίτου χωρισμόν. Διὰ τὴν πρᾶξιν ἡμῶν ταύτην ὡς καὶ διά τινας καινοφανεῖς δοξασίας, περὶ ὧν προθαίνοντες ἐροῦμεν, κληθέντες ἐνώπιον τῆς 'Ι. Συνόδου καὶ ἀνακριθέντες κατεδικάσθημεν εἰς ὀργίαν καὶ εἰς πολυετὴ σωματικὸν περιορισμόν, καταδίκην, ἥν τότε μετὰ χαρᾶς ὀπεδεξάμεθα, τοῦτο λογιζόμενοι, ὅτι πάσχομεν ἔνεκα δικαιοσύνης καὶ ἀληθείας, πάσχομεν ὑπὲρ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἱερῶν κανόνων. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τῆς ἔξορίας ἡμῶν ἐκείνης πολλαὶ ἐκ διαφόρων μερῶν τοῦ κράτους ὑπεβλήθησαν ὑπὲρ ἡμῶν ἀναφοραὶ πρός τε τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Κυβέρνησιν καὶ πολὺς ἐν τῇ Βουλῇ ἐγένετο λόγος περὶ τῆς καταδίκης

ήμῶν ώς ἀδικουμένων. Ἀλλὰ καὶ αἱ κατὰ καιροὺς κυθερητίσεις ἐσκέπτοντο πάντοτε νὰ ἔξεύρωσι τρόπον ὅπως ἄρωσιν ἐκ μέσου τὸ σκάνδαλον τοῦτο, ὅπερ θεσταίως οὐκ ἔμελλεν ἔχειν καλάς συνεπείας διά τε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ "Ἐθνος. Τέλος κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἔθηκεν εἰς ἀργίαν πάσης ἱεροπραξίας τοὺς τρεῖς ἐπὶ σιμωνίᾳ καταδικασθέντας Ἀρχιερεῖς, συνάμα δὲ καὶ ὁ τότε διατρίβων ἐνταῦθα διευθυντής τῆς Ριζαρείου Σχολῆς Σ. Ἐπίσκοπος Πλασταμῶνος, ἐντολῇ τῆς 'Ι. Συνόδου προσκαλεσάμενος ἡμᾶς καὶ ἀκούσας τὰς προφορικὰς ἡμῶν ὅμοιογίας, ἵδων δὲ καὶ τὰ ἐν πρωτοτύπῳ σχετικὰ τῶν ἀνακρίσεων καὶ τῶν ὅμοιογιῶν ἡμῶν ἔγγραφα ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Συνόδου, ώς καὶ τὴν καταδικάσσασαν ἡμᾶς ἀπόφασιν αὐτῆς λαβὼν ὑπ' ὅψιν, διέκρινε καὶ ὑπέδειξε διὰ πιστῆς αὐτοῦ ἐκθέσεως τὴν ἀληθῆ τοῦ ζητήματος ἡμῶν θέσιν, ἀποφανόμενος ὅτι μόνον κατὰ τὸ πειθαρχικὸν μέρος εὔρισκει ἡμᾶς σφαλλομένους καὶ ὅτι οὐδόλως ἐν ταῖς ἀνακρίσεσιν ἡμῶν ἐνώπιον τῆς Συνόδου φαινόμεθα δεχόμενοι ἢ ὑποστηρίζοντες τὰ φρονήματα, δι' ἃ κατεδικάσθημεν, ἐφ' ὃ καὶ ἐκφράζει ὁ ἀρχιερεὺς τὴν ἔκπληξιν αὐτοῦ «πῶς ἐκ τῶν τοιούτων ἡμῶν ἀνακρίσεων ἥντλησεν αἴρεσιν καὶ κακοδοξίαν ἢ 'Ι. Σύνοδος τοῦ 1879». Διότι τῷ ὅντι ἐν ταῖς ἀνακρίσεσιν ἡμῶν καὶ ἐν ταῖς ἐνώπιον τῆς 'Ι. Συνόδου ὅμοιογίαις ἡμῶν οὐδόλως ὑπεστηρίξαμεν τὰ δογματικὰ ζητήματα, δι' ἃ κατεδικάσθημεν, ἀλλ' ὡμοιογήσαμεν σαφῶς, ὅτι συμφωνοῦμεν κατὰ πάντα πρὸς τὰ δεδογμένα τῇ Ἐκκλησίᾳ. Μετὰ τὴν καταδίκην δύως ἡμῶν καὶ ἔγράψαμεν καὶ ἐλαλήσαμεν πολλάκις περὶ τῶν ἀνωτέρω δοξασιῶν, ὑποστηρίζοντες αὐτὰς ώς δοξασίας τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοῦτο ἐποίησαμεν διὰ τὴν τελείαν ἥθικήν πίστιν, ἥν εἶχομεν πρὸς τὸν διδάσκαλον ἡμῶν. Εὕθυνος οὖν τότε μετὰ τὴν εἰρημένην ἐκθεσιν τοῦ ἀγίου Πλασταμῶνος ἥρξάμεθα καὶ ἡμεῖς σκέπτεσθαι καὶ ἐπιδιώκειν τὰ τῆς εἰρήνης, δίκαιον τοῦτο καὶ ὀφέλιμον κρίνοντες καὶ ἡμῖν αὐτοῖς καὶ τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ, ἃτε πειθόμενοι ὅτι ὁ περαιτέρω χωρισμὸς ἡμῶν οὐχὶ μόνον δὲν δικαιολογεῖται οὐδὲ στηρίζεται εἰς τὸ κανονικὸν τῆς Ἐκκλησίας δίκαιον, ἀλλὰ καὶ προφανῶς σχίσμα καὶ παρασυναγωγὴν ἀποτελεῖ, ὅπερ ἔσται μεῖζον τῆς αἵρεσεως καὶ δι' ὃ μεγάλως εύθυνόμεθα.

»Καὶ λοιπὸν μετὰ σκέψιν ὀριμωτέραν καὶ μελέτην σύντομον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, πεισθέντες ὅτι ἡ ἐπὶ πλέον παράτασις τοῦ χωρισμοῦ, κρατύνουσα τὸ σχίσμα, καθίστησιν ἡμᾶς, καθ' ὁ κληρικούς, ὑπευθύνους ἀπαισίου μέλλοντος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, συντάξαντες ἐπεδώκαμεν κατὰ τὴν 5 Μαρτίου ἐ. ξ. ἀναφορὰν πρὸς τὴν 'Ι. Σύνοδον, δι’ ἣς ἐζητήσαμεν τὴν ἔνωσιν, αἰτησάμενοι συγγνώμην διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Μητροπολίτου καὶ τῶν οἰκείων Ἐπισκόπων ἀπόστασιν ἡμῶν καὶ διὰ τὰς κατ’ αὐτῶν ἀνοικείους ἐκ μέρους ἡμῶν διὰ τοῦ τύπου φράσεις, καὶ ὑποσχεθέντες ὅτι θέλομεν τοῦ λοιποῦ μνημονεύει τῶν κατὰ τόπους Ἐπισκόπων καὶ πειθαρχεῖν αὐτοῖς τε καὶ τῇ ἀνωτάτῃ ἐκκλησιαστικῇ ἀρχῇ, κατὰ τὰς διατάξεις τῆς Ἐκκλησίας. 'Ως πρὸς τὸ δογματικὸν δὲ μέρος ὀμολογήσαμεν ὅτι ἐσμὲν τέκνα πιστὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀποδεχόμενοι δλοψύχως πάντα αὐτῆς τὰ δόγματα, τοὺς κανόνας, τὰς Ἱεράς παραδόσεις καὶ τὴν ἐπὶ πᾶσιν διμόφωνον τῶν ἀγίων Πατέρων διδασκαλίαν, καὶ ἀπορρίπτοντες πᾶν τὸ ἀπόφδον καὶ κατ' ἐλάχιστον πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας.

.....
»Τέλος δ’ οὖν ἡ 'Ι. Σύνοδος ἀρκεσθεῖσα εἰς τὰς δύο τελευταίας ἡμῶν ἀναφοράς ἔκρινεν ἡμᾶς δι’ ἀποφάσεως αὐτῆς ἀξίους συγγνώμης, πεισθεῖσα ὅτι ἐσμὲν τέκνα γνήσια τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, προύκάλεσε δὲ ἀρμοδίως καὶ τὴν ἔκδοσιν Βασιλικοῦ Διατάγματος πρὸς ἀπαλλαγὴν ἡμῶν ἀπὸ τῆς περαιτέρω ποιηῆς.

»Τοιοῦτον ἐν κεφαλαίῳ ἐστὶ τὸ ἱστορικὸν μέρος τῆς ὑποθέσεως ἡμῶν, μετὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ δροῦ οὐδείλοιμεν δοῦναι καὶ πληρεστέρας διασαφήσεις ἐνώπιον τοῦ δρθιδόξου πληρώματος, πρὸς ὅρσιν πάσης παρανοήσεως ἢ ἀμφιθολίας ἐπ’ ἀμφοτέροις τοῖς ζητήμασιν, τῷ τε χωρισμῷ καὶ ταῖς δοξασίαις, καὶ πρὸς ἔνδειξιν τοῦ ἀληθιοῦ ἐλαττηρίου, τοῦ εἰς εἰρήνην καὶ ἔνωσιν παροτρύναντος ἡμᾶς. Καὶ πρῶτον ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ χωρισμοῦ διαδηλοῦμεν τάδε: Τὸ κανονικὸν τῆς Ἐκκλησίας δίκαιον ἐντόνως ἀπαγορεύει καὶ αὐστηρότατα καταδικάζει τὸν χωρισμὸν καὶ τὸ σχίσμα, ὡς διατέμνον καὶ διαμερί-

Ζον τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα καὶ διασπῶν τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Τὴν τοιαύτην δὲ διατομὴν καὶ διάσπασιν μεθοδείαν τοῦ πονηροῦ ἔτέρων μετὰ τὴν αἵρεσιν χαρακτηρίζουσιν οἱ ἵεροι κανόνες, μεθοδείαν διασαλεύουσαν καὶ κατατέμνουσαν τὴν Ἐκκλησίαν. ‘Ο λα’ ἀποστολικός κανὼν διακελεύεται τὴν καθαίρεσιν τῶν πρεσβυτέρων καὶ τὸν ἀφορισμὸν τῶν λαϊκῶν ἔκεινων, οἵτινες, ἀρνούμενοι τὴν ὑποταγὴν εἰς τὸν ἴδιον αὐτῶν Ἐπίσκοπον, χωρίζονται ἀπ’ αὐτοῦ καὶ συνιστῶσιν ἴδιον θυσιαστήριον, ἀπαλλάσσει δὲ τῆς ποινῆς ἔκεινον μόνον, διτις καταγινώσκει τοῦ Ἐπισκόπου φανεράν αἵρεσιν ἥ ἀδικίαν. ’Αλλ’ ἐπειδὴ ἡ ἔξαίρεσις αὕτη τοῦ κανόνος τούτου ἐγένετο ἀφορμὴ σχισμάτων πολλῶν καὶ διαιρέσεων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καταχρηστικῶς λαμβανομένη, εἴτε φιλαρχίας, εἴτε ἄλλων σκοπῶν ἰδιοτελῶν ἔνεκεν, ἥ καὶ ἐκ παρανοήσεως, διὰ τοῦτο ἡ ΑΒ’ μεγάλη Σύνοδος διὰ τοῦ ιγ’ αὐτῆς κανόνος, τὴν τοιαύτην τοῦ πονηροῦ ἐπιβουλὴν ἀναστέλλουσα παντελῶς, ὅρισεν «ἐ πὶ ποινῇ καθαίρεσεως, ἵνα μηδεὶς ἔχῃ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀφίστασθαι τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου πρὸ συνοδικῆς διαγνώσεως καὶ τελείας αὐτοῦ καταδίκης», πρὶν ἥ δηλονότι δὲ Ἐπίσκοπος ἔξετασθῇ καὶ καταδικασθῇ ὑπὸ Συνόδου. Καὶ ταῦτα μὲν δρίζει δὲ εἰρημένος κανὼν κατὰ τῶν ἀφισταμένων τῆς πρὸς οἰκείον Ἐπίσκοπον κοινωνίας λόγῳ ἐγκλήματός τινος, καὶ σχίσμα ποιούντων καὶ τὴν Ἐκκλησίαν διασπώντων. ‘Ο δὲ ιε’ κανὼν τῆς αὐτῆς ἀγίας Συνόδου, αὐτὰ ταῦτα ἐπικυρῶν καὶ σφραγίζων, ἐπιτρέπει ἔξαιρετικῶς τὴν διαστολὴν καὶ τὸν χωρισμὸν ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν οἰκείον Ἐπίσκοπον κοινωνίας τότε μόνον, δταν δὲ Ἐπίσκοπος ὑποστηρίζῃ αἵρεσίν τινα παρὰ τῶν ἀγίων Συνόδων ἥ Πατέρων καταδεδικασμένην, δημοσίᾳ ταύτην κηρύττων καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ, ἥτοι παρρησίᾳ ταύτην διδάσκων ἐπ’ Ἐκκλησίας ὡς ἀλήθειαν. Μόνον λοιπὸν ἐν περιπτώσει αἵρεσεως δημοσίᾳ κηρυττομένης παρέχει τοῖς πιστοῖς τὸ δικαίωμα τοῦ χωρισμοῦ δικανῶν. ’Αλλὰ τοιοῦτό τι οὐδαμῶς ἔλαθε χώραν ἐν τῇ τῇ Ἐλλάδος Ἐκκλησίᾳ, καθ’ ὃσον οὐδεὶς τῶν Ἐπισκόπων αὐτῆς ἐκήρυξε ποτε ἥ ἀπλῶς εἶπεν, δτι καλόν ἐστι καὶ νόμιμον τὸ διὰ χρημάτων κτᾶσθαι τὴν ιερωσύνην, ἥ δτι ἥ σιμωνία εἶναι θεμιτή· ἀλλὰ τούναντίον ἥ ’Ι.

Σύνοδος δι' ἀποφάσεως αὐτῆς κατεδίκασε τὸ ἔγκλημα τῆς σιφωνίας εἰς τὰ πρόσωπα τῶν τριῶν Ἐπισκόπων. Ἐάν δὲ πρὸς στιγμὴν ὑποτεθῆ ὅτι ἡ μὴ ἀκριβής ἐφαρμογὴ τοῦ ποινικοῦ δικαίου τῆς Ἐκκλησίας, ἡ λόγῳ ἐπιεικέας γινομένη, εἶναι ἐνοχή, τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ αἴρεσιν, ἀλλὰ εἶναι ἔγκλημα, ἔνεκα δ' ἔγκληματος οὐδέποτε οἱ κανόνες ἐπιτρέπουσι τὸν χωρισμὸν καὶ τὸ σχίσμα.

»Τὴν τοιαύτην δημοσίευσην καὶ τὸν κανόνων ἀληθῆ διάγνωσιν καὶ ἔννοιαν οὕτε ἡμεῖς διεκρίναμεν μετ' ἀκριβείας ἐξ ὑπαρχῆς, ἃτε ἐξ ἀπροόπτου ἐπελθούσης τῆς καταδιώξεως ἡμῶν, οὕτε ἡ σεβαστὴ Ἱερὰ Σύνοδος ὑπέδειξεν ἡμῖν τότε ταύτην, οὐδὲ ἡρμήνευσεν ἡμῖν τὸ ἀληθές πνεῦμα τῶν κανόνων. Οὐ μόνον δὲ οἱ μηνησθέντες κανόνες ἀπαγορεύουσιν, ὡς εἴρηται, τὸν χωρισμὸν καὶ τὸ σχίσμα, ἀλλὰ καὶ πληθὺς ἄλλων κανόνων οἰκουμενικῶν τε καὶ τοπικῶν Συνόδων αὐστηρότατα ἐπιτιպῶσι καὶ τιμωροῦσι τὸ ἔγκλημα τοῦτο διὰ καθαιρέσεως, ἀφορισμοῦ καὶ ἀναθέματος, καὶ πολλοὶ τῶν θεοφόρων πατέρων ἐντόνως ἀποφανονται κατὰ τοῦ σχίσματος. (Σημειούνται ἀκόλουθως τοιούτοι κανόνες δ' ἕκτος τῆς ἐν Γάγγρᾳ, δὲ πρῶτος τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, δὲ ἕκτος τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου κλπ. Προστίθεται δὲ ἡ ἀκόλουθος ἐν τῷ Πηδαλίῳ σημειουμένη ἔρμηνεία τοῦ ἕκτου τῆς Β' Οἰκουμενικῆς κανόνος). «Δι' ὅ καὶ ὁ στ' κανὼν τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου μὲ τοὺς αἱρετικοὺς συναριθμεῖ τοὺς ὑγιᾶ μὲν ἔχοντας πίστιν, κεχωρισμένους δὲ ὅντας καὶ κατὰ τῶν κανονικῶν ἐπισκόπων φατρίας κατ' ἰδίαν συνάγοντας. Οἱ δὲ σχισματικοὶ σχισματοαιρετικοὶ εἰσι, καθότι δὲ θεῖος Αὐγουστίνος ἐν ἐπιστολῇ ρα' λέγει, «ὅτι δὲν εἶναι κανὲν σχίσμα, εἰμὶ πρότερον αἴρεσιν ἀναπλάσσει, ἵνα δρθῶς δόξῃ τῆς Ἐκκλησίας χωρισθῆναι». Καὶ ἐν κεφ. Ια' εἰς τὸ κατὰ Ματθαίον διαμένον γίνεται αἴρεσις, ἡ καταφέρεται εἰς αἴρεσιν, εἰ καὶ τοὺς σχισματικοὺς κυρίως οὐχ ἡ διάφορος πίστις ποιεῖ, ἀλλ' ἡ διαρρηχθεῖσα τῆς κοινωνίας συντροφία». Ο δὲ θεῖος Χρυσόστομος εἰς τὴν Ια' διμιλίαν πρὸς Ἐφεσίους λέγει τάδε: «Εἶπεν ἄγιός τις ἀνήρ, ὅτι οὐδὲ αἷμα μαρτυρίου δύναται νὰ ἔχει λαζαρίψησε τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ χωρισμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Καὶ δτι τὸ νὰ σχίση τις τὴν Ἐκκλησίαν εἶναι χειρότερον κακὸν ἀπὸ τὸ νὰ πέσῃ τις εἰς αἴρεσιν». Γράφει δὲ καὶ Διονύσιος ὁ Ἀλεξανδρείας ὁ δμολογητής ἐν τῇ πρὸς Ναυάτον Ἐπίσκοπον ἐπιστολῇ, δτι «πρέπει νὰ πάθῃ τις δτι κακὸν καὶ ἀν εἶναι, μόνον ἵνα μὴ σχίση τὴν Ἐκκλησίαν», καὶ «ὅτι εἶναι ἐν δοξότερον τὸ μαρτύριον, ὅπερ ἦθελεν ὑπομείνει τις, διὰ νὰ μὴ σχίση τὴν Ἐκκλησίαν, παρὰ τὸ μαρτύριον, ὅπερ ἦθελεν ὑπομείνει διὰ νὰ μὴ εἰδωλολατρήσῃ. Ἐπειδὴ εἰς μὲν τὸ ὑπέρ τοῦ μὴ εἰδωλολατρῆσαι μαρτύριον διὰ τὴν ὠφέλειαν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς μαρτυρεῖ, εἰς δὲ τὸ ὑπέρ τοῦ μὴ σχίσαι τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τὴν ὠφέλειαν καὶ ἔνωσιν τῆς ὅλης Ἐκκλησίας μαρτυρεῖ» (‘Ιδε ἐν Πηδαλίῳ τὰ ὑπὸ τὸν λα’ κανόνα ἀγίων Ἀποστόλων). Τοιαῦτα καὶ πλεῖστα ἄλλα οἱ ἀγιοι ἄνδρες ἀποφαίνονται κατὰ τοῦ σχίσματος τοῦ κακῶς διαμένοντος. Κακῶς δὲ διαμένει τὸ σχίσμα τὸ ἀντικανονικῶς ὑφιστάμενον, τοῦτ’ ἔστιν ἄνευ λόγου αἱρέσεως, καθ’ ὅσον τότε μόνον, ὡς προαπεδείχθη, διε’ κανῶν τῆς ΑΒ’ Συνόδου δίδει τὸ δικαίωμα τοῦ χωρισμοῦ, δταν δ τῆς Ἐκκλησίας πρόεδρος ἡηρύττη γυμνῇ τῇ κεφαλῇ αἱρεσιν ἀκαδεδικασμένην ὑπὸ τῶν ἀγίων συνόδων.

»Τοὺς κανόνας οὖν τούτους ἔμβριθῶς μελετήσαντες καὶ τὰς κατὰ τοῦ σχίσματος γνώμας καὶ ἀποφάνοιεις τῶν ἀγίων πατέρων κατιδόντες, ἐπείσθημεν στερρῶς δτι ἀντικανονικὸν καὶ ἐπομένως ἔφάμαρτον ἔργον θὰ ποιήσωμεν, ἐὰν μετὰ τὴν τοιαύτην γνῶσιν τῶν κανόνων παρατείνωμεν ἐπὶ πλέον τὴν διάστασιν ἡμῶν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Μόνος λοιπὸν δ θεῖος φόβος ἐγένετο ἡμῖν ἐλατήριον ἀγαθόν, ὅπερ ἐκίνησεν ἡμᾶς εἰλικρινῶς εἰς τὴν μετά τῆς Ἐκκλησίας εἰρήνην καὶ ἔνωσιν. Καὶ εἶναι μὲν δμολογούμενον παρὰ πάντων δτι ὃ μέχρι τοῦνδε χωρισμὸς ἡμῶν καὶ ἡ ὑπὲρ τοῦ κύρους τῶν κανόνων πάλη ἐγένετο ἀγαθοῦ μεγάλου πρόξενος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ — καθ’ ὅσον ζῆλος Κυρίου καὶ ἐλατήρια ἀγαθὰ ὥθησαν ἡμᾶς εἰς τὸν ἡθικὸν ἐκεῖνον κατὰ τοῦ ἐγκλήματος τῆς σιμωνίας ἀγῶνα πρὸς ἔξαλειψιν τοῦ

κακοῦ τούτου ἐκ μέσου τῆς Ἐκκλησίας, — διότι διὰ τῆς πάλης ἐκείνης ἐγένετο τοῖς πᾶσι γνωστὸν τὸ τῆς σιμωνίας ἔγκλημα, ἐστιγματίσθη τὸ κακὸν καὶ ἐπομένως περιωρίσθη. Ἀπόδειξις δὲ τούτου τρανή ἐστιν ἡ κανονικὴ καὶ ἀνευ σιμωνιακῆς ἐνοχῆς προχείρησις τῶν ἐσχάτως γενομένων ἐν τῷ Κράτει ἐπισκόπων, ὃν τινες καὶ ἴδιοις χείλεσιν ὀμολόγησαν τὸ προσγενόμενον τοῦτο τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀγαθόν, εὐλογοῦντες τοὺς αἰτίους τοῦ καλοῦ τούτου. Ἐπελθόντος οὖν τοῦ προσδοκωμένου καλοῦ, δὲ περαιτέρω πλέον χωρισμὸς ἡμῶν καθίστατο οὐ μόνον ἐπιθλαβῆς τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾧ παγιοῦται προφανῶς σχίσμα, ἀλλὰ καὶ ἐφάμαρτος, διότι ἀναπτύσσει εἰς τὰς ψυχὰς φανατισμὸν καὶ μῆσος καὶ ἐμπάθειαν, αἰσθήματα ἐπιθλαβῆς καὶ δλέθρια... (Ἄικολουθοῦν μακραὶ ἔξηγήσεις καὶ διασαφήσεις ὡς πρὸς τὰς δοξασίας περὶ τρισυνθέτου, ψυχῆς κλπ., εἰς τὰς δποίας ἔξηγήσεις ἐκθέτουν τὴν δρθήν ἀποψιν κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας. "Επειτα δὲ ὁ ἀκόλουθος ἐπίλογος τῆς δηλώσεως).

»Ἡ διάστασις ἡμῶν ἐν ἀρχῇ καὶ δὲ πόλεμος ἐγένετο ἔνεκα τῆς σιμωνίας, ἦν ὑπελάθομεν ὡς αἴρεσιν ὑποστηριζομένην ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἄλλ' ἡ σιμωνία δὲν παρουσιάσθη ὡς αἴρεσις, ἀλλ' ὡς ἔγκλημα, ὅπερ καὶ ἐτιμωρήθη, ἔγκλημα, δὲ οὐδέποτε θέλομεν παύσει πολεμοῦντες καὶ στιγματίζοντες ἔως ἣν δλοσχερῶς ἐκλείψῃ.

»Τοιοῦτοι οἱ λόγοι οἱ πείσαντες ἡμᾶς ν' ἀπορρίψωμεν τὰ φρονήματα ταῦτα καὶ πάνθ' ὅσα εἴπομεν καὶ ἐγράψαμεν ὑπὲρ αὐτῶν πρότερον, ὅτε ὡς φρονήματα τῆς Ἐκκλησίας ἐνομίζομεν αὐτά. Ἐπιφυλασσόμεθα δὲ καὶ εἰς τὴν, σὺν Θεῷ, μετ' οὐ πολὺ γενησομένην ἀναπύπωσιν τῶν θιελίων ἡμῶν ν' ἀφαιρέσωμεν ἔξ αὐτῶν ὅσα πρὸς ὑποστήριξιν τῶν τοιούτων φρονημάτων εἰσὶν ἐν αὐτοῖς γεγραμμένα.

»Ἐνταῦθα δὲ γενόμενοι τοῦ λόγου θεωροῦμεν καθῆκον ἡμῶν ἀπαραίτητον ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ ἐν καθαρᾷ συνειδήσει νὰ ποιήσωμεν καὶ τὴν ἐξῆς δήλωσιν ὅσον ἀφορᾶ τὸ πρόσωπον τοῦ πρώην διδασκάλου ἡμῶν κ. Ἀ. Μακράκη. Ὁμολογοῦμεν λοιπὸν μετὰ παρρησίας ὅτι, ἐκτὸς τοῦ σχίσματος, ὅπερ οὕτος ὑποστηρίζει ὡς κανονικὸν καὶ νόμιμον, ἐκτὸς τῶν καινῶν αὐτοῦ δοξασιῶν, ὃς ἡμεῖς, δι' οὓς ἀνωτέρω ἐξεθήκαμεν λό-

γους, οὓς δεχόμεθα ως φρονήματα καὶ διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἐκτὸς τοῦ ἀνοικείου ἐν πολλοῖς τρόπου καὶ τῆς τραχείας γλώσσης, μεθ' ὧν ἐπιτίθεται κατὰ τῶν τάναντία αὐτῷ φρονούντων, ἐκτὸς τοῦ ἐσχάτως παρ' αὐτοῦ γενομένου συλλόγου, τοῦ δνομασθέντος μαρτυρικοῦ, δι' οὓς ἀποφαίνεται ως σύνοδος οἰκουμενικὴ καὶ καταδικάζει ως αἱρετικοὺς τοὺς ἐναντιοφρονοῦντας αὐτῷ, ἐκτὸς δὲ τέλος τοῦ ἐπιμόνου πείσματος, μεθ' οὓς θέλει πάντοτε νὰ ὑποστηρίζῃ πάσας αὐτοῦ τὰς ἰδέας παπικῷ τῷ τρόπῳ καὶ νὰ μὴ ἀνέχεται οὐδεμίαν ἔκ τινος παρατήρησιν, πεῖσμα ἐκπηγάζον ἵσως ἐκ τῆς εἰς ἑαυτὸν πεποιθήσεως, κρατυνομένης καὶ ταύτης ὑπὸ τῆς πολλῆς αὐτοῦ γνώσεως, κατὰ τὸν θεῖον Παῦλον λέγοντα: «ἡ γνῶσις φυσιοῖ, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ». ἐκτὸς λέγομεν τούτων, ὧν ἔνεκα καὶ ἀπεχωρίσθημεν ἀπ' αὐτοῦ, ὁφείλομεν κατὰ τἄλλα νὰ διμολογήσωμεν πανδήμως, ὅτι τὸν ἄνδρα τοῦτον, μεθ' οὓς συνεζήσαμεν καὶ συνειργάσθημεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἐγνωρίσαμεν ως ὑπέρ τινα καὶ ἄλλον ἐν τῷ νῦν αἰῶνι φιλόσοφον, ἐπιστήμονα καὶ δεινὸν τῶν Γραφῶν ἔρμηνευτήν, ἔχοντα πίστιν στερράν καὶ ἀκλόνητον εἰς τὸν Χριστὸν καὶ εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ, μέγαν ὅντα τῆς Ἐκκλησίας ζηλωτὴν καὶ ἀκαμάτως ἐργαζόμενον ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν ἀρχῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ ἐν δυνάμει λόγου πατάσσοντα πᾶν ἀσεβείας σύστημα καὶ πάντα πολέμιον τοῦ Χριστιανισμοῦ· καὶ ὅτι τὰ συγγράμματα αὐτοῦ εἶναι ἡθικά, ἀποδεικτικά, μεθοδικά καὶ ἐπιστημονικά, ἐλκύοντα καὶ στηρίζοντα τοὺς μελετῶντας αὐτὰ εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀληθειῶν τοῦ Εὐαγγελίου...

»Περαίνοντες δὲ τὴν δήλωσιν ἡμῶν ἐπιλέγομεν ὅτι τὰ μόνα αἴτια, ἢ ἐκίνησαν ἡμᾶς εἰς τὴν ἀρτίως ἔνωσιν ἡμῶν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι πεποιθησις ἐν Κυρίῳ καὶ ἀγαθῇ συνείδησις ὅτι ἐπόμεθα τοῖς θεσπίσμασι τῆς Αὐτοῦ Ἐκκλησίας, συνείδησις, ἥν μόνος δὲ τάξων καρδίας καὶ νεφρούς Өλέπει, καὶ κατ' αὐτὴν κρινεῖ ἡμᾶς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῆς δικαιοκρισίας. Πεποιθαμεν δὲ ὅτι καὶ νῦν οἱ ἀπαθῶς καὶ ἀμερολήπτως κρίνοντες τὰ πράγματα καὶ γνῶσιν ἔχοντες τοῦ κανονικοῦ τῆς Ἐκκλησίας δικαίου θὰ δικαιώσωσιν ἡμᾶς ως καλῶς ποιήσαντας πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡμῶν αὐτῶν. Τῷ Κυρίῳ δέ, οὓς ἡμεῖς διοῦλοι ἀχρεῖοι ἐσμεν, Αὐτῷ ἀνήκει ἡ δόξα, ἥ εὔχα-

ριστία καὶ ἡ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἐμήν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 6 Ιουνίου 1884

Οἱ Κληρικοὶ

‘Ιερόθεος Μητρόπουλος, ἀρχιμανδρίτης, Ἡλίας Βλαχόπουλος, ἀρχιμανδρίτης, Εύσέβιος Ματθόπουλος, Ἱερομόναχος, Μελχισεδὴκ Φρουδάκης, ἀρχιμανδρίτης, Θεόκλητος Ἰωαννίδης, Ἱεροδιάκονος, Γερθάσιος Κωνσταντινίδης, Ἱεροδιάκονος».

Τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Τοιαῦτα μὲν περιεῖχεν ἡ δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ «Αἰῶνι» δήλωσις. ‘Ἄλλ’ ἀφ’ ἣς ἀπεχώρησαν οἱ ἔξι οὖτοι κληρικοί, καὶ ίδια ἀφ’ ὅτου ἐδημοσίευσαν τὴν δήλωσιν, ὁ Μακράκης ἐπετέθη ἐναντίον τῶν μὲν δριψυτέρων γλῶσσαν. Τρὶς τῆς ἑθομάδος διὰ τῶν φύλλων του «Ν. Κήρυγμα» καὶ «Λόγος» ἔξαπέλυε κατ’ αὐτῶν σωρείαν ὅθρεων καὶ δλοτελῶς ἀθασίμων κατηγοριῶν, ἀπέναντι τῶν ὅποιων ἐκεῖνοι ἐτήρουν χριστιανικωτάτην ἀνοχὴν καὶ σιωπήν. Ἡτο δὲ φυσικόν, διὰ τοὺς αὐτοὺς καὶ ἄλλους λόγους, νὰ τὸν ἐγκαταλείψουν μετά τινα χρόνον καὶ οἱ ὑπόλοιποι συνεργάται του, ἢτοι οἱ κληρικοὶ Σπυρίδων Γιαννουλέας, Ἰγνάτιος Σακελλαρίου, Νεῦλος Νικολαΐδης καὶ Κάλλιστος Εύσταθίου, καθὼς καὶ ὁ Κ. Διαλησμᾶς κατὰ τοῦ ὅποιού ἐπὶ ἔτη κατόπιν ἔστρεψεν ἀνεξαντλήτους κρουνοὺς ὅθρεων.

Πρέπει νὰ σημειωθῇ ἴδιαιτέρως ἐνταῦθα ὅτι ὁ π. Εύσέβιος, καίτοι τόσον εἶχεν ἀγαπήσει τὸν Μακράκην, καίτοι συνειργάσθη μετ’ αὐτοῦ ἐπὶ ἔτη, διότι ἐπίστευεν ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο θὰ καθίστατο ἱκανὸν νὰ ἀναγεννήσῃ θρησκευτικῶς τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἐδίστασεν ἐν τούτοις νὰ θυσιάσῃ τὸν σύνδεσμον τοῦτον καὶ νὰ πρωτοστατήσῃ εἰς τὸν ἀποχωρισμόν. “Οταν ἐπείσθη ὅτι ὁ Μακράκης δὲν ἐθάδιζε πλέον τὴν πορείαν ἐκείνην, τὴν ὅποιαν ἡ θέσις τοῦ Χριστιανοῦ διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἡ ἀποστολὴ ἐνὸς τοιούτου ἔργου ἐπέθαλεν, ἀπεμακρύνθη. Ὁ π.

Εύσέβιος ἡτο δ ἀνθρωπος ἐκεῖνος, δστις ἐνεθρόνιζεν εἰς τὴν καρδίαν του πάντα Χριστιανὸν ἐργαζόμενον εἰλικρινῶς διὰ τὴν χριστιανικὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡτο ἔτοιμος ὅχι ἀπλῶς νὰ συνεργασθῇ μετ' αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ γίνη δοῦλος του. Ἀλλ' ἡτο ἐπίσης ἔτοιμος, συμπνίγων κάθε ἄλλο αἰσθημα, νὰ διακόψῃ καὶ τὸν στενώτερον σύνδεσμον, εἴτε φιλίας, εἴτε συνεργασίας, εἴτε συγγενείας καὶ αἵματος δεσμὸς ἡτο οὗτος, ὅταν ἔθλεπεν ὅτι θὰ «προσέκρουεν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ».

Ἡ φράσις αὕτη «νὰ μὴ προσκρούσωμεν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ» καὶ ἡ συναφῆς «νὰ κυττάζωμεν πῶς μᾶς θέλει ὁ Θεός», ἀπετέλουν ἰσόθιον καὶ ἀπαράθατον κανόνα διὰ τὸν π. Εύσέβιον, εἰς τὸν ὁποῖον κανόνα τὰ πάντα ἔπρεπε νὰ ὑποχωροῦν καὶ νὰ θυσιάζωνται. Εἰς τὴν προκειμένην δὲ περίπτωσιν, ἀφ' ὅτου ἔλασθε τὴν ἀπόφασιν νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τοῦ Μακράκη, παρηκολούθει ἐπιμελῶς τὰ πράγματα, ἔρευνῶν μήπως δὲ ἀποχωρισμός του ἔθλαπτε πράγματι ἔργον Θεοῦ, ὃς κατηγόρει ὁ Μακράκης· μήπως ἔγίνετο πρόσκομμα εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ θείου λόγου καὶ εἰς τὸν φωτισμὸν τῶν Χριστιανῶν. Ἐάν τοιοῦτον τι ἀπεδεικνύετο, δὲν θὰ ἐδίσταζε διόλου (περὶ τούτου πλειστάκις ἔθεσθαις τοὺς ἐπὶ τῶν γεγονότων ἐκείνων συνομιλητάς του) νὰ σπεύσῃ νὰ ζητήσῃ συγγνώμην παρὰ τοῦ Μακράκη, νὰ διμολογήσῃ καὶ δημοσίᾳ ὅτι ἔσφαλε καὶ νὰ συνεχίσῃ τὰς ὑπηρεσίας του. Διότι, ὅπως ἔλέχθη, μοναδικὴν φροντίδα εἶχε νὰ ὑπηρετῇ εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτοῦ μόνου.

Ἄλλα τὰ πράγματα τὸν ἔπεισαν τετραγωνικῶς, ὅτι ἡ ἀποχώρησις ἐκείνη ἡτο ἐπιβεβλημένη καὶ θείας ἐνεργείας ἔργον. Διότι ὅχι μόνον αὐτὸς ἔπανεῦρε τὸν ταπεινόφρονα ἔαυτόν του καὶ διέθεσεν ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς του εἰς τὴν ἀθόρυβον ὑπηρεσίαν τοῦ Εὐαγγελίου ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ καὶ ταπεινοφροσύνῃ· ἀλλὰ διὰ τοῦ χωρισμοῦ τούτου ἀπὸ τοῦ Μακράκη — ἀς ἐπιτραπῆ νὰ εἴπωμεν καὶ τοῦτο — καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἐλλάδος προσέφερε τὴν μεγαλυτέραν ἵσως ὑπηρεσίαν ἔξ ὅλων δσας προσέφερεν ἐπὶ ἔξηκονταετίαν ἐργαζόμενος ἐν αὐτῇ. Προέλασθε δηλαδὴ τὴν δημιουργίαν σχίσματος, τὸ ὅποῖον (ἔαν ἔμενον μετὰ τοῦ Μακράκη οἱ κληρικοί, καὶ δὴ διότι. Εύσέβιος) θὰ ἀπεδεικνύετο μέγα καὶ

ξπιθλαθέστατον. Ἐν τούτοις δὲν ἔπαισε μέχρι τέλους τοῦ θίου του ἀπὸ τοῦ νὰ εὕχεται κατ' ίδίαν καὶ ἐνώπιον ἄλλων, δπως δ Θεὸς μὴ καταλογίσῃ εἰς τὸν Μακράκην δσα ἀπέναντι ἐσυτοῦ καὶ τῶν ἀποχωρησάντων κληρικῶν ἔπταισε. Τοσούτῳ μᾶλλον, καθόσον ἐκ τῶν γεγονότων ἐκείνων ἀπεκόμισε πολύτιμον πεῖραν διὰ τὴν ἐφεξῆς πορείαν του. Ἐπωφελήθη δὲ καὶ εὔκαιρίας μετ' δλίγα ἔτη (τῆς ἔορτῆς τοῦ Πάσχα 1887) νὰ ἐκδηλώσῃ πρὸς αὐτόν, τὸν Μακράκην, τὴν τελείαν μὲν ἀνεξικακίαν καὶ ἀγάπην του, ἔνεκα τῆς δποίας παρέθλεπεν δλοτελῶς δσα κατ' αὐτοῦ δ Μακράκης ἔγραφε καὶ ἔλεγεν. Ἀλλὰ καὶ τὴν πλήρη ἔμμονήν του εἰς τοὺς λόγους, οἱ δποῖοι ἐπέθαλον τὸν ἀπ' αὐτοῦ χωρισμὸν ὡς ἔργον ἀπολύτως ἐπιθεθλημένον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Η ΕΦΕΞΗΣ ΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ

Αἱ ἰεραποστολικαὶ περιοδεῖαι του (1884-1906).

Ο ΑΠΟ του Μακράκη χωρισμὸς ἥνοιξεν εἰς τὸν π. Εὐσέ-
βιον ἐλεύθερον τὸ στάδιον του εὑρυτέρου κηρύγματος· διότι
ἥρθη πλέον δ φραγμὸς ἐκεῖνος, τὸν ὅποιον ἡ ἔγκυκλιος τῆς
Συνόδου του 1879 εἶχε δημιουργήσει διὰ τοὺς περὶ τὸν Μα-
κράκην κληρικούς. Ἐφωδιασμένος δὲ ἥδη μὲ τὸ κεφάλαιον τῆς
πολυτίμου πείρας περὶ τῆς συμπεριφορᾶς, τὴν ὅποιαν ἔπρεπε
νὰ τηρῇ ἀπέναντι πάσης ἀρχῆς, ἐκκλησιαστικῆς ἢ πολιτικῆς,
δ θέλων νὰ ἐργασθῇ διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν χριστιανικὴν
μόρφωσιν τοῦ λαοῦ, ἐπεδόθη εἰς δρᾶσιν καθαρῶς ἵερα πο-
στολικήν.

Τὴν ἔφεξῆς δρᾶσιν του χαρακτηρίζουν δύο κυρίως κατευ-
θύνσεις. Πρῶτον μὲν κήρυξε για τοῦ θείου λόγου, ἀπεριτμήτου, ἀγνοῦ, ἀπηλ-
λαγμένου πάσης ἀλλῆς ἰδέας ἀναφερομένης εἰς πρόσωπα, εἰς
τὰ πολιτικὰ πράγματα, εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν ἢ τὰς
τοπικὰς ὑποθέσεις καὶ διαμάχας τοῦ μέρους ἐνθα ἐκήρυττε —
κήρυγμα «Χριστοῦ ἐσταυρωμένου», ὃς θὰ ἔλεγεν ὁ θεῖος Παῦ-
λος. Δεύτερον δὲ ἀμεσοῖς ἐπικοινωνίᾳ μὲ τὰ πρό-
σωπα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἀκροατῶν τῶν συν-
τρεχόντων εἰς τὰ κηρύγματά του ἐπεδείκνυον ζῆλον περισσό-
τερον καὶ ἐπιδεκτικότητα διὰ καλλιέργειαν θρησκευτικῆς ζωῆς.
Στενώτερος μὲ αὐτὰ διὰ τῆς ἔξομολογήσεως πνευματικὸς σύν-
δεσμος, ἐπιμελής παρακολούθησις καὶ ἐνίσχυσις αὐτῶν, μέ-

χρις ὅτου ἐμπεδωθοῦν εἰς τὴν χριστιανικὴν ζωήν. Ἀκόμη δὲ συγκρότησις κατὰ τόπους δύμάδων τοιούτων θρησκευόντων προσώπων, ἵνα διὰ τῆς ἀλληλοθηθείας καὶ συνεργασίας προάγωνται ἐν τῇ ἀρετῇ. Διότι ἡ κοιλούθει καὶ ἐν τούτῳ τὸν θεῖον Παῦλον, δστις ἔθεώρει σπουδαίαν ἐνίσχυσιν τὴν «έπισυναγωγὴν καὶ παράκλησιν» τῶν Χριστιανῶν (‘Εθρ. ι’ 25), δηλαδὴ τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συγκέντρωσιν, τὴν προτροπὴν καὶ παρόρμησιν τῶν Χριστιανῶν πρὸς εὔσεβεστέραν ζωήν. Ἰδοὺ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς δράσεως τοῦ π. Εὔσεβίου κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ 1884-1906 περίοδον, διὰ τῆς ὁποίας δράσεως προσεπάθησε ν' ἀναστήση ἀρχαίους χρόνους χριστιανικῆς ζωῆς.

Ίνα δὲ ἡ διακονία του αὕτη διεξάγεται ἀπρόσκοπτος καὶ περισσότερον καρποφόρος, ἀπέφυγεν ἐπιψελῶς πᾶσαν δημοσίαν θέσιν ἢ ἐφημεριακὴν τοιαύτην, μιμούμενος ἐν τούτῳ τὸν ἀείμνηστον Γέροντά του Ἰγνατίον Λαμπρόπουλον. Ἀλλὰ παρουσίασε καὶ κάτι ἀνώτερον ἐκείνου· διότι ἐκεῖνος εἶχεν, ἐπὶ τέλους, δρμητήριον καί, οὕτως εἰπεῖν, κέντρον οἰκονομικοῦ ἀνεφοδιασμοῦ καὶ συντηρήσεως τὴν Ἰ. Μονὴν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Ἀλλ' δ. π. Εὔσεβίος «εὐαγγελιζόμενος ἔθηκεν ἀδάπανον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ» (Α' Κορινθ. θ' 18). Διότι ίδιας μὲν περιουσίας ἐκ πατρικῆς κληρονομίας ἔστερείτο. Ἀπὸ δὲ τῆς Μονῆς τοῦ Μ. Σπηλαίου ὅχι μόνον δὲν ἐλάμβανε ποσόν τι πρὸς συντήρησιν, ἀλλ' ἐφαρμόζων τὴν πλήρη μοναχικὴν καὶ ἱεραποστολικὴν ἀκτημοσύνην, ἀφιέρωσεν εἰς τὴν Μονὴν ταύτην καὶ σημαντικὴν περιουσίαν, περιελθοῦσαν εἰς αὐτόν, κατὰ τὰ μοναστηριακὰ ἔθιμα, ἐκ τοῦ Γέροντός του Ἰγνατίου, τοῦ Γέροντος τοῦ Ἰγνατίου Γαθριὴλ Χαντζῆ, τοῦ Γαθριὴλ Παπανικολάου καὶ τοῦ θείου του Ἱεροθέου ἐπισκόπου Πατρῶν. Κατὰ τὸ σωζόμενον ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Σπηλαίου παραχωρητήριον γράμμα, ἡ περιουσία αὕτη ἀπετελεῖτο ἀπὸ τρία μεγάλα ἐλαιοστάσια καὶ ὅκτω στρέμματα σταφιδαμπέλου. Οὕτως ἀπέμεινε χωρὶς οὐδεμίαν ίδιαιτέρων περιουσίαν καὶ οὐδένα ἀτομικὸν πόρον, ἐφόσον οὐδέποτε μετεχειρίσθη τὸ ἐπιτραχήλιόν του ὃς μέσον θιοπορισμοῦ. Καὶ ὅμως καθ' ὅλον τὸ μακρὸν διάστημα τῆς ἱεραποστολικῆς του δράσεως οὐδενὸς ἔστερηθη. Διότι κατὰ τὴν περίοδον, περὶ ἣς ἐνταῦθα δὲ λόγος (1884-1906), συνέτρεχον προθύμως εἰς τὰ ἔξιδα τῶν διὰ τὸ κήρυγμα περιοδειῶν του

καὶ τῆς συντηρήσεώς του οἱ εὕποροι ἀδελφοί του Ματθόπουλοι.
“Ἐνας μάλιστα ἔξ αὐτῶν, δὲ Χ. Ματθόπουλος, εἶχε σχεδὸν μεταβάλει τὴν ἔπαυλίν του εἰς θεολογικὸν ἐντευκτήριον, ὅπου δὲ π. Εὔσέβιος διὰ τῶν μακρῶν καὶ ἐμβριθῶν θεολογικῶν καὶ οἰκοδομητικῶν συζητήσεων ἤσκει ἐπὶ τοῦ κύκλου τῶν συζητητῶν ἐπίδρασιν ὃχι δλιγωτέραν ἀπὸ τὴν ἀπὸ ἄμβωνος τοιαύτην. Εἰς δὲ τὰς πόλεις ὅπου ἐκήρυττεν, οἱ ὑπὲρ αὐτοῦ φωτισθέντες εὔσεβεῖς ἔθεώρουν εὐτύχημα καὶ ἰδιαιτέραν τοῦ Θεοῦ εὐλογίαν νὰ φιλοξενῶσι τὸν ἔμπτευσμένον τοῦτον κήρυκα τοῦ θείου λόγου. Μέχρι τοιούτου δὲ σημείου ἔφθασεν δὲ καὶ ὁ πρὸς τὸν π. Εὔσέβιον θαυμασμός των, ὥστε ὃχι μόνον δὲν ἐνόμιζον δτὶ διὰ τῆς φιλοξενίας — παραπτεινομένης πολλάκις ἐπὶ μῆνας — ὑπερχρέωναν αὐτόν, ἀλλ’ δτὶ τούναντίον εὐηργετοῦντο διὰ ταύτης ὑπὸ τοῦ π. Εὔσεβίου καὶ δτὶ τοῦ ὕφειλαν εὐγνωμοσύνην! Τὸ φαινόμενον τοῦτο, τὸ δποῖον δὲν παρετηρήθη εἰς μεμονωμένην περίπτωσιν, ἀλλ’ εἰς πᾶσαν σχεδὸν πόλιν, ὅπου δὲ π. Εὔσέβιος ἔδρασε, καὶ μεταξὺ πολλῶν οἰκογενειῶν, καὶ καθ’ ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ κηρυγματικοῦ του σταδίου. Τὸ φαινόμενον τοῦτο, τὸ δποῖον πλειστάκις εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους ἔξ ιδίας ἀντιλήψεως οἱ μαθηταὶ καὶ συνεργάται του ἐγνωρίσαμεν, μαρτυρεῖ τρανῶς δτὶ δ λαδὸς εἶναι πρόθυμος νὰ ὑποθάλεσται εἰς πᾶσαν θυσίαν, μετὰ πάσης χαρᾶς καὶ εὐγνωμοσύνης, δταν ὅληπτη κληρικούς, ἔργαζομένους εἰλικρινῶς διὰ τὸν φωτισμόν του καὶ ἐνδιαφερομένους διὰ τὴν σωτηρίαν του.

Μετὰ τοὺς γενικούς τούτους χαρακτηρισμούς τῆς δράσεώς του ἐν τῷ κηρύγματι τοῦ θείου λόγου, ἔρχόμεθα νὰ σημειώσωμεν πληροφορίας τινὰς περὶ τῶν περιοδειῶν τῆς περιόδου 1884-1906, τῶν κατὰ τόπους κηρυγμάτων του καὶ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν.

Περιοδεῖαι καὶ κηρύγματα.

Μετὰ τὸν ἀπὸ τοῦ Μακράκη χωρισμὸν δὲ Ἱερόθεος Μητρόπουλος διωρίσθη ἱεροκῆρυξ Μεσολογγίου καὶ ἐπειτα Ἀττικῆς. Ἐν τῇ Ἀττικῇ συνειργάσθη ἐπὶ ἔνα διάστημα μετ’ αὐτοῦ δ

π. Εύσέθιος μὲ συνδυασμὸν λίαν ἐπιτυχῆ. Διότι δὲ μὲν Ἱερόθεος ἐκήρυξεν, δὲ π. Εύσέθιος, παρακολουθῶν αὐτόν, ἤσκει τὸ ἔργον τοῦ πνευματικοῦ. ”Ἐπειτα δὲ π. Εύσέθιος ἤρχισε μόνος τὰς περιοδείας του, ἐπὶ δεκαετίας δλας κηρύττων, εὔαγγελιζόμενος, κατ’ ἵδιαν νουθετῶν, ἔξιμοιογῶν, ἀναγεννῶν ψυχάς. Ἡ δρᾶσις του αὕτη, ἡ ἔξι ἵδιας ἐντελῶς πρωτοθουλίας, εἴλικυσε καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τὸ ἐνδιαφέρον. Διὰ τοῦτο δὲ ἐγγράφου της ἀπὸ 12 Ἰουλίου 1895 παρήγγειλεν εἰς αὐτόν, ἵνα ἐπεκτείνῃ τὸ κήρυγμά του καθ’ ἀπασαν τὴν Ἑλλάδα. Τὸν ἐφωδίασε δὲ καὶ μὲ συστατικὸν γράμμα πρὸς τὰς ἔξι τῆς Ἑλλάδος ὅμιδόξους Ἔκκλησίας, καὶ ἔνεκα τούτου κατώρθωσε νὰ μεταθῆ εἰς Κρήτην (πρὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἀρμοστίας), Σμύρνην καὶ Κωνσταντινούπολιν. «Ἡ Σύνοδος, ἔγραφε τὸ ἐγγραφὸν ἑκεῖνο, γνοῦσα ἔξι ἵδιας ἀντιλήψεως τὰς πάνυ ἀξίας λόγου ὑμετέρας θρησκευτικὰς μελέτας, τὰς ἐν διαφόροις ἐκκλησιαστικοῖς περιοδικοῖς δημοσιευθείσας, καὶ τὸν ἔνθεον ὑμῶν ζῆλον, παρ’ οὐ ἐμφορεῖσθε, ὡς πρὸς τὸ κηρύττειν τὰ θεῖα εὐαγγελικὰ ρήματα ἐν τοῖς Ἰ. Ναοῖς ἐπὶ χριστιανικῇ μορφώσει τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος, ἐπιτρέπει ὑμῖν διὰ τοῦ παρόντος αὐτῆς ἐπισήμου γράμματος, ἵνα ἐπεκτείνητε τὸ ὑψηλὸν τοῦτο λειτουργῆμα καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ Κράτους πρὸς ἀναζωπύρωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος... Ταῦτα τοίνυν παραγγέλλουσα ὑμῖν ἡ Σύνοδος πέποιθεν δτι θέλετε φανῆ ἄξιος καὶ πιστὸς ἐκπληρωτῆς τῆς ὑψηλῆς ταύτης διακονίας, ίκανοποιοῦντες ἐπαρκῶς τὴν Σύνοδον, ἥτις ἐνεπιστεύθη τῇ ὑμετέρᾳ ἔλλογιμότητι τοιαῦτα χρέη, δι’ ᾧ ἀναμφιλέκτως θέλετε συμβάλει τὰ μάλιστα εἰς τὴν χριστιανικὴν διάπλασιν τῶν ἀνθρωπίνων ιαρδιῶν, ἀσχολούμενος εἰς τοῦτο, δσον ἐφικτὸν ἃν ἦ ὑμῖν, πρὸς δόξαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν».

Εἰς διασωθὲν σημείωμά του, τὸ δποῖον κατήρτιζεν ἵνα γνωρίζῃ ποῦ, πότε καὶ ἐπὶ ποίου θέματος ἐκήρυξε κατὰ πᾶν ἔτος τῶν περιοδειῶν του, Յλέπομεν δτι ἡ Αἰτωλοακαρνανία καὶ ἡ Δυτικὴ Πελοπόνησος κατὰ πρῶτον λόγον δέχονται τὰς συχνὰς ἐπισκέψεις του καὶ ἀκούουν ἐπὶ πολλοὺς ἐκάστοτε μῆνας τὰ κηρύγματά του· αἱ Ἀθῆναι δὲ καὶ δ Βόλος κατὰ δεύτερον λόγον. Οὕτω τῷ 1892, ἐπὶ τρεῖς μῆνας ὡμίλει καθ’ ἐκάστην εἰς Μεσολόγγιον. Τὰ ἔτη 1893, 1894 καὶ 1895 διατίθενται δλό-

κληρα διὰ περιοδείας εἰς τὰς Πάτρας, Πύργον, Μεσολόγγιον, Λάρισαν, Βόλον, Σύρον. ’Ιδιαιτέρως εἰς Πάτρας καὶ Βόλον ἐπὶ πολλοὺς μῆνας, καθ’ ἑκάστην ἑσπέραν, δ ἀκούραστος κῆρυξ καὶ δ πάντοτε προαγόμενος εἰς ζῆλον λαὸς συνέτρεχον εἰς τοὺς ναοὺς διὰ νὰ μετάσχουν τῆς μυσταγωγίας τοῦ κηρύγματος τοῦ θείου λόγου. Πυκναὶ ἐκδηλώσεις χαρᾶς διὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο εὑρίσκον θέσιν εἰς περιοδικὰ ἢ εἰς ἐντοπίους ἔφημερίδας. Καὶ δ ἀποφεύγων ἐπιμελῶς τὴν διαφήμισιν, ἀφωσιώμενος δὲ εἰς τὴν ἀθόρυβον δρᾶσιν, ἵεραπόστολος Εὔσεβιος, ἦναγκάζετο μὲ λύπην νὰ Өλέπῃ τὰς ἐκδηλώσεις ταύτας. Οὕτως δ ἀνταποκριτής τοῦ ἐκδιδομένου τότε ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τοῦ Κ. Διαλησμᾶ θρησκευτικοῦ φύλλου «Ἀγάπη», ἔγραφε τῷ 1894 ἐκ Μεσολογγίου: «τὸ πλῆθος ἐνθουσιά καὶ ἐλκύεται ἐκ τοῦ τρόπου τῆς διδασκαλίας τοῦ π. Εὔσεβιου. Νύσσεται καὶ μετανοεῖ, διότι Өλέπει τὴν χάριν τὴν προερχομένην ἐκ τῆς ἱερωσύνης διδασκούσης ἐν τῇ δικαιωματικῇ ἐπιθλητικότητι αὐτῆς. Αἱ κυρίαι ίδια, ὡς χείμαρρος ὄρμητικὸς συρρέουσαι, ἀκροῶνται, ὑπομψήσκουσαι ἀρχαίας ἥμέρας».

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς Λάρισαν ἡ μὲν ἔφημερὶς «Σάλπιγξ» ἀφιέρωνεν δλόκληρον ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐκκλησία καὶ κήρυγμα», εἰς τὸ δποῖον σὺν τοῖς ἄλλοις ἔγραφε καὶ τὰ ἀκόλουθα: «Ἀπό τινων ἡμερῶν ἀφίκετο ἐνταῦθα καὶ κηρύττει καθ’ ἑσπέραν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος δ λόγιος ἀρχιμανδρίτης κ. Εὔσεβιος Ματθόπουλος, ἀναλαβὼν ἐξ ίδίας πρωτοθουλίας καὶ ἐφέτος πρὸς διάδοσιν τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν πάνυ ἀξιεπαίνως νὰ διδάσκῃ τὰς σωτηρίους ἀρχὰς τοῦ Εὐαγγελίου. Παρηκολουθήσαμεν τὴν εύσεβη ὀλτοῦ διδαχὴν καὶ δφείλομεν χάριτας αὐτῷ ἐπὶ ταύτῃ». Ο δὲ «Ολυμπος» τῆς Λαρίσης ἔγραφεν: «ἀπὸ τῆς 1 Ὁκτωβρίου εύρισκεται ἐνταῦθα δ Ἱεροκῆρυξ κ. Εὔσεβιος Ματθόπουλος, ἀρχιμανδρίτης, δστις καθ’ ἑκάστην κηρύττει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν ταῖς διαφόροις ἐκκλησίαις τῆς πόλεως μας. Ἡ δρᾶσις αὕτη τοῦ κ. Ματθοπούλου ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν ἡμῶν διότι ἐκ τοῦ κηρύγματος, ἡμεῖς τούλαχιστον, πολλὰ τὰ ἀγαθὰ περιμένομεν». Ἐπάγει κατόπιν ίκανάς γενικάς σκέψεις καὶ περίληψιν ἐνὸς τῶν λόγων τοῦ π. Εὔσεβιού δίδει δὲ πέρας εἰς τὸ ἄρθρον του διὰ τῶν ἔξῆς λέξεων: «δμολογοῦμεν δτι αἱ πρακτικαὶ δμιλίαι

τοῦ κ. Ματθοπούλου ἐπιφέρουσιν ἀρκετὴν διόρθωσιν ἡθικήν. Εἶχεν ἐπομένως πολὺ δίκαιον δὲ ιερὸς Χρυσόστομος νὰ λέγῃ: ἀρκεῖ εἰς ἄνθρωπος ζήλῳ πεπυρωμένος, δόλόκληρον διορθώσασθαι δῆμον».

Τὴν ἐκ τῆς περιοδείας ταύτης ἐπιστροφὴν ἡ «Ἀγάπη» (30 Απριλίου 1895) ἔχαιρετα μὲ τὰ ἔξῆς: «Μετὰ ἐπτὰ καὶ ἡμίσεος μηνῶν εὐαγγελικὴν ἀνὰ τὴν Θεσσαλίαν περιοδείαν, καθ' ἥν καθ' ἐσπέραν ἐδίδασκεν ἐν τοῖς ναοῖς τὸν θεῖον λόγον εἰς τὸν διψῶντα λαόν, πολυπληθῆ συρρέοντα εἰς τὰ κηρύγματά του, ἐπέστρεψε τῇ παρελθούσῃ Τετάρτῃ ἐκ Βόλου εἰς Ἀθήνας μεταξὺ τῶν πολλῶν συγγενῶν καὶ φίλων ἀγαπητὸς καὶ ποθητὸς δ. κ. Εὔσεβιος Ματθόπουλος, ἀρχιμανδρίτης. «Αν τὸν ἐπιστρέφοντα ἐκ πολέμου νικητὴν πρέπει νὰ χαιρετίζῃ τις ἐνθουσιωδῶς, διότι σὺν τοῖς ἄλλοις δ τοῦ καλοῦ ἐπανίος διεγείρει πρὸς μίμησιν, ἀλλὰ τὸν ἐπιστρέφοντα ἐκ τοῦ καλλίστου ἀγῶνος τοῦ κηρύγματος τοῦ θείου λόγου, διὸ ἀγωνίζεται οὐχὶ μισθοῦ χάριν, διότι τοιούτου δὲν ἔχει ἀνάγκην, ἀνήκων εἰς εὐποροῦσαν οἰκογένειαν, οὐδὲ δοξαρίου ταπεινοῦ ἔνεκα, διότι ἀνωτέρας δόξης καὶ οὐχὶ τῆς κενῆς γνωρίζομεν αὐτὸν ἔραστήν τὸν ἐπιστρέφοντα ἐκ τοῦ καλλίστου ἀγῶνος, διὸ ἀγωνίζεται ἐκ συναισθήσεως καθήκοντος ἀπέναντι τοῦ Κυρίου καὶ ἀπέναντι τοῦ λαοῦ Αὔτοῦ, δίκαιον νὰ χαιρετίσῃ ἡ «Ἀγάπη» καὶ χαιρετίζει φιλοστόργως, διότι ἀγαπᾶ καὶ διείλει νὰ ἀγαπᾶ τοὺς γηησίους τοῦ Εὐαγγελίου διακόνους, διὸ δ πολλαπλασιασμὸς εἶναι θεῖος πλούτος, διὸ ἡ δρᾶσις εἶναι ζωή, διὸ δ καρπὸς εἶναι πίστις καὶ ἀγάπη καὶ ἔλπις καὶ ἐθνικὴ πρόοδος καὶ δόξα. Ως εὖ παρέστης, Εὔσεβιε Ματθόπουλε. Εἴθε ἡ παρουσία σου μεταξὺ τῶν ἀγαπῶντων σε νὰ φέρῃ τὴν ἄνωθεν εὐλογίαν». Ή δὲ «Νέα Θεσσαλία» τοῦ Βόλου τὸν προέπεμπε διὰ τῶν ἔξῆς: «Τὴν παρελθούσαν Τρίτην ἀπῆλθεν ἐπανακάμπτων εἰς Ἀθήνας δ. πανοσιολ. ιεροκήρυξ, κ. Εὔσεβιος Ματθόπουλος, σκοπεύων νὰ περιέλθῃ διαφόρους πόλεις τοῦ Κράτους κηρύσσων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ἐνταῦθα ἐπὶ ἔξαμηνον μετ' αὐταπαρῆσεως καὶ προθυμίας δημιλῶν καθ' ἐκάστην ἐσπέραν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ ναῷ τοῦ ἀγίου Νικολάου, ἀνέπτυξε τὴν ἔννοιαν καὶ τὸ ὑψος τῆς θείας καὶ ιερᾶς λειτουργίας, καὶ διὰ τῆς προσηνέας καὶ τῆς ἀξιομψήτου καλοκαγαθίας του ἐφείλκυσε

τάς συμπαθείας καὶ τὴν ἐκτίμησιν πάντων τῶν εὔσεβῶν συμπολιτῶν μας. Εὐχόμενοι αὐτῷ τὴν θείαν ἀντίληψιν πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς εὐαγγελικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς, εὐελπιστοῦμεν δτι κατὰ τὸ προσεχὲς φθινόπωρον θὰ τιμήσῃ πάλιν τὴν πόλιν μας, συνεχίζων τὴν ψυχοφελῆ διδασκαλίαν του, πρὸς χαρὰν τῶν φιλοχρίστων συμπολιτῶν μας».

'Ο Τύπος διὰ τὰ κηρύγματα.

Εύθὺς ὡς ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐπεδόθη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Μαΐου 1895 ἀκαταπονήτως καὶ πάλιν εἰς τὸ κήρυγμα. Διὰ τοῦτο δὲ μὲν «Ιερὸς Σύνδεσμος» ἐσημείωνε τὰ ἔξῆς: «Μετ' ἐνδομύχου χαρᾶς ἀναγράφομεν, δτι δὲ πανοσιολ. ἀρχιμ. κ. Εὐσέβιος Ματθόπουλος μετὰ ζήλου, σπανίως ἀπαντῶντος εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις, ἐπελήφθη τοῦ κηρύγματος τοῦ θείου λόγου, ἐν τε τῇ πρωτευούσῃ καὶ τοῖς λοιποῖς δήμοις Ἀττικῆς, ἵδια δὲ ἐν τῷ ναῷ τῆς ἀγίας Εἰρήνης, τῇ ἀδείᾳ καὶ ἐνθαρρύνσει τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου. Ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν τινές, ἀν καὶ μισθοδοτοῦνται, καίτοι δύνανται νὰ κηρύττωσιν, δλιγώρως ἔχουσι πρὸς τὸ ἑαυτῶν καθῆκον, ή ἀφιλοκερδῆς προθυμίᾳ, δὲ θερμὸς ζῆλος, τὸ τακτικὸν κήρυγμα τοῦ πανοσ. Ματθοπούλου ἐπισπά εὐλόγως τὰς εὐχάς καὶ εὐλογίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸν δίκαιον ἔπαινον τῆς κοινωνίας». «Ἀλλαὶ δὲ ἐφημερίδες ἐσημείωναν ἀρκετὰ περὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις κηρύγματος τοῦ π. Εὐσέβιου, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἡ «Νέα Ἐφημερίς» (ἀρ. 174 τοῦ 1895) τὰ ἔξῆς: «Ο πανοσιολογιώτατος ἀρχιμανδρίτης κ. Εὐσέβιος Ματθόπουλος δημιλεῖ τακτικῶς ἐν τῷ ναῷ τῆς ἀγίας Εἰρήνης τὰς Κυριακάς κατὰ τὴν α' λειτουργίαν. Πρὸ καιροῦ δὲ Ι. Σύνοδος συνειδυῖα τὸ τελεσφόρον τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας τοῦ ἐλλογίμου καὶ σεμνοῦ Κληρικοῦ δι' ἐπισήμου αὐτῆς γράμματος προέτρεψεν αὐτὸν νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν διδασκαλίαν του καὶ ἐπὶ τὰ λοιπὰ τοῦ Κράτους μέρη, τοῦθ' ὅπερ καὶ ποιεῖ τακτικῶς πρὸ μηνὸς μόλις ἐπανακάμψας ἐκ Βόλου, ἔνθα λίσαν εύδοκιμως ἐκήρυττε τὸν θείον λόγον ἐνώπιον πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου».

Τῷ 1896 διαθέτει τρεῖς περίπου μῆνας διὰ καθημερινὰ κηρύγματα εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Αίτωλοσκαρνανίας (Μεσολόγγιον, Αίτωλικόν, Νεοχώριον, Ἀγρίνιον, Καρβασάραν). Ἡ «Μικρὰ Ἐφημερὶς» τοῦ Μεσολογγίου διὰ τῶν ἀκολούθων γραμμῶν ἀνήγγειλεν εἰς δύο της φύλλα τὴν ἔναρξιν καὶ τὴν λῆξιν τῶν κηρυγμάτων τοῦ δημοφιλοῦς ἱεραποστόλου. «Μετὰ χαρᾶς ἐπαναστέπει πάλιν ἡ πόλις μας τὸν πρὸ δύο ἔτῶν τὰ θεῖα ρήματα διδάξαντα ἐνταῦθα ἱεροκήρυκα κ. Εὔσεβιον Ματθόπουλον. Καὶ τότε καὶ ἡδη ἡ ἐντύπωσις τοῦ λαοῦ Μεσολογγίου ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ ἱεροκήρυκος τούτου εἶναι ἀρίστη· δι' ὃ παμπληθεῖς ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, νέοι καὶ γέροντες μετ' ἄκρας σιγῆς καὶ συντόνου προσοχῆς ἀκροῶνται τοῦ διδασκάλου καὶ ἱεροπρεποῦς τούτου κήρυκος. Οὕτως ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἑικλησίας τῆς Ἐλλάδος, ἐπὶ τῷ διορισμῷ τοῦ προσώπου τούτου ὡς γενικοῦ εἰς τὸ Ἐθνος ἱεροκήρυκος, ἐποίησεν ἔργον καὶ ἐκλογήν τιμῶσαν αὐτὴν μεγάλως. Πανταχόθεν, διότιν διῆλθε κηρύττων δ. κ. Ματθόπουλος, εἰς Θεσσαλίαν, εἰς Σύρον, εἰς Πάτρας, εἰς Ἀττικὴν καὶ Βοιωτίαν, Ἀκαρνανίαν καὶ Αίτωλίαν, ἡ αὐτὴ τῆς καλλίστης ἐντυπώσεως ἀκούεται φωνῇ, καὶ πάντες μετὰ σεθασμοῦ ἀναφέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ πνευματικοῦ τούτου ἀνθρώπου. Ἐν συγκινήσει ἀκούουσι τῶν διμιλιῶν αὐτοῦ, τῶν οἰκοδομητικῶν καὶ καρποφόρων, καὶ μετὰ δακρύων τὴν ἀναχώρησίν του προπέμπουσι. Τὸ κήρυγμά του γίνεται καθ' ἡμέραν, θεωρητικῶς τε καὶ πρακτικῶς, ἀναλόγως τῆς δυνάμεως τῶν ἀκροατῶν, εἰσδύον εἰς τὰ μύχια τῶν καρδιῶν, ἥδυνον καὶ τρέφον, ὡς ἡ γλυκεῖα καὶ θρεπτικὴ τοῦ σώματος θρῶσις. Ἡ πόλις εὐγνωμονεῖ ὑμᾶς, δοκιμάζετε τοῦ Εὐαγγελίου ἔργάτα, διὰ τὴν τιμήν, ἣν περιποιεῖτε αὐτῇ διὰ τοῦ κηρύγματός σας. ‘Ως εὖ παρέστητε!». Ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει του δὲ ἡ αὐτὴ Ἐφημερὶς ἐσημείωνε τὰ ἀκόλουθα: ‘Ο ἀπὸ μηνὸς ὅχι μόνον καθ' ἐσπέραν, ἀλλὰ καὶ κατὰ Κυριακὴν καὶ πᾶσαν ἥλιην ἐπίσημον θρησκευτικὴν ἔօρτὴν καρποφόρως διδάξας καὶ κατηχήσας τὸν λαὸν Μεσολογγίου σ. ἱεροκήρυξ κ. Εὔσεβιος Ματθόπουλος τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν ἐδήλωσεν εἰς τὸ πολυπληθὲς ἀκροατήριόν του, διακόπτει τὸ κήρυγμά του, προτιθέμενος εἰς ἥλην εὐκαιρίαν νά ἐπαναλάβῃ αὐτό. Πενθήρης κατήφεια διεχύθη εἰς πάντας εἰς τὸ ἀκουσμα τοῦτο,

καθ' ὅσον μεγάλην ὡφέλειαν καὶ παρηγορίαν ἀπελάμβανον ἐκ τῆς διδασκαλίας ταύτης, καθ' ᾧς ἡμέρας ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὸ ἄλλοτε ἡρωϊκὸν καὶ ἔνδοξον Μεσολόγγιον κατέστη τλῆμον καὶ τεταπεινωμένον. Κατὰ τὴν σκληρὰν καὶ πικρὰν δοκιμασίαν⁽¹³⁾, οὐδὲν ἄλλο ἥδυνατο νὰ τὸ ἀνακουφίσῃ εἰμὴ ἡ ἄνωθεν παρηγορία, τῆς ὁποίας δεξιὸν ὅργανον ἐγένετο τὸ δαψιλές κήρυγμα τοῦ κ. Εὔσεβίου Ματθοπούλου, τὸν ὁποῖον τοσοῦτον ἐσεθάσθη καὶ ἡγάπησεν, ὥστε ἡ εἰκὼν αὐτοῦ ἀνεξιτήλως ἔχαραχθῇ εἰς τὸ θάθος πάσης καρδίας, ἥτις ηύτυχησε νὰ τὸν ἀκροασθῇ. Εἰς τὸν ἀναχωροῦντα τοῦτον ἀξιον διδάσκαλον τῆς ὑψίστης τοῦ Χριστοῦ θρησκείας εὐχόμεθα κατευδίον καὶ ἔγκαιρον ἐπάνοδον κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν του».

Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος (1896) ἐκήρυξεν εἰς τὰς Πάτρας, Πύργον, Αἴγιον, δι' ἐνενήκοντα περίου διμιλιῶν, καὶ πανταχοῦ τὴν αὐτὴν εὕρισκεν ὑποδοχὴν ἐκφραζομένην συχνὰ διὰ τῶν ἐφημερίδων. «Μετὰ πάροδον τριῶν μηνῶν (ἔγραφεν ἡ «Πελοπόννησος» τῶν Πατρῶν κατ' ἀνταπόκρισιν ἐξ Αἴγιου) ἡ πόλις μας ὑπεδέξατο καὶ πάλιν τὸν θεοσεβῆ καὶ μειλίχιον ιεροκήρυκα κ. Εὔσεβίου Ματθόπουλον. Οὗτος ἀπολαύει ἐκτιμήσεως γενικῆς παρὰ τοῖς Αἴγιεῦσι καὶ ἀγαπᾶται παρ' ὅλων ὑπερβολικά· καὶ ἀπόδειξις τούτου εἰναι ἡ ἀθρόα γινομένη συνάθροισις ἐν τῷ ναῷ τῆς Μητροπόλεως κατὰ τὴν ἐσπερινὴν κωδωνοκρουσίαν πρὸς ἀκρόασιν τοῦ κηρύγματος. Μετὰ χάριτος οὐχὶ τυχαίας, μετ' εὐφραδείας περισσῆς καὶ ἀντιλήψεως καὶ λογικῆς συναφείας ἐπιχειρημάτων ἀνέπτυξε τὸ περὶ ἀγάπης ζήτημα, ὅπερ εἶχεν ἀφῆσει ἡμιτελές, κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐντεῦθεν διάθασιν. Καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων, καὶ κοινωφελῶν ζητημάτων ὀμίλησεν ἀκόμη ἐπὶ τινας ἡμέρας. Τοιοῦτοι ιεροκήρυκες σπανίζουσιν ἐν τῷ Κράτει, εύτυχεῖς δὲ καὶ εύδαμονες θεωροῦμεν ἐκείνους, οἵτινες ηύτυχησαν νὰ διατελῶσιν ὑπὸ τὰ πειστικώτατα ἐπιχειρήματα καὶ σοφὰ καὶ μελίρρυτα διδάγματα τοιούτων σεμνοπρεπῶν ἀνδρῶν καὶ πρωτεργατῶν τῆς ἐδραιώσεως τῆς θρησκείας μας».

(13) Ἐννοεῖ τὸν θάνατον τοῦ Χαριλάου Τρικούπη.

Σταθερὸς εἰς τὴν πορείαν του.

Αλλὰ φοιούμεθα μήπως κουράσωμεν τὸν ἀναγνώστην, ἃν συνεχίσωμεν τὴν ἔκθεσιν τῶν κατὰ πᾶν ἔτος περιοδειῶν καὶ κηρυγμάτων. Διότι ἀπαιτοῦνται σελίδες πολλαὶ διὰ νὰ μνημονευθοῦν, καὶ τεφαλαιωδῶς ἔστω, ὅσα ἐκεῖνος κατὰ τὴν διάρκειαν ἔκάστου ἔτους εἰργάζετο. Ἐν τούτοις θὰ ἔπρεπε νὰ μνημονευθοῦν ίδιαιτέρως μερικαὶ περιοδεῖαι, αἱ ὅποιαι καταδεικνύουν τὴν ἀκαταπόνητον δραστηριότητα καὶ τὴν ἐντατικὴν ἔργασίαν του εἰς τὸ ἔργον τοῦ κηρύγματος. Οὕτω κατὰ τὸ 1898 ἐπεσκέφθη καὶ ὠμίλησε κατὰ δύο περιόδους εἰς τὰς Πάτρας ἐπίσης κατὰ δύο περιόδους εἰς τὸν Πύργον καὶ τὴν Ἰτέαν. Ἐπὶ πλέον εἰς τὰς πόλεις, Ἀγρίνιον, Φιλιατρά, Κυπαρισσίαν, Γαργαλιάνους, Ζάκυνθον, Ναύπακτον, Γαλαξείδιον, Ἀμφισσαν, Δεσφίναν, Δίστομον, Λεβάδειαν, Θήβας, Χαλκίδα, Λαύριον, Καλάθρυτα, Μέγα Σπήλαιον, Ἀνδραβίδαν, Καθάσιλλα, Βαρθολομίόν, Ἀγουλινίτσαν, Ἀθήνας, διαθέσας δι’ ἔκάστην τῶν μεγαλυτέρων πόλεων δεκάδας δμιλιῶν. Τῷ 1899 διαθέτει δμιλίας πολλάς εἰς τὴν Κύμην, Αἴγιναν, Πόρον, Σπέτσας, Ὑδραν, Λουτράκιον. Μεταβαίνει εἰς τὴν Κρήτην, ὅπου ἤσκησε τὴν αὐτὴν ἱεράν διακονίαν ἐφ’ ἴκανόν· καὶ ἀκούραστος ἐπιστρέφει εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἔκαμε κατὰ τὸ αὐτὸν ἔξῆκοντα καὶ μίαν συνεχεῖς δμιλίας. Τὰ ἔτη παρέρχονται μὲ ἀπολογισμὸν δμοίας δράσεως. Πλησιάζει τὸ ἔξηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του. Καὶ τὸν 6λέπομεν τῷ 1906, ὃς ἐάν ἡ πρόοδος τῆς ἡλικίας ἀνενέωνε τὰς δυνάμεις του καὶ ηὔξανε τὴν δρᾶσιν, νὰ δμιλῇ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Ἰανουαρίου ἔως τοῦ Ἀπριλίου σχεδὸν καθ’ ἔκάστην ἐν Ἀθήναις· νὰ συνεχίζῃ τὰς δμιλίας εἰς Αἴγιον, Πετσάκους, Καλάθρυτα, Ἀγίαν Λαύραν, Μέγα Σπήλαιον, Κερπινήν, Ρογούς, Ἀγουλινίτσαν, Πύργον, Πάτρας, Μεσολόγγιον, εἰς τὸ δποῖον ἥκουσθησαν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀπὸ τὸ στόμα του ἀνενήκοντα τέσσαρες δμιλίαι!

Δὲν τὸν ἥμπόδιζαν οὕτε τὰ ψύχη τοῦ χειμῶνος, οὕτε τὰ Ἰουλιανὰ καύματα, εἰς Ἀθήνας ἢ Μεσολόγγιον, νὰ ἀναθαίνῃ καθ’ ἔκάστην τὸν ἄμβωνα καὶ ἐπὶ μίαν ὥραν νὰ κρατῇ δια-

νοητικάς καὶ σωματικάς δυνάμεις εἰς ὑπερέντασιν, καίτοι καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας ἔξωμολόγει, συνεζήτει, συνεσκέπτετο, ἐνουθέτει, ἐμελέτα. Καὶ τὸ πρᾶγμα καταντᾶ ἐκπληκτικόν, ὅταν ληφθῇ ὑπ' ὅψιν ὅτι τὴν ἐργασίαν ταύτην, διὰ τὴν δόποιαν ἀπητεῖτο χαλύβδινος ὀργανισμός, τὴν διεξῆγεν δὲ πάντοτε καχεκτικός καὶ εὔθραυστος ἐκεῖνος ὀργανισμὸς τοῦ πατρὸς Εὐσεβίου ὀργανισμός, δὲ δόποιος ἐπὶ πλέον εἰς Μεσολόγγιον, μαστιζόμενος καὶ ὑπὸ τῶν ἔλωδῶν πυρετῶν, ἀπῆτει καθ' ἔκάστην 20-30 κόκκους κινίης! 'Υπὸ τὴν ἐπίδρασιν τόσης κινίης τόσῃ ἐργασίᾳ!

Θὰ ἔχρειάζετο ἐπίσης νὰ μνημονευθῇ ἴδιαιτέρως εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ ἐν Πάτραις δρᾶσις του κατὰ τὰ ἔτη 1893-1903, κατὰ τὰ δόποια ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν καὶ Ἡλείας διετέλεσεν διθεῖος του Ἱερόθεος Μητρόπουλος, τὸν δόποιον πολλάκις ἐλάθομεν ἀφορμὴν ν' ἀναφέρωμεν προηγουμένως. "Οπως δὲ Γρηγόριος δὲ Θεολόγος, ὅταν δὲ ὑπεραδελφικός του φίλος Βασίλειος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Καισαρείας, ἥδυνατο νὰ μοιρασθῇ μετ' αὐτοῦ τὴν ἀρχήν, ἢ μᾶλλον νὰ δημιουργήσῃ παρακυθέρηνσιν⁽¹⁴⁾: οὕτω καὶ δ. π. Εὐσέβιος θὰ ἥδυνατο νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τῶν Πατρῶν ἀνοδὸν τοῦ Ἱεροθέου ὡς εὐκαιρίαν νὰ διοικήσῃ ἐκ τοῦ ἀφανοῦς. 'Αλλ' ἀνθρωπος, δὲ δόποιος εἶχε νεκρώσει πᾶσαν κοσμικὴν φιλοδοξίαν καὶ ἀπέκρουσε διαρρήδην προσφερθέντας εἰς αὐτὸν ἐπισκοπικοὺς θρόνους, ὅπως θὰ ἰδωμενεὶς τὴν συνέχειαν, φυσικὰ δὲν ἥτο δυνατὸν νὰ δείξῃ καὶ εἰς τὴν παρούσαν περίστασιν φιλάρχους τάσεις καὶ δημιουργήσῃ τὴν παρακυθέρηνσιν ἐκείνην, τὴν δόποιαν δυστυχῶς οἱ συγγενεῖς δημιουργοῦν πολλάκις εἰς τὰς ἐπισκοπάς. "Εμεινε λοιπὸν δ. π. Εὐσέβιος ξένος πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς ἐπισκοπῆς, φρονῶν ὅτι πᾶσα τοιαύτη ἀνάμιξις θὰ τὸν ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὸν κύριον σκοπὸν τῆς ζωῆς του, τὴν διακονίαν τοῦ Εὐαγγελίου. 'Αλλ' ἀν ἀπέφυγεν ἐπιψελῶς πᾶσαν ἀνάμιξιν εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐπισκοπῆς, ὑπῆρξεν δῆμος δὲ κύριος μοχλὸς τῆς λαμπρᾶς πνευματικῆς κινήσεως, ἢ δόποια ἀνεπτύχθη κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀρχε-

(14) Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Λόγος ἐπιτάφιος εἰς τὸν Μέγαν Βασίλειον, Λθ'.

ρατείας τοῦ Ἱεροθέου εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ταύτην, καὶ ἡ ὅποια ἀνέδειξε τὸν Ἱερόθεον ὑπόδειγμα ἐπισκόπου κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τῆς Ἑκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Εἰργάσθη μὲν αὐτός (δ. π. Εὔσεβιος) ἐπὶ ἔτη ὀλόκληρα κηρύπτων σχεδὸν καθ' ἐκάστην εἰς Πάτρας καὶ Πύργον. Ἡγεῖτο δὲ τοῦ περὶ τὸν Ἱερόθεον ἐπιτελείου, τὸ ὅποιον ἀπετέλεσαν ἐπίλεκτοι τοῦ θείου λόγου ἐργάται (ώς δ Ἡλίας Βλαχόπουλος, δ Ἱεροκήρυξ καὶ κατόπιν Μητροπολίτης Πολύκαρπος Συνοδινός, καθὼς καὶ λατīκοὶ θεολόγοι, ὡς δ Γ. Γέγλες, ἥ φιλόλογοι εὔσεβεῖς, ὡς οἱ Γ. Μιχαλόπουλος καὶ Εύθ. Καλιάφας, γυμνασιάρχαι, Γ. Χαραλάμπης, ἐπιθεωρητὴς Δημοτικῶν Σχολείων, Ι. Λάσκαρης, καθηγητὴς καὶ ἄλλοι) καὶ πνευματικοὶ εἰς τὸ Ἱερὸν τῆς ἔξομολογήσεως ἔργον διακονοῦντες (ώς οἱ Γαβριὴλ Παπανικολάου, Εύγενιος Οἰκονόμου, Σπυρίδων Γιαννουλέας καὶ Γαβριὴλ Φραγκούλης). Τὸ παρεκκλήσιον τῆς ἀρχιεπισκοπῆς εἶχε καταστῆ κέντρον πολυσύχναστον· διότι καθ' ἐκάστην ἥκούετο ἐκεῖ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου, ἥ διεξήγοντο θρησκευτικαὶ συζητήσεις οἰκοδομητικώταται. Ἐπὶ πλέον δὲ διαδόσεις οὕτος ἦτο καὶ τὸ φροντιστήριον τῶν ὑποψηφίων Ἱερέων, τοὺς ὅποιους ἔξελεγε κατὰ τὰς περιοδείας ἐκ τῶν εὐσεβεστέρων Χριστιανῶν καὶ ικατήρτιζεν δ Ἱερόθεος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν κήρυκες καὶ διδάσκαλοι. Εἰς τὸ φροντιστήριον ἐκεῖνο τόσον πειστικῶς δ. π. Εὔσεβιος παρίστανεν εἰς τοὺς ὑποψηφίους τὸ ὑψος τῆς Ἱερωσύνης, τὰ καθήκοντα καὶ τὰς εὐθύνας τοῦ ἀξιώματος, ὡστε ἀρκετοί, συναισθανόμενοι διτὶ εἰναι ἀνάξιοι διὰ τὸ Ἱερὸν αὐτὸν ὑπούργημα, ἔσπευδον νὰ παραιτηθοῦν. Οἱ πλεῖστοι δὲ τῶν εἰσελθόντων εἰς τὸν Ἱερὸν κλῆρον διεκρίθησαν εἰς τὴν ἐφημερειακήν των ἀποστολήν.

Ο πρόωρος θάνατος τοῦ Ἱεροθέου διέκοψε τὴν τόσον καρποφόρον ἐκείνην ἐργασίαν. Ἀλλ ἥρκεσε μία δεκαετία ν' ἀποδείξῃ ὅποια μετασολὴ δύναται νὰ ἐπέλθῃ εἰς τὸν λαόν, δταν δ ἐπίσκοπος μὲ ἐκλεκτὸν ἐπιτελεῖον κληρικῶν στρέψῃ τὴν μέριμνάν του εἰς τὸ κύριον ἔργον του, εἰς τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν χριστιανικὴν μόρφωσιν τοῦ ποιμνίου του. Τόσον δὲ δ λαός εἶχεν ἐννοήσει τὴν σπουδαίαν συμβολὴν τοῦ π. Εὔσεβίου εἰς τὴν πνευματικὴν ἐκείνην κίνησιν τῆς ἐπισκοπῆς, ὡστε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἱεροθέου, αὐτὸν πολλαχόθεν ὑπέδειξαν διάδοχὸν

του. Ἐλλὰ τοιοῦτος πόθος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκπληρωθῇ, διότι δὲ π. Εὔσεβιος ἔμεινε σταθερὸς εἰς τὴν πορείαν, τὴν διποίαν ἀρχῆθεν ἔχάραξε, νὰ εὐαγγελίζεται τὸν Χριστὸν Ἱεραποστολικῶς, ἀποφεύγων τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ αηδύγματος.

Καὶ τώρα πρέπει νὰ σημειωθοῦν δλίγα περὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ κηρύγματος τοῦ π. Εὔσεβίου καὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἔδιδασκε. Κατεῖχε τὴν Ἀγίαν Γραφὴν καὶ τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας ἐκ μελέτης πολυχρονίου καὶ θαυμασίας. Ἡγωνίσθη νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς ἀληθείας αὐτὰς εἰς τὴν ζωὴν του, νὰ ζήσῃ τὴν ζωὴν τοῦ Πνεύματος, νὰ μορφωθῇ ἐν αὐτῷ δὲ Χριστός. Καὶ οὕτως ὡς ἀπὸ θησαυροῦ ἔξῆγε καὶ μετέδιδε τὰ θεῖα λόγια καὶ νοήματα. Ἰδοὺ εἰς δλίγας λέξεις τὸ περιεχόμενον τοῦ κηρύγματός του.

“Οσοι συνέζησαν μετὰ τοῦ π. Εὔσεβίου ἡ τὸν ἐφιλοξένησαν ἐπὶ μακρόν, γνωρίζουν ὅτι τὸ Βιβλίον, τὸ δποῖον ὑπὲρ πᾶν ἄλλο εὑρίσκετο εἰς τὰ χέρια του, ἦτο ἡ Ἀγία Γραφή, τὸ Εὐαγγέλιον. “Οταν τὸ ἐμελέτα, ἀπερροφάτο ὀλόκληρος. “Ολαι του αἱ διανοητικαὶ δυνάμεις ἐθυμίζοντο εἰς τὰ θάθη τῶν ἐννοιῶν, τῶν δποίων πηγὴ ἀκένωτος εἶναι ἡ Γραφή. Τόση ἦτο ἡ ἀπορρόφησις, καὶ τόση δι' αὐτὸν ἡ γλυκύτης καὶ ἡ πνευματικὴ τρυφὴ καὶ ἀπόλαυσις ἐκ τῆς μελέτης τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ὥστε πολλάκις ἐλησμόνει καὶ αὐτὴν τὴν ἀνάγκην τῆς τροφῆς καὶ δὲν ἀντελαμβάνετο τοὺς οίουσδήποτε θορύβους, οἱ δποῖοι τυχὸν ἐγίνοντο πλησίον του. ‘Η μελέτη λοιπὸν αὐτή, ἡ δποία ἥρχισεν ἀπὸ τὰ παιδικά του ἔτη καὶ παρετάθη μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς ζωῆς του, ὑπῆρξε τὸ διαρκὲς κίνητρον πρὸς ἀρετὴν καὶ ζωὴν χριστιανικήν. Ἐλλ’ εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ τοιαύτη ζωὴ ἀνευ λατρείας τοῦ Θεοῦ, καὶ δὴ τῆς πλέον εὐαρέστου εἰς τὸν Θεὸν λατρείας· δηλαδὴ ἀνευ τῆς προσευχῆς καὶ τῆς θείας Κοινωνίας, τῶν δποίων ἀριστον καὶ θειότατον συνδυασμὸν ἔχει ἡ θεία Λειτουργία. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ π. Εὔσεβίου ἦτο κατ' ἔξοχὴν ἀγιογραφικὸν καὶ

τῆς θείας Λειτουργίας ἔρμηνευτικόν. Μετέδιδε δηλαδὴ τὰς θείας ἀληθείας, τὰς ὅποιας δὲ Θεὸς ἐφανέρωσε καὶ οἱ ἵεροι συγγραφεῖς τῆς Ἀγίας Γραφῆς θεοπνεύστως κατέγραψαν εἰς τὰ θιελία της καὶ τὰς ὅποιας δὲ π. Εὐσέβιος διὰ τῆς μελέτης κατεῖχεν. "Ἡ ἡρμήνευε καὶ ἀνέπτυσσε τὴν θείαν Λειτουργίαν, καὶ εἰδικῶς τὸ κέντρον καὶ τὴν ψυχὴν τῆς θείας Λειτουργίας, τὸ ἀγιώτατον τῆς χριστιανικῆς θρησκείας μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας.

Καὶ τὸ μὲν ἀγιογραφικὸν κήρυγμά του περιεστρέφετο πρωτίστως εἰς τὴν μετάνοιαν, ἀπὸ τὴν ὅποιαν ἥρχισε τὸ κήρυγμά του τόσον δὲ Ἰωάννης δὲ Βαπτιστής, δσον καὶ δὲ Κύριος, καὶ ἡ ὅποια ἀπετέλει τὸ ἀπαραίτητον θέμα τῶν κηρυγμάτων τοῦ θείου ἀποστόλου Παύλου. Διότι, ὅπως θεωροῦνται δὲ ίδιος, δημοσίᾳ καὶ κατ' οἶκους «διεμαρτύρετο Ἰουδαίοις τε καὶ Ἑλλησι τὴν εἰς τὸν Θεόν μετάνοιαν καὶ πίστιν τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν» (Πράξ. κ. 21). Εἰς τεσσαράκοντα πόλεις τῆς Ἐλλάδος δὲ π. Εὐσέβιος ἐκήρυξε περὶ μετανοίας καὶ εἰς τινας διὰ πολλῶν διμιλίων καὶ πολλάκις κατὰ περιόδους. Δεύτερον τὸ κήρυγμά του ἀνέπτυσσε τὰ ἀναγνώσματα τοῦ Εὐαγγελίου ἢ τοῦ Ἀποστόλου τῆς Κυριακῆς, τοὺς μακαρισμούς καὶ γενικῶς τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους διμιλίαν τοῦ Κυρίου, τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Καινῆς Διαθήκης (Ἰωάν. κεφ. ιγ'-ιζ'), τὰς ἐντολὰς τοῦ δεκαλόγου, ψαλμούς κατ' ἐκλογὴν καὶ διδακτικά γεγονότα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὰς Καθολικάς ἐπιστολάς, καθὼς καὶ τὰς πρὸς Ρωμαίους καὶ Κορινθίους τοιαύτας τοῦ ἀποστόλου Παύλου.

Τὴν δὲ θείαν λειτουργίαν, καὶ εἰδικῶς τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, ἀνέπτυξεν εἰς ὑπερείκοσι πόλεις τῆς Ἐλλάδος διὰ μακρῶν πολλάκις, εἰς πολλοὺς ναοὺς καὶ κατ' ἐπανάληψιν. Ὡσαύτως δὲ ἐπὶ γῆς προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἐκπλήρωσις αὐτοῦ ἦτο θέμα, εἰς τὸ δόποιον ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ διέθεσε μακράς διμιλίας. Δὲν παρέλειπε δὲ καὶ τὰ λεγόμενα ἐπίκαιαρα κηρύγματα. Ἄλλ' εἰς δλα δ στόχος, πρὸς τὸν δόποιον κατηύθυνε τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν του, ἦτο ἡ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Τὸ ποθητότατον ἀγαθόν, διὰ τὸ δόποιον ἐκαίετο ἡ ἴδική του καρδία, τὴν φλόγα δὲ ταύτης ἤθελε νὰ μεταδώσῃ καὶ εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀκροατῶν του· ἡ προσφι-

λής του ἐπωδός — ἐπωδός ὅχι μόνον τῶν κηρυγμάτων του, ἀλλὰ καὶ τῶν ἴδιαιτέρων συζητήσεων καὶ συνομιλιῶν του — ἥτο ἡ Β α σ ι λ ε ί α τ ḫ ν ο ὕ ρ α ν ὁ ν. Δι’ αὐτὴν ἔζη, εἰς αὐτὴν εἶχε συγκεντρώσει δλους του τοὺς πόθους καὶ δλον τὸν σκοπὸν τῆς ζωῆς του, καὶ διὰ τοῦτο εἰς αὐτὴν — τὴν Βασιλείαν τῶν οὐρανῶν — φυσικώτατα κατέληγε πᾶς του λόγος δημόσιος ἥ ἴδιαιτικός.

‘Ο δὲ τρόπος, μὲ τὸν ὅποιον ἐδίδασκε, δὲν ἥτο θεοφαίως ρητορικός ὡς τὸν ἐννοοῦν οἱ θυσιάζοντες τὸν σκοπὸν εἰς τὴν τεχνικὴν διατύπωσιν. Ἡτο δμως τρόπος ποὺ πείθει τὸν νοῦν καὶ αἰχμαλωτίζει τὴν καρδίαν εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ (Β' Κορινθ. ι' 5). Τὸν τρόπον παρουσιάζει ἀρκετὰ ἐπιτυχῶς ἥ «Ἀκρόπολις» τοῦ Γαβριηλίδου⁽¹⁵⁾ εἰς μίαν εἰδικὴν κριτικὴν τῶν ναῶν τῆς πρωτευούσης καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς θρησκευτικῆς κινήσεως. «Ἐπάνω εἰς τὸν ἄμβωνα, ἔγραφεν ἥ «Ἀικρόπολις», μὲ τὴν φωνὴν του τὴν μεγάλην, ὡς νὰ ὅγαίνη ἀπὸ τὰ πλέον γερά στήθη καὶ ἀπὸ τὸν μᾶλλον ρωμαλέον λάρυγγα, χωρὶς μὲν ἀρμονίαν καὶ ἐλκυστικότητα, σεβαστὴν δμως καὶ ἐπιθλητικήν, δ πατήρ Εὔσέβιος ἀντιπροσωπεύει κάτι τὸ δυνατόν καὶ ἐπιθλητικόν. Ρητορικὴν μὴ περιμένετε ἀπ’ αὐτόν εἶναι ἔνας θρησκευτικὸς διδάσκαλος, κανονικός, τακτικός, λογικός, γνωρίζων νὰ βάλῃ κάτω τὸ θέμα του, νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν ἀνάλυσίν του καὶ διαφώτισίν του, νὰ εύρῃ τὰ συμπεράσματά του καὶ τὰ διδάγματά του, χωρὶς ἐνθουσιασμούς, χωρὶς γενναίους παλμούς, ἀλλὰ καὶ χωρὶς παρεκθάσεις καὶ ἀερολογίας, κῆρυξ δ ὅποιος ἔρχεται νὰ πείσῃ τοὺς ἀκροατάς του... Γνωρίζει καλά τὸ ἔργον του καὶ ἡμπορεῖ νὰ ἀκούεται μὲ πολλὴν προσοχὴν ἀπὸ τὰ λαϊκὰ στρώματα. Διατί νὰ μὴ τὸν εἴπω καὶ ἀστέρα; “Ἐχει φῶς καὶ πειθώ· εἶναι ἐπιδέξιος δόδηγδς τῶν ψυχῶν εἰς τὴν θρησκευτικὴν ὁδόν, τὴν ὅποιαν εἰξεύρει πολὺ καλά, καὶ δὲν πιστεύω νὰ ἀδικῶ, ἐάν ἥθελα θεοφαίωσει, δτι ποτέ μου δὲν ἤκουσα Δεσπότην νὰ δμιλῇ τόσον τακτικὰ καὶ τόσον ζουμερὰ καὶ τόσον ἀποτελεσματικά».

Εἰς φύλλον χάρτου, ἀνευρεθὲν μεταξὺ τῶν θιελίων του, διατυπώνει δ ἴδιος δ π. Εὔσέβιος εἰς δλίγας λέξεις ὑπὸ τὴν ἐπι-

(15) Τῆς 14 Ιανουαρίου 1914.

γραφήν «ύπόμνησις ἀναγκαία διὰ τὰς διμιλίας», ποῖος ἦτο
·δ τρόπος τοῦ κηρύγματός του. «Εἰς πᾶσαν ἐπ’ ἔκκλησίας διμι-
λίαν, γράφει, πρέπει νὰ θεωρῆται δλῶς ἀπαραίτητον τὸ συμπέ-
ρασμα τῆς δλῆς διμιλίας, εἴτε μεγάλη εἴτε μικρὰ εἶναι αὕτη,
διὰ τοῦ δποίου νὰ παρίσταται σ α φῶς καὶ καθ αρῶς
ποῖον ἥθικὸν καὶ πνευματικὸν καθῆκον διδασκόμεθα ἐξ δσων
ἥκουσαμεν. Ἐὰν δὲ ἔρρεθησαν περισσότερα ζητήματα, ποῖα
καθήκοντα διδασκόμεθα, τὰ δποῖα δφείλομεν νὰ τηρήσωμεν
ἢ νὰ ἔξασκήσωμεν εἰς τὸν θίον μας, διὰ νὰ εὔαρε στήσ-
σω μεν εἰς τὸν θεὸν καὶ νὰ γίνωμεν
οὕτως ἀξιοι τῆς Βασιλείας τῶν οὐρανῶν.
Νὰ διατυπώται δὲ κατὰ τοιοῦτον τρόπον σαφῆ καὶ καθαρόν,
ῶστε νὰ τὸ ἀντιλαμβάνεται πᾶς ἀκροατής καὶ νὰ κρατῇ αὐτὸ^ν
ἐντετυπωμένον ἐν τῇ μνήμῃ του. Ἐὰν δὲ συμβῇ ἡ διμιλία νὰ
γίνη ἐπὶ ἀληθειῶν τῆς πίστεως θεωρητικῶν καὶ δογματικῶν,
τότε πάλιν πρέπει νὰ γίνεται ἀνακεφαλαίωσις αὐτῶν δι’ δλί-
γων σαφής, δτι δηλαδὴ διδασκόμεθα τοῦτο καὶ τοῦτο».

Ως πρὸς δὲ τὴν γλῶσσαν τῶν κηρυγμάτων του θά ἥδυνατο
νὰ σημειωθῇ, δτι οὐδέποτε ἔχρησιμοποίησε φράσιν περίκομ-
ψων, ἐπιτηδευμένην καὶ ἐπιδεικτικήν ἀλλὰ πάντοτε κατήρχετο
εἰς τὸ γλωσσικὸν ἐπίπεδον τῶν ἀκροατῶν του — χωρὶς δμως
καὶ νὰ ἐκχυδατίζῃ τὸν λόγον — διὰ νὰ δύναται καὶ δ ἐλαχι-
στην γραφματικὴν μόρφωσιν κατέχων ἀκροατής του νὰ τὸν
ἐννοῇ. Διότι δὲν ἐκήρυττεν ἑαυτόν, ἀλλ’ ἐξήσκει τὸ κήρυγμα
ῶς ἔργον θεῖον. Δὲν ἐκήρυττεν ἑαυτόν, ἀλλὰ παρεμέριζεν
δλοτελῶς τὴν ἴδικήν του προσωπικότητα, διὰ νὰ λαλῇ δι’ αὐ-
τοῦ δ θεὸς κατὰ τὸν μᾶλλον προσιτὸν εἰς τὴν διάνοιαν τῶν
ἀκροατῶν του τρόπον. Διὰ τοῦτο δ ἀπλοῦς καὶ ἀπέριττος λό-
γος του ἔφερε πάντοτε τὴν σφραγίδα τῆς θείας δυνάμεως. Καὶ
ἥδυνατο νὰ ἐφαρμόζῃ καὶ εἰς αὐτὸν τὸ τοῦ θείου Παύλου «ῶς
ἐξ εἰλικρινείας, ὡς ἐκ θεοῦ, κατενώπιον τοῦ θεοῦ λαλοῦμεν.
Ἡ γάρ παράκλησις ἥμῶν οὐκ ἐκ πλάνης οὐδὲ ἐξ ἀκαθαρσίας,
οὔτε ἐν δόλῳ ἀλλὰ καθὼς δεδοκιμάσμεθα ὑπὸ τοῦ θεοῦ πι-
στευθῆναι τὸ Εὐαγγέλιον, οὕτω λαλοῦμεν, οὐχ ὡς ἀνθρώποις
ἀρέσκοντες, ἀλλὰ τῷ θεῷ, τῷ δοκιμάζοντι τὰς καρδίας ἥμῶν...
καθάπερ οἴδατε, ὡς ἔνα ἔκαστον ὑμῶν, ὡς πατήρ τέκνα ἔσατο
παρακαλοῦντες ὑμᾶς καὶ παραμυθούμενοι, καὶ μαρτυρούμενοι

εἰς τὸ περιπατῆσαι ὑμᾶς ἀξίως τοῦ Θεοῦ τοῦ καλοῦντος ὑμᾶς εἰς τὴν ἔσωτοῦ θασιλείαν καὶ δόξαν» (Β' Κορινθ. 6' 17 καὶ Α' Θεσσαλ. 6' 3, 4, 11 καὶ 12). Πράγματι δὲ παράκλησις καὶ παραμυθία καὶ παρηγορία ἀνέκφραστος, ως ἀπὸ τῆς θασιλείας τοῦ Θεοῦ προχειρόμηνη καὶ διὰ τοῦ κηρύττοντος τούτου δούλου τοῦ Θεοῦ μεταδιδομένη, εἰσήρχετο εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἀκροατῶν του.

Καὶ ἐπειδὴ τοιοῦτο ἦτο τὸ κήρυγμά του, δὲν εἶναι παράδοξον δtti πανταχοῦ ἡκούετο εὐχαρίστως ἀπὸ ἀκροατὰς πάσης τάξεως καὶ γραμματικῆς ἀναπτύξεως, ἀθρόως συντρέχοντας εἰς τὰ κηρύγματά του. Τὸ δὲ ἔτι σπουδαιότερον, ἐπειδὴ παρεῖχεν ἔσωτὸν «τύπον τῶν πιστῶν ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πνεύματι, ἐν πίστει, ἐν ἀγνείᾳ» (Α' Τιμοθ. δ' 12), διὰ τοῦτο ἡχμαλώτιζε παντοῦ ψυχάς εἰς Χριστόν, καὶ ἀφινεν εἰς πάντα τόπον τῆς διαβάσεώς του ὅχι ἀπλῶς Χριστιανοὺς ἐπηρεασθέντας ἐκ τῆς διδασκαλίας του, ἀλλ' ὅριστικῶς «αἱροντας τὸν σταυρὸν αὐτῶν» καὶ ἀκολουθοῦντας τὸν Χριστὸν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς χριστιανικῆς ζωῆς.

* Η τελευταία περίοδος τῆς δράσεώς του (1907-1929)

‘Η τελευταία αὕτη περίοδος πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ ἴδιον κεφάλαιον, ὅχι διότι δ. π. Εύσεβιος κατ’ αὐτὴν ἔπαυσε τὸ κήρυγμα καὶ τὴν Ἱεραποστολικήν του δρᾶσιν. Κατὰ μὲν τὴν πρώτην δεκαετίαν τῆς περιόδου ταύτης τρὶς καὶ τετράκις τῆς ἔθδομάδος εύρισκετο ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος, ὁσχέτως πρὸς τὴν ἄλλην ἐργασίαν. Ἀλλὰ καὶ κατόπιν δὲ πολιόρκησις γέρων, δὲ φθάσας τὰ δγδοήκοντα ἔτη, δὲ μόλις δυνάμενος νὰ οινῆται, δὲν ἔπαυεν ἀπὸ τοῦ νὰ διδάσκῃ τὰ πάντοτε μετὰ πολλῆς δύψης σπεύδοντα πνευματικά του τέκνα εἰς τὸν ἄγιον Αθήναις ναὸν τοῦ Ἑλευθερίου ἥ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (Κολοκυνθοῦν). Καίτοι δὲ ἀπὸ ἐνὸς ἔτους πρὸ τοῦ θανάτου του ἥ ἀνεπάρκεια τῆς καρδίας τὸν κατεδίκασεν εἰς ἀκινησίαν, ἐπανειλημμένως

ἀπεπειράθη νὰ συνεχίσῃ τὸ κήρυγμα. Τελευταίαν φοράν, καὶ οὕτως εἰπεῖν συρόμενος, τὴν 1 Ἰανουαρίου 1929 ὀμίλησεν ἐν Ἀθήναις. Καὶ τὴν Δευτέραν τοῦ Πάσχα δὲν παρέλειψεν εἰς τὸ ἐν Ἀγίᾳ Παρασκευῇ ναΐδριον τῆς Ἀδελφότητος ἀπὸ τοῦ νὰ εἴπῃ τὰ πρέποντα εἰς τὴν χαρμόσυνον ἡμέραν καὶ νὰ περιλάβῃ ἀπαραιτήτως εἰς τὸ κύκνειον τοῦτο ἀσμα του περὶ τοῦ πολυοφιλήτου του μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας.

Καθ' ὅλην λοιπὸν τὴν περίοδον αὐτὴν ἔκήρυττεν. Ἐλλὰ κυρίως κατ' αὐτὴν εἰς ἀλλην κατεύθυνσιν ἔστρεψε τὴν ἀσκονον προσπάθειάν του· εἰς τὴν δημιουργίαν ὁμαδικῆς δράσεως, εἰς τὴν σύμπτηξιν καὶ τὸν καταρτισμὸν ἀδελφότητος θεολόγων, ἥ διοιά θὰ συνέχιζε καὶ θὰ ἐπεξέτεινε τὸ ἔργον του. Ἡ πεῖρα δεκαετιῶν ὀλοκλήρων τὸν εἶχε πείσει δτὶ διὰ τὸν εὐρύτερον φωτισμὸν τοῦ ἐν τῷ σκότει τῆς ἀγνοίας εύρισκομένου λαοῦ καὶ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ἀληθινῆς χριστιανικῆς ζωῆς δὲν εἶναι καθόλου ἐπαρκής ἥ ἔργασία ἀτάμων, μεμονωμένως καὶ σποραδικῶς δρώντων ἀλλ' δτὶ ἀπαιτεῖται δρᾶσις ὁμάδος ποὺ ἐργάζεται συστηματικῶς, ὁμάδος ποὺ ἐπιθυμεῖ εἰλικρινῶς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνιδιοτελῶς κινεῖται διὰ τὴν ὀφέλειαν τοῦ πλησίον ὁμάδος, τῆς διοίας τὰ μέλη θὰ ἐπρέπει νὰ μορφωθοῦν χριστιανικῶς, διὰ νὰ φροντίσουν καὶ διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ, νὰ μεταδίδουν μὲν τὰ διδάγματα τῆς χριστιανικῆς ζωῆς, νὰ παρέχουν δὲ ἑαυτὰ παράδειγμα τῆς τοιαύτης ζωῆς.

Ἡ ὁμάς αὐτή, ἥ διοιά ἀπὸ πολλοῦ ἔκυοφορεῖτο εἰς τὸν νοῦν του καὶ ἀπετέλει παντοτεινὸν τῆς προσευχῆς του αἵτημα, ἐλάμβανε τῷ 1907 ἀρχὴν ὑπάρξεως. Οἱ πρῶτοι πτυχιοῦχοι τῆς Θεολογίας, τοὺς διοίους, νεαρωτάτους ἀκόμη, εἶχεν οὕτως εἰπεῖν ἐπισημάνει καὶ παρακολουθήσει κατὰ τὰς περιοδείας του, καὶ παρ' αὐτοὺς οἱ πρῶτοι φοιτηταὶ ἀπετέλεσαν τὴν περὶ τὸν π. Εὔσέθιον ὀλιγάριθμον ὁμάδα, ἥ διοιά διὰ ζωῆς κοινοβιακῆς καὶ εἰδικῆς ἀσκήσεως παρεσκευάζετο διὰ τὸ ἔργον τῆς. Τῷ 1911 δ. π. Εὔσέθιος μετὰ τῆς μικρᾶς Ἀδελφότητος ἐξέδωκε τὸν περιοδικὸν «Ζωή», ἵνα διὰ τοῦ γραπτοῦ θείου λόγου ἀπευθύνεται εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρας ψυχάς, αἱ διοίαι εύρισκοντο εἰς μεμακρυσμένας ἀποστάσεις καὶ δὲν ἦδύναντο νὰ τρέφωνται διὰ τοῦ προφορικοῦ κηρύγματος. Καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς δ. π. Εὔσέθιος, *βλέπων τοὺς νεοσσούς του*

εἰς τὸν ἄμβωνα, ἀποσύρεται αὐτὸς εἰς τὰ ἄκρα, διὰ νὰ καταλάθουν αὐτοὶ τοὺς κεντρικοὺς ναούς. Δὲν διμύλει πλέον εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις ναὸν τῆς ἀγίας Ειρήνης, ὅπως εἰς παλαιοτέρους χρόνους, ἀλλ' ἀρκεῖται νὰ διδάσκῃ εἰς τοὺς ναούς τοῦ ἀγίου Δημητρίου (Ἀμπελοκήπων), Προφήτου Δανιήλ (Βοτανικοῦ), Κοιμήσεως Θεοτόκου (Κολοκυνθοῦς), ἀγίων Ἀσωμάτων (Θησείου), Ἀγίου Παντελεήμονος (Ἀχαρνῶν), ἀγίου Ἐλευθερίου ("Αρεως").

Ο γράφων τάς γραμμάς ταύτας, ως ἀνήκων εἰς τὴν περὶ ἣς δ λόγος ἀδελφότητα, δὲν εἶναι ἀρμόδιος νὰ ἔκθεση ἐδῶ τὴν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως καὶ ἐφεξῆς ἴστορίαν της. Τοῦτο μόνον θὰ ἡδύνατο νὰ σημειώσῃ ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἰδρυτήν της π. Εὔσεβιον. "Οτι ἐπὶ δεκατρία ἔτη ἔθλεπε τὴν ἀδελφότητα περιωρισμένην εἰς μικρὸν πάντοτε ἀριθμὸν μελῶν. Αἱ συνεχεῖς ἐπιστρατεύσεις καὶ αἱ πολεμικαὶ περιπέτειαι, εἰς τὰς ὁποίας τὸ ἔθνος εὑρέθη ἀπὸ τοῦ 1912, ἡμπόδιζον τόσον τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀδελφότητος, δσον καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ φύλλου. Ἐκτὸς τούτου εἰς τὰ ὅμματα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν ἡ καινοφανῆς αὐτὴ ἀδελφότης, εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ διμαδικὴ δρᾶσις ἦτο ἀγνωστός, ἐφαίνετο κάπως παράδοξος. Παρὰ πᾶσαν τὴν ἰδιαιτέραν ἐκτίμησιν, τὴν ὁποίαν ἡ Ἀρχὴ ἔτρεφε πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ π. Εὔσεβίου, ἡ ἐργασία τῆς ὁμάδος δὲν ηύνοεῖτο. Διὶς δ π. Εὔσεβιος ἐκινδύνευσε νὰ ἵητριζικῶς ἀνατρεπομένην καὶ διαλυμένην τὴν ἀδελφότητα, ἡ ὁποία ἀντιμετώπισε σφοδρὰν ἐπίθεσιν ἐκ μέρους προσώπων ἀνηκόντων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, παρὰ τῶν ὁποίων θὰ ἀνεμένετο μᾶλλον ἡ θερμὴ ὑποστήριξις τοῦ ἔργου τῆς ἀδελφότητος. Καὶ δίς (1914 καὶ 1923) δ παλαίμαχος τῆς Ἐκκλησίας στρατιώτης, εἰς τὴν γεροντικὴν του πλέον ἡλικίαν, ἥχθη ἐνώπιον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου κατηγορούμενος, ἐπειδὴ εἰργάζετο ἔργον ἀναπτύσσον ἀληθῆ ζωὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἀλλὰ εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τὸν ἐδικαίωσε. Κατὰ τὴν πρώτην κατήγορος ἐφάνη δ μακαρίτης Ἀθανάσιος Δανιηλίδης, Ἱερομόναχος, ἔχων δπισθέν του καὶ ἄλλους. Ο Μητροπολίτης Ἀθηνῶν ἀνέλασε νὰ ζητήσῃ ἐξηγήσεις ἀπὸ τοὺς τῆς «Ζωῆς». Αἱ ἐξηγήσεις ἐδόθησαν γραπτῶς. Τὰς εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον καὶ αὕτη τὰς ἔκρινεν ἐπαρκεῖς. Οὕτως ἐλύθη τὸ ζήτημα. Κατὰ τὴν

δευτέραν (1923) προηγήθη μακρά δημοσιογραφική μάχη, διά τού «Νεολόγου» Πατρών, μεταξύ τού μακαρίτου Μητροπολίτου Αίγιαλείας καὶ Καλαθρύτων Τιμοθέου καὶ τοῦ Παν. Ν. Τρεμπέλα. Μετ' αὐτὴν δεκαεπτά θεολόγοι τῆς «Ζωῆς ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον νὰ ἐπιληφθῇ τῆς ἔρεύνης καὶ τοῖς ἀποδώσῃ τὸ δίκαιον, τὸ διοῖον ἐπίσκοπος δημοσιογραφῶν ἡμφεσθήτει. Τῆς ὑποθέσεως ἐπελήφθη ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐλλάδος, ἡ διοία ἔρευνήσασα ὅσον ἔθεωρει χρήσιμον, ἔξεδωκε τὴν ἀκόλουθον ἀπόφασιν, διμοφώνως ληφθεῖσαν καὶ ὑπογραφεῖσαν ὑπὸ τῶν τριάκοντα ἀρχιερέων τῆς: «Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος παμψηφεὶ ἀποφαίνεται, ὅτι οἱ ἀρχιμανδρῖται Εὔσεβιος Ματθόπουλος καὶ Ἰγνάτιος Κολιόπουλος, δὲ Ἱεροδιάκονος Σεραφεὶμ Παπακώστας, οἱ Π. Τρεμπέλας, Δ. Παναγιωτόπουλος καὶ λοιποὶ κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ θεολόγοι συντάκται καὶ συνεργάται τοῦ θρησκευτικοῦ περιοδικοῦ «Ζώή», εἴναι ἀθῶι τῶν ἀποδοθεισῶν αὐτοῖς κατηγοριῶν καὶ δτὶ, ὅγιδς περὶ τὴν πίστιν ἔχοντες, δρθιδόξως διδάσκουσι, θεωρεῖ δὲ αὐτοὺς ἀξίους ἐπαίνου καὶ ἐνισχύσεως ἐν τῷ ἔργῳ, δὲ ὑπὲρ τῆς Ἑκκλησίας ἐπιτελοῦσιν, ὡς τίμιοι τοῦ ἀμπελῶνος τοῦ Κυρίου ἔργάται».

’Αλλὰ καὶ κάτι ἄλλο. Διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν τῷ 1920 ἡ προσπάθεια τοῦ π. Εὔσεβίου πρὸς ἐδραίωσιν τῆς ἀδελφότητος ἐφαίνετο ἰσχυρῶς κλονιζομένη. Ὁ πρόωρος θάνατος τοῦ πρωτόκου ἐν τῇ ἀδελφότητι πνευματικοῦ του τέκνου Διονυσίου Φαραζουλῆ, δὲ διοῖος εἶχεν ἔξελιχθῇ εἰς δοκιμώτατον καὶ περιάκουστον Ἱεροκήρυκα, ἐνομίσθη ὑπὸ πολλῶν ὡς ματαιῶν τὴν προσπάθειαν τοῦ π. Εὔσεβίου. ’Αλλ’ οὕτε ἀπὸ τὰ προηγούμενα, οὕτε ἀπὸ τὸ νέον τοῦτο πλῆγμα, τὸ διμολογουμένως ἰσχυρόν, ἐκλονίσθη δ. π. Εὔσεβιος. Ἐπίστευε σταθερῶς ὅτι δὲ Θεός, παρὰ πάντα τὰ ἐμπόδια καὶ τὰς δοκιμασίας, δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν διάλυσιν τῆς ἀδελφότητος, ἀλλὰ θὰ πληθύνῃ τὰ μέλη τῆς καὶ θὰ ἐπευλογήσῃ τὸ ἔργον της. Καὶ ἡ ἀκλινὴς αὐτὴ πίστις του ἥρχισεν ἐκπληρουμένη μόνον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του, διότε εἶδε γύρω του πληθυνόμενα περισσότερον τὰ μέλη τῆς ἀδελφότητος καὶ ἐπεκτεινόμενον τὸ ἔργον, διὰ τὸ διοῖον τὴν ἴδρυσεν.

'Η διὰ συγγραμμάτων συμβολή του.

Εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἀνήκει καὶ ἡ συγγραφικὴ ἔργασία τοῦ π. Εὔσεβίου. Διότι, δημοσιεύσας μερικάς συντόμους πραγματείας⁽¹⁶⁾, ἀφιέρωσεν δλόκληρον τὸ ἐφεξῆς διάστημα εἰς τὴν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα διακονίαν τοῦ θείου λόγου. Ως πρῶτον του μᾶλλον ἔργον πρέπει νὰ θεωρηθῇ διατάξια τὸ 1915 ἐκδοθεὶς «Προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου». Τὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου τούτου, τὸ δόπιον ἀριθμεῖ ἥδη δεκάτην τετάρτην ἐκδοσιν καὶ εἰς δεκάδας χιλιάδων ἀντιτύπων ἐκυκλοφόρησεν, ἵσως ἀρμοδιώτεροι εἶναι ἄλλοι νὰ ἔκθέσουν. Καὶ διὰ τοῦτο ἐνταῦθα σημειώνομεν τὴν ἐπὶ τῇ πρώτῃ ἐκδόσει του 6ιεζλιοκρισίαν τοῦ τότε καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἔπειτα Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου: «Μόνον διεξερχόμενος ἐπισταμένως τὸ 6ιεζλίον αὐτὸν τοῦ σεβασμίου πατρὸς Εὔσεβίου Ματθοπούλου, ἔγραφε, δύναται νὰ κατανοήσῃ τὴν μεγάλην τοῦ 6ιεζλίου ἀξίαν. Ο συγγραφεὺς συνεκέντρωσεν ἐν αὐτῷ τοὺς θησαυροὺς 6αθυτάτης γνώσεως τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ ἀνεκτιμήτου πείρας κήρυκος τοῦ θείου λόγου θερμούργον καὶ πνευματικοῦ πατρός, παρακολουθήσαντος ἐπὶ ἔτη μακρὰ τὴν ἀνθρωπίνην ζωήν, τὰς ἐκφάνσεις τοῦ ὀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ ἐν αὐτῇ, γνωρίσαντος κατὰ 6άθος τὴν ψυχὴν καὶ μελετήσαντος τὰς μυστικὰς καὶ ἀφανεῖς αὐτῆς κινήσεις. Ομιλεῖ δὲ πεπειραμένος ἔξομολογητής, διὰ τοῦτο πάρεστι τὴν ἀμαρτίαν ἐν ὅλῃ

(16) Αἱ πραγματεῖαι αὗται τριάκοντα ἔξ τὸν ἀριθμόν, ἀποθλέπουν κυρίως εἰς τὴν κατὰ Χριστὸν μόρφωσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐδημοσιεύθησαν κατὰ τὰ ἔτη 1881 καὶ 1882. Ἐπίσης κατὰ τὰ ἔτη 1895-1897 ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν «Ἀγάπην» ἐρμηνείαν εἰς τοὺς εἰκοσιν ὁκτὼ πρώτους ψαλμούς. Ωσαύτως τῷ 1893 εἰς ἰδιαίτερον τεῦχος, ἐπιγραφόμενον «τὰ Πάθη τοῦ Σωτῆρος καὶ ἡ Ἀνάστασις Αὐτοῦ», ιστορίαν τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου ἐν συναρμογῇ ἐκ τοῦ κειμένου τῶν τεσσάρων Εύαγγελίων καὶ τῆς Ἀναστάσεως αὐτοῦ ἐκ τοῦ Ματθαίου μόνον. Τῆς συναρμογῆς δὲ ταύτης προτάσσει μακράν εἰσαγωγὴν, ἀναπτύσσων τὴν ἀνάγκην τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ.

αύτῆς τῇ γυμνότητι, τὴν ἀρετὴν ἐν τῇ ἔξαισίᾳ ἐκλάμψει αύτῆς, δὲ ἵδων τὴν πτῶσιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ κακόν, καὶ τὴν ἀνάστασιν, δὲ γνωρίσας τὰ φανερὰ καὶ μυστικά τῆς ἀμαρτίας ἐλατήρια, ὁ δοκιμάσας τὰ ὅπλα τὰ πνευματικὰ πρὸς καταπολέμησιν αὐτῆς. Καὶ ὑφος καὶ ἔκθεσις τοῦ συγγράμματος φέρουσι τὸν γνήσιον χαρακτῆρα ἀφελεστάτης καὶ ἔγκαρδίου δμιλίας τοῦ πνευματικοῦ πρὸς τὸν ἔξομολογούμενον. "Ἐχων δ συγγραφεὺς ὡς θάσιν τὴν Ἀγίαν Γραφὴν καὶ τῆς πείρας τὰ διδάγματα, οὐδὲν παρ' ἄλλων διανείζεται συγγραφέων πρὸς ἀπαρτισμὸν τοῦ θισλίου του. Ἐπέθηκεν ἐπ' αὐτοῦ τὴν σφραγῖδα τῆς ἰδίας προσωπικότητος, πρωτοτύπως καὶ ἰδιοτύπως ἔκθέσας ζητήματα τῆς χριστιανικῆς πίστεως, καὶ τῆς χριστιανικῆς πρὸ πάντων ζωῆς, κατὰ τὸν μόνον προσιτὸν εἰς τὸν λαὸν τρόπον. Διὰ τοῦτο εὐχῆς ἔργον εἶναι νὰ διαδοθῇ εύρέως εἰς τὸν χριστιανικὸν λαὸν τὸ θισλίον καὶ νὰ καταστῇ ἀπαραίτητον αὐτοῦ ἐγκόλπιον" (¹⁷).

"Ο δὲ Μητροπολίτης Γόρτυνος Πολύκαρπος ἔγραψεν ὅτι θισλίον «ἔφαμιλλον τοῦ «Προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου», ὡς πρὸς τὴν σαφήνειαν, τὴν πνευματικότητα καὶ τὴν ψυχολογικὴν θαθύνοιαν δὲν ἔγράφῃ ἐν τῇ ἐλληνικῇ γλώσσῃ. Εἶναι ἀπόσταγμα, ὡς εἶπεν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν, τῶν θαθυτάτων θρησκευτικῶν του πεποιθήσεων, ἀλλὰ καὶ τῶν πνευματικῶν ἀγώνων καὶ ἀσκήσεων, προσθέτομεν ἡμεῖς» (¹⁸).

"Απ' ἀρχῆς δὲ τῆς ἐκδόσεως τῆς «Ζωῆς» ἥρχισε δημοσιεύων ἔρμηνείαν εἰς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου. Ἐδημοσιεύθησαν μέχρι τοῦδε αἱ ἔρμηνεῖαι τῶν πρὸς Ρωμαίους, Α' πρὸς Κορινθίους, Γαλάτας, Ἐφεσίους, Φιλιππησίους, Κολοσσαῖς, Θεσσαλονικεῖς καὶ πρὸς Ἐθραίους. Ἐκτὸς τῶν πρὸς Κορινθίους καὶ πρὸς Ἐθραίους αἱ λοιπαὶ ἔξεδόθησαν καὶ εἰς ἴδιαίτερα τεύχη. Κατέλιπε δὲ ἀνεκδότους σημειώσεις εἰς τὰς ὑπολοίπους ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου καὶ τὰς Καθολικάς. Εἰς τὴν ἔρμηνείαν ταύτην οὐδεμίαν θέσιν εὑρίσκει ἡ ἀκριβολόγος ἔξέτασις τοῦ γράμματος, τοῦ ὑφους, τῆς γλώσσης, εἰς τὴν ὅποιαν καταγίνονται οἱ νεώτεροι ἔρμηνευταί, οἱ συντάσσοντες τὰς λεγο-

(17) «Ἀνάπλασις», ἀριθμ. 407 τῆς 26 Φεβρουαρίου 1915.

(18) «Ἐκκλησία», ἀριθμ. 27-28 τῆς 13 Ιουλίου 1929.

μένας ἐπιστημονικάς ἔρμηνείας. 'Αλλ' δι π. Εύσεβιος εἰσδύει εἰς τὸ πνευματικὸν νόημα τῶν γραφομένων καὶ προσπαθεῖ νὰ μεταδώσῃ εἰς τὸν ἀγναγνώστην ὅτι ἀκριβῶς ἥθελε νὰ μεταδώσῃ καὶ διθεόπνευστος συγγραφεύς των εἰς τοὺς Χριστιανούς, πρὸς τοὺς ὄποιους ἀπηγόρωντε τὰς ἐπιστολάς. Δηλαδὴ νὰ τοὺς στηρίξῃ ἀσαλεύτως εἰς τὴν δρθὴν πίστιν, νὰ παρουσιάσῃ ἀποκεκαλυμμένας τὰς περὶ Ἐκκλησίας μυστηριώδεις θουλάς τοῦ Θεοῦ, νὰ οἰκοδομήσῃ εἰς ἀρετὴν καὶ ἀγιότητα. Τοιαύτη ἡ συγγραφικὴ ἔργασία τοῦ π. Εύσεβιου.

'Αλλ' ἀν ἐπὶ δεκαετίας δὲν συνέγραφε, περιορισθεὶς εἰς τὸν προφορικὸν λόγον, δὲν ἀφινεν δῆμως ἀνευ νουθεσίας καὶ παρακλήσεως, κατὰ τὰς ἑκάστοτε ἀνάγκας, δῆμα πνευματικά του τέκνα εὑρίσκοντο μακρὰν αὐτοῦ καὶ δὲν ἦδύναντο νὰ ἀκούουν τὸν προφορικὸν λόγον. Ἀικολουθῶν τὸ σύστημα τοῦ Γέροντός του Ἱγνατίου καὶ τοῦ Φλαμιάτου, ἔγραφε πάντοτε μακρὰς πολλάκις ἐπιστολάς⁽¹⁹⁾, διὰ τῶν ὄποιών ἔδιδασκε καὶ ἐστήριζεν εἰς τὴν χριστιανικὴν ζωὴν, καθ' ὃν τρόπον ἥδη διδάσκει διὰ τοῦ «Προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου».

Μέχρι τέλους δὲ τοῦ θίου του ἔξηκολούθησεν ἔργαζόμενος. Διότι ἀν αἱ σωματικαὶ δυνάμεις, αἱ καθ' ὅλον τὸν θίον του ἀνεπαρκεῖς, δὲν τὸν ἔθοιήθουν, ἐν τούτοις διέμεινε μέχρι τῶν τελευταίων του ἡμερῶν πνευματικῶς ἀκμαιότατος, μὲ κρίσιν διαυγῇ καὶ πάντοτε φωτιζομένην ἐκ τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς προσευχῆς ἐπικοινωνίας καὶ ἐκ τῆς μακροχρονίου πείρας. "Οχι μόνον ἐκήρυττε τὸν θεῖον λόγον μέχρις ἐσχάτων, ὅπως ἔσημειώθη προηγουμένως, ἀλλὰ κατέβαλλε κόπους μεγάλους καὶ καθημερινοὺς διὰ τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἀδελφότητος, διὰ τὴν σύνταξιν ἐπιστολῶν, διὰ συζητήσεις μακράς, διὰ τὴν μελέτην, διὰ τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ πρόσωπα. Τόσον ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ὅσον καὶ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἔσπευδον πλεῖστοι νὰ λάθουν συμβουλὴν οἱ ἔχοντες ἀνάγκην συμβουλῆς καὶ καθοδηγήσεως, νὰ εὕρουν παρηγορίαν οἱ τεθλιμμένοι, στη-

(19) Μέρος τῶν τοιούτων ἐπιστολῶν, δισσωθὲν εἰς χεῖρας πνευματικῶν του τέκνων, δημοσιεύομεν εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος διότι εἰς αὐτάς φαίνεται ὁ ἀληθινὸς πνευματικὸς πατήρ, ὁ γνωρίζων νὰ μεταδίδῃ τὴν χριστιανικὴν ζωὴν καὶ κατευθύνῃ τὰ τέκνα του εἰς τὴν πορείαν της.

ριγμὸν καὶ ἐνίσχυσιν οἱ κλονιζόμενοι εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς ἢ ἡ καμπτόμενοι ἀπὸ τὰ πάθη τῆς ἀμαρτίας. Τὴν ἔκτακτον ὀντοχὴν τῆς διανοίας του εἰς τοιούτους κόπους τὴν ἐγνώρισαν καὶ ὅσοι συνῆψαν μετ' αὐτοῦ συζητήσεις μακρὰς ἐπὶ ζητημάτων θρησκευτικῶν, καθ' ἄς ὅλοι οἱ ἄλλοι ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ ἔκουράσθησαν, ὅχι ὅμως καὶ αὐτός. “Οσοι δὲ εἶχον τὴν εὔτυχίαν νὰ τὸν θοηθοῦν, εἴτε ὡς ὑπογραφεῖς, δτε αὐτός ὑπηγόρευε καὶ ἐκεῖνοι ἔγραφον, εἴτε ὡς ἀναγνῶσται, δτε ἐκεῖνοι ἀνεγίνωσκον καὶ αὐτός ἡκροῦτο, ἐδοκίμαζον θαθέως τὴν ἐπιδρασιν τοῦ κόπου. Καὶ μολονότι αὐτοὶ ἐν τῇ συνεργασίᾳ των ταύτη δὲν ἔκαλοῦντο νὰ συνεισφέρουν ὅλας των τάς πνευματικάς δυνάμεις, ἐν τούτοις ἔκουράζοντο καὶ εύρισκοντο εἰς ἀδυναμίαν νὰ τὸν παρακολουθήσουν. Καὶ ταῦτα ὅχι μόνον εἰς παλαιοτέρους χρόνους, ἀλλὰ καὶ πρὸ δλίγων μόλις ἔτῶν, κατὰ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ «Προορισμοῦ» διὰ τὴν δευτέραν ἐκδοσιν, δτε οἱ θοηθοί του πολλάκις ἐδοκιμάσαμεν κόπωσιν καὶ κατάπτωσιν, ἐνῶ αὐτός ἡδύνατο νὰ συνεχίζῃ τὴν διανοητικὴν ἔργασίαν. “Ο,τι τὸν ἔκουραζε πραγματικῶς καὶ τὸν ἔθετε ταχέως ἔξω τοῦ κύκλου τῶν συζητητῶν ἦτο ἡ ἀπασχόλησις εἰς ζητήματα καὶ ὑποθέσεις ὀσχέτους μὲ τὴν πνευματικὴν ζωὴν, ἐκ τῆς θιοτικῆς τύρβης καὶ τῆς ματαιότητος καὶ τῆς ἀργολογίας προερχομένας. ‘Ἄλλ’ εἰς τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἐποικοδομητικὴν συζήτησιν ἦτο πάντοτε δ ἥγούμενος τοῦ λόγου, δ ὀντέχων ἐπὶ ὕρας, δ ἔξαντλῶν τοὺς ἄλλους, δ μὴ εύρισκων τέλος εἰς τὰ ἐκ τῆς ‘Αγίας Γραφῆς θέματα, δ πάντοτε ἀφίνων ὅλην πολλὴν διὰ συνέχειαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ

Τὸ τέλος καὶ αἱ κρίσεις.

Η ΤΟΙΑΥΤΗ διανοητική του ἀκμὴ εἶχε παρασύρει πάντας ἡμᾶς τοὺς δύμοσκήνους του νὰ φανταζώμεθα ὅτι ἀπεῖχεν ἀκόμη πολὺ δὲ χρόνος τοῦ θανάτου του, καίτοι ἐθλέπομεν ὅτι δὲ σωματικός του δργανισμὸς δσημέραι κατέπιπτε. Διὰ τοῦτο δὲ ἀκριθῶς καὶ δὲ θάνατός του, θάνατος ὑπερογδοηκονταετοῦς γέροντος, προύξενησε πλῆγμα εἰς τὰ ἔγγυς καὶ μακρὰν εὔρισκόμενα πνευματικά του τέκνα.

Ἄπο δὲ τοῦς πρὸ τοῦ θανάτου του οἱ ἰατροὶ παρετήρησαν ὅτι δὲ δργανισμός του, ἐκτὸς τῆς συνήθους καὶ ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας καχεξίας του, παρουσίαζε μεγαλύτερον κλονισμόν, λόγῳ τῆς ἀνεπαρκείας τῆς καρδίας. Κατὰ τὸν τελευταῖον δὲ τῆς ζωῆς του μῆνα ἡ ἀνεπάρκεια αὕτη καθίστατο δλονὲν ἴσχυροτέρα, παρὰ πάσας τὰς ἐπιμελεῖς ἰατρικὰς φροντίδας. Ὅτι δὲ ἀνθρωπος, δὲ δποίος πάντοτε μετὰ ψυχικῆς ἡρεμίας ἀνέμενε τὸν θάνατον, ὡς θὰ ᾖ δὲ ἀναγνώστης καὶ ἐκ τῶν ἐπιστολῶν, τὰς δποίας πρὸ τριακονταετίας ἀπέστειλε· περὶ τοῦ θανάτου συχνὰ ἔκαμνε λόγον καὶ ἀκόμη συχνότερον κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς ζωῆς του. Τὴν προτεραίαν ἀκόμη τοῦ θανάτου του ἐσπέραν, παρατηρῶν τὸν ἔναστρον οὐρανὸν καὶ οὔτως εἰπεῖν πτερυγίζων πρὸς τὰ ἄνω, ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ εἴπῃ πρὸς τοὺς περιστοιχίζοντας αὐτὸν πάλιν περὶ τῶν οὐρανίων. Ἐλαχίστη παρῆλθεν ὥρα ἀπὸ τῆς συζητήσεως αὐτῆς καὶ ἡ ἐκ τῆς παθήσεως τῆς καρδίας δημιουργηθεῖσα κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας στηθάγχη τὸν ἡνάγκασε νὰ κατακλιθῇ ἐπὶ τῆς κλίνης

του, ή δποία μετ' ὥρας μετεβλήθη εἰς νεκροκράσσατόν του. Διότι διελθών νύκτα ἀγωνιώδη, ἔδιδε πλέον σαφῆ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἔσπευδε πρὸς τοὺς οὐρανούς, περὶ τῶν δποίων μετὰ ἐνδιαφέροντος ὥμιλει τὴν ἔσπέραν. Τὴν δὲ πρωῖαν τοῦ Σαββάτου, 29 Ἰουνίου 1929, ἔορτὴν τῶν κορυφαίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, ὁ π. Εὐσέβιος, διατηρῶν πλήρη τὴν διαύγειαν καὶ τὰς αἰσθήσεις του, παρ' ὅλην τὴν καταπόνησιν τῆς νυκτός, ὥμιλει μὲν γλυκύτητα πρὸς τοὺς περὶ αὐτὸν διὰ «τὸ αἰώνιον ταξείδιον εἰς τοὺς οὐρανούς». Μετά τινα ὥραν ἐκοινώησε διὰ τελευταίαν φορὰν τοῦ Σώματος καὶ τοῦ Αἷματος τοῦ Κυρίου, ὅπερ ὑπῆρξε καθ' ὅλον του τὸν θίον ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς του καὶ τώρα τὸ φάρμακον τῆς ἀθανασίας. Τῇ 10 καὶ 40', εἰς ἡλικίαν 81 ἔτῶν, ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ, διὰ νὰ ἀναπαυθῇ ἀπὸ τοὺς μόχθους τῆς ζωῆς. Ἐτερματίσθη δὲ οὕτω ἔξήκοντα ἐπτὰ ἔτῶν ἐκκλησιαστικὴ διακονία — διότι ὡς ἐγράφη εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ παρόντος, εἰς ἡλικίαν 14 ἔτῶν κατετάχθη εἰς τὴν Ἱεράν Μονὴν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου — διακονία διεξαχθεῖσα δι' ἀκαταπονήτου δραστηριότητος καὶ ἐντατικῆς ἔργασίας.

Τὸ σεπτὸν λείψανον ἐτοιμασθὲν ἐναπετέθη εἰς τὸ ἔξοχικὸν ναΐδριον τῆς ἀδελφότητος, εἰς τὸ προάστειον τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, ὅπου καὶ παρέμεινεν δόλόκληρον τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα. Ἐκεῖ συνέρρευσαν πολλοί, σπεύδοντες μετὰ πολλῆς εὐλαβείας καὶ συγκινήσεως ν' ἀσπασθῶσι τὴν χεῖρα του. Τὴν ἐπομένην πρωῖαν, Κυριακὴν τῶν ἀγίων Πάντων καὶ ἔορτὴν τῶν δῶδεκα Ἀποστόλων, τὸ σκῆνος διεκομίσθη εἰς τὸν ναΐσκον τοῦ ἀγίου Ἐλευθερίου, παραπλεύρως τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ. Ἐκεῖ μέχρι τῆς ὥρας τῆς κηδείας συνέρρεον ἀδιακόπως πλήθη λαοῦ πάσης ἡλικίας καὶ τάξεως, διὰ νὰ ἐκδηλώσουν τὴν εὐλάβειαν καὶ εὐγνωμοσύνην των πρὸς τὸν κοιμηθέντα διδάσκαλον καὶ πνευματικὸν πατέρα. Σημειωτέον, ὅτι ἀπὸ πολλᾶς ἐπαρχιακάς πόλεις συνέρρευσαν πολλοί εὔσεβεῖς, κατορθώσαντες νὰ προφθάσουν εἰς τὴν κηδείαν.

Περὶ ὥραν 10 π.μ. ὁ νεκρὸς διεκομίσθη εἰς τὸν ναὸν τῆς Μητροπόλεως καὶ μεθ' ἡμίσειαν ὥραν ἤρχισεν ἡ ἀκολουθία. Ὁ εὐρύχωρος ναὸς ἦτο κατάμεστος. Τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας προέστη ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλά-

δος Χρυσόστομος, μετ' αύτοῦ δὲ παρέστησαν καὶ περὶ τοὺς 15 ἀρχιερεῖς τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Ἑλλάδος. Τὸ περισσότερον μέρος τῆς ἀκολουθίας ἔψαλλον οἱ ἀρχιερεῖς ἐν μέσῳ θαυμάτης εὐλαβοῦς σιγῆς. Περατωθείσης τῆς ἀκολουθίας δὲ Ἀρχιεπίσκοπος ἔξεφώνησε περιεκτικῶτατον ἐπικήδειον λόγον, διαζωγραφήσας τὰ κατά τὸν θίον καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ π. Εὔσεβίου. Τοῦ λόγου κατήρξατο μὲ τὸ ρητὸν τῆς Ἀγίας Γραφῆς: «Καὶ κατέπαυσεν Ἱακώβῳ ἐπιτάσσων τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ. Καὶ ἔξάρας τοὺς πόδας αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κλίνην, ἔξελιπε· καὶ προσετέθη πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ» (Γενέσ. μθ' 33). Παρέβαλε τὸν π. Εὔσεβιον πρὸς τὸν πατριάρχην Ἱακώβῳ, τὸν γενάρχην τοῦ ἔθνους τῶν Ιουδαίων, δὲ δόποιος ἀνεπαύθη εἰς γῆρας θαθύ, ἀφοῦ ἔδωκεν ἐντολάς καὶ ὑποθήκας εἰς τὰ περιστοιχοῦντα τὴν κλίνην του πολυπληθῆ τέκνα του. Ἐτόνισεν, δτι θὰ ἦτο τόλμη νὰ ἀποπειραθῇ τις νὰ περιγράψῃ εἰς δλίγην ὕραν τὸν θίον καὶ τὴν δρᾶσιν τὴν ὑπερεξηκονταετῆ τοῦ π. Εὔσεβίου. Περατῶν δὲ τὸν λόγον, ἐστράφη πρὸς τὸν νεκρὸν καὶ εἶπεν: «Ὕπῆρξες ή ἐνσάρκωσις τῆς ἀρετῆς τῆς αὐταπαρνήσεως, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς μετριοφροσύνης. Ἀλλὰ τὸ ἔργον σου δὲν χρήζει ἀνθρωπίνων ἐπαίνων. Ἐὰν δὲ ἦτο δυνατὸν κατὰ τὴν στιγμὴν αὐτήν νὰ λαλήσῃς, θὰ ἔξέφραζες δυσαρέσκειαν διὰ τοὺς ἐπαίνους μου». Καὶ κατέκλεισε τὸν λόγον του, εὐχηθεὶς τὸ «Αἰωνία αὐτοῦ ἡ μνήμη».

Μετὰ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν ὀμήλησεν δὲ Μητροπολίτης Γόρτυνος καὶ Μεγαλουπόλεως Πολύκαρπος καὶ αὐτὸς ἔξαρας μὲ εὐγλωττίαν τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργον τοῦ μεταστάντος.

Μετὰ τοῦτο οἱ παριστάμενοι Ἀρχιερεῖς προσῆλθον καὶ ἡσπάσθησαν τὸ λείψανον, εἰς δὲ ἔξ αὐτῶν ἡσπάσθη ὅχι μόνον τὴν χεῖρα, ἀλλὰ καὶ τοὺς πόδας τοῦ νεκροῦ, καὶ μετ' αὐτοὺς τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ ἀπέδωκαν τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν εἰς τὸν ἐκδημήσαντα πνευματικὸν πατέρα. Εὔθυνς δὲ ὁ νεκρὸς μετεκομίσθη καὶ ἐνεταφιάσθη, παρακολουθήσαντος πλήθους ἰκανοῦ.

Ἐκ τῆς ιηδείας κοινὴ ἦτο ἡ ἐντύπωσις τῆς θαυμαίας εὐλαβείας καὶ ἀγάπης, ἥς ἀπελάμβανεν δὲ μεταστάς, τοῦ δόποιου τὸν θάνατον ἐθρήνησαν τὰ πνευματικά του τέκνα ὡς θάνατον φιλοστόργου πατρός καὶ ἀλησμονήτου εὔεργέτου.

Σκιαγραφία τοῦ χαρακτῆρος του.

Ἐπειδὴ τὸ παρὸν ἔγραφη διὰ νὰ δώσῃ μερικάς βιογραφικάς πληροφορίας δι’ ἓνα ἄνδρα τόσης ἀρετῆς καὶ ἀξίας, ἀλλὰ κυρίως διὰ νὰ ἐνισχύσῃ εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν γνωστούς καὶ πνευματικῶς μετὰ τοῦ π. Εὔσεβίου συνδεθέντας, ἀλλὰ καὶ ἀγνῶστους, θαθέως ὅμως τὸν ἀείμνηστον ἐκτιμῶντας, θὰ ἐπιχειρήσωμεν καὶ σκιαγραφίαν τινὰ τοῦ χαρακτῆρος του. Διότι παραγγέλλει καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος: «μνημονεύετε τῶν ἡγουμένων ὑμῶν, οἵτινες ἐλάλησαν ὑμῖν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ὃν, ἀναθεωροῦντες τὴν ἔκθασιν τῆς ἀναστροφῆς, μιμεῖσθε τὴν πίστιν». Δηλαδή, νὰ μνημονεύετε καὶ νὰ ἐνθυμῇσθε τοὺς ἀποθανόντας ὀδηγοὺς καὶ διδασκάλους ὑμῶν, οἱ ὅποιοι σᾶς ἐλάλησαν τὸν λόγον καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· τούτων δὲ ἔξετάζοντες καὶ μανθάνοντες ἀκριθῶς τὸ μακάριον τέλος τῆς ἐναρέτου καὶ ἀγίας αὐτῶν ζωῆς, νὰ μιμῇσθε τὴν θεβαίαν καὶ ἀκλόνητον πίστιν των (‘Εθρ. ιγ’ 7). Σύμφωνα λοιπὸν καὶ μὲ τὸ θεῖον τοῦτο λόγιον, μία τοιαύτη ἀνασκόπησις τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν ἀρετῶν τοῦ π. Εὔσεβίου, θὰ προτρέψῃ τὰ πνευματικά του τέκνα εἰς διόρθωσιν τοῦ θίου, εἰς μίμησιν αὐτοῦ, εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ προορισμοῦ, τὸν ὅποιον δ Θεός ὤρισεν εἰς ήμᾶς, καὶ τὸν ὅποιον τόσον ἐναργῆ καὶ ζωηρὸν παρέστησεν δ π. Εὔσεβιος διὰ τοῦ λόγου καὶ τοῦ θίου του.

Ἄπλοῦς καὶ ἀπέριττος, ὅπως ἦτο δ π. Εὔσεβιος, ἔδιδεν ἐκ πρώτης ὄψεως τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἦτο κοινός τις ἱερεύς. Ἄλλ’ εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι στενώτερον μετ’ αὐτοῦ συνεδέοντο καὶ ἀκριθέστερον τὸν ἐγνώριζον, ἐφανερώνετο ὑπὸ τὸ ἀπλοῦν καὶ ἀπέριττον ἐκεῖνο φαινόμενον ὑψος ἀρετῆς, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι εὔκολον νὰ περιγραφῇ.

Ἡ ἀρετή, τὴν ὅποιαν εὐθὺς ἀμέσως καὶ ἀπὸ τὴν πρώτην συνάντησιν καὶ συνομιλίαν ἥδυνατο ν’ ἀντιληφθῆ καθένας ποὺ θὰ τὸν ἐγνώριζεν, ἦτο ἡ ταπεινότητα πειρασμοῦ τοῦ πατέρος. Διὰ συνεχοῦς καὶ ἐπιμόνου καὶ ἀπὸ νεανικῆς ἥλικίας ἐργασίας εἶχεν ἐκριζώσει τοῦ ἐγνώσμοῦ τὰς ρίζας, τὰς ὅποιας φέρει πᾶς ἄνθρωπος. Ἐγνώριζε ν’ ἀποδίδῃ «τῷ τὴν τιμὴν τὴν τιμὴν»

(Ρωμ. ιγ' 7). "Οταν εύρισκετο πρὸ ἀνωτέρων του, ἔθλεπες τὴν ἐπιθλητικὴν αὐτὴν φυσιογνωμίαν, τὴν δποίαν καὶ ἡ ἡλικία εἶχε καταστῆσει ἀκόμη περισσότερον σεβαστήν, νὰ ιύπτη εὐλαβῶς ἐνώπιον καὶ τοῦ νεωτάτου τὴν ἡλικίαν ἀνωτέρου, ὡς ἔνας ἀπλοῦς μοναχός, ν' ἀποδίδῃ πλήρη σεβασμὸν καὶ νὰ ζητῇ μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης τὰς εὐλογίας του. Καὶ ἐνῷ θά ἐνόμιζες ὅτι τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀσθενής κληρικὸς ἐκύρωνται τὴν ράχιν του ἐνώπιον τῶν ίσχυρῶν τῆς Ἐκκλησίας, διάνθρωπος αὐτὸς ἐκράτει ἀδούλωτον τὸ φρόνημα εἰς τὴν καρδίαν του, ὑψώνετο ὡς ὄραχος ἀμετακίνητος, ὅταν τὸ καθῆκον τὸν ἐκάλει εἰς εὐστάθειαν καὶ ἀπῆτει νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν γλῶσσαν τῆς ἀλήθειας. Καὶ ὥμιλει τότε τὴν ἀλήθειαν, ὅχι μὲ ἔγωϊσμόν, οὐδὲ μὲ ἄκαιρον ἐπίδειξιν παλληκαρισμοῦ, ἀλλὰ μὲ δληγ ἐκείνην τὴν ταπείνωσιν, ἡ δποία ἔχαρακτήριζεν δλον τὸν θίον του. Συγχρόνως δὲ καὶ μὲ δληγ τὴν σταθερότητα, ἡ δποία οὐδεμίαν ἐπιτρέπει παρέκκλισιν ἀπὸ τὴν κατεύθυνσιν τὴν ἐπιθαλλομένην ὑπὸ τοῦ καθήκοντος. Ἐγνώριζε νὰ «ἀρέσκῃ τῷ πλησίον εἰς τὸ ἀγαθὸν πρὸς οἰκοδομήν» (Ρωμ. ιε' 2). Ἀλλ' ὅταν ἡ ἀρέσκεια αὐτὴ ἔθλεπεν, ὅτι ἀντὶ ὠφελείας ἔφερε θλάθην, ἥτο ἔτοιμος νὰ σκυθρωπάσῃ, καὶ ἀντὶ ἐπιεικείας νὰ μεταχειρισθῇ αὐστηρότητα. Ποσάκις καὶ πρὸς προϊσταμένους δὲν ἐλάλησε τὴν γλῶσσαν ἐκείνην, τὴν δποίαν μετεχειρίσθησαν ἀλλοτε οἱ Προφῆται; Πρὸς προϊσταμένους δὲ οἱ δποῖοι ἐνέπνεον φόβον καὶ τρόμον εἰς τοὺς κατωτέρους κληρικούς. Καὶ πρὸς τοιούτους δὲν ἐδίστασεν ἐπανειλημμένως ὁ π. Εὔσέθιος, μὲ δληγ μὲν τὴν ταπεινοφροσύνην, ἀλλὰ καὶ μὲ δληγ τὴν παρησίαν, νὰ ὑποδείξῃ τὰ πρέποντα, εἴτε προφορικῶς, εἴτε καὶ ἐγγράφως.

'Ἐν τῇ ταπεινοφροσύνῃ του δὲν εἶχεν ὡσαύτως λησμονήσει τὸ μέγα ἐκείνῳ παράγγελμα τοῦ θείου Παύλου: «τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγούμενοι» (Αὐτ. ιε' 10). 'Ἡ ταπεινοφροσύνῃ του συνδεδεμένη μὲ τὴν τήρησιν τῆς παραγγελίας ταύτης προσέδιδεν εἰς τὸν χαρακτῆρα του λεπτότητα καὶ εὐγένειαν, ἡ δποία ἥτο πολὺ καταφανεστέρα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του. Εύγένειαν ἀληθῆ, μὴ ἔχουσαν οὐδεμίαν σχέσιν μὲ τὴν ψευδῆ καὶ ἐπίπλαστον ἐκείνην εὐγένειαν, τὴν δποίαν παρουσιάζουν οἱ ἀνθρώποι τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἐποχῆς. Ἐγνώριζε νὰ

τιμᾶς τοὺς πάντας καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ὑποδεεστέρους καὶ τοὺς ἀπὸ αὐτοῦ ἔξαρτωμένους, αὐτὰ τὰ τέκνα του, τὰ δποῖα, καὶ δταν ἡ τελευταία ἀσθένεια ἐπέθαλλε νὰ μένη κλινήρης, ἀνεσηκώνετο ἀπὸ τῆς κλίνης διὰ νὰ τὰ ὑποδεχθῆ καὶ τὰ τιμῆση. Οὐδὲ πρὸς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς συγγενεῖς του, οὐδὲ πρὸς τοὺς κατὰ σάρκα ἀδελφούς του ἐφέρετο κατὰ διάφορον τρόπον. Πάντοτε ἡ λέξις «κύριε» δὲν ἔλειπεν ἀπὸ τὰ χείλη του προκειμένου νὰ προσφωνήσῃ συνεργάτην, συγγενῆ, πνευματικόν του τέκνον.

Τὸ περὶ ἔαυτοῦ φρόνημά του φανερώνει τὸ ἔξῆς γεγονός, τὸ δποῖον δὲν πρέπει ἵσως νὰ παραλειφθῇ. Ἐπιστρέφων κάποτε ἀπὸ περιπάτου, παρετήρησεν ὅτι εἰς τὸ ἔξωτερικὸν ράσον του ὑπῆρχεν ἔνα πτύελον, προερχόμενον ἐξ ἐμπτυσμοῦ ὑπὸ διαβάτου. Ἀιμέσως τὸ πρόσωπόν του ἔλαμψεν ἀπό... εὔχαριστησιν: «Αὐτὰ μᾶς ἀρμόζουν», εἶπεν. Ἄλλὰ μετ’ δλίγον ἐσημειώθη αἰσθῆμα, τὸ δποῖον ἔγεννα εἰς τὴν καρδίαν του ἡ ἀγάπη: «Ω, τὸν δυστυχῆ!, εἴπε· ἔὰν τὸ ἔκαμεν ἐπίτηδες, θὰ թλάψῃ τὴν ψυχήν του». Ἔφοβήθη δηλαδὴ ὅτι τὸ ἔκαμεν ἐκ περιφρονήσεως πρὸς τὴν ἴερωσύνην ὁ πτύσας κατ’ αὐτοῦ. Προσέθεσε δὲ καὶ πάλιν: «Καὶ ἔὰν τὸ ἔκαμεν ἐπίτηδες, δὲν ἔκπλήσσομαι· εἰξεύρω δτι μᾶς θεωροῦν μόλυσμα εἰς τὴν κοινωνίαν». Τοιοῦτον ἦτο τὸ φρόνημα τοῦ ἀνδρός.

Ἐνώπιον τοῦ ἀξιώματος.

Δρᾶσις, ὡς ἐσημειώθη ἀλλαχοῦ, μακροχρόνιος ἀρετὴ μεγάλη. Καὶ δμως κατόπιν τῆς μακροχρονίου καὶ τῆς πιστῆς ὑπηρεσίας εἰς τὸν Θεόν, ίδού τί ἔλεγε καὶ ἐφρόνει κατὰ τὰ τελευταία ἔτη τῆς ζωῆς του: «Δοξάζω τὸν Θεόν, διότι μὲ ἀφίνει ἀκόμη εἰς τὴν ζωήν, διὰ νὰ ἥμπορέσω νὰ καταρτισθῶ!» Τὴν προτεραίαν ἀκόμη τοῦ θανάτου του, δταν τὰ περιστοιχίζοντα αὐτὸν πνευματικά του τέκνα, διὰ νὰ ἰκανοποιήσουν μᾶλλον τὸν πόθον των καὶ διὰ νὰ πείσουν ἔαυτούς, ἔλεγον: «πάτερ Εύσέβιε, θὰ ζήσης ἀκόμη τούλάχιστον μίαν δεκαετίαν», ἔκεινος ἀπήντησε: «Δι’ ἐμὲ τώρα ἡ ζωὴ εἶναι μεγάλο θάρος· ἀλλ’

ξάν ζήσω, δὲν πρόκειται νὰ κάμω πλέον τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον νὰ γνωρίσω καλύτερα τὸν ἔαυτόν μου. Πρὸ ἐτῶν εἶχα τὴν Ἰδέα ὅτι ἐγνώριζα τὸν ἔαυτόν μου, ὀλλὰ τὰ πράγματα μὲ πείθουν ὅτι δὲν ἐγνώρισα καλὰ τὸν ἔαυτόν μου!» Δύο δὲ ὥρας πρὸ τοῦ θανάτου του, καλέσας τοὺς περὶ αὐτὸν εἶπε: «Θέλω νὰ ἔξομολογηθῶ καὶ δημοσίᾳ». Ἡ δὲ ἔξομολόγησίς του ποία; «Δὲν ἔξεπλήρωσα πιστῶς τὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης». «Εζήτησε δὲ ἀπὸ τὰ τέκνα του νὰ εὔχηθοῦν εἰς τὸν Θεόν, ὅπως τὸν ἐλείσῃ. Ἰδού ἡ ταπείνωσίς του.

«Οπως ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐκτεθείσης βιογραφίας του, δὲν ὑπάρχει κατὰ τὴν ἀπὸ τῶν τελευταίων δεκαετιῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος μέχρι σήμερον περίοδον θρησκευτικὴ κίνησις, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ μὴ συνήργησεν, ὡς σπουδαῖος πολλάκις μοχλός. Ἔσημειώθη ποίαν ἐπίδρασιν ἤσκει καὶ ποίαν συμβολὴν παρεῖχε τόσον εἰς τὸν Ἱερόθεον Μητρόπουλον, τὸν διακειριμένον τῶν Πατρῶν ἐπίσκοπον, ὃσον καὶ εἰς τὸν φημισμένον Ἱεροκήρυκα Ἡλίαν Βλαχόπουλον. Τὸν ἀσκοντον καὶ ἀεικίνητον ἐν τῇ θρησκευτικῇ δράσει καὶ μεγάλης ἀρετῆς ἐκεῖνον ἀνθρωπον, τὸν Κωνσταντίνον Διαλησμᾶν, ὃ ὁποῖος συνεδέετο μετὰ τοῦ π. Εὔσεβίου ὡς τέκνον πρὸς πατέρα, τὸν ἐνέπνεεν αὐτός. Κρότος μέγας ἔγινε διὰ τὸν Διονύσιον Φαραζουλῆν μεταξὺ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ Τύπου τῶν Ἀθηνῶν — ὃ ὁποῖος καὶ τώρα ἀκόμη εὐκαιρίας τυχούσσης δὲν παραλείπει νὰ τὸν ἀναφέρῃ — ὅταν ἀπέθηκε καὶ ἐκηδεύετο τὸ γέννημα τοῦτο καὶ ἀνάστημα καὶ δημιούργημα τοῦ π. Εὔσεβίου. Καὶ ὅμως πάντοτε τόσον εἰς τὰς προηγουμένας περιπτώσεις, ὃσον καὶ εἰς τὴν τοῦ Φαραζουλῆν, ὃ π. Εὔσεβιος ἔμενεν ἀφανῆς καὶ κεκρυμμένος ὅπισθεν τῶν ἀλλων. Αὐτὸς ὑπῆρξεν δὲ ἰδρυτής καὶ μέχρι τῶν τελευταίων του ἡμερῶν ἡ ψυχὴ ἡ κινοῦσα τὴν ἀδελφότητα τῆς «Ζωῆς» καὶ τὸ ἔργον της. Καὶ ὅμως κατώρθωνε νὰ μὴ φαίνεται αὐτός, δὲν ἥθελησεν οὐδὲ κάν συντάκτης τοῦ περιοδικοῦ νὰ γραφῇ. Παρεπονεῖτο δὲ πολλάκις διότι οἱ συνεργάται του, στοιχειῶδες καθῆκον δικαιοσύνης καὶ εὐγνωμοσύνης ἐκπληροῦντες, ἐπεθέτομεν τὸ ὄνομά του εἰς τὴν ἐν τῇ «Ζωῇ» δημοσιευμένην ἥρμηνείαν τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου, καὶ ἀπήτει τὴν διαγραφὴν τοῦ δνόματός του. Εἶχε πάντοτε ὡς ἀρχὴν τὸ «λάθε βιώσας», ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐσημειώθη.

‘Η δὲ στάσις του διὰ τὴν εἰς τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα προαγωγήν του εἶναι μία ἐπὶ πλέον ἐμφανῆς ἀπόδειξις τῆς ταπεινοφροσύνης του. “Οχι μόνον ἔμεινε ξένος πρὸς τὴν σπουδαρχίαν πολλῶν συγχρόνων του κληρικῶν, οἱ δποῖοι εὐθὺς ἀπὸ τῆς κατατάξεώς των εἰς τὸν ἱερὸν κλῆρον θέτουν ἀμέσως ὡς στόχον καὶ σταθμόν, πρὸς τὸν δποῖον ταχέως πρέπει νὰ φθάσουν, τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα· ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπέφυγε προσφερόμενον, ἐκράτησε δὲ καὶ παρημπόδισε πάντα ἄλλον, δστις ἡδύνατο νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν προαγωγήν του. ”Αλλοτε προσέθαλλε τὸ ἀσθενὲς τῆς ὑγείας του· ἀλλοτε ἀπέφευγε πᾶσαν σχέσιν πρὸς ἐκείνους, οἱ δποῖοι θὰ ἡδύναντο νὰ τὸν προαγάγουν, μὴ ἐπιτρέπων εἰς τοὺς ἀδελφούς του νὰ ἔξασκήσουν τὴν ἴσχυράν ἐπιρροήν, τὴν δποίαν διέθετον. Καὶ πάντοτε ἐπανελάμβανεν: «οἱ δμοὶ μας δὲν θαστάζουν τὰ θάρη αὐτά», καίτοι ἦτο λίαν ἐμφανὲς δτι ἡδύναντο νὰ τὰ θαστάσουν λίαν ἐπαρκῶς. Καὶ ταῦτα διότι ὁ π. Εὔσεβιος, εὐθὺς ἀπὸ τῆς κλήσεώς του εἰς τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα, συνηθάνθη τὸ θάρος τῶν μεγάλων εὐθυνῶν καὶ ἔθεωρησεν ὑπερεπαρκὲς νὰ ἀνταποκριθῇ μέχρι τέλους τοῦ θίου του εἰς τὰς εὐθύνας ταύτας. Τρέμων διὰ τὴν πιστὴν φύλαξιν τῆς παρακαταθήκης, τὴν δποίαν διὰ τῆς ἱερωσύνης ἔλαθε, δὲν ἐτόλμα νὰ ἐπιφορτίσῃ ἔστιν καὶ διὰ τῶν θαρυτέρων καθηκόντων τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος. ’Εφρόνει ἀλλωστε δτι δχι μόνον τὸ ύψος τοῦ ἀξιώματος εἶναι μέγα καὶ τὸ θάρος τῶν εὐθυνῶν δυσθάστατον, ἀλλ’ δτι καὶ αἱ διοικητικαὶ ἀσχολίαι καὶ αἱ ποικίλαι προστριβαί, εἰς τὰς δποίας οἱ κατέχοντες τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἀναγκάζονται πολλάκις νὰ ἔρχωνται, δημιουργοῦν σοθαρὸν πρόσκομμα εἰς τὴν ἀσκησιν τῶν καθαρῶν πνευματικῶν καθηκόντων τοῦ ποιμένος. ’Ανήρ ἀλλωστε, δ ὁ δποῖος προώρισε τὸν ἔστιν του ὡς θάσιν καὶ θεμέλιον ἔργου μέλλοντος νὰ συνεχίζῃ τὰς ἐν τῇ ’Ἐκκλησίᾳ ὑπηρεσίας του δσον μακρότερον χρόνον, ἔπρεπε νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς ὑπόδειγμα. ’Η αὐταπάρνησίς του ἔπρεπε νὰ περιλάθῃ καὶ τοῦτο τὸ ὑποδειγματικὸν κεφάλαιον. Τοιαύτη ἡ ταπείνωσις τοῦ π. Εὔσεβίου.

‘Ο συνετὸς ζῆλος του.

Παραλλήλως δὲ πρὸς τὴν ἀρετὴν ταύτην, ἡ μᾶλλον αὐτῆς ἀποτέλεσμα, παρουσιάζετο δὲ οὗτος καὶ ἡ πίστις τοῦ οὐ. Ζῆλος καὶ πίστις, ἐλεύθερα ἀπό φανατισμὸν καὶ ἀξιώσεις ποὺ διεγείρει δὲ ἔγωγεισμός. Ζῆλος δχι ἔξαπτιζόμενος· καὶ πίστις δχι σαλευομένη καὶ κλονιζόμενη. Εὑρέθη πολλάκις κατὰ τὴν σταδιοδρομίαν του ἐν μέσῳ περιβάλλοντος ψυχροῦ, ἐνίστε δὲ καὶ πολεμίου. Διὰ νὰ κηρύττῃ ἀδαπάνως τὸ Εὔαγγέλιον εἰς ὅλας τὰς ἄκρας τῆς Ἑλλάδος, συνήντησε πολλάκις τὴν διποθιδρομικότητα ἀρμοδίων, οἱ δποῖοι δὲν εἶχον ἐννοήσει τὴν ἀξίαν τοῦ κηρυγματος. Ἐξωρίσθη, εἰργάσθη μόνος εἰς μακρὰς περιόδους τῆς ζωῆς του, παρεγνωρίσθη, ἐκάθισεν εἰς τὸ ἔδωλιον τοῦ κατηγορουμένου διὰ τὴν δρᾶσιν του. Ἡ τελευταία δὲ αὐτὴ περίπτωσις ἦτο ἵκανη νὰ κλονίσῃ τὴν σταθερότητα καὶ νὰ μαράνῃ τὸν ζῆλον του. Διότι, ὅπως ἐλέχθη καὶ ἀλλαχοῦ, οἱ μὲν κατήγοροι προήρχοντο ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παρατάξεως, ἡ δὲ ἐπιτυχία τῆς κατηγορίας ἐσήμαινεν δικαστροπήν τοῦ οἰκοδομήματος, ὅπερ δ. π. Εὐσέβιος ἐπὶ δεκαετίας μοχθῶν κατώρθωσε νὰ θεμελιώσῃ. Ἄλλ’ δ. π. Εὐσέβιος δχι μόνον ἔμενεν ἀτάραχος, ἀλλὰ καὶ παρουσιάζε τὴν ὄψιν ἀνθρώπου, εἰς τὴν δποῖαν ἐπήνθει τὸ διαρκές μειδίαμα τῆς πίστεως καὶ ἐλπίδος. «Δὲν εἴμεθα ἄξιοι, ἔλεγε, διὰ μεγαλυτέρους διωγμούς. “Ἄς μᾶς διώξουν. Ἄλλὰ φαίνεται ὅτι δὲν εἴμεθα ἄξιοι διὰ τοι-αῦτα ̄ραθεῖα”!

Μόλις, δταν ἔκλινε πλέον πρὸς τὸ γῆρας, ἥδυνήθη νὰ συλλέξῃ γύρω του μερικούς νεανίας, τῶν δποίων ἡ αύριανή πορεία ἦτο ἄδηλος καὶ ἀθεσαία. Καὶ δημως, μὲ τὴν πίστιν του τὴν στερεάν καὶ ἀμετακίνητον, μὲ τὸν ζῆλον του τὸν ζέοντα, ἐνέμενε καρτερικῶς εἰς τὴν αὔξησιν καὶ προκοπὴν τοῦ φυτωρίου αὐτοῦ. Καὶ δταν μετ’ αὐτῶν ἀπεφάσισε τὴν ἔκδοσιν καὶ περιοδικοῦ, δὲν ἐλογάριαζεν δλοτελῶς τὴν ἔλλειψιν τῶν ὑλικῶν μέσων, τὴν ἀπουσίαν πάσης ἀνθρωπίνης θοηθείας. Ἐκεῖνο ποὺ ἔθετεν ως κεφάλαιον, καὶ τὸ δποῖον τόσον συχνὰ ἀντήχει εἰς τὰ αὐτιὰ τῶν περὶ αὐτόν, ἦτο ἡ ἐπωδός, ἡ μνημονεύθεισα καὶ

ἀλλαχοῦ: «ἄς εἰμεθα ἡμεῖς ἀνθρωποι ὅπως μᾶς θέλει ὁ Θεός· ἄς φροντίζωμεν ἡμεῖς νὰ μὴ προσκρούσωμεν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλα διορθώνονται!» Δὲν ἐλογάριαζεν ἀκόμη ἂν εἶχε συνεργάτας ἵκανοὺς ἢ ἀνικάνους, οὐδὲ ἂν μερικοὶ ἀπὸ αὐτούς, καίτοι χρησιμώτατοι διὰ τὸ ἔργον του, ἥτο ἐνδεχόμενον ν' ἀπομακρυνθοῦν. Δὲν ἐγνώριζεν ἀμφιθολίας καὶ ἐλιγμούς καὶ ἐλαστικότητας, ἀλλὰ μόνον τὴν εὐθεῖαν ὅδον, τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου. ‘Αδιάφορον ἂν εἰς τὴν ὅδον αὐτὴν ἐπρόκειτο νὰ μείνῃ ἀσπόλος, ἀδύνατος, ἀθοήθητος· ἢ ἂν θὰ ἐστερείτο συνεργατῶν ἵκανῶν καὶ πολυτίμων. «Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ θὰ προχωρήσωμεν». Αὐτὸς ἥτο τὸ ἀναλλοίωτον πρόγραμμά του.

Οὐχὶ σπανίως ὁ ζῆλος καταλήγει εἰς ἐπιθελασθεῖς ὑπερβολάς. ‘Αλλὰ τοιαύτας ὑπερβολάς δὲν ἐγνώριζεν ὁ ζῆλος τοῦ π. Εὔσεβίου. ‘Ο προσεγγίζων αὐτὸν δὲν εὕρισκεν ἔνα μοναχὸν φανατικόν. Δὲν ἐκράτει εἰς χεῖρας του τὴν μάχαιραν ἐκείνην, τὴν δποίαν, εἰς χρόνους· καθ' οὓς δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐπιφανῆς ἡ χάρις, ἐπαλλεν δι προφήτης Ἡλίας, μολονότι ἡ φυσιογνωμία του ὑπενθύμιζε πολλάκις τὸν προφήτην ἐκείνον. ‘Ο π. Εὔσεβιος ἐγνώριζε νὰ είναι ἐν τῷ ζήλῳ του αὐστηρός, πολὺ αὐστηρός, ἀλλὰ μόνον πρὸς τὸν ἑαυτόν του. Πρὸς τοὺς ἄλλους ὅμως ἥτο ἐπιεικής, ἐντὸς τῶν δρίων πάντοτε τῆς πνευματικῆς των ὀφελείας. Μέσα εἰς τὸν ζῆλον του ἐκείνον, τὸν δποῖον ἡσθάνοντο ὅλοι ὅσοι τὸν ἐπλησίαζαν, δὲν ἐλησμόνει τὴν πρὸς τοὺς ἀμαρτάνοντας συγκατάθασιν καὶ τὴν εἰς τὴν ἀδυναμίαν των ἐπιεκειαν. ‘Ενῶ ὁ ἀμαρτάνων τὸν ἐπλησίαζε μὲ φόβον καὶ συστολήν, ἀναμένων ἐπιτιμήσεις καὶ κεραυνούς, εὕρισκε τὸν ἀνθρώπον, δι δποῖος εἶχε γνωρίσει ἔξι δλοκλήρου τὴν ἀσθένειαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως — καίτοι αὐτὸς καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν ἐστάθη ἀνώτερος πολλῶν τοιούτων ἀσθενειῶν — καὶ ἡδύνατο νὰ στηρίξῃ ἀσφαλῶς τὸν κλονισθέντα ἢ παραπεσόντα. Διότι τὸν ἤκουε νὰ τοῦ διμιλῇ μὲ πολλὴν γλυκύτητα, ὡς συνετὸς καὶ ἔμπειρος ἰστρός.

‘Ενῶ ἡ δρᾶσις του, ἡ μεστὴ ζῆλου, ἥτο τόσον πολυσύνθετος καὶ ἐν πολλοῖς πρωτότυπος, ἐνῶ ἐκινητοποίησεν εἰς πολλὰ μέρη ὁμάδας ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν εἰς ζωὴν χριστιανικὴν μέν, ἀλλ' ἄγνωστον εἰς τὴν ἐποχὴν του, δὲν εὑρέθη οὐδεμία ὑπερβολὴ ἔξι ἐκείνων τὰς δποίας δημιουργεῖ ὁ ἄκριτος ζῆλος καὶ αἱ

ὅποῖαι καταλήγουν εἰς τὸ ν' ἀμαυρωθῆ ἢ ζηλευτὴ δψις τοῦ δόλου ἔργου. Καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἱεραρχίας ἐκρίνετο τὸ ἔργον του, ἔργον τόσων δεκαετιῶν καὶ εἰς διαφόρους ἐπισκοπάς ἐκτεινόμενον, δὲν εὑρέθη οὐδὲ ἡ παραφικρὰ ὑπερβολή, ἡ ὑποκειμένη εἰς παρεξήγησιν. ‘Ολόκληρος ἢ δρᾶσις του φέρει τὴν σφραγίδα τῆς συνέσεως, τῆς φρονήσεως, τῆς θαθείας του κρίσεως.

’Ακόμη δὲ ζῆλος καὶ ἡ πίστις του ἥτο ζῆλος καὶ πίστις ποὺ ἔξεδαπάνα μόνον αὐτόν, τοῦ δούλου διέφλεγε τὴν καρδίαν, ζῆλος προχωρῶν εἰς αὐτοθυσίαν. Δὲν ἐλογάριαζε δηλαδὴ ὁ π. Εὔσεβιος τὴν ὑγείαν του, τὴν δούλιαν ἔθλεπε πάντοτε ἐλλιπῆ καὶ καταρρέουσαν. Εἰργάσθη τόσον πολύ, δσον ἄλλοι δμαδικῶς θὰ ἤδυναντο νὰ ἐργασθοῦν. Διότι τὸ κήρυγμά του ὑπῆρξε συνεχὲς καὶ σχεδὸν καθημερινόν. Δὲν περιωρίζετο δηλαδὴ εἰς δύο ἢ τρία κηρύγματα, ἀλλ’ ἔξέχεε συνεχῶς, ώς ἀπὸ θησαυροῦ, τὴν σοφίαν, τὴν δούλιαν δὲ ζῆλος του ἤντλησεν ἀπὸ τὴν σπουδὴν τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Καὶ ὅταν δὲν ἐκήρυξτε, δὲν ἔπαινεν ἀπὸ τοῦ νὰ λαλῇ τὸν λόγον τῆς παρακλήσεως εἰς τοὺς σπεύδοντας πρὸς αὐτὸν τεθλιψμένους, ἢ τὸν λόγον τῆς ποικίλης ἐνισχύσεως εἰς τοὺς εὑρισκομένους ὑπὸ οἰουσδήποτε πειρασμούς καὶ ἀνάγκας καὶ περιπετείας. Παρουσίαζε δὲ οὕτω φαινόμενον ἀληθῶς παράδοξον· φαινόμενον ἀνθρώπου ἀσθενικοῦ, μὲ σαρκίον εὔθραυστον, τὸ δούλιον ζήτημα εἶναι ἀν θὰ ἀντεῖχεν εἰς τὴν πρώτην δυσμένειαν τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς. Καὶ δμως, τὸ σαρκίον αὐτὸν ἀντέσχειν εἰς ἐπίπονον ἐργασίαν ὑπερεξήκοντα ἐτῶν, διότι ἐνεδυναμώνετο ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, τοῦ βραχεύοντος τὸν ζῆλον του τὸν θερμὸν καὶ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν.

’Ιδιαιτέρως δὲ ζῆλος του ἐνεφανίζετο εἰς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀφοσίωσίν του. ‘Ο ἀνθρωπὸς αὐτὸς ἀνέπνεεν ἐν τῷ Θεῷ· εἶχεν ἔφαρμόσει τὸ λόγιον τοῦ ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «μημονευτέον Θεοῦ μᾶλλον ἢ ἀναπνευστέον». Ἡ σκέψις του ἥτο διαρκῶς προσκολλημένη εἰς τὸν Θεόν. Καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν μὲν εύρισκετο μὲ ἄλλους, ἡ συζήτησίς του περιεστρέφετο πάντοτε εἰς τὰ ἀφορῶντα τὸν Θεόν, τὸ θέλημά του, τὰ ἔργα του. Διέτριθεν εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐπολιτεύετο καὶ ὡμίλει ώς νὰ ἥτο εἰς τὸν οὐρανόν. “Ολοι καὶ εἰς δούλιανδήποτε ὥραν, δσον ψυχροὶ

καὶ ἄν ἥσαν, θὰ ἐλάμβανον ἀπὸ τοὺς λόγους του οἰκοδομήν. "Οταν δὲ κατέπαυε τὴν ἔργασίαν ἢ τὴν μελέτην του καὶ εύρισκετο μόνος του, πάλιν ἡ διάνοιά του ἐπέστρεφεν οὕτως εἰπεῖν αὐτομάτως εἰς τὸν Θεόν. Καὶ τὸν ἔθλεπες τότε νὰ θυθίζεται δλόκληρος εἰς σκέψεις, ἔρευνώσας τὰ θάθη χωρίου τινὸς τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἢ νοημάτων ἱερῶν πάντως καὶ μὲ τὸ ἔργον του σχετικῶν. Καὶ οὕτω δὲν κατέπαυεν, ἀλλὰ μὴ ἔχων εἰς χεῖρας θιελίον καὶ δίδων τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἀναπαύεται, ἔξηκολούθει νοερῶς τὴν μελέτην. Διὰ τῆς τοιαύτης δὲ μελέτης καὶ θαθείας ἔρευνης κατώρθωνε νὰ εἰσδύῃ εἰς τὰ νοήματα τῆς Ἀγίας Γραφῆς. 'Εκεῖ εἶναι ἡ πρωτοτυπία τῆς δράσεώς του· διότι δλα δσσα εύρισκε διὰ τῆς μελέτης ὡς ἐνδεικνυόμενα ἀπὸ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἐφαρμοσθέντα εἰς τοὺς παλαιοτέρους χρόνους τῆς Ἐκκλησίας, δὲν ἔδισταζε καὶ νὰ τὰ θέτῃ εἰς ἐφαρμογήν. Τοὺς λόγους ἔκείνους τοῦ Κυρίου «οὐ εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν» (Ματθ. Ιη' 20), τοὺς ἐνόησεν δσον οὐδεὶς ἀλλος ἐκ τῶν συγχρόνων του. Ἐντεῦθεν προῆλθον αἱ κατὰ τόπους θρησκευτικαὶ συγκεντρώσεις, ἐντεῦθεν δὲ πόθος του πρὸς ἀπαρτισμὸν ἀδελφότητος καὶ πρὸς δμαδικήν δρᾶσιν.

Αικόμη δὲ σαφέστερον ἐφανερώνετο ὁ ζῆλος του εἰς τὴν προσευχήν του. Ἐξαρτῶν ἔξ δλοκλήρου ἐσαύτον καὶ τὸ ἔργον του ἐκ τοῦ Θεοῦ, εἰς αὐτὸν συχνὰ προσεκολάδτο διὰ τῆς προσευχῆς. Τόση δὲ ἦτο ἡ ἀφοσίωσίς του, τόση ἡ ἐντρύφησίς του εἰς τὴν προσευχήν, ὥστε ὅταν πρό τινων ἐτῶν οἱ ιατροὶ τοῦ εἶπαν ὅτι ἡ ζάλη καὶ ἡ σκοτοδίη, ἀπὸ τὴν ὅποιαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἔκείνην κατείχετο, ἀπήτει νὰ μὴ προσηλώνεται τόσον πολὺ εἰς τὴν προσευχήν, οἱ δὲ περὶ αὐτὸν τῷ συνεστήσαμεν νὰ μὴ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὴν μετά τῶν ἀλλων κοινὴν προσευχὴν καὶ κουράζεται διανοητικῶς, ἀπήντησε: «Μὰ καὶ μόνος μου ἔὰν μείνω τὴν ὥραν αὐτὴν ποὺ ξεύρω ὅτι γίνεται προσευχή, δὲν θὰ κατορθώσω νὰ ἀποκλείσω ἀπὸ τὸν νοῦν μου τὰ νοήματα τῆς προσευχῆς! Ποῖα δὲ ἥσαν τῆς προσευχῆς του τὰ νοήματα καὶ τὸ περιεχόμενον, θλέπομεν εἰς τὸ ὑπόδειγμα τῆς δι' ίδιων λέξεων προσευχῆς ἔκείνης, τὴν ὅποιαν ἔχει περιιλάθει εἰς τὸν «Προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου» καὶ τὴν ὅποιαν καταχωροῦμεν εἰς τὸν οὐκείον τόπον τοῦ παρόντος. Ποῖοι δὲ οἱ πόθοι

καὶ τὰ ἴδαινικά του, θλέπομεν πάλιν εἰς τὰς αἰτήσεις ἐκείνας, τὰς περιεχομένας εἰς τὸ περὶ θείας Εὐχαριστίας κεφάλαιον τοῦ «Προορισμοῦ», τὰς δποίας ἐπίσης καταχωροῦμεν εἰς τὸ παρόν. Καὶ ἀν εἰς τὴν κατ' ἴδιαν προσευχὴν οὕτως ἀφωσιώνετο δ π. Εὔσεβιος, δύναται τις νὰ ἔννοησῃ δποῖος ἦτο, ὅταν ἐτέλει τὴν θείαν Λειτουργίαν. Τόση ἦτο ἡ ἐν τῇ ἀπλότητι μεγαλοπρέπεια, τόση ἡ ἀφοσίωσις καὶ κατάνυξις τοῦ τελοῦντος τὸ Μυστήριον, τόση ἡ τάξις, ἡ εὐλάβεια, ἡ ἐν φόθῳ διακονία, ὥστε δσοι παρηκολούθουν τὴν θείαν Λειτουργίαν, τελουμένην ὑπὸ τοῦ π. Εὔσεβίου, ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ἐπηρεασθοῦν καὶ νὰ μὴ μεταρσιωθοῦν κατὰ τρόπον, τὸν δποῖον δὲν ἔδοκιμασαν ἀλλοτε ποτέ. Διότι δ π. Εὔσεβιος ἱερουργῶν τὸ Μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας εύρισκετο εἰς τὸ στοιχεῖον του. Εἰς αὐτὸ εύρισκεν ὅχι μόνον τὴν ἀρίστην ἔκφρασιν τῆς προσευχῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν τροφὴν τὴν θείαν, ἀπὸ τὴν δποίαν ἔζωογονεῖτο, ἀντλῶν καὶ σωματικάς ἀκόμη δυνάμεις. Ἡ ἐπιμονή του εἰς τὸ περὶ θείας Κοινωνίας θέμα τῶν διμιλιῶν του, περὶ τῶν δποίων ἐσημειώσαμεν ἀλλαχοῦ, προήρχοντο ἀπὸ τὴν ἀνέκφραστον τέρψιν, τὴν δποίαν αὐτὸς εύρισκεν εἰς τὸ Μυστήριον τοῦτο τῆς ζωῆς. Καὶ ἦτο φυσικὸν νὰ ἐπιζητῇ ὅπως μεταδώσῃ τὸν θησαυρόν, τὸν δποῖον αὐτὸς εὑρεν ἐν τῷ Μυστηρίῳ. Τοιοῦτος λοιπὸν δ ζῆλος, ή πίστις, ἡ εἰς τὸν Θεόν ἀφοσίωσις τοῦ π. Εὔσεβίου.

'Η ἀγάπη του.

Ἐσημειώσαμεν προηγούμενως περὶ τῆς ἐπιεικείας τοῦ π. Εὔσεβίου. Θὰ ἔπρεπεν δμως νὰ παρουσιάσωμεν σαφέστερον ἔνα χαρακτηριστικὸν τῆς ψυχῆς του, ἀπὸ τὸ δποῖον προήρχετο καὶ ἡ ἐπιεικεία του. ⁹ Ήτο σπλαγχνικὸς καὶ εὐαίσθητος θητος. Ἐπόνει κυριολεκτικῶς διὰ τὰ πνευματικά του τέκνα καὶ δι' ὅλους ὅσους εἶχε γνωρίσει καὶ συνδεθῆ μετ' αὐτῶν. Πρὸ πάντων ἐνδιεφέρετο διὰ τὴν πνευματικήν των ὡφέλειαν. Ἄλλ' ὅταν ἔφθανεν εἰς τὰς ἀκοάς του, ὅτι ἀσθένεια εῖναι γνωστόν του, ἔξαιρετικὸν ἐδείκνυεν ἐνδιαφέρον, καὶ ὡς πατήρ διηρώτα περὶ τῆς ἀσθενείας του. Τούτων σαφῆ ἀπόδειξιν πα-

ρέχουν καὶ αἱ εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος παρατιθέμεναι ἐπιστολαί. Ἰδιαιτέρως τὸ φίλτρον του ἐγνωρίσαμεν οἱ δμόσκηνοί του. Ἀλλ’ ἡσθανόμεθα ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ φίλτρον του νὰ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὰ χεῖλη του, ἀπὸ τὴν καρδίαν του, ἀπὸ τὸ πρόσωπόν του καὶ μία ἐπιθολή. Οὐδέποτε τὸ φίλτρον του ἀφῆρε ἀπὸ τὴν ἐπιθλητικὴν φυσιογνωμίαν του τὸν τόνον ἔκεινον, δὲ ὅποιος καταβιθάζει τὸν γέροντα εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν παιδίων καὶ διανοίγει θάρρος ἀνοίκειον καὶ ἐλευθεριότητα ἐπιθλασθῆ. Πάντοτε ἐκυριάρχει ἐπὶ τῶν περὶ αὐτόν, ἐμπινέων ὅχι μόνον τὸν σεβασμόν, ἀλλὰ καὶ τὸν σωφρονίζοντα φόβον. Ὁ πρό τινων ἐτῶν ἐκδημήσας πρὸς Κύριον ἀείμνηστος Κωνσταντίνος Διαλησμᾶς, εἰς ἔνα στίχον ποιήματός του, ἔδιδε τὸν ἔξῆς χαρακτηρισμὸν τῆς ψυχῆς τοῦ π. Εὔσεβίου:

«ὅ πραῦς Εὔσεβιός μας, ἥ εὖ αἱ σ θη τος καρδία.

’Αλλ’ δὲ αὐτὸς Διαλησμᾶς εἶδε κάποτε ἐν δνείρῳ ὅτι ὑπέπεσεν εἰς ἀμάρτημα καὶ ὅτι αἴφνης εἶδε μακρόθεν ἐρχόμενον τὸν π. Εὔσεβιον. Τότε δὲ Διαλησμᾶς δὲν προσφεύγει πρὸς αὐτὸν μὲν τὸ θάρρος, τὸ ὅποιον δὲ σύνδεσμος καὶ ἡ ἀγάπη των ἔδιδε πρὸς αὐτόν ἀλλὰ περίφοβος τὸν πλησιάζει καὶ τοῦ λέγει καθ’ ὑπνους μὲν στίχους, ὅπως συνήθιζεν ὡς θρησκευτικὸς ποιητὴς νὰ γράφῃ:

«Ἐτοίμαζε τὴν ράθεδον σου κατὰ τῆς ράχεώς μου,

Εὔσέβιε Ματθόπουλε, καὶ δός μου, δός μου, δός μου!»

Αὐτὸς ἀκριβῶς ἦτο τὸ συναίσθημα, τὸ ὅποιον ἐδοκιμάζομεν ὅλοι ἀπέναντί του. Συναίσθημα συμπαθείας καὶ ἀγάπης πρὸς φιλόστορογον πατέρα, συναίσθημα σεβασμοῦ πρὸς μίαν τόσον ἐπιθλητικὴν φυσιογνωμίαν, ἀλλὰ καὶ φόβου πρὸς ἔνα τόσον ἐπιεικὴ καὶ συγχρόνως αὐστηρὸν παιδαγωγόν. Διότι τὸ αἴσθημα τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ τῆς ἀγάπης, τὸ ὅποιον εἶχε πρὸς τὰ τέκνα του, ὑπεχώρει τὴν στιγμήν, κατὰ τὴν ὅποιαν τὸ καθῆκον ὠρθώνετο ἐνώπιόν του. Μολονότι ἐπόνει ἐσωτερικῶς, μολονότι συνεκλονίζετο ἐσωτερικῶς ἐκ τῶν δακρύων των, ἐπίεζεν ἐν τούτοις τὴν καρδίαν του, διὰ νὰ μὴ καμφθῇ. Καὶ ἦτο ἰκανὸς ν’ ἀποχωρισθῆ δριστικῶς καὶ ἀπὸ τὰ προσφιλέστερά του πρόσωπα, ἐφόσον ἐσχημάτιζε τὴν πεποίθησιν, ἐκ τῶν πολλῶν πα-

δαγωγικῶν μέσων, τὰ δόποια ἔθετεν εἰς ἐνέργειαν, δτὶ δὲ χαρακτήρι των δὲν μεταβάλλεται, ἢ δὲν προσαρμόζεται πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἔργου του. Ἐγνώριζε λοιπὸν νὰ συγκρατῇ τὸ φίλτρον, τὴν εὐαισθησίαν, τὸ αἰσθημά του ἐντὸς τῶν δρίων ἐκείνων, εἰς τὰ δόποια ἐγίνετο ἄριστον μέσον ὠφελείας καὶ ἔξυπηρετήσεως τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν τοῦ πλησίον. Εἶχε τὴν δύναμιν νὰ κυριαρχῇ ἀπολύτως ἐφ' ἑαυτοῦ, ὥστε οὐδέποτε νὰ παρασύρεται ἀπὸ τὸ αἰσθημά τοῦτο. Τούναντίον ἀπὸ τῆς στιγμῆς, κατὰ τὴν δόποιαν θὰ προσέκρουε τὸ αἰσθημά του εἰς ἄλλο καθῆκον, ἀνελάμβανε διὰ μιᾶς τὴν αὐστηρότητα ἐκείνην, ἢ δόποια καθήλωνε κυριολεκτικῶς καὶ ἑαυτὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτόν.

Ἀκριθῶς δὲ διότι ἡ ἀγάπη του ἦτο ὅχι ἀνθρωπίνη, ἀλλὰ καθαρῶς χριστιανική, διὰ τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ γενὴ καὶ ἀληθῶς παρθένος. Ὁπως ὑπῆρξεν αὐστηρὰ φυσιογνωμία, οὕτως αὐστηρὸς ὑπῆρξε καὶ δλος του δέ δίος καὶ εἰς τὰς ἄλλας μὲν ἐκδηλώσεις τῆς ἀρετῆς, πρὸ πάντων δὲ εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἥθικῆς ἀγνότητος καὶ τῆς παρθενίας. Οἱ ἀναγινώσκων εἰς τὸν «Προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου», τὸ περὶ ἀμαρτημάτων τῆς σαρκὸς 16ον κεφάλαιον, δύναται νὰ λάθῃ μίαν ἰδέαν τῆς αὐστηρότητος τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, τὸ δόποιον εἶναι ἵκανὸν νὰ κρημνίσῃ καὶ τραυματίσῃ θανασίμως πάντα μὲν Χριστιανόν, ποὺ θὰ εὑρεθῇ ἔνοχος εἰς αὐτό, νὰ συντρίψῃ δὲ δριστικῶς τὸν κληρικόν. Ἀλλ’ ἰδιαιτέρως ἥδυνατο νὰ ἐκτιμήσῃ τὸν ἴανδρα καὶ νὰ γνωρίσῃ τὴν κλεῖδα καὶ τὸ μαστικόν, διὰ τοῦ δόποιου κατώρθωσε νὰ ἀνασθῇ εἰς τὸ ὑψος τῆς ἀγνότητος, δὲ συζητήσας μετ’ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, δὲ ἔξομολογούμενος εἰς αὐτόν. Ἐκεῖ σοῦ μετέδιδε καὶ σοῦ ἐνέπνεε τὸν φόβον ἐκείνον καὶ τὸν τρόμον, δὲ δόποιος εἶναι ἵκανὸς νὰ δημιουργήσῃ ἥθικὴν ἀγνότητα. Διὰ δὲ τοῦ παραδείγματός του σὲ ἐκάλει εἰς ιμίμησίν του. Περιεφρούρησε τὸν ἑαυτόν του κατὰ τρόπον τόσον ἀσφαλῆ, ὥστε οὔτε αἱ ἔκμυστηρεύσεις ἐκείναι καὶ αἱ ἀποκαλύψεις ἀποκρύφων καὶ 禋ωμερῶν, ἀλλ’ ἐπικινδύνως μεταδοτικῶν ἥθικῶν ἀσθενειῶν, αἱ δόποιαι ἐγίνοντο διὰ τῆς ἔξομολογήσεως, οὔτε ἡ ἐν τῇ μασκρᾷ δράσει του ἀναστροφὴ καὶ ἐν ταῖς πόλεσι ζωὴ νὰ τὸν ἐπηρεάσῃ καὶ νὰ ἀμαρρώσῃ κάπως τὴν ἀγνότητά του. Ὁπως λοιπὸν εἰς τὰς ἄλλας ἀρετὰς

ούτω καὶ εἰς τὴν ἀρετὴν τῆς ἡθικῆς ἀγνόητος δ. π. Εὔσέβιος παρουσίαζεν ἑαυτὸν ὑπόδειγμα καὶ ζωντανὸν πρότυπον τῶν διδασκομένων ἐνώπιον ἐκείνων, τοὺς δποίους ἔδιδασκεν ἐπὶ τόσας δεκαετίας.

Γενικώτεροι χαρακτηρισμοί.

‘Ο π. Εὔσέβιος εἰσῆλθεν εἰς Μοναστήριον. Καὶ μάλιστα πολὺ ἐνωρίς. Εἰς ἥλικιαν ποὺ ἐντυπώνεται καὶ τίθεται ὡς θάσις τὸ σημερινὸν διὰ τὴν ζωὴν τὴν αὐριανήν. Τί τὸ παράδοξον, ὅτι εἰς τὸ Μοναστήριον αὐτό, τῶν παραδόσεων τοῦ συντηρητικισμοῦ τὸν πιστὸν φύλακα, θὰ ἔπρεπε νὰ μορφώσῃ μίαν ζωὴν ἀνάλογον;

Ναί, ἀλλὰ εἶχε γέροντα τὸν Ἱγνάτιον, θερμὸν κήρυκα τοῦ θείου λόγου καὶ ἔργατην αὐτοῦ δόκιμον. Μάλιστα. Ἀλλὰ μίαν μόλις ἐπιαετίαν. Ἐὰν τώρα ἀπὸ αὐτὴν ἀφαιρεθοῦν τὰ ἔτη τῆς ἔλονοσίας τοῦ Εὔσεβίου, τῆς ἀπουσίας τοῦ Ἱγνατίου ἀπὸ τὸ Σπήλαιον διὰ τὴν περιοδείαν, μένουν τὰ ἔτη κατὰ τὰ δποῖα ὁ Εὔσέβιος ἔλασθεν ἀπὸ αὐτὸν «τὰ πρῶτα νάματα τῆς εὐσεβείας, οὕτως ὥσπε νὰ διακρίνῃ τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν, τὴν πιγάζουσαν ἐκ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀπὸ τὴν ψευδῆ...». Δὲν ἔλασθε σύστημα ζωῆς καὶ ἔργου.

“Επειτα τὸ κήρυγμα, εἰς τὸ δποῖον διδάσκαλός του παρουσίασθη ὁ Ἱγνάτιος, παρ’ δλην τὴν ἴερότητά του, ἀφυπνίζει μέν, δεικνύει τὴν ζωὴν τὴν χριστιανικήν, τὴν περιγράφει, τὴν ἀξιολογεῖ, τὴν παρουσιάζει ἔλκυστικήν, ἀλλὰ δὲν εἰσάγει εἰς αὐτὴν τὸν ἀκροατήν. Καταντᾶ φιλολογία, ἔὰν δὲν τὸν παραλάθῃ καὶ δὲν τὸν εἰσαγάγῃ εἰς συστηματικὸν καὶ ὀργανωμένον ἔργον, εἰς τοῦτον τὸν σκοπὸν ἀποθλέπον, εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ὑπὸ τοῦ κηρύγματος ἔλκυσθέντων εἰς τὴν ζωὴν τὴν χριστιανικήν. ”Οχι εἰς τὴν ὑπὸ τῆς ιστορίας τῶν πρώτων αἰώνων ιστορουμένην ζωήν, ἀλλὰ εἰς τὴν ζωὴν ποὺ ἀνέζησε καὶ εἰς τὸν ἄγωνα τῆς σημερινῆς ζωῆς εἰσῆλθε καὶ ὡς ζωντανὴ πραγματικότης πρέπει νὰ θεωρῆται.

‘Απὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ὁ π. Εὔσέβιος εἶναι ἀνασκαφεύς,

δό όποιος ἔσκαψεν, ἐπροχώρησεν εἰς τὸ θάθος τῶν αἰώνων, εὑρῆκε τὴν ἀληθινὴν ζωὴν τοῦ Πνεύματος καὶ τὴν ἐπανέφερεν εἰς τὸν αἰώνα μας.

Ἄλλα τί ὡφελεῖ ή ἐπαναφορὰ τῆς ἀληθινῆς ζωῆς, δταν περιορισθῇ εἰς τοὺς πιστοὺς μιᾶς ἐποχῆς; Δὲν θὰ σθήσῃ αὔριον μαζῆ μὲ τὸν ἐργάτην, ή ἔστω ἐπειτα ἀπὸ δλίγας δεκαετίας μετ' αὐτόν; Αὐτὸ δὲν θλέπομεν εἰς τόσα ἔργα θρησκευτικῆς ἀρχῆς καὶ μορφῆς, δτι σθήνουν μετὰ τὸν δημιουργόν των; "Οτι κατατάσσονται εἰς τὴν ίστορίαν τῶν προσπαθειῶν;

'Αλλ' ἔδω ἀποδεικνύει δ π. Εὔσεβιος μίαν πρωτοτυπίαν ἀξιόλογον, θὰ ἐλέγομεν, διὰ τῆς ὅποιας ὑπερέθη εὔσεβεῖς καὶ ἀγίους συνεργάτας του, τὸν Ἱερόθεον Μητρόπουλον, τὸν Ἡλίαν Βλαχόπουλον, οίονδήποτε ἄλλον τῆς ἐποχῆς του. "Οτι συνέλαθεν, ἔξετέλεσεν, ἐμόχθησε, ἐκράτησε μὲ πίστιν ποὺ δὲν καταθάλεται ἀπὸ ἐμπόδια, ἔργον ποὺ ἐπεκτείνεται πολὺ πέραν τῆς ἀτομικῆς προσπαθείας, πολὺ πέραν Ιηρύγματος πρὸς συγχρόνους, πολὺ πέραν τῆς ζωῆς τοῦ πρωτεργάτου. "Ιδρυσεν ἀδελφότητα, ίδρυσεν ὁμαδικὴν ἔργασίαν ποὺ ἀποθλέπει εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν σωζομένων γενεῶν, εἰς τὴν προσφορὰν εἰς τὴν Ἔκκλησίαν ἀληθινῶν πιστῶν καθ' δλας τὰς γενεάς. Συνέλαθε καὶ ίδρυσεν ἔργον, τὸ δποῖον ἐπεξέτεινε πρὸς διαφόρους πλευράς τὸ ἐν τῇ Ἔκκλησίᾳ ἔργον, καὶ ἔχει ἐλπίδα δτι θὰ τὰς ἐπεκτείνῃ ὅσον δ Θεός θέλει.

'Αλλὰ δι' ἔργον τοιαύτης πνοῆς ἔχρειάζετο ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, οὐσιαστικῶς καὶ ἀπαραίτητως δ Χριστὸς τὸ στὸν καὶ δ σταυρὸς τοῦ. 'Ο μὲν Χριστὸς διὰ νὰ εἶναι ὀρχηγὸς καὶ τοῦ ἔργου καὶ τοῦ ἐργάτου. 'Ο δὲ σταυρὸς, ὅχι διὰ νὰ κοσμῆ ὡς χρυσοῦς ἢ ἀργυροῦς τὰ στήθη, ἀλλὰ διὰ νὰ σταυρωθῇ ὁ ἐντὸς ἡμῶν παλαιὸς ἀνθρωπος, νὰ σταυρωθῇ τὸ ἐγὼ καὶ ζῆσῃ δ νέος ἀνθρωπος, δ κατὰ Χριστόν.

Πολλοὶ προσέφεραν θυσίαν τὴν ζωὴν των, ἀλλὰ ἐκράτησαν τὸ ἐγώ των. 'Ο π. Εὔσεβιος προσέφερε τὸ ἐγώ του, διὰ νὰ ζῇ ἐντὸς αὐτοῦ δ Χριστός. "Οπου τὸ ἐγώ ὑπάρχει, ἔκει δὲν ἀρέσκεται δ Χριστός. Δι' αὐτὸ τὰ ἔργα των θὰ εἶναι θνησιγενῆ, ή θὰ παραταθοῦν δσον καὶ δ ἐργάτης. «Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ», εἶπεν δ' Παῦλος. Καὶ μιμητής του δ'

π. Εύσέβιος ἡγάπησεν δλοψύχως τὸν Χριστόν, ἀλλὰ καὶ τὸν Παῦλον.

“Οσοι ἐγνώρισαν ἐκ τοῦ πλησίον τὸν π. Εύσέβιον γνωρίζουν καλῶς πόσην ἀγάπην εἶχε πρὸς τὸν Χριστόν. ”Εγινε λόγος εἰς τὴν προηγουμένην παράγραφον περὶ τῆς ἀγάπης τοῦ π. Εύσεβίου. ’Αλλ’ ἐκείνη ἦτο ἡ ἀγάπη κατὰ γραμμὴν δριζοντίαν ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, πρὸς τὸν ἄνθρωπον. ’Εδῶ πρόκειται περὶ τῆς ἀγάπης κατὰ γραμμὴν κατακόρυφον, τῆς ἀγάπης πρὸς τὰ ἄνω, τῇ οἷς ἡ γάπης πρὸς τὸν Χριστόν.

Αὐτὴ τὸν ἔξυψωσε, αὐτὴ τὸν ἐπλούτισε, αὐτὴ διηύρυνε τὸν νοῦν του κατὰ τρόπον πρωτοφανῆ διὰ τὸν αἰῶνα μας, ὅστε διὰ Χριστὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία του, ως μία οὐσιώδης ἐνότης κεφαλῆς καὶ σώματος νὰ γίνουν ἀντικείμενον τῆς ζωῆς του, τῶν κόπων, τῶν Ισοθίων ἐπιδιώξεών του. Ποίαν σημασίαν εἶχον ἔπειτα διὰ τὸν Εύσέβιον Ματθόπουλον τὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀξιώματα; Αὐτὸς εἶχεν ἀγαπήσει τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν του δόλοκληρον. “Οταν περιλάβῃς τὸ σύνολον, ποίαν ἀξίαν ἥμπορεῖ νὰ ἔχῃ ἔνα μικρὸν τμῆμα τῆς Ἐκκλησίας; Μὲ πᾶσαν λοιπὸν ταπεινοφροσύνην ὑπηρεσία ἐν αὐταπαρνήσει εἰς τὸ σύνολον, εἰς τὴν ὅλην Ἐκκλησίαν, εἰς τὸν εἰς αἰῶνας παρατεινόμενον Χριστόν.

Τελικαὶ ἀπόψεις.

Τέλος ἀπευθυνόμενοι ἰδιαιτέρως πρὸς ἐκείνους, οἱ διποῖοι μαζῆι μὲ ἡμᾶς ηύτυχησαν νὰ τὸν συναντήσουν εἰς τὸν δρόμον τῆς ζωῆς των, νὰ συνδεθοῦν μὲ αὐτόν, νὰ χρηματίσουν ἀκροαταί του, μαθηταί του, πνευματικά του τέκνα, πρέπει νὰ προσθέσωμεν τὰ ἔξῆς:

‘Η ἀσθενής σκιαγραφία τοῦ χαρακτῆρος καὶ αἱ σύντομοι βιογραφικαὶ σημειώσεις, αἱ διποῖαι παρέχονται διὰ τοῦ παρόντος, δὲν χρησιμεύουν εἰς ἄλλο τι, εἰμὴ εἰς τὸ νὰ ὑπενθυμίσουν τὸν π. Εύσέβιον. Νὰ ἀνακαλέσουν εἰς τὴν μνήμην μας τὴν φυσιογνωμίαν του, τὴν εἰκόνα του, τὴν χαραχθεῖσαν εἰς τὴν καρ-

δίαν μας ἀπὸ τὴν μετ' ἐκείνου γνωριμίαν, ν' ἀναθεωρήσωμεν τὴν ἔκθασιν τῆς ἀναστροφῆς του, διὰ νὰ μιμηθῶμεν τὴν πίστιν του, ὅπως λέγει ὁ θεῖος Παῦλος. Διότι ἔχομεν προορισμὸν νὰ δομοιωθῶμεν πρὸς τὸν Χριστόν, νὰ ἀποκτήσωμεν τὸν ἡθικὸν χαρακτῆρα τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ δὲν εἶναι εὔκολον εἰς τὸν καθένα νὰ ἔννοήσῃ τὸ οὐράνιον ὑψος τῆς ὀρετῆς τοῦ Χριστοῦ, τὸ δποῖον πρέπει νὰ μιμηθῇ. Ἀναγινώσκομεν τὴν Ἀγίαν Γραφήν, μελετῶμεν τὰ Εὐαγγέλια, ἀλλὰ δὲν ἔχουν δῆλοι τὴν ἀντίληψιν· καὶ κρίσιν ἐκείνην, ἡ δποία χρειάζεται διὰ νὰ ἔννοήσωμεν τὸ ὑψος τῆς ἡθικῆς τελειότητος τοῦ Κυρίου. Διὰ τοῦτο ὁ μὲν θεῖος Παῦλος καλῶν τοὺς πιστοὺς εἰς μίμησιν, ἐδείκνυε ζωντανὸν πρότυπον τὸν ἔαυτόν του, λέγων: «μιμητάι μου γίνεσθε, καθὼς κάγω Χριστοῦ» (Α' Κορινθ. ια' 1). Εἰς τὰς ἄλλας δὲ γενεὰς τῶν Χριστιανῶν δὲ Θεός ἀναδεικνύει πρόσωπα, τὰ δποῖα ἐμπνέει περισσότερον ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς συνήθεις πιστούς. Τὰ παρουσιάζει εἰς ἔνα θαθμὸν μιμητὰς τοῦ Χριστοῦ, ὃστε δι' αὐτῶν νὰ δύνανται οἱ πιστοὶ νὰ ἔννοοῦν τὸν τρόπον, μὲ τὸν δποῖον θὰ κατορθώσουν τὸν προορισμόν των. Τὰ πρόσωπα αὐτὰ προέρχονται ἐκ μέσου τῶν δομοίων των εἰς τὴν γενεάν των, συναναστρέφονται καὶ συνδιαλέγονται μὲ αὐτοὺς καὶ ἐπομένως εἶναι διὰ τοὺς ἄλλους ζωντανὰ παραδείγματα. Τοιοῦτος ὑπῆρξε καὶ δ. π. Εὐσέβιος εἰς τὴν γενεάν του. Εἰς τὸν βίον του ὅλεπομεν «τί ἐστιν ἄνθρωπος, πόση τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας ἡ εὐγένεια, καὶ πόσης ἐστὶ δεκτικὸς ὀρετῆς ὁ ἄνθρωπος». Εἰς τὸν βίον του ὅλεπομεν ζωντανὴν ἐνσάρκωσιν καὶ πραγματοποίησυν ἐκείνων, τὰ δποία ἐδίδασκεν ἐκ τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ.

Οὐδέποτε ζῶν ἐτόλμησεν δὲ ταπεινὸς οὗτος δοῦλος τοῦ Θεοῦ νὰ εἴπῃ: «μιμητάι μου γίνεσθε, καθὼς κάγω Χριστοῦ». Τώρα δύμως, μετὰ τὸν θάνατόν του, δύναται νὰ λεχθῇ. Καὶ δὲν ἔχομεν, παρὰ νὰ κρατήσωμεν ἀνεξάλειπτον τὴν ἀνάμνησίν του εἰς τὰς καρδίας μας. «Οχι ἀπλῶς ἀνάμνησιν πατρὸς προσφιλοῦς οὐδὲ ἀπλῶς συναίσθησιν τῆς τιμῆς ὅτι ὑπῆρξαμεν οἱ ἴδιαιτέρως γνώριμοι του, ἀλλὰ ἀνάμνησιν ἔξόχου διδασκάλου, τὸν δποῖον δὲ Θεός ἀνέστησεν εἰς τὴν γενεάν μας, διὰ νὰ διδάξῃ διὰ τοῦ λόγου καὶ χρησιμεύσῃ ὡς παράδειγμα διὰ τοῦ βίου του.

Διότι αἱ δωρεαὶ τοῦ Θεοῦ — δωρεά δὲ καὶ εὐλογία καὶ ἔλεος Θεοῦ ὑπῆρξε δι' ἡμᾶς ἡ γνωριμία καὶ δ σύνδεσμος μετὰ

τοῦ π. Εύσεβίου — δὲν μένουν χωρὶς συνεπείας, οὐδὲ εἶναι ἀπηλλαγμέναι εύθυνῶν καὶ ὑποχρεώσεων. Ἡ δὲ ἐν προκειμένῳ ὑποχρέωσίς μας εἶναι νὰ μιμηθῶμεν τὸ παράδειγμα τῆς ἀρετῆς τοῦ προσώπου αὐτοῦ, μετὰ τοῦ ὅποίου δὲ Θεός μᾶς συνέδεσε. Ποσάκις δὲ π. Εύσέβιος μᾶς συνεθούλευσε! Καὶ ποσάκις ἡ φωνὴ του εἰσεχώρησεν εἰς τὰς ικαρδίας μας! Ὑπῆρξαν καὶ περιστάσεις, κατὰ τὰς ὅποιας ἡ φωνὴ του παλλομένη ἀπὸ λύπην καὶ ἀγανάκτησιν, συνέτριψε τὸν ἔγωγισμὸν τοῦ ἐπιτιμωμένου, ἐν τούτοις ἔφθανεν εἰς τὰ βάθη τῆς ικαρδίας μας, ὡς φωνὴ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κινουμένη. Μὴ ἀμφισσάλωμεν ὅτι τὸ ἔλεος αὐτὸς τοῦ Θεοῦ θὰ ἀποθῇ εἰς καταδίκην ἡμῶν, ἐὰν δὲν θελήσωμεν ν' ἀνταποκριθῶμεν εἰς αὐτό. Μὴ λησμονῶμεν τὴν τόσον συνήθη εἰς αὐτὸν ἐπωδὸν τῶν συνομιλιῶν του: «θὰ ἀποθάνωμεν· πρέπει νὰ ζητῶμεν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ· πρέπει νὰ γίνωμεν ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ».

“Οπως δὲ Μέγας Ἀντώνιος πᾶσαν ὥραν τοῦ ἡμερονυκτίου ἔθεώρει ὡς τελευταίαν τῆς ζωῆς του καὶ ἥτο πάντοτε ἔτοιμος· οὕτω καὶ ὁ π. Εύσέβιος, ὅχι μόνον αὐτὸς διετήρει ἀνεπιληστον τὴν ἰδέαν τοῦ θανάτου, ἀλλὰ καὶ συχνὰ τὴν ὑπενθύμιζεν εἰς τοὺς περὶ αὐτόν, διὰ νὰ χρησιμεύῃ ὡς κίνητρον πρὸς ἐργασίαν καὶ ἔτοιμασίαν. Εἶχε δὲ τὴν ἰδέαν αὐτὴν ὅχι μόνον διαν ἐγήρασεν, ἀλλὰ πάντοτε, διπος ἀποδεικνύουν ἐπιστολαί του πολὺ παλαιότερον γραφεῖσαι. Τὴν ἰδέαν λοιπὸν αὐτὴν πολὺ περισσότερον τώρα, ἀπελθὼν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, τὴν ὑπενθύμιζει διὰ τῆς προσωπικότητός του καὶ τῆς φυσιογνωμίας του, τὴν ὅποιαν ἔχαραξεν εἰς τὴν μνήμην μας. Ἐὰν ἥτο δυνατὸν νὰ μᾶς διμιλήσῃ δλίγας λέξεις ἀπὸ τὴν ἄλλην ζωὴν, δὲν θὰ παρήγγελλεν ἵσως ἄλλο τι εἰς ἔνα ἔκαστον ἡμῶν, εἰμὴ δὲ τι δὲ Παῦλος, φεύγων ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ἔγραφε πρὸς τὸν μαθητήν του Τιμόθεον: «Σὺ δὲ μένε ἐν οἷς ἔμαθες καὶ ἐπιστώθης, εἰδὼς παρὰ τίνος ἔμαθες» (Β' Τιμ. γ' 14).

Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀπηλλαγμένη εὐθύνης ἡ γνωριμία μας μετά τοῦ π. Εύσεβίου. Μὴ καταισχύνωμεν τὴν μνήμην τοῦ πατρὸς ἡμῶν· ἀλλά, διατηροῦντες ἀνεξάλειπτα εἰς τὴν ικαρδίαν μας καὶ τοὺς λόγους του καὶ τὰς πρὸς ἔνα ἔκαστον ἴδιαιτέρας νουθεσίας καὶ παραγγελίας — εἰς πόσους δὲν παρέδωκε καὶ γραπτὰς τοιαύτας; — καὶ τὸν θίον του καὶ τὸ παράδει-

γυμά του, ἀν ἀντλῶμεν ἔξι αὐτῶν ἐνίσχυσιν εἰς τὸν κατὰ τῆς ἀμαρτίας ἀγῶνα, δυνάμεις νέας διὰ νὰ θαδίζωμεν συνεχῶς εἰς τὴν πορείαν τοῦ προορισμοῦ μας καὶ τὴν συνέχισιν τοῦ ἔργου, τὸ δποῖον ἐκεῖνος εἰργάσθη ἐπὶ τῆς γῆς. Διότι, ἐὰν ἡμεῖς ἀκολουθήσωμεν τὴν πορείαν του, τὸ ἔργον του θὰ συνεχίζεται. Τὸ ὅνομά του θὰ εύλογηται καὶ ἀπὸ ἄλλας ψυχάς, αἱ δποῖαι διὰ τῆς πρωτοθουλίας ἐκείνου καὶ τοῦ ἔργου του ὠδηγήθησαν εἰς τὴν ἀλήθειαν. Οἱ εὔσεβεῖς θὰ πολλαπλασιάζωνται διὰ τῶν διδαγμάτων τοῦ π. Εὔσεβίου, τὰ δποῖα λαθόντες ἡμεῖς θὰ προσπαθῶμεν νὰ μεταδίδωμεν καὶ εἰς ἄλλους. Καὶ αὐτοί, διὰ τοῦ λόγου καὶ τοῦ παραδείγματός των, «ἴκανοὶ ἔσονται καὶ ἐτέρους διδάξαι» (Β' Τιμ. 6' 2). Πρὸ παντὸς τὸ ἔργον τῆς τελευταίας περιόδου τῆς ζωῆς του, τὸ ἀπ' ἀρχῆς σχέδιόν του, ἡ ἀδελφότης, ἡ δι' αὐτῆς ὑπηρεσία εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ δι' αὐτῆς ἐπέκτασις τῆς θασιλείας τοῦ Θεοῦ θὰ συνεχίζεται, θὰ ἔξαπλώνεται, θὰ νικήσῃ χρόνους καὶ τόπους.

Aἱ περὶ αὐτοῦ κρίσεις τοῦ Τύπου.

Τὴν εῖδησιν τοῦ θανάτου του σχολιάζων ὁ θρησκευτικός καὶ ἐκκλησιαστικός πρωτίστως Τύπος, ἀφίέρωσε λίαν εὐφήμους διὰ τὸν μεταστάντα π. Εύσέβιον καὶ τὸ ἔργον του κρίσεις. Οὕτως εἰς τὴν «Ἐκκλησίαν», ἐπίσημον δελτίον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐδημοσιεύθη ἄρθρον εἰδικὸν τοῦ Μητροπολίτου Γόρτυνος Πολυκάρπου, εἰς τὸ δποῖον ἔξετίθετο συντόμως ἡ θιογραφία του, ἐσημειοῦντο δὲ καὶ τὰ ἀκόλουθα: «Ἐκήρυττεν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀπὸ τοῦ Ἱεροῦ ἀμβωνος καὶ ἀπὸ τῶν πλατειῶν καθ' ἔκαστην· προσήρχοντο δὲ ἄπειρον πλῆθος Χριστιανῶν διὰ ν' ἀκούσουν τὸν μεγαλόφωνον κήρυκα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἀπολαύσουν τῆς εὐλογίας του. Ἐνθυμεῖται ὁ γράφων μετὰ συγκινήσεως τὰς γραμμὰς ταύτας τὴν ἔλευσιν ικαὶ διδασκαλίαν τοῦ πατρός Εύσεβίου ἐν Πάτραις, Μεσολογγίῳ καὶ ἀλλαχοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν Χριστιανῶν καὶ τὴν μεγάλην ἡθικὴν μεταβολήν, τὴν δποίαν ἔξησκει ἐπὶ τὰς ψυχάς αὐτῶν. Ἡ διδασκαλία του δὲν ἦτο πομπώ-

οης καὶ ρητορική. Ὅτο ἀπλῆ καὶ ἀπέριττος ἀνάπτυξις τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν ἐν τῷ πνεύματι τῆς δρθιδόξου ἀληθείας, προχειριμένη Ἰλαρῶς ἐκ τῆς ἀκραδάντου πίστεως εἰς αὐτὴν καὶ ἐκ τῆς ἀγίας αὐτοῦ ζωῆς. Οὕτω δὲ κατώρθωσεν ἀπὸ εἰκοσαετίας νὰ συστήσῃ τὴν χριστιανικὴν ἀδελφότητα τῆς «Ζωῆς», ἐν ᾧ ἐστρατολόγησε καὶ ἐμόρφωσε δεκάδας ὅλας νέων, ικληρικῶν καὶ λαϊκῶν, οἵτινες ἀποστέλλονται εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου, καὶ ἐπραξεν ἔργον ἐσωτερικῆς Ἱεραποστολῆς, τὸ δποίον δὲν ἡδυνήθη νὰ καταρθώσῃ ἡ ἐπίσημος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος. Ό ίδεώδης οὖτος κληρικός, ἀναμιμνήσκων τοὺς κληρικοὺς τῶν χρυσῶν χρόνων τῆς Ἐκκλησίας, ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ εἰργάσθη καὶ ἐκοπίασε, καὶ ἥρεμος καὶ γαληνιαῖος ἀπῆλθεν εἰς τὴν χώραν τῆς μακαριότητος. Τὸ ἔργον τοῦ πατρός Εὔσεβίου, δοτις δὲν ἡθέλησεν ἐπισκοπικὸν θρόνον, καίπερ παρακληθεὶς ἐπισήμως καὶ ἀνεπισήμως νὰ δεχθῇ τοιοῦτον, εἶναι καθαρῶς πνευματικόν»⁽²⁰⁾.

Εἰς δὲ τὴν «Ἀνάπλασιν» ἐσημειοῦντο ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου τὰ ἀκόλουθα: «Ο ἄγιος πρεσβύτης, τοῦ δποίου τὴν ψυχικὴν νεότητα δὲν ἡδυνήθη νὰ καταβάλῃ οὕτε τὸ πολιὸν γῆρας, οὕτε ἡ νοσηρά του κρᾶσις, οὕτε ἡ ὑπερκόπωσις ἐκ τοῦ ἀγῶνος εἰς δὲν ἀπὸ νεαρωτάτης ἡλικίας εἶχεν ἐπιδοθῆ, δ πατήρ χιλιάδων πνευματικῶν τέκνων καὶ δημιουργὸς ἔργου ἀνταποκρινομένου πρὸς τὰς ἀμέσους πνευματικάς τοῦ δρθιδόξου πληρώματος ἀνάγκας καὶ ἀποτελοῦντος τὸν ἀθόρυβον καὶ τὸν πολυτιμότερον διὰ τοῦτο ἔργατην τῶν σκοπῶν τῆς Ὁρθιδόξου Ἐκκλησίας, δ ἀρχιμανδρίτης Εὔσεβιος Ματθόπουλος, ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ ἀπολαύων οὐ μόνον τῆς στοργῆς καὶ τῆς ἀφοσιώσεως τῶν πνευματικῶν του τέκνων, ἀλλὰ καὶ τῆς εύτυχοῦς συναισθήσεως δτι ἀπερχόμενος τοῦ κόσμου τούτου, ἐνῷ δὲν ἐκοπίασεν ἐπὶ ματαίῳ, ἀφίνει ἐκ τῶν ἀτρύτων αὐτοῦ κόπων πολυτιμότατον καρπόν, ἔργον πρὸ τοῦ δποίου ἀποκαλύπτεται πᾶς εύσυνείδητος κριτής. Καὶ τίς ἀγνοεῖ τῆς «Ζωῆς» τὸ θαυμάσιον ἔργον, τὸν καρπὸν τοῦτον

(20) «Ἐκκλησία», ἀριθμ. 27-28 τῆς 13 Ιουλίου 1929.

τῆς πίστεως, τῆς ταπεινώσεως, τῆς ἐγκαρτερήσεως καὶ τῆς ἔλπιδος; Τίς ἀγνοεῖ ὅτι τοῦ ἔργου τούτου πατήρ καὶ θεμελιώτης ὑπῆρξεν ὁ πατήρ Εὐσέβιος, ὅστις ἀφίνει συνεχιστάς τῶν μόχθων του ἀνταξίους αὐτοῦ μιμητάς καὶ πιστούς τῶν ὑψηλῶν αὐτοῦ ἰδεωδῶν ἐργάτας; Τοῦ πατρὸς Εὐσέβιου δὲ θάνατος — ἐδόν δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ τις τὴν λέξιν ταύτην καὶ ἐπὶ ἀνδρῶν ὃν ἡ ἐπὶ τοῦ κόσμου ἐπίδρασις ἔξακολουθεῖ ἡ αὐτὴ καὶ μετὰ τὴν ἐκ τοῦ σώματος ἀποδημίαν — ἔπληξε ̄θαθύτατα τῶν ἀγαπώντων αὐτὸν τάς καρδίας· καὶ ἐθύθισεν εἰς πένθος πάντας τοὺς ἀναγνωρίζοντας τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν σπάνιν τοιούτων φυσιογνωμιῶν. Ἀλλὰ τὸ ζῶν ἔργον τοῦ κοιμηθέντος ἀποτελεῖ μεγίστην παραμυθίαν· καὶ δι’ ἐκείνους ἀκόμη, οἱ δοποῖοι ἀπὸ ἴδιοσυγκρασίας εἶναι ἀπαισιόδοξοι διὰ τὴν καμπήν, τὴν δοποίαν διέρχεται ἡ ὑπερπολιτισθεῖσα(!) σημερινὴ κοινωνία. Εἴθε νὰ εὕρῃ πολλοὺς καὶ ἀξίους τοὺς μιμητάς»⁽²¹⁾.

Ἐπίσης ἄρθρα εἰδικά καὶ ἐγκωμιαστικά ἔγραψαν ἡ «Ἀλήθεια» καὶ ὁ «Ἀπόστολος Ἀνδρέας» τῶν Πατρῶν, ἡ «Ἀναγέννησις» τοῦ Πύργου καὶ ὁ «Καλὸς Ποιμὴν» τοῦ Ἀγρινίου, εὐφήμως δὲ ἔμνημόνευσαν αὐτοῦ ὁ «Ιερὸς Σύνδεσμος» τῶν Ἀθηνῶν, ὁ «Πάνταινος» τῆς Ἀλεξανδρείας· καὶ ἄλλα περιοδικά.

Ἐπειδὴ δὲ π. Εὐσέβιος ὡς ἀρχὴν τοῦ θεοῦ του εἶχε τὸ «λάθε θιώσας» καὶ τὴν ἀθόρυβον δρᾶσιν, δὲν ἦτο γνωστὸς εἰς τὸν πολιτικὸν Τύπον. Διὰ τοῦτο εἴς τινας μόνον ἐφημερίδας ἔγινε λόγος περὶ αὐτοῦ. Οὕτως ἡ «Βραδυνή»⁽²²⁾ διέθετε μακρὸν περὶ αὐτοῦ ἄρθρον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἐνας σημερινὸς ἀγιος», εἰς τὸ δόπον ἐσημείωνε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἀκόλουθα: «Ἡκολούθησε τὰ ἵχην ἐνὸς γίγαντος τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ μεγαλυτέρου, μετὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐκικλησιαστικοῦ ἥρωος, τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Μικρόσωμος, στεγνὸς ἦτο καὶ αὐτός, καχεκτικός καὶ ἐπασχεν ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς δράσεώς του ἀπὸ ὑπερικόπωσιν. Ἐξήντλει τὸν ἐσαυτόν του τὴν μίαν ἡμέραν καὶ τὴν ἐπομένην, δυνάμει τῆς θείας φλογὸς ποὺ ἔκαιε μέσα του, τὴν ἀνενέωνε. Καὶ παρουσιάζετο κάθε μέρα πηγὴ

(21) «Ἀνάπλασις», ἀριθμ. 14-15 τοῦ 1929.

(22) Ἱδὲ φύλλα 29 Ἰουνίου, 1 καὶ 2 Ἰουλίου 1929.

καινούργια, άνεξάντλητος... Ούδέποτε ἀπήλαυσε πλήρους ύγειας. 'Αλλ' εἶχε ψυχικὴν ρώμην τοιαύτην, ὥστε τὸ σῶμα ὑπῆκουε τυφλῶς, ἐπειθάρχει εἰς τὰς ἐπιταγὰς τοῦ πνεύματος, εἰς τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ μεγάλου ἀποστολικοῦ του ἔργου. ⁹ Ήτο ἀκτήμων, ἡγνόει τὸ χρῆμα, περιεφρόνει κάθε εἴδους ὄλικᾶς ἀμοιβᾶς, ἐπανειλημμένως δὲ τιμᾶς καὶ ἀξιώματα, τὰ ὅποια προσεφέρθησαν εἰς αὐτόν, τὰ ἀπέκρουσε μὲ τὴν ἀπλότητα τοῦ ἀγίου ἀνθρώπου. Πολλοὶ δミλοῦν περὶ θαυμάτων του. Πράγματι ἐπετέλεσε θαύματα, ὅχι δμως ὅπως τὰ ἔννοοῦν οἱ ἀπλοῖκοί, ἀλλὰ μεγαλυτέρας σημασίας. 'Ανέστησε ψυχὰς ἀπονεκρωθείσας, ἐκαλλιέργησε τὴν πιὸ ικρυμμένην σπίθα τοῦ θείου μέσα καὶ εἰς τὸν ταπεινότερον ἀνθρωπον, διὰ τῶν κηρυγμάτων καὶ τῆς Ἱερᾶς ἔξιμοιογήσεως, καὶ ἔγινεν δ πνευματικός, δ ψυχικὸς παστήρ πολλῶν χιλιάδων ἀνθρώπων πλανωμένων μέσα εἰς τὸ πέλαγος τῆς ἀμαθείας, τοῦ φεύδους, τῆς ἀμαρτίας. "Ολη ἡ Ἑλλὰς τὸν γνωρίζει, τὸν ἀγαπᾶ, διότι ὅλη ἡ Ἑλλὰς εὐηργετήθη πνευματικῶς καὶ ψυχικῶς ἀπὸ τὴν εὔγενη διδασκαλίαν του καὶ ἀκόμη περισσότερον ἀπὸ τὸ παράδειγμα τῆς ἀγίας ζωῆς του».

Μακρὸν δὲ ἄρθρον ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν «Πρωταν»⁽²³⁾ δ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Π. Μπρατσιώτης, διὰ τοῦ ὅποιου παρουσιάζετο δ π. Εύσέβιος ὡς «φυσιογνωμία ἔξαιρετική, εἰς τῶν σπουδαιοτέρων ἀνδρῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, δστις τὴν λαμπρὰν αὐτοῦ ἐν τῇ συγχρόνῳ ἡμῶν ἴστορίᾳ θέσιν κατέκτησε κυρίως διὰ τῆς ἀρετῆς του, ἀγιότητος πραγματικῆς καὶ διὰ τοῦ πεφωτισμένου ἀποστολικοῦ του ζήλου, μετουσιωμένου εἰς δρᾶσιν θαυμαστὴν ἐν τῇ συνέσει, τῇ μεθοδικότητι, τῇ ἀνιδιοτελείᾳ, ἐν τοῖς καρποῖς αὐτῆς». Ἐχαρακτηρίζετο δὲ ἐν αὐτῷ ὡς «Ἀνθρωπος τελείως ἀναγεγενημένος χριστιανικῶς, ἀνθρωπος, δστις, κατὰ τὸν ἀπόστολον, εἶχε σταυρώσει «τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις», ἀγνός, ἰδεολόγος, ἀνιδιοτελής (θὰ ἐτόλμων νὰ εἴπω δ ἀνιδιοτελέστερος Νεοέλλην), ταπεινὸς καὶ πρᾶος δσον δὲν δύναται τις νὰ φαντασθῇ, ἀνθρωπος δστις εἶχεν ἐκριζώσει κατὰ θαυμαστὸν τρόπον ἀπὸ

(23) Τῆς 7 Ιουλίου 1929.

τῆς καρδίας του πᾶσαν ἐπιθυμίαν χρήματος καὶ δόξης καὶ κόσμου ἐν γένει, πράγματι «οὐράνιος ἀνθρώπος καὶ ἐπίγειος ἄγγελος»! Καὶ ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ καταλείπῃ ζωηρὸν κέντρον εἰς τὰς ψυχάς τῶν ἀκροατῶν δὲ λόγος τοιούτου ἀνθρώπου, τελείως ἀφωσιωμένου εἰς τὸν Χριστὸν καὶ τοῦτον καὶ μόνον, οὐδαμῶς δὲ ἔσατόν (ώς τοσοῦτοι ὅλοι) κηρύσσοντος καὶ δὲ δόλης τῆς ἐντελῶς ἀθορύβου δράσεώς του οὐδὲν ὅλο εἴμιτον τὴν ὠφέλειαν τοῦ πλησίον ἐπιδιώκοντος;»

Ἐπὶ τῇ εἰκοστῇ πέμπτῃ ἐπετείῳ ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ π. Εὔσεβίου, τὸ περιοδικὸν «Ἐνορία», ἀφιέρωσε εἰδικὸν ἀναμνηστικὸν τεῦχος. Ἀπὸ τὰ πολλὰ ποὺ ἀναφέρονται εἰς αὐτό, καταχωροῦμεν μερικές κρίσεις («Ἐνορία», ἀριθ. 176-177, 1954).

... Ὁ Εὐσέβιος Ματθόπουλος ὑπῆρξεν τῆς Ἀδελφότητος τῶν Θεολόγων ἡ «Ζωὴ» δὲ Ἰδρυτής. Τί ἔχει προσφέρει εἰς τὴν σύγχρονον Ἑλλάδα ἡ Ἀδελφότης αὕτη δμολογεῖται παρὰ πάντων τῶν κρινόντων ἀνεπηρεάστως τὰ καθ' ἡμᾶς. Ἐχει προσφέρει δὲ, τι πνευματικὸν καὶ ὀραιότερον ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ γενέτειρά μας. Εἰς τὴν δμολογίαν αὕτην προσθαίνουν τουλάχιστον δύο ξένοι ἐπισκέπτονται τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀφιερώνουν τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον διὰ νὰ ἐκτιμήσουν δεόντως τὰ ἐπιτεύγματά της εἰς δόλους τοὺς τομεῖς. Γέννημα καὶ θρέμμα τοῦ ἀειμνήστου μεγαλυτέρου ἀνδρὸς τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος εἶναι ἡ Ἀδελφότης αὕτη...

† Ὁ Ἀμερικῆς ΜΙΧΑΗΛ

.. Ἡ μακαρία ψυχὴ τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιμανδρίτου Εὔσεβίου Ματθοπούλου, τοῦ Ἰδρυτοῦ τῆς Ἀδελφότητος τῶν Θεολόγων ἡ «Ζωὴ» θὰ παραμένῃ μία ἀπὸ τὰς μεγάλας καὶ ἐμπνευσμένας μορφάς τῆς Ἑκκλησίας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου κοινωνίας, ἐντὸς τῶν χριστιανικῶν κινήσεων τῆς τελευταίας ἔκατονταετίας.

† Ὁ Σάμου ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ

.....
... Τιμώ τὸν Ἀνδρα καὶ θαυμάζω τὸ ἔργον Του. Ἔθεσε κυματοθραύστην ἀγιότητος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐπὶ τοῦ δποίου σπάζουν τὰ κύματα τῆς ἴδικῆς μας ἀθλιότητος.

Ἐάν δὲ Ἐκκλησία μας δὲν ὑπέστη σῆψιν, τοῦτο δφείλεται ἐν πολλοῖς εἰς τὸ “Ἀλας ποὺ εἶναι ἐκεῖνος καὶ τὸ ἔργον του. Εἴμεθα ἔγγυς πρὸς τὸ τέλος τοῦ θίου καὶ πρέπει νὰ εύρισκώμεθα καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἔγγυς. Ἡ Ἀλήθεια δὲ εἶναι ἀπλὴ καὶ ἀκεραία, δτι δὲ «Ζωὴ» ἀποτελεῖ δασιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μας. Εἰς δσους δὲν ἀρέσει δὲ Ἀλήθεια αὐτῇ, ίδού, δς τὴν ἀνατρέψουν.

Προλαμβάνω τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ «Ζωηκοῦ», δ δποίος ἀσφαλῶς μοῦ ἐπιφυλάσσεται καὶ δηλῶ, δτι τὸν ἀποδέχομαι εὐχαρίστως, ἀφοῦ κατέστη πλέον δ δρος «Ζωηκός» ταυτόσημος μὲ τὸν δρον «ἔντιμος».

Περαίνων ρίπτω τὴν ἴδεαν, δπως δὲ Ἐκκλησία μελετῶσα τὴν πρότασιν, ἀποφασίσῃ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ πατρὸς Εὔσεβίου Ματθοπούλου ώς δσίου τῆς Ἐκκλησίας μας δμοῦ μετὰ τῆς μελετωμένης ἀνακηρύξεως καὶ τοῦ Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου.

† Ο “Υδρας, Αιγίνης καὶ Σπετσῶν ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ

... Τονίζομεν καὶ διακηρύττομεν δτι δ δύσεβιος Ματθόπουλος δὲν ἀπέθανεν, ἀλλὰ ζῆ, διότι ἀν ἀπέθανεν ἐν τῇ δράσει ζῆ ἐν τῇ ἴδεα καὶ τῇ πραγματικότητι καὶ ώς φωτεινὸν μετέωρον φωτίζει τὸν πνευματικὸν δρίζοντα τῆς Ἐκκλησίας ήμῶν. Είκοσι πενταετία παρῆλθεν ἀπὸ τῆς ἐκδημίας του εἰς Κύριον καὶ δμως εἶναι ἀντικείμενον ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως χιλιάδων ψυχῶν, αὶ δποίαιη ηύτύχησαν νὰ ἀναγεννηθοῦν ὑπ’ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν κεκοιμημένων τὰ τέκνα καὶ ἔγγονα ἔχουν εἰς χεῖρας των τὰ θιελία καὶ ἴδιως τὸν Προορισμὸν τοῦ Ἀνθρώπου, διὰ τῶν δποίων στηρίζονται καὶ στηρίζουσι καὶ ἄλλους...

† Ο Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας ΙΕΡΟΘΕΟΣ

.....
... Τὸ ιεραποστολικὸν ἔργον τοῦ π. Εύσεβίου, τὸ δποίον ὑπῆρξεν καρπὸς ἴδιαζούσης διανοητικῆς συλλήψεως, ἀνεκτιμήτου πείρας καὶ μεγάλης πνοῆς διὰ τὴν ἔναρξιν μιᾶς νέας πνευματικῆς ζωῆς καὶ ἀναδημιουργίας ἐν Ἑλλάδι καὶ διὰ τὸ δποίον

ήναλωσε, κατά τρόπον ἀξιοθαύμαστον ὅλας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις, τὸν ἀνύψωσεν εἰς μεγάλην Ἐκκλησιαστικὴν φυσιογνωμίαν καὶ ὑπέροχον πνευματικὴν προσωπικότητα, ὥστε δικαίως δύναται νὰ συγκαταλεχθῇ μεταξὺ τῶν μεγάλων τῆς Χριστιανικῆς πίστεως ἀθλητῶν καὶ τῶν ἡρώων τοῦ Χριστιανικοῦ ἄμβωνος....

† Ὁ Σερβίων καὶ Κοζάνης ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

... Οὐδεὶς παρακολουθῶν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησιαστικὰ πράγματα δύναται νὰ καφμύῃ τοὺς δρθαλμούς καὶ νὰ μὴ βλέπῃ καὶ νὰ μὴ ἀνομολογῇ ὅτι ὁ ἀօιδιμος πατήρ Εὐσέβιος ὑπῆρξεν εἰς ἐκ τῶν δλίγων πρωτοπόρων τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος Ἱεραποστολικῆς κινήσεως καὶ ὅτι μέγα μέρος τῆς θρησκευτικῆς κινήσεως, τῆς προκαλούστης τὸν θαυμασμὸν τῶν ξένων, διφείλεται ἔμμεσεως εἰς τὸν ἴδιον δι' οὗ ἐφύτευσεν ἀγλαοκάρπου δένδρου, τῆς Ἀδελφότητος «Ζωῆς» μὲ τὸ λαμπρὸν ἐπιτελεῖον Ἱεροκηρύκων, ἀφωσιωμένων εἰς τὴν Ἱεράν των ἀποστολήν, ἀνευ περαιτέρω φιλοιδοξιῶν, πλὴν μιᾶς, νὰ ὑπηρετήσωσι τῇ Ἐκκλησίᾳ πιστῶς καὶ μετὰ ζήλου, ἐκδαπανώμενοι εἰς τὸ ἔργον των, δι«ὅ Θεός αὐξάνει» ἐν εὐλογίαις...

† Ὁ Φθιώτιδος ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ

... Πλεῖστα ἐγράφησαν καὶ ἐδημοσιεύθησαν διὰ τὴν μεγάλην ταύτην ἐκκλησιαστικὴν φυσιογνωμίαν, διὰ τὸ σημαντικώτατον καὶ σπουδαιότατον ἔργον αὐτοῦ τὸ συγγραφικόν, τὸ κηρυκτικόν, τὸ δργανωτικὸν ὅπερ ἀπὸ δεκαετηρίδων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν ἐπιτελεῖται, ὑπ' αὐτοῦ μὲν ἰδρυθὲν καὶ ἀναπτυχθέν, ὑπὸ τῶν πνευματικῶν δὲ αὐτοῦ τέκνων τῶν θεολόγων τῆς Ἀδελφότητος τῆς «Ζωῆς» συνεχιζόμενον καὶ χάριτι καὶ εὐλογίᾳ Θεοῦ ἐπαυξανόμενον πρὸς δόξαν Χριστοῦ καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἀγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας. «Ητις ἔχαρακτήρισε δι' ἀποφάσεως τῆς σεπτῆς Ἱεραρχίας πρὸ ἐτῶν, τόν τε πατέρα Εὐσέβιον καὶ τὴν Ἀδελφότητα «ἀξίους καὶ δοκίμους τοῦ Ἀμπελῶνος τοῦ Χριστοῦ ἔργάτας»....

† Ὁ Λευκάδος καὶ Ἰθάκης ΔΩΡΟΘΕΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΤΗΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΕΙΣ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΝ

'*H μετάφρασις.*

ΚΑΤΑ τὸ ἔτος 1939 ἡ ἐν Λονδίνῳ «Ἐταιρεία διὰ τὴν Προαγωγὴν τῆς Χριστιανικῆς Γνώσεως», ‘Ἐταιρεία τόσον σοθαρά, πληροφορθεῖσα, ἀφ’ ἐνὸς μὲν ἀπὸ τὰς κατωτέρω παρατιθεμένας καὶ ἄλλας μὴ καταχωρημένας κρίσεις τοῦ Τύπου εἰς τὸ ἔξωτερικόν, ἀφ’ ἔτερου δὲ ἀπὸ σχετικὰς διαλέξεις τοῦ τότε ἐν Λονδίνῳ Μ. ἀρχψανδρίτου καὶ μετέπειτα Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς Μιχαήλ, περὶ τοῦ πατρὸς Εὐσεβίου, ἔξέδωκε μετάφρασιν εἰς τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν τῆς παρούσης θιογραφίας.

Ἡ μετάφρασις αὕτη, ἐπὶ ἀρίστου χάρτου καλλιτεχνικῶς ἐκτυπωθεῖσα, ἐκυκλοφόρησεν εἰς Ἀγγλίαν. Μολονότι δὲ ἥρχισε κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος, ἐν τούτοις ἡ μετάφρασις ἐκυκλοφόρησε κανονικῶς καὶ ἥδη ἔκδιπλή θη, ὡς πληροφορεῖ τὸ ἐν Λονδίνῳ ἔκδιδόμενον περιοδικὸν *Soborost* εἰς τὸ φύλλον του τοῦ Φθινοπώρου 1947. Ἀλλὰ συγχρόνως ἐκφράζει τὴν ἐλπίδα ὅτι νέα ἔκδοσις θὰ φανῇ ταχέως.

Ποίαν σημασίαν εἶχεν ἡ μετάφρασις καὶ ἡ τόσον ταχεῖα κυκλοφορία τῆς ἀφίνομεν τὸν ἀναγνώστην νὰ κρίνῃ. Τὸ γεγονός ὅτι δὲ τόσον ἀφανῆς καὶ τοῦ «λάθε θιώσας» δπαδός, ἔγινε μετὰ τὸν θάνατόν του τόσον γνωστός, ὅστε καὶ μετάφρασις τῆς θιογραφίας του νὰ ἐπιχειρήται εἰς ξένην γλῶσσαν καὶ εἰς μεγάλην χώραν, καὶ αἱ κατωτέρω δι’ αὐτὸν κρίσεις νὰ ἐκφέρων-

ται, ἀποδεικνύει καὶ εἰς τὰς ἡμέρας μας δτι θὰ ἐφαρμόζη πάντοτε τοῦ Πνεύματος ἡ διακήρυξις: «μνήμη δικαίου μετ' ἔγκωμίων». Ἀλλὰ καὶ τὸ σύστημα ἐπὶ τοῦ δποίου ἐθεμελίωσε τὴν ἀδελφότητα κρίνεται ἀξιομίμητον καὶ δι' αὐτὸ πᾶν δ, τι παρουσιάζει αὐτὸ ἀξιανάγνωστον.

Ὑπάρχει ἀμφιθολία δτι διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἐξψώνεται εἰς τὰ ῶματα τῶν ξένων καὶ ἡ Ὁρθόδοξη Ἔκκλησία;

Κρίσεις τοῦ Τύπου τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Πολλὰ περιοδικὰ καὶ πολλαὶ διατριβαὶ ἐγράφησαν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον τοῦ π. Εὔσεβίου, μετὰ τὸν θάνατόν του καὶ ἐφεξῆς ἔως τώρα. Ἀπὸ αὐτὰ μεταφέρομεν μερικὰς περικοπάς.

Δύο ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του, εἰς τὸ ἐν Λονδίνῳ ἐκδιδόμενον περιοδικὸν Pax, τοῦ Ἰουλίου 1931, ἐδημοσιεύετο ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «ἡ πνευματικὴ ζωτικότης εἰς τὴν Ὁρθόδοξην Ἔκκλησίαν τῆς Ἐλλάδος» δρθρον εἰδικόν, ἐκ τοῦ δποίου μεταφέρομεν τὰ ἀκόλουθα:

«Ἐλέχθη καὶ ἐπανελήφθη πολλάκις, εἰς τρόπον ὥστε νὰ γίνη πιστευτὸν καὶ ἀπὸ πολλοὺς καθολικούς, δτι ἡ Ὁρθόδοξη εἶναι θρησκεία ἀπλῶν τύπων, ἔνα μῆγμα τηρήσεως ἐξωτερικῶν καθηκόντων καὶ ἀποκρυσταλλωμένων παραδόσεων χωρὶς πνευματικὴν ζωὴν, χωρὶς πραγματικὴν ἐκτίμησιν τῶν μυστηρίων, χωρὶς καμμίαν ἐπιθυμίαν ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ νὰ διδαχθῇ τὴν πίστιν του ἢ νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν θείαν Κοινωνίαν, ἐκτὸς ἀπὸ μίαν ἢ δύο φοράς τὸν χρόνον, καὶ χωρὶς καμμίαν διάθεσιν ἐκ μέρους τοῦ κλήρου νὰ προσφέρῃ τὰ ὄγια μυστήρια εἰς τὸ ποιμνιόν του. Αὕτη ἡ ἐντύπωσις ἐπικρατεῖ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, δσον ἀφορᾶ εἰδικῶς τοὺς "Ελληνας. Μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ δείξουν πόσον ἐσφαλμένη εἶναι ἡ ἀνωτέρω γνώμη ἐγράφησαν αἱ δλίγαι αὐταὶ γραμμαί.

»Τεσσαράκοντα περίπου χρόνια προηγουμένως δὲν ἦκούετο σχεδὸν ποτὲ κήρυγμα εἰς καμμίαν ἐλληνικὴν Ἔκκλησίαν. Οἱ

επίσκοποι, πράγματι, δὲν ἔνεθάρρυναν τὰ κηρύγματα. Σήμερον δῆμος τὰ πράγματα ἀλλαξαν καὶ οἱ ποιμένες εἶναι πλήρως ἐνήμεροι τῶν ἀναγκῶν καὶ ἐπιθυμιῶν τοῦ ποιμνίου των. Ἡ μεταθολὴ αὐτῇ ἔγινεν ἀπὸ μίαν κίνησιν, ή δποία περιστρέφεται γύρω ἀπὸ ἔνα θρησκευτικὸν φύλλον ποὺ δνομάζεται «Ζωή». Ὁ ἰδρυτής της, δ ἀρχιμανδρίτης Εὔσεβιος Ματθόπουλος, ἐμάζευσε ἔναν δῆμον ἀπὸ ἐνθέρμους ἐργάτας, κληρικούς καὶ λαϊκούς, φοιτητὰς τῆς Θεολογίας εἰδικῶς. Ἀπ’ αὐτοὺς ἀπηρτίσθη ἔνα ισώματα ἱεροκηρύκων, ἔξουσιοδοτηθέντων ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον νὰ κηρύττουν, οἱ δποῖοι διέμενον πάντοτε εἰς τὸ κέντρος τῆς Ἀδελφότητος εἰς Ἀθήνας κατὰ πάντα ἔτοιμοι εἰς κάθε ὑπηρεσίαν. Σήμερον ἡ Ἀδελφότης τῆς «Ζωῆς» εἶναι ἔνα Ισχυρότατον τάγμα. Ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως εἶναι ἀρκετὰ ἀνεξάρτητος καὶ ἀσκεῖ μεγάλην ἐπιφροὴν εἰς τὰς μάζας τοῦ λαοῦ. Ἡ κυρίως ἀσχολία δλων τῶν ἀδελφῶν εἶναι τὸ κήρυγμα, αἱ δὲ ἐκκλησίαι, εἰς τὰς δποίας κηρύττουν, εἶναι πάντοτε ὑπερπλήρεις... Σ πουδαιοτάτη πνευματικὴ ἔργασία γίνεται ἀπὸ τοὺς ἐκ τῶν μελῶν ἱερεῖς τῆς ἀδελφότητος μὲ τὸ μυστήριον τῆς ἔξομολογήσεως· εἶναι πράγματι γνωστοὶ εἰς δλην τὴν Ἑλλάδα ὡς οἱ καλύτεροι πνευματικοί. Ὡς πρὸς τὸ ὄργανον τῆς κινήσεως, τὴν «Ζωήν», ἀν καὶ δὲν εἶναι κανένα φύλλον μεγάλου σχήματος, ἐκδίδεται ἑδομαδιαίως καὶ πραγματεύεται καθαρῶς θρησκευτικὰ θέματα, ἐν τούτοις ἔχει εύρειαν κυκλοφορίαν. Ἐχει, εἰς τὴν πραγματικότητα, πολὺ περισσοτέρους ἀναγνώστας ἀπὸ κάθε δλην ἐφημερίδα ή περιοδικὸν στὴν Ἑλλάδα. Συντάκται του εἶναι ἀποκλειστικῶς τὰ μέλη τῆς ἀδελφότητος...

»Πρὸ τριετίας οἱ πατέρες τῆς «Ζωῆς» ἔκαμαν μίαν νέαν ἐκδοσιν τῶν Ἑδομήκοντα, καθὼς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἐπὶ τῇ εύκαιρᾳ αὐτῇ ή Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἑλλάδος ἔξέφρασε τὴν ἐγκάρδιον ἐπιδοκιμασίαν τῆς καὶ ἐπεδαψίλευσε τὴν εὐλογίαν τῆς εἰς τὸ ἔργον.

»Ἀρκετὰ ἐλέχθησαν διὰ νὰ δειχθῇ ὅτι μέσα εἰς τὴν Ὀρθόδοξον ἐλληνικὴν Ἐκκλησίαν κινεῖται τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι αἱ ψυχαὶ ζητοῦν ἐπιψόνως τὴν πληρεστέραν ἐκείνην ζωήν, τὴν δποίαν μᾶς ἐνθυμίζει τὸ ρητὸν τῆς νέας αὐτῆς κινήσεως «τὰ ρήματα ἀ ἔγῳ λαλῶ ὑμῖν πνεῦμά ἔστι καὶ ζωή ἔστι».

»Ἀπὸ τὸ εἰς Παρισίους ἐκδιδόμενον περιοδικὸν «Ἡ ἐνότης

τῆς 'Εκκλησίας» (L' unité de l' Eglise) τοῦ Μαΐου—Ιουνίου 1936 μεταφέρομεν τὰ ἀκόλουθα τμήματα:

«Οἱ δὲ ρυτής. Οἱ βασιλεῖοι Ματθόπουλος ἐγενήθη τῷ 1849 εἰς ἔνα χωρὶς τῆς κεντρικῆς Πελοπονήσου ἀπὸ γονεῖς πολὺ εὔσεβεῖς, Μόλις εἶχε μάθει νὰ διαβάζῃ ηγχαριστεῖτο μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θίων τῶν ἄγίων. Ἡ μητέρα εὐτυχισμένη μὲ τὰς διαθέσεις τοῦ παιδιοῦ της, αἱ δόποιαι ἔδειχναν τί προωρίζετο νὰ γίνη, τοῦ ἀνέφερε συχνά τὰ ὑψηλὰ καθήκοντα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τῆς Ἱερωσύνης. «Ἡ Ἱερωσύνη», τοῦ ἔλεγε, «εἶναι κάτι πολὺ λεπτόν, σᾶν τὸ μάτι τοῦ ἀνθρώπου, τὸ παραφικρὸ ξένο σῶμα τοῦ εἶναι ἀνυπόφορο». Ἡ ἴδια ἀργότερα εἶναι ἐκείνη ποὺ θὰ πείσῃ τὸν ἄνδρα τῆς νὰ ἀφήσῃ τὸν υἱόν των νὰ πάῃ στὸ μοναστήρι μὲ αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα ποὺ δὲν ἔπαιρνε καμμίαν ἀντίρρησιν: «Ἄφησε τὸν μικρὸ νὰ πάη, δταν θὰ εἶναι Ἱερεὺς θὰ προσεύχεται γιὰ μᾶς».

»Νά τον τέλος δόκιμος μοναχὸς σὲ ἡλικία 17 ἑτῶν μαζῆ μὲ ἄλλους 200 μοναχούς εἰς τὸ παλαιὸν καὶ περίφημον μοναστήρι τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Τὸ μοναστήρι αὐτὸ ὅχι πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὸ χωρὶς τοῦ Ματθοπούλου ὑψώνεται ὑπερήφανον ἐπάνω εἰς ἔνα ὑψωμα μεγαλύτερον τῶν 900 μέτρων. Κατέχει μίαν εἰκόνα τῆς Παναγίας, ἡ δόποια διφεύλεται, καθὼς θεοτικούν, εἰς τὸν Ἱερὸν Λουκᾶν. Γνωρίζομεν δτι τελευταίως ἐξ αἰτίας μιᾶς πυρκαϊᾶς ὑπέστη σοθαράς καταστροφάς.

»Ἡ προετοιμασία. «Υπὸ τὸ ὄνομα Εὐσέβιος, τὸ δόποιον ἔκτοτε θὰ εἶναι τὸ ὄνομά του, διεφόρεται διατάξεις τὸν θερμὰ τὴν νέαν του ζωῆν, ὅστε εἰς τὸ κρεβάτι ὃπου ἔνα ἔτος ἀργότερα ἐψυχορράγει διέροντάς του, Ἱγνάτιος Λαμπρόπουλος, διεφόρεται διατάξεις τοῦ εἶπε αὐτὰ τὰ λόγια: «Πάτερ, διαβάζομεν εἰς τοὺς θίους τῶν παλαιῶν δτι διατανᾶς προσθάλλει τοὺς ἐτοιμοθανάτους πρὸ πάντων μὲ τὴν ὑπερηφάνειαν. Προσοχὴ λοιπὸν διὰ νὰ μὴ ὑπερηφανευθῆς διὰ τοὺς ἔπαινους ποὺ ἵσωσ ἀκούσης».

»Προοριζόμενος διὰ διάκονος ἔρχεται εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ὅπου παραλλήλως πρὸς τὰς διευτερευούσας σπουδάς του ἀρχίζει μὲ ζέσιν τὸ κήρυγμα τὸ δόποιον ἔκτοτε θὰ εἶναι τὸ κέντρον τῆς δράσεώς του. Τῷ 1876 ἔχειροτονήθη Ἱερεύς. Δὲν εἶναι παρὰ 27 ἑτῶν, ἀλλὰ τὸ κῦρος καὶ ἡ παραδειγματικὴ εὔσεβεια

τὸν κάμνουν Ἱερέα ἐνὸς ἔργου, εἰς τὸ δόποιον διάφοροι νέοι προητοιμάζοντο διὰ τὸ κήρυγμα καὶ τὴν Ἱεραποστολήν...

»Ο 'Ι ε ρ ο κ ἡ ρ υ ξ. 'Επὶ 18 ἔτη (1884-1900) ὁ πατὴρ Ματθόπουλος ἀφιερώνεται ἀποκλειστικά εἰς τὸ ἔργον τοῦ κηρύγματος εἴτε ὡς «ἔπισκοπικός» Ἱεραπόστολος (ὅπως θὰ ἐλέγετο εἰς τὴν Γαλλίαν) εἰς τὸ Μεσολόγγι, ἔπειτα δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας, εἴτε συχνότερα ὡς ἐθελοντής Ἱεροκήρυξ.

»Χωρὶς ὠρισμένους πόρους ζωῆς, ἀρκούμενος εἰς τὴν χρηματικὴν θοήθειαν τῶν δύο ἀδελφῶν του, διατρέχει τὰ κυριώτερα πνευματικὰ κέντρα τῆς Ἐλλάδος, κάμνων γνωστὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. Ὁ δλίγον ἀφελῆς ἐνθουσιασμός, μὲ τὸν δόποιον αἱ ἐφημερίδες τῶν ἐπαρχιῶν ἀναφέρουν τὰς ἐπιτυχίας του, δείχνει ἐν τούτοις τὴν δύψαν μὲ τὴν δόποιαν τὸν ἥκουσαν αἱ ψυχαὶ καὶ συνεπῶς τὴν σπάνιν καλῶν Ἱεροκηρύκων τὴν ἐποχὴν ἔκεινην....

»Ολίγα ἔτη ἔνωρίτερα, κατὰ τὸν χρόνον τῆς δημιουργίας τῆς αὐτονόμου ἐλληνικῆς Ἑκκλησίας, μὴ ἀνεγνωρισμένης ἀπὸ τὸ Φανάριον, ἡ Ἱεραρχία ἡρίθμει πολὺ δλίγους ἐπισκόπους εἰς δλον τὸ Βασίλειον. Πρέπει νὰ προσθέσωμεν εἰς τὰς δυσκολίας τὰς ἐκκλησιαστικὰς ποὺ ἐσώρευαν μακροὶ αἰώνες καταπτώσεως ὑπὸ τὸν μιστητὸν τουρκικὸν ζυγὸν καὶ τὰς ἐμφυλίους διαιρέσεις, τὴν ἔλλειψιν μιᾶς ὠρισμένης ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς καὶ θὰ ἔχωμεν τὰς κυριωτέρας αἵτίας αὐτοῦ τοῦ κακοῦ, τοῦ δόποιου αἱ συνέπειαι εἶναι αἰσθηταὶ ἀκόμη καὶ σήμερα.

»Ο πατὴρ Εύσεβιος δὲν εἶχε πάντοτε νὰ κάμη μὲ μορφωμένον ἀκροστήριον. Τὸ κήρυγμα ἦτο ἐπομένως περισσότερον ἥθικὸν καὶ πρακτικόν, παρὰ ἀπολογητικὸν καὶ θεολογικόν, ἀποθλέπον εἰς τὸ νὰ διδάσκῃ τὰς πλέον στοιχειώδεις ἀληθείας καὶ καθήκοντα. «Οσοι θὰ ἥθελαν νὰ λάθουν μίαν ίδεαν διὰ τὸν τρόπον μὲ τὸν δόποιον ἐκήρυττε, θὰ ἥρκει νὰ διατρέξουν δλίγας σελίδας τοῦ κυρίου του ἔργου: «Ο προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου», εἰς τὸ δόποιον περὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του συνεκέντρωσε δλην τὴν πνευματικήν του διδασκαλίαν...

»Ἴδιαιτέρως ἐνδιαφέροντα τὰ δύο τελευταῖα κεφάλαια ἀναφέρονται εἰς τὸν ρόλον τὸν δόποιον παίζουν διὰ τὴν χριστιανικὴν ζωὴν ἡ θεία Λειτουργία καὶ ἡ θεία Κοινωνία. Εὑρίσκει κανεὶς ἔκει πολὺ πρακτικὰς συμβουλὰς καὶ ἀπόψεις ἐνίστε πρωτο-

φανεῖς, δσον ἀφορᾶ τὴν ἔτοιμασίαν διὰ τὴν θείαν Κοινωνίαν, ἡ δποία εἶναι δ κύριος σκοπὸς τῆς Λειτουργίας (σελ. 286)... Εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, δηλαδὴ τῆς συχνῆς κοινωνίας, δ πατήρ Εύσέβιος ὑπῆρξε πραγματικά ἔνας νεωτεριστής, ἐὰν ὅχι εἰς τὴν θεωρίαν, τούλαχιστον εἰς τὴν πρᾶξιν. Σήμερον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασίν του οἱ ἀνθρώποι κοινωνοῦν συχνότερα. Φυσικά δὲ ὡς ᾧτο ἐπόμενον προέτρεψε πρὸς ἔξομολόγησιν καλυτέραν καὶ συχνοτέραν. Ἡ ἐπίδρασις αὐτὴ ἔξησκήθη ὅχι τόσον ἀπὸ τοὺς λόγους του δσον ἀπὸ τὸ παράδειγμα τῆς ζωῆς του, μιᾶς ζωῆς εὔσεθοῦς καὶ Ἱερατικῆς θεμελιωμένης ἐπάνω εἰς εἰλικρινῆ ταπείνωσιν, καὶ ἀπὸ τὰ δύο κεφαλαιώδη ἔργα τὰ δημιουργηθέντα καὶ ἔμπνευσθέντα ἀπὸ τὸν ἴδιον. Αὐτὰ ἀπορροφοῦν περισσότερον ἀπὸ τὰ 20 τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του (1907-1929).

»Ἡ ἘΑ δε λ φότης «Ζωή». Πρῶτα ἀπ' ὅλα ἀναδιοργάνωσε τὸ ἔργον τοῦ Μακράκη μὲ 6άσεις περισσότερον στερεάς, δηλαδὴ περισσότερον ὑπερφυσικάς δίδων εἰς αὐτὸ τὸ ὄνομα «Ζωή». Ἡθελε πρὸ πάντων νὰ ἐμβάλῃ εἰς τοὺς σπουδαστὰς τῆς Θεολογίας, οἱ δποίοι τὴν ἀπετέλουν, ἔνα ἰδεῶδες καὶ ἔνα πρόγραμμα. «Νὰ ζήσουν τὴν χριστιανικήν ζωήν, ἐν τῇ πλήρει ἐννοίᾳ της, ἐν τῷ Χριστῷ, καὶ νὰ τὴν μεταδώσουν γύρω των διὰ τοῦ Χριστοῦ».

(Ἐπακολουθεῖ μακρὰ ἔκθεσις περὶ τοῦ ἔργου τῆς «Ζωῆς», ἡ δποία δὲν ἔχει ἐδῶ θέσιν).

Κρίσεις ἀγγλικῶν περιοδικῶν.

Εἰς τὸ θεολογικὸν ἀγγλικὸν περιοδικὸν Θεολογία (Theology) τοῦ Μαΐου 1940, ἔδημοσιεύθησαν τὰ ἀκόλουθα:

«Εἰς τὴν θιογραφίαν τοῦ σεβ. Εύσεβίου Ματθοπούλου 6λέπομεν τὸν μεγαλύτερον ἵσως Χριστιανὸν ἡγέτην τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἀφ' ὃτου αὐτὴ ἀπηλευθερώθη ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Ο Εύσεβιος Ματθόπουλος ἀπέθανε τὸ 1929, ἀφίνων δπίσω του μίαν ἀδελφότητα ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ζωή», ἡ

δποία ἔχει ἀφιερώσει ἔωτὴν εἰς τὸ ἔργον τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ κηρύγματος.

»Εἰς τὴν χώραν αὐτὴν ὑπάρχουν πολλοὶ ποὺ νομίζουν ὅτι εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἔχει σθήσει κάθε ζῆλος πρὸς ἱεραποστολὴν καὶ ὅτι κάνουν ἐλαχίστην χρῆσιν τῆς Βίθλου. Ἀλλὰ θὰ εἶναι δύσκολον εἰς αὐτοὺς νὰ διατηρήσουν αὐτὴν τὴν γνώμην καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Βιογραφίας τοῦ π. Εὔσεβίου. Ἐὰν θελήσωμεν νὰ εύρωμεν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν ἴστορίαν ἔνα χαρακτῆρα δόμοιον μὲ τὸν τοῦ μεγάλου διδασκάλου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀναμφιθόλως θὰ ἐκλέξωμεν τὸν John Wesley. Ο π. Εὔσέβιος ὅπως καὶ ὁ Wesley ἐδαπάνησεν ὅλην τὴν ζωὴν του ἐργαζόμενος. Περιώδευεν εἰς πόλεις καὶ χωρία τῆς πατρίδος του κηρύσσων ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς τοὺς διψασμένους ἀκροστάς τὴν αἰωνίαν ἀλήθειαν, τὴν πηγάζουσαν ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Ἐκήρυττε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καθαρὰ καὶ ἀπλᾶ, αὐτὸ δὲ τὸν ἔκαμε τὴν μεγαλυτέραν φυσιογνωμίαν εἰς τὴν Ἔκκλησίαν τῆς χώρας του. Ὅπεστη καὶ ἐκεῖνος συκοφαντίας καὶ διωγμούς, ἀλλὰ — καὶ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὑπερέθη τὸν Wesley — ἔμεινεν εὐπειθὲς μέλος τῆς Ἔκκλησίας του, ὑπομένων καρτερικά τὰς ἐκκλησιαστικὰς τιμωρίας ποὺ τοῦ ἐπεβλήθησαν ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους ἀνταγωνιστάς του.

»Ο π. Εὔσέβιος εἶναι μία γοητευτικὴ φυσιογνωμία... "Οσοι ἔχουν τὴν ὑπομονὴν νὰ ἔμβαθύνουν εἰς τὸ βιθλίον τῆς Βιογραφίας, θὰ ἀνταμειφθοῦν πλήρως, διότι θὰ ἀνακαλύψουν τὴν ἔμπνευσμένην προσωπικότητα ἐνὸς μεγάλου Χριστιανοῦ ἵεροκήρυκος καὶ εὐσεβοῦς Ἱερέως, δ' ὅποιος εἶχεν ἀφιερώσει ὅλην τὴν ζωὴν του εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἔκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ.

'Ἐπίσης εἰς τὸ ἀγγλικὸν περιοδικὸν The Eastern Churches Quarterly (τεύχη Ὁκτωβρίου 1938 καὶ Ἰουλίου 1940), δημοσιεύονται μακραὶ περὶ «Ζωῆς» ἐκθέσεις ἀπὸ τὰς δποίας μεταφέροιμεν μόνον τὰ ἀκόλουθα, τὰ ἀφορῶντα τὸν π. Εὔσέβιον:

Τεῦχος Ὁκτωβρίου 1938:

«Ἡ «Ζωή», ὅπως ἀλλωστε δηλοῖ οἱ τὸ ὄνομά της, εἶναι σήμερον ἡ πλέον ζωτικὴ κίνησις εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἶναι μία κίνησις αὐστηρῶς ἐντὸς τῶν δρίων τῆς Ὁρθοδόξου Ἔκκλησίας

καὶ ἔργαζεται πολὺ πρὸς ἀναζωογόνησιν τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς εἰς δόλοκληρον τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἀκόμη.

»Ἡ ἀρχή τῆς ἀνάγεται εἰς τὸ 1907, ὅταν ὁ ἀρχιμανδρίτης Εὐσέβιος Ματθόπουλος, ἔξῆντα ἐτῶν τότε, συνεκέντρωσε γύρω του τέσσαρας νέους φοιτητάς τῆς θεολογίας. Ἐπὸ τῆς χρονολογίας ἐκείνης ἐρριζοθόλησε σιγά-σιγά, ηὔξηθη καὶ ἥκμασε μέχρι σήμερον, ὅπότε ἀριθμεῖ περὶ τὰ 90 μέλη, ἔλαττε τὴν ἔγκρισιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἡ δποία λέγει ὅτι ἐπιθυμεῖ ὅπως ὅλα τὰ θρησκευτικὰ κινήματα ἔχουν ως πρότυπον τὴν «Ζωῆν», καὶ ἀσκεῖ μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπ’ ἀγαθῷ δλοκλήρου τῆς χώρας. (Ἐπακολούθει μακρὰ ἔκθεσις περὶ τῆς «Ζωῆς»).

»Εἴθε ἡ Ἀδελφότης αὕτη νὰ προοδεύσῃ καὶ νὰ εύδωνεται τὸ ἔργον της: ἔνα ἀπὸ τὰ ὑπεροχώτερα παραδείγματα τῆς Ὁρθοδόξου δράσεως καὶ μία ἔμπνευσις διὰ τὴν καθολικὴν δρᾶσιν!»

Τεῦχος Ἱουλίου 1940, ἐπὶ τῇ εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἐκδόσει τῆς Βιογραφίας του.

«Εὐσέβιος Ματθόπουλος, ἰδρυτὴς τῆς «Ζωῆς». Ὅπος Σεραφείμ Παπακώστα».

«Οσα καὶ ἀν λεχθοῦν διὰ τὴν ἐπιρροὴν καὶ τὸ κῦρος τοῦ Εὐσέβιου Ματθοπούλου (1849-1929) εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλλάδος δὲν θὰ εἶναι ύπερβολικά. Μὲ εὐγνωμοσύνην ἔγινε δεκτὴ ἡ Βιογραφία του αὐτῆς, ἀν καὶ θὰ τὴν προτιμούσε κανεὶς δλιγώτερον ἀγιογραφικὴν εἰς τὸ ὄφος της. Ἀσπασθεὶς ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας τὴν μοναχικὴν ζωήν, προικισμένος πνευματικῶς, ἀσκητικός, καίτοι πάντοτε ἀσθενικός, συνήντησεν δὲ Εὐσέβιος εἰς τὴν νεότητά του τὸν Ἰγνάτιον Λαμπρόπουλον, ἔνα ἐνεργητικὸν ἱεροκήρυκα καὶ πνευματικὸν δοδγὸν πολλῶν ἀνθρώπων. Τοῦτο ἀφῆκε τὴν σφραγίδα του εἰς τὸν νεαρὸν ἄνδρα. Μόλις ἐτελείωσε τὰς σπουδάς του ἔλαττε μέρος εἰς τὴν σύνταξιν ἐνὸς θρησκευτικοῦ περιοδικοῦ καὶ ἀνέλαθε παράτολμον ἀγῶνα κατὰ τῶν σιμωνιακῶν ἐπισκόπων — ποὺ ἦτο ἔνα θλιβερὸν κατάλοιπον τῆς τουρκικῆς κατοχῆς. Τοῦτο ἐπέσυρε ἐναντίον του διωγμὸν καὶ ἔξορίαν. Ὁ Εὐσέβιος δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς φίλους του νὰ μεσολαβήσουν καὶ ὑπέ-

μεινε τὰς θλίψεις του μὲ μεγάλην ταπεινοφροσύνην. Κατέστη φανερὸν εἰς τὰς ἀρχὰς τῶν μερῶν, δπου εύρισκετο, δτι δὲν ἦταν ἔνας ἀνυπότακτος ἐπαναστάτης, ἀλλ' ἔνας δίκαιος ἀνθρωπος. Μετὰ ἔξαετῆ ἀπομάκρυνσιν καὶ ἀπαγόρευσιν νὰ κηρύττῃ δι Εὔσεβιος καὶ οἱ συνεξόριστοί του ἡθωώθησαν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ δύνη εἰς τὴν ὁποίαν εἶχαν ὑπερασπίσει ἔαυτοὺς ἀνεθεωρήθη καὶ αἱ ἀρχαὶ ἔλαθον μέτρα ἀποτελεσματικὰ κατὰ τῆς σιμωνίας. Ἀπὸ τῆς περιόδου ἐκείνης καὶ ἐφεδῆς δι πατήρ Εὔσεβιος, πλουτισθεὶς διὰ τῶν δοκιμασιῶν του, ἐνεφανίσθη ὡς Ἱεροκήρυξ καὶ γρήγορα συνεκέντρωσε περὶ αὐτὸν ἔνα δημιλον ἐνθουσιωδῶν Ικληρικῶν καὶ λαϊκῶν. Δύο ἥσαν τὰ θασικὰ ἔλαττήρια ποὺ διέκριναν τὴν δρᾶσιν του: εἶχε τὴν ὑψίστην ἰδέαν διὰ τὴν «διακονίαν τοῦ λόγου» καὶ προέτρεπε πρὸς τὴν συχνὴν θείαν Κοινωνίαν. Περιώδευε δλην τὴν χώραν κηρύττων παντοῦ καὶ συγκεντρώνων τὰ πλήθη. Ἀνέλασθε τὴν δημοσίευσιν ἔνδος περιοδικοῦ «Ζωή», τὸ διποίον ἀργότερα ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς τὴν δλην κίνησιν. Ἐκάλει τοὺς ἀκροστάτας του εἰς μετάνοιαν καὶ θαυμτέραν γνῶσιν τῆς Γραφῆς. Προητοίμαζε κληρικοὺς καὶ λαϊκούς διὰ νὰ εἰναι ἵκανοι νὰ κηρύξουν. Καὶ πάλιν ἡ δρθιδοξία του ἐκρίθη ὑποπτος καὶ διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν ἡθωώθη. «Οσοι συνειργάζοντο μαζῆ του ἀναφέρουν δτι οὐδέποτε ἥθελε νὰ φαίνεται ὡς δδηγός καὶ ἐμπνευστής των. «Ἐνας εἶδος «κεκρυμμένης ζωῆς» τὸν διέκρινε καὶ κατ' αὐτὴν ἀκόμη τὴν δημοσίαν του δρᾶσιν. Πλὴν ἄλλων μικρῶν δοκιμίων ἀφῆκεν ἔνα Βιβλίον «Ο προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου», ἔνα δημιούργημα θαθείας πνευματικῆς πείρας καὶ γνώσεως τῶν ἀνθρώπων, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποκτήσει ὡς πνευματικὸς δδηγός. Ο θάνατος δὲν ἐσταμάτησε τὸ ἔργον τοῦ πατρὸς Εὔσεβίου. Οι δπαδοί του ἐσυνέχισαν τὴν δρᾶσιν τῆς ἀδελφότητος λαϊκῶν θεολόγων «Ζωή»...

‘Ομοίως εἰς τὸ ἀγγλικὸν περιοδικὸν τῆς ἐπισκοπῆς Γιβραλτάρ (Gibraltar Diocesan Gazette) τοῦ Νοεμβρίου 1937 ὑπάρχει, ἔκθεσις περὶ τῆς «Ζωῆς», ἐκ τῆς δποίας μεταφέρομεν τὰ ἀφορῶντα τὸν π. Εὔσεβιον Ματθόπουλον:

«Υπάρχει μία μεγάλη κίνησις πνευματικῆς ἀναγεννήσεως, ἡ δποία ἐργάζεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἐλλάδος. Ὡργανώ-

θη ἀπὸ τὴν Ἀδελφότητα τῆς «Ζωῆς», ἡ ὅποια ἰδρύθη ἀπὸ τὸν Ἀρχιψανδρίτην Εὐσέβιον Ματθόπουλον καὶ 4 διδάκτορας τῆς Θεολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἰδρύθη κατὰ τὸ ἔτος 1907, ἀλλὰ ἥτο δλίγον μόνον γνωστή, ἔως ὅτου ἤρχισε κατὰ τὸ ἔτος 1911 ἡ δημοσίευσις τοῦ ἐθδομαδιαίου περιοδικού «Ζωῆς». Ἡ Ἀδελφότης εἶναι ἔνας δργανισμὸς κατὰ τὸ μᾶλλον ἥ
ἥττον μοναστικοῦ χαρακτῆρος...

»Καίτοι ἡ Ἀδελφότης ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δέχεται ἄμεσον οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν, ἐν τούτοις ἔχει ἀποκτήσει ἴδικόν της οἴκημα, εἰς τὸ ὅποιον τὰ μέλη τὰ διαμένοντα ἐν Ἀθήναις ζοῦν καὶ ἐργάζονται· ἐκεῖ ἔχουν ἐπίσης τὰ διαμερίσματα τοῦ τυπογραφείου των, τοῦ στοιχειοθετείου των καὶ τοῦ Βιβλιοδετείου των. Ἡ πλέον ἐνδιαφέρουσα ἐργασία, τὴν ὅποιαν ἡ «Ζωὴ» κάμνει εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου. Κυρία φροντίς των εἶναι νὰ εύρουν καὶ γυμνάσουν κήρυκας, οἱ δόποι ουνήθως συλλέγονται ἀπὸ τὰς Ἱερατικὰς σχολάς τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπὶ ἔνα διάστημα ἔξασκούνται πρῶτον εἰς τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα, δπου μαθάνουν νὰ διδάσκουν μικρὰ παιδιά καὶ κατόπιν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θερινῆς περιουσλλογῆς των ἐκγυμνάζονται εἰς τὴν τέχνην τῆς δημοσίας διμιλίας. Τὸ κήρυγμά των εἶναι πολὺ λαϊκὸν καὶ αἱ ἐκκλησίαι εἶναι συχνὰ πλήρεις ἀνθρώπων, οἱ δόποι προθύμως στέκουν μίαν ἥ περισσοτέρας ὅρας, ἀκούοντες τοὺς κυριωτέρους Ἱεροκήρυκας κ. Τρεμπέλαν καὶ πατέρα Σεραφείμ.

»Αἱ ύποχρεώσεις αἱ δόποιαι ἐπιβάλλονται εἰς τοὺς ἐργάτας καὶ τὰ μέλη εἶναι: πλήρης ἀφοσίωσις εἰς τὴν ἐργασίαν των, ζωὴ ἀληθινῆς ταπεινώσεως, ἀπόλυτος ἐμπιστοσύνη εἰς τὴν ἀδελφότητα· δὲν πρέπει νὰ δελεάζωνται ἀπὸ προσφοράς προβιβασμοῦ καὶ πρέπει νὰ εἶναι ίκανοποιημένοι εἰς ζωὴν μεγίστης ἀπλότητος· πρέπει νὰ εἶναι παράδειγμα μὲν τοὺς λόγους των καὶ τὰ ἐργα των, εἰς δόλους ἐκείνους μετά τῶν δόποιων ἔρχονται εἰς ἐπαφήν. Προσπαθοῦν μεταξὺ τῶν ἄλλων νὰ ἐπαναφέρουν τὴν χρῆσιν τῆς Βίβλου καὶ θρησκευτικῶν ἀναγνωσμάτων μέσα εἰς τὸ σπίτι. Ἐχουν ἔνα ειδικὸν τμῆμα ἀφιερωμένον εἰς τὴν ἐκγύμνασιν τῶν νέων καὶ ἡ Ἀδελφότης ἔχει τώρα λειτουργοῦντα ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεί κατώτερα σχολεῖα, μέσα καὶ ἀνώτερα... Ἡ «Ζωὴ» ἔξ ἀρχῆς ἐνδιεφέρθη διὰ τὴν ἔκδο-

σιν καὶ κυκλοφορίαν χριστιανικής φιλολογίας καὶ ἔχει ἐκδώσει μίαν Καινὴν Διαθήκην καὶ μίαν ἔκδοσιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης κατά τοὺς Ἐθδομήκοντα, καθὼς καὶ θιθλία ὅμνων καὶ ἄλλα θιθλία. Τὸ ἔθδομαδιαίον τῆς περιοδικὸν «Ζωῆ», ἔχει μεγάλην κυκλοφορίαν καὶ εἶναι τὸ πλέον εύρεως κυκλοφοροῦν περιοδικὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐπίδρασις καὶ τὸ κῦρος τῆς «Ζωῆς» εἶναι τώρα καλῶς ἐδρασιωμένα εἰς τὴν χώραν καὶ ἡ ἐργασία τῆς καὶ αἱ δημοσιεύσεις τῆς ἔχουν τὴν πλέον ἐπίσημον ἔγκρισιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου... Πρὸς τὸ παρόν ἡ «Ζωὴ» ἐπιτελεῖ τὴν μόνην χριστιανικὴν δρᾶσιν, ἡ ὅποια γίνεται μεταξύ τῶν φοιτηῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

”Ἄλλαι κρίσεις.

”Απὸ τὸ γερμανικὸν περιοδικὸν «’Ελθέτω ἡ θασιλεία Σου» (Dein Reich kommt) τοῦ τεύχους Σεπτεμβρίου 1936 παραλαμβάνομεν τὰ ἔξῆς:

«Πρὸ 30 ἑτῶν ἥσθάνθη θαθειά εἰς τὴν καρδίαν του ἕνας ἵερεύς, δὲ Εύσέβιος Ματθόπουλος, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος τόσον πολὺ εἶναι ἐλλιπῆς εἰς πραγματικὴν δύναμιν καὶ ἐνεργὸν ἀγάπην· καὶ διέκρινεν ὅτι τοῦτο δφείλεται κυρίως εἰς τὴν ἔλλειψιν τῆς διαδόσεως τοῦ θείου λόγου. ”Ετσι παρητήθη ἀπὸ κάθε ὅλλο ἀνώτερον ἐκκλησιαστικὸν ἀξιωμα, ἔμεινεν ἀπλοῦς ἵερεύς καὶ ἐδόθη μὲ δῆλην τὴν σοθιαρότητα εἰς ἕνα μόνον ἔργον· νὰ διέλθῃ τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ κηρύξῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Μεταξύ τῶν συγχρόνων του μεγαλυτέρων δὲν εὑρει καμμίαν κατανόησιν καὶ δι’ αὐτὸ ἐστράφη πρὸς τοὺς νέους. Μὲ αὐτοὺς ἴδρυσεν δὲ Ματθόπουλος τὸ 1907 τὴν «Ζωήν».

»Σκοπὸς τῆς «Ζωῆς» εἶναι: Τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἡ καθοδήγησις τῶν παιδιῶν καὶ τῶν νέων εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς Ἐκκλησίας. Μὲ μεγάλον

ζῆλον καὶ ὑπὸ τὴν εὐλογίαν τοῦ Κυρίου ἀσκεῖται τὸ σπουδαῖον τοῦτο ἔργον...

»Ο θαυματικός νόμος τῆς «Ζωῆς» εἶναι δέ ἔξῆς: «Τὰ μέλη ὅφειλουν νὰ ζήσουν ἐντὸς τῶν ἴδιων τῶν καρδιῶν των τὸν Ἰησοῦν Χριστόν — καὶ μετὰ ταῦτα νὰ ζητήσουν νὰ μεταδώσουν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τὴν ζωὴν αὐτήν»...

»Τῇ ἀληθείᾳ ἡ ὑπηρεσία τὴν δόποιαν προσφέρει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν ἥ «Ζωὴ» εἶναι σπουδαῖα. Εἰς μερικοὺς θὰ φανῆ ψεύσις παράξενον τὸ εἶδος καὶ δὲ τρόπος καθ' ὃν γίνεται τὸ ἔργον τοῦτο. Ἀλλὰ αἰσθανόμεθα ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος ἔχει ἔγγισει τὰς καρδίας, ἵνα εὐαγγελισθῇ τὸ ἔλεός του μὲ προσωπικάς μαρτυρίας εἰς πολλοὺς ζητοῦντας καὶ πλανωμένους. Εὐχόμεθα εἰλικρινῶς εἰς τοὺς ἀδελφούς, οἵ δοποίοι εὑρίσκονται εἰς τὸ ἔργον αὐτό, τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ. Πᾶν δὲ τι γίνεται εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἐκκλησίας διὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἶναι λίαν ἀξιόλογον δι' ἡμᾶς».

Ἐπίσης τὸ γερμανικὸν περιοδικὸν «Deutsches Pfarrer Blatt» Nr 4 1937, καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφήν: «Μία ὁμαδικὴ κίνησις εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν», γράφει ἱκανά, ἐξ αὐτῶν δὲ μεταφέρομεν τὰ ἔξῆς:

«Ἀνάμεσα εἰς τὰ ἰσχυρὰ ὀφυτνιστικὰ ρεύματα ποὺ χαρακτηρίζουν ἀπὸ κατιροῦ τὴν θρησκευτικὴν ζωὴν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὀλοκλήρου τῆς Ἀνατολῆς, παρουσιάζει ἐνδιαφέρον λόγω τῆς ἐκπληκτικῆς δύμοιότητός του μὲ τὰς λεγομένας δύμαδικὰς κινήσεις τῆς Δύσεως, δὲ σύλλογος τῆς «Ζωῆς»... Ἡ Ἀδελφότης αὐτῆς, ἡ δοποία ὡς κύριον ἔργον της ἔχει θέσει τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου, ἰδρύθη τὸ 1907 ἀπὸ τὸν Ἀρχιμανδρίτην Ματθόπουλον...

»Διὰ τῆς αὐστηροτάτης πειθαρχίας καὶ πρὸς Ἱεραποστολικούς σκοπούς καταθάλλεται προσπάθεια διὰ μίαν θαυμτέραν καλλιέργειαν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου. Τριάντα περίπου μέλη εἶναι Ἱεροκήρυκες. Ἄλλοι εἶναι πνευματικοί, διδάσκαλοι εἰς τὰ γυμνάσια κλπ., διὰ νὰ προσελκύσουν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρους, ἰδίως μεταξὺ τῶν νέων. Ἡ ἀδελφότης στέλλει προσέτι περιοδεύοντας Ἱεροκήρυκας εἰς τὰς διαφόρους

επαρχίας τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν Κύπρον, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον. Τὸν ἴδιον σκοπὸν ἔξυπηρετεῖ καὶ ὁ γραπτὸς λόγος, κυρίως τὸ ἐθδομαδιαῖον περιοδικὸν τῆς Ἀδελφότητος. Ἡ Ἀδελφότης «Ζωὴ» ἐκδίδει παρομοίως μεγάλον ἀριθμὸν συγγραμμάτων, ποὺ τυπώνονται εἰς ἴδικόν της τυπογραφεῖον καὶ ἔξυπηρετοῦν ἄλλα μὲν ἐποικοδομητικούς, ἄλλα δὲ ἐπιστημονικούς σκοπούς. »Ἐτσι π.χ. ἔξέδωσεν ἐκ νέου ἡ Ἀδελφότης δλόκληρον τὴν Βίβλον εἰς τὴν ἐλληνικήν γλῶσσαν. Ἡ τιμὴ ὅλων αὐτῶν τῶν ἐκδόσεων εἶναι πολὺ χαμηλή. Εἰς διάστημα ποὺ μόλις φθάνει τὰ 10 ἔτη ἰδρύθησαν ὑπὸ τῆς Ἀδελφότητος 240 κατώτερα, 50 μέσα καὶ 15 ἀνώτερα Κατηχητικὰ Σχολεῖα... Τὸ πρὸς τοῦτο ἀναγκαῖον προσωπικὸν καταρτίζεται εἰς εἰδικὸν φροντιστήριον. Τὰ διδακτικὰ βιβλία δι’ ὅλα αὐτὰ τὰ σχολεῖα ἔχουν ἐκδοθῆν ὑπὸ τῆς Ἀδελφότητος καθὼς καὶ μιὰ συλλογὴ νέων θρησκευτικῶν ἀσμάτων. Κατόπιν παρορμήσεως τῆς Ἀδελφότητος ἐδημιουργήθησαν δύο ἄλλαι ὀργανώσεις: ἡ ἔνωσις διὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἱεραποστολὴν καὶ ἡ χριστιανικὴ ἔνωσις γονέων, ἡ ὅποια ἀριθμεῖ 30 ἐπαρχιακὰ τμῆματα. Τὰ τελευταῖα χρόνια ἥρχισεν ἡ κίνησις τῆς «Ζωῆς» μίαν ἰδιαιτέρως ζωντανὴν δρᾶσιν μεταξὺ τῶν φοιτηῶν. »Ως πρὸς τὴν Ἀδελφότητα θὰ εἴχομεν ὀκόμη νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι κρατεῖ δλόκληρον τὸ ἱεραποστολικὸν ἔργον αὐστηρὰ εἰς τὸ πλαίσιον τῆς ἐλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἔκκλησίας, ἡ ὅποια καὶ ἐπανειλημμένως ἔδωκε τὴν εὐλογίαν τῆς εἰς αὐτήν.

Ἡ δὲ ἐν Γενεύῃ Ὅμηρεσίᾳ Τύπου καὶ πληροφοριῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως, εἰς τὸ δελτίον τῆς (Service Oecumenique de Presse et d'informations) τοῦ Σεπτεμβρίου 1936, ἔγραφε καὶ τὰ ἀκόλουθα:

«Εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ ἔκείνων ποὺ εἰργάσθησαν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς, διὰ μέσου τῆς Ἐκκλησίας, κατέχει ἡ «Ζωὴ». Ὁ σύλλογος αὐτός, δ ὅποιος ἔχει ως κυρίαν ἀποστολὴν τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, ιδρύθη τὸ 1907 ἀπὸ τὸν ἀρχιψανδρίτην Εὐσέβιον Ματθόπουλον...

»Τριάντα μέλη αὐτοῦ τοῦ συλλόγου εἶναι ἱεροκήρυκες. »Άλλοι διάγουν μίαν ζωὴν δράσεως ώς πνευματικοὶ καθοδη-

γηταί, διευθυνταί σχολείων κλπ. καὶ διαδίδουν τὸ Εὐαγγέλιον πρὸς δλας τὰς διευθύνσεις, ἵδιαιτέρως δὲ μεταξὺ τῶν νέων.

»Εἰς διαφόρους ἐπίσης ἐπαρχίας τῆς Ἐλλάδος, τῆς Αἰγαίου πτου καὶ τῆς Κύπρου ἔχει στείλει ἡ Ἀδελφότης περιοδεύοντας ἱεροκήρυκας, οἱ δόποιοι ἐργάζονται διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου, κάμνοντες δμιλίας καὶ διανέμοντες θιελία καὶ περιοδικά.

»Τὸ περιοδικὸν ἡ «Ζωὴ» ἀριθμεῖ σήμερα πολλοὺς συνδρομητάς, δὲ σύλλογος ἔχει ἐκδόσει τὴν Βίβλον εἰς τὴν Ἑλληνικήν. Ἡ δρᾶσις, ἡ δόποια ἐμπνέει τὰς περισσοτέρας ἐλπίδας εἰναι αὐτῇ ποὺ γίνεται μεταξὺ τῶν νέων. Εἰς διάσημα 10 ἐτῶν ἔχουν ίδρυθῆ 305 σχολεῖα. Τὰ ἀναγκαῖα στελέχη, τὰ δόποια θὰ διδάξουν τοὺς 30.600 μαθητὰς θὰ ἐκπαιδευθοῦν εἰς εἰδικὸν φροντιστήριον.

»Παράλληλα πρὸς αὐτὴν τὴν δργάνωσιν ὑπάρχουν ἄλλαι δύο μεγάλαι δργανώσεις ἐν Ἐλλάδι: α) «Σύλλογος ἐσωτερικῆς ἱεραποστολῆς», β) «Χριστιανικὴ «Ἐνωσις Γονέων», ἡ δόποια περιλαμβάνει 30 παραρτήματα. Τελευταίως ἡ «Ζωὴ» ἔχει ἀναπτύξει δρᾶσιν μεταξὺ τῶν φοιτηῶν. Πρέπει δὲ νὰ προστεθῇ δτὶ ἡ δλη ἐργασία, ποὺ γίνεται διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου, γίνεται ἐν δνόματι τῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τὴν δόποιαν καὶ ὑποστηρίζεται».

»Ἐπίσης τὸ γαλλιστὶ ἐκδιδόμενον περιοδικὸν «Εἰρηνικόν» (Irenicon) τῆς καθολικῆς κινήσεως, εἰς τὸ τεῦχος Ἰανουαρίου-Φεβρουαρίου 1938, ἔγραψε μακράν περὶ «Ζωῆς» ἔκθεσιν, ἀπὸ τὴν δόποιαν μεταφέρομεν τὰ ἀκόλουθα:

»Αξία μνείας εἶναι κυρίως ἡ δργάνωσις τῆς «Ζωῆς» διὰ τὴν δόποιαν ἐκτενέστερα καὶ λεπτομερέστερα θὰ δμιλήσωμεν τώρα...

»Η «Ζωὴ» εἶναι ἔνα νέον ἀκόμη καθίδρυμα (χρονολογούμενον ἀπὸ τὸ 1907) ίδρυθὲν ἀπὸ τὸν ἀρχιμανδρίτην Εύσεβιον Ματθόπουλον. Νέον τόσον εἰς τὴν μορφήν, ὅσον καὶ εἰς τὸ πνεῦμα. Ἐχρειάσθηκε λοιπὸν καιρὸς διὰ νὰ ἐπιθληθῆ μὲ τὴν αὐθεντικότητα τῶν καρπῶν τῆς δράσεώς του εἰς τὴν συμπάθειαν τοῦ ἱερατείου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὴν

κοινήν ἔλληνικήν γνώμην...» ('Εκτίθενται διά μακρῶν τὰ κατὰ τὴν Ἀδελφότητα).

Εἰς τὸ πρῶτον φύλλον τοῦ *Letopis* (Χρονικά) τοῦ Βερολίνου δι Strannik (ταξιδιώτης) ψευδώνυμον ὑπὸ τὸ δποῖον κρύπτεται ἀσφαλῶς δ συντάκτης τοῦ νέου αὐτοῦ περιοδικοῦ, δ ἀρχιμανδρίτης Ἰωάννης Σακόθσκυ (Jean Sachovsky), (νομίζομεν δτὶ δὲν εἶναι ἀδιακρισία νὰ ἐπιχειρήσωμεν αὐτὴν τὴν ἔξακριθωσιν) διηγεῖται τὴν ἐπίσκεψίν του εἰς τὸ καθίδρυμα τῆς «Ζωῆς» εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ τὴν ἐντύπωσιν ποὺ τοῦ ἔκαμαν οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ μέρη, ἵδιως οἱ ἄνθρωποι... 'Ο πλέον δρθόδιος χαρακτὴρ δλων αὐτῶν τοῦ φαίνεται δτὶ εἶναι ἡ ἀπουσία κάθε ἔξωτερικοῦ κανονισμοῦ, κωδικοποίησεως τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως καὶ ἀντ' αὐτῶν τὸ πνεῦμα: «εἶναι νομίζω τὸ ζωντανὸν καὶ συνολικὸν πνεῦμα τῆς Ὁρθοδοξίας, ἡ δποία διαφέρει ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον καὶ δι' αὐτὸ τὸν νικᾶ». Εὑρισκόμενος μέσα εἰς τὸ μελίσσι τῆς «Ζωῆς» δi Strannik ἀναφωνεῖ: «Νά την αὐτὴ ἡ δρθόδιος λατρεία τόσον ἀπλῆ καὶ προσιτή, ποὺ τὴν ζητοῦμεν τόσας πολλάς φοράς εἰς ἰδέας πολὺ μηδαμινάς», καὶ προσθέτει δτὶ αὐτὸ εἶναι ποὺ θὰ χρειασθῇ ἀργότερα καὶ εἰς τὴν Ρωσίαν: «'Εξ ἀλλου ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ἔσορίαν δύναται ἡ Ρωσικὴ Ὁρθοδοξία νὰ δημιουργήσῃ ἔνα δρθόδιον ἔργον ἔξ ίσου δλίγον ρητορικόν, πομπῶδες καὶ ἑορταστικόν, ἀλλὰ περισσότερον ἀπλούν, φίλεργον, ἀπηλλαγμένον ἀπὸ κάθε κοσμικὴν ματαιότητα, συνετόν, σταθερὸν καὶ ἀγωνιζόμενον»...

Πραγματείας καὶ διαλέξεις ἔκαμεν εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἐν Λονδίνῳ καὶ δ ἐφημέριος τοῦ ἐκεῖ ἔλληνικοῦ ναοῦ ἀρχιμανδρίτης Μιχαήλ Κωνσταντινίδης (καὶ μετά ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς), περὶ τοῦ π. Εὔσεβίου καὶ τοῦ ἔργου του. 'Εκ τοῦ ἀγγλικοῦ περιοδικοῦ «Ἡ Χριστιανικὴ Ἀνατολή» (The Christian East), τεῦχος Ἰουλίου-Δεκεμβρίου 1937, μεταφέρομεν τὰ ἀκόλουθα:

«... Ἀπὸ δλας τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ περισσότερον διαδεδομένον εἶναι τὸ περιοδικόν «Ζωή», τὸ δποῖον πρωτοενεφανίσθη πρὸ 27 ἐτῶν ὑπὸ τοῦ ἴδρυτοῦ τῆς κινήσεως τῆς «Ζωῆς» ἀρχιμανδρίτου Εὔσεβίου Ματθοπούλου.

Έκδιδεται έθδομαδιαίως. Περιέχει μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν γραμμένα ἀρθρα θρησκευτικοῦ περιεχομένου καὶ ἀπολογητικά, λαϊκήν ἐρμηνείαν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ Ἀποστόλων ἐκάστης Κυριακῆς καὶ σχόλια ἐπὶ διαφόρων γεγονότων σχετικῶν μὲ τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν κοινωνίαν. Γενικὰ δικοπός τοῦ περιοδικοῦ εἶναι διάτος μὲ τὸν σκοπὸν τῆς ἀδελφότητος· δηλαδὴ ἡ πνευματικὴ ἀναγέννησις τοῦ λαοῦ, οὕτως ὥστε νὰ γίνουν συνειδητὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας.

»Σήμερον κάθε Ἐπισκοπὴ ἔχει τὰ Κατηχητικά της Σχολεῖα, εἰς τὰ ὅποια φοιτοῦν χιλιάδες παιδιά. ‘Η κίνησις τῶν κατηχητικῶν ἐσυστηματοποιήθη περισσότερον, ἀφ’ ὅτου ἡ ἀδελφότητος «Ζωὴ» ἔδειξε δι’ αὐτὴν ἐνδιαφέρον καὶ ἔγραψεν ἔγχειρίδια διὰ τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα. “Ἐκτοτε ἡ ὅλη ἐργασία προσέλαθε νέαν δρμήν. Συμφώνως μὲ τὴν μέθοδον ποὺ ἤκολούθησε ἡ «Ζωὴ», τὰ παιδιά πρέπει νὰ παρακολουθήσουν πρῶτον τὸ προκαταρκτικὸν ἡ προπαρασκευαστικὸν κατηχητικὸν σχολεῖον διὰ νὰ παρακολουθήσουν κατόπιν τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις...

»Εἰς ἕνα φυλλάδιον ποὺ ἔκδιδεται εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἀπὸ τὴν «Παγκόσμιον Ἔνωσιν Κ. Σ.» καὶ κυκλοφορεῖ εἰς δλον τὸν κόσμον, ἐμφαίνεται ἡ πρόοδος τῆς χριστιανικῆς ἐκπαίδευσεως εἰς διαφόρους χώρας κατὰ τὸ ἔτος 1936. Οὕτω φαίνεται ὅτι ἐσημειώθη πρόοδος τῆς κατηχητικῆς κινήσεως εἰς ἔξ χώρας τῆς Εὐρώπης· τὰς Κάτω Χώρας, Ἰρλανδίαν, Φιλανδίαν, Ἐλλάδα, Τσεχοσλοβακίαν καὶ Πολωνίαν. ‘Ως πρὸς δὲ τὴν Ἐλλάδα σημειούται: ‘Η Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἐλλάδος παρουσιάζει αὔξησιν τῶν Κ. Σ. τῆς «Ζωῆς», τῶν δποίων διάριθμὸς ηὗξήθη ἀπὸ 9.333 εἰς 41.800, ἐνῶ δι συνολικὸς διριθμὸς τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων δλοκλήρου τῆς χώρας ἀνέρχεται εἰς 52.422.

»Καὶ ἐὰν ἡ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος συνδιάσκεψις εἰς “Οσλο – συνεχίζει τὸ φυλλάδιον – ὕριζε μίαν σημαίαν ὡς δῶρον διὰ τὴν πόλιν, ἡ δποία ἔχει παρουσιάσει τὴν μεγαλυτέραν πρόοδον εἰς τὴν κατηχητικὴν κίνησιν, ἡ σημαία θὰ ἔδιδετο εἰς τὴν ἀρχαίαν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν. Εἰμαι ὑπερβέβαιος ὅτι δὲ Ἀμερικανὸς ποὺ παρετήρησε κατὰ τὴν συνδιάσκεψιν τοῦ Ἐδιμβούργου, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εὑρίσκεται εἰς ἐπιθανάτιον

κατάστασιν, δὲν ἀνήκει οὕτε εἰς τοὺς συντάκτας οὕτε εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ προμνημονευθέντος φυλλαδίου, ποὺ ὅπως εἶπα ἔξεδόθη εἰς τὴν Ἀμερικήν...

»Ἐν τέλει ἥθελα νὰ τονίσω ὅτι ἡ πλέον οὐσιαστική, θετικὴ καὶ συστηματικὴ ἐργασία γίνεται σήμερον εἰς τὴν χώραν μας ἀπὸ τὴν μοναδικὴν Ἀδελφότητα Θεολόγων ἡ «Ζωή», περὶ τῆς δράσεως τῆς ὁποίας ἐπανειλημμένως ἔκαμα λόγον ἔως τώρα. Ἡ ἀδελφότης αὐτῆς, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ μεγάλην εὐλογίαν διὰ τὴν χώραν μας, ἵδρυθη ὑπὸ τοῦ ἀειψήστου ἀρχιμανδρίτου Εύσεβίου Ματθοπούλου πρὸ 27 ἔτῶν. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 20 κληρικούς καὶ περὶ τοὺς 50 λαϊκούς, οἱ ὁποῖοι ἔχουν δλοι μεγάλην πνευματικὴν δύναμιν, θαθεῖσαν ταπεινοφροσύνην καὶ ἐμπνέονται συγχρόνως καὶ ἀπὸ θεῖον ζῆλον διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀδελφῶν των. Ὁ ἄγιος Ἰωάννης δι Χρυσόστομος λέγει ὅτι ἔνας ἀνθρωπος ἐμφορούμενος ἀπὸ ζωηρὸν καὶ εἰλικρινῆ ζῆλον μπορεῖ νὰ μεταβάλῃ πόλιν δλόκληρον. Μπορεῖ λοιπὸν τώρα νὰ φαντασθῇ κανεὶς ὁποία εύρεια πνευματικὴ ἐργασία ἐπιτελεῖται ἀπ’ αὐτοὺς τοὺς ἔθδομήκοντα ἀνθρώπους, τοὺς ἀναγεννημένους καὶ πυρπολουμένους ἀπὸ ἴερὸν ζῆλον.

»Εὔχαριστοῦμεν θερμῶς τὸν «Ψιφιστὸν δι' αὐτούς, διότι, χάρις εἰς τὴν συστηματικὴν, ἐντατικὴν καὶ πάντοτε ἐπεκτεινομένην δρᾶσιν των, ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον δλοκλήρου τῆς Ἑκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀποκτᾶ νέαν δύναμιν καὶ ζωτικότητα, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ γίνῃ δι οὐληνικός λαός ἐνσυνείδητον σῶμα τῆς Ἑκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, πρὸς δόξαν τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ».

Ἐπίσης εἰς τὸ ἀγγλικὸν περιοδικὸν «Sobornost», εἰς τὸ τεῦχος τῆς 3ης σειρᾶς, ἀριθμ. 2 τοῦ Ὁκτωβρίου 1947, ἔδημοσιεύθη ὑπερεξασέλιδος ἀνάλυσις τοῦ «Προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου». Δι' αὐτῆς δίδεται εἰς τοὺς ἀναγνώστας του ἐπαρκῆς ἰδέα περὶ τοῦ θιελίου τούτου. Ἀρχίζει μὲ τὴν κυκλοφορίαν αὐτοῦ τὴν εύρειαν καὶ τονίζει ὅτι «ἡ ἐπίδρασίς του ὑπῆρξεν ἐκπληκτικὴ ἐπὶ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἑκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν τελευταίων τριάκοντα ἔτῶν». Ἐπίσης δὲ «μετέτρεψε πολλάς ψυχάς περιπεπλεγμένας, ἀλλ' ἐπιθυμούσας νὰ γίνουν χριστιανικά, ἀνικάνους δῆμως,

προτοῦ διαθάσουν τὸ Βιβλίον, νὰ ἔχουν μίαν καθαρὰν εἰκόνα τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ μίαν ἀφετηρίαν πρὸς τοῦτο». Τελειώνει μὲ τὴν εἰδησιν ὅτι «μία θιογραφία τοῦ πατρὸς Ματθοπούλου μετεφράσθη ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν Ἀγγλίᾳ πρὸ τοῦ πολέμου. Δυστυχῶς, σημειώνει, ἡδη ἐξηντλήθη, ἀλλ’ ἐλπίζεται ὅτι νέα ἔκδοσις θὰ φανῆ ταχέως».

Τέλος, σημειώνομεν ὅτι περὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Εύσεβίου Ματθοπούλου ἐδημοσιεύθη μακρὰ ἔκθεσις εἰς τὴν Ἐφημερίδα Σημαία (Standard) τῆς Νορθηγίας εἰς τὸ φύλλον τῆς 14 Ιανουαρίου 1939.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

ΤΗΝ δεικάτην πέμπτην ἐπέτειον τοῦ θανάτου τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρός, ή Χριστιανικὴ "Ἐνωσις Ἐπιστημόνων, ἔθεώρησεν — ὅπως ἔγραφεν ἡ Ἰδία — ὡς ὑποχρέωσίν της Ἱεράν νὰ μεριμνήσῃ ὅστε τὸ μορφωμένον ἔλληνικὸν κοινὸν νὰ γνωρίσῃ κάπως τὰς προσωπικότητας ἐκείνας, αἱ δποῖαι ὑπῆρξαν οἱ πρωτοπόροι τῆς ἀναγεννήσεως τῆς χριστιανικῆς σκέψεως εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα.

Πρὸς τοῦτο ἔκρινε σκόπιμον καὶ τὴν καθιέρωσιν εἰδικῶν ἐπιμνημοσύνων τελετῶν, αἱ δποῖαι θὰ ἀποτελοῦν εὐκαίριαν διὰ τὴν νεωτέραν χριστιανικὴν γενεάν, νὰ γνωρίσῃ τί δφείλει εἰς τοὺς παλαιοτέρους.

"Ἡ ἀπαρχὴ τῶν μνημοσύνων τούτων ἔγινε τὴν 20 Ἰουνίου 1943, δι' ἐπιμνημοσύνου συνάξεως, ἀφιερωμένης εἰς τὸν ἀειμνηστὸν Εὔσέβιον Ματθόπουλον. Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ μετὰ τὴν τέλεσιν τῆς θυσίας εἰς μνήμην τοῦ π. Εὔσεβίου, ἔγινε συγκέντρωσις ἐπιστημόνων, μελῶν τῶν Ἀδελφοτήτων «Ζωῆς», «Ἀκτίνων», «Εὔσεβείας», μελῶν τῆς «Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως» κλπ. εἰς τὸ κτίριον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Ἐκεῖ μία αἱθουσα ἀφιερώθη εἰς τὴν μνήμην τοῦ Εὔσεβίου Ματθοπούλου, ὅπου τὸ προεδρεῖον τῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων ἀπεκάλυψε τὴν ὑπὸ τοῦ ζωγράφου Παύλου Ματθοπούλου φιλοτεχνηθεῖσαν προσωπογραφίαν τοῦ π. Εὔσεβίου. "Ἐπειτα δὲ ἔγινε συγκέντρωσις εἰς τὴν μεγάλην αἱθουσαν τοῦ κτιρίου, ὅπου ἔξεφωνήθη ὁ παρατιθέμενος κατωτέρω λόγος:

'Απὸ τὴν ἴστορίαν
τοῦ νεοελληνικοῦ χριστιανικοῦ κινήματος⁽²⁴⁾.

Ο μελετητής τῆς ἴστορίας τοῦ νεοελληνικοῦ χριστιανικοῦ κινήματος δὲν ἡμπορεῖ παρά νὰ σταματήσῃ μὲ ίδιαιτέραν προσοχὴν ἐμπρὸς εἰς τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ Εύσεβίου Ματθοπούλου. Εἰς ἄρθρα ποὺ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ προηγούμενον τεῦχος συνητήσαμεν πνευματικὰ ἀναστήματα, τὰ δποῖα, ἀγνωστα εἰς πολλούς, ἀλλ' εὐεργετικῶς ἐπιδρῶντα εἰς δλους, ἀπειργάσθησαν τὴν πνευματικὴν ἀναδημιουργίαν τοῦ 'Ελληνισμοῦ κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα. Εἴδαμεν τοὺς Κολλυβάδες, τὸν Χριστοφόρον Παναγιωτόπουλον (τὸν Παπουλᾶκον), τὸν Κοσμᾶν Φλαμιᾶτον, τὸν Ἰγνάτιον Λαμπρόπουλον. Εἴδαμεν ἀκόμη, κάπως παράμερα, τὸν Ἀπόστολον Μακράκην. Εἰς τὸν Εύσεβιον Ματθόπουλον ξαναβλέπει κανείς, εἰς μίαν ἀρμονικὴν σύνθεσιν, δλους αὐτούς, καὶ ἀκόμη βλέπει τὴν πνευματικὴν δημιουργίαν, ποὺ λέγεται πρόδοος, δημιουργικὴ πράγματι ἔξελιξις. Διότι εἰς τὴν μορφὴν τοῦ Εύσεβίου Ματθοπούλου βλέπομεν ὅτι πολύτιμον ὑπάρχει καὶ εἰς τὰς ἄλλας μορφάς· ἀλλὰ βλέπομεν ἀκόμη καὶ τὴν βαθυτέραν ἐπίγνωσιν τοῦ πνεύματος τοῦ χριστιανικοῦ καὶ τὴν σύνεσιν καὶ τὴν πεῖραν, ποὺ καθιστᾶ τὴν πνευματικὴν καρποφορίαν ἀφθονον καὶ πλήρως εὐεργετικήν. Φωνὴ ὑδάτων πολλῶν τὸ κήρυγμα τῶν πρώτων, δὲν χάνει, ἵσα-ΐσα κερδίζει, εἰς ἔντασιν καὶ συντίθεται εἰς Ἱεράν καὶ ζωογόνον ἀρμονίαν, διὰ νὰ ἐμφανίσῃ τὸ κήρυγμα τὸ δποῖον ἀπετέλεσεν δλόκληρος ἡ ζωὴ τοῦ Εύσεβίου Ματθοπούλου. Καὶ ἐνῷ δ πνευματικὸς ἀνθρωπος μελετᾶ τὸν Παπουλᾶκον καὶ τὸν Φλαμιᾶτον καὶ τὸν Λαμπρόπουλον, ἀκόμη καὶ τὸν Μακράκην μὲ σεβασμόν, μὲ θαυμασμόν, μὲ ικατανόησιν τῶν σημείων ἐκείνων ποὺ σήμερον φαίνονται ὑπερβολαῖ δχι ἀξιομίμητοι, εἰς τὸν Εύσεβιον Ματθόπουλον εὑρίσκει τὸν διδάσκαλον, δ ὁποῖος ἐνώνει τὸν δέκατον αἰῶνα μὲ

(24) Ἀρθρον δημοσιευθὲν εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἀκτίνες», 1943, σελ. 196 ἐπ. ὑπὸ τοῦ Z. N. (Ζηνᾶ Νομικοῦ).

τὸν εἰκοστόν, διδάσκει, ἐμπνέει, καθοδηγεῖ τὴν σήμερον ὅπως καὶ τὴν χθὲς καὶ ὅπως καὶ τὴν αὔριον καὶ τὴν μεθαύριον.

❖ ❖ ❖

Πνευματικὸν θρέμμα τῶν πνευματικῶν ἔργαστῶν ποὺ ἀνεφέραμεν εἰς τὴν ἀρχὴν, διδάσκαλόν του πρῶτον εἶχε τὸν Ἱγνάτιον Λαμπρόπουλον. Ἱερὸν διὰ κάθε “Ἐλληνα εἶναι τὸ Μέγα Σπήλαιον. Ὅπηρε πνευματικὸν ἔργαστήριον εἰς τὸ δόποιον πάμπολλα διφεύλομεν. Ἐκεῖ ἔπηρε καὶ τὴν πρώτην τῆς διάπλασιν ἡ μορφὴ τοῦ Εὐσεβίου ὡς «ὑποτακτικοῦ» τοῦ Ἱγνατίου. Υἱὸς εὐπόρου οἰκογενείας, γεμάτος ἀπὸ κάθε ἐλπίδα κοσμικῆς σταδιοδρομίας ὁ νεαρός Βασιλειος (ἀκόμη) Ματθόπουλος, προσέφερε τὸν ἔαυτόν του εἰς ἡλικίαν 14 ἔτῶν θυσίαν πνευματικὴν καὶ χαρωπὴν συγχρόνως εἰς τοῦ πνεύματος τὸ θυσιαστήριον. Νεανικός, ἐφηθικός ἐνθουσιασμός; Ναί, ἀλλὰ ἐνθουσιασμός ὁ δόποιος ηὗξανε μαζῇ μὲ τὴν ἡλικίαν καὶ ἐκρυφοῦτο ὅσον συνεπληροῦτο ὄγδόντα καὶ πλέον ἔτῶν ζωὴ θυσίας καὶ ἀφιερώσεως⁽²⁵⁾.

Ἡ εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον εἴσοδος εύρηκε δυσχερείας. Δὲν τὸν ἔδέχετο ὁ Ἱγνάτιος Λαμπρόπουλος, διότι ὁ ὑποψήφιος μαθητής του ἐμαστίζετο ἀπὸ τὴν ἐλονοσίαν καὶ ἡ κατακίτρινη ὅψις του ἀπέτρεπε ἀπὸ τὴν ἀσκησιν. Ἀλλὰ εἰς τὸ τέλος ἡ ἐφηθικὴ αὐτοθυσία ἔκαμψε τὰς ἐπιφυλάξεις τῆς πολιάς καὶ ἥρχισεν ἡ πνευματικὴ σταδιοδρομία παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἱγνατίου Λαμπροπούλου. Εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον ἔμεινε μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ «γέροντός» του, καὶ ἔνα ἔτος ἀκόμη. Κατόπιν, νέος 21 ἔτους, ἱεροδιάκονος, ἥλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐφοίτησεν εἰς τὸ Βαρθάκειον Γυμνάσιον καὶ κατόπιν εἰς τὸ Γυμνάσιον Πειραιῶς, ἀριστεύων εἰς τὰς σπουδάς του. Ἐνδιαφέρονταί εἰναι δτὶ διεροκῆρυξ Εὐσέβιος Ματθόπουλος εἶναι θρέμμα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου μας, τὴν δόποιαν προετίμησεν ἀπὸ τὴν Θεολογικήν, θεωρῶν τὸ φιλοσοφικὸν καὶ

(25) Μερικαὶ χρονολογίαι: Ὁ Εὐσέβιος Ματθόπουλος ἐγεννήθη τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1849 εἰς τὰ Τρεσταίνα (Μελισσόπετραν) τῆς Γορτυνίας. Εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον προσῆλθε τὴν 3 Ὁκτωβρίου 1863. Ἀπέθανε εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν 29 Ιουνίου 1929.

φιλολογικὸν θάθρον ἀπαραίτητον διὰ τὴν θεολογικήν του κατάρτισιν τῆς διποίας ἐπεμελεῖτο καθ' ὅλον του τὸν θίον.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ πνευματική του ἔξέλιξις ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἀποστόλου Μακράκη, ἡ πολυκύμαντος ζωὴ τοῦ διποίου εύρισκετο τότε (περὶ τὸ 1875) εἰς τὴν λαμπροτέραν καὶ πλέον ἐλπιδοφόρον φάσιν της. Εὐκοινενέα ἔτῶν δὲ ερομόναχος Εὐσέβιος μετέσχε τῆς κινήσεως Μακράκη εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ Λόγου, δπως καὶ τοῦ ἀγῶνος τοῦ Μακράκη ἔξ ἀφορμῆς τοῦ σψωνιακοῦ σκανδάλου, τὸ διποίον καὶ ὑπουργούς ἀκόμη ἔφερεν εἰς τὸ εἰδικὸν δικαστήριον. Τὸ δίκαιον τοῦ ἀγῶνος ἀνεγνωρίσθη μὲ τὸν πανηγυρικῶτερον καὶ ἀρμοδιώτερον τρόπον, ἀλλ' οἱ δικασθέντες ἀγωνισταί (ἀκριβέστερον οἱ ἔξ αὐτῶν κληρικοί) ἔσταλησαν εἰς ἔξορίαν! "Υστερα ἀπὸ μίαν ταχυδακτυλουργικὴν μᾶλλον δίκην⁽²⁶⁾, οἱ περὶ τὸν Μακράκην κληρικοὶ ἔσταλησαν εἰς πολυετὴ ἔξορίαν καὶ ἐγκάθειρξιν εἰς ἀπομακρυσμένας μονάς. Διὰ τὸν Εὐσέβιον ὡς τόπος ἔξορίας ὠρίσθη ἀρχικῶς ἡ μονὴ τοῦ Ἀγάθωνος εἰς τὴν Φθιώτιδα, κατόπιν δύμως, πρὸς ἐπίτασιν τῆς ποινῆς, ἡ Παλαιοκαστρίτισσα εἰς Κέρκυραν.

Ἄπὸ ἀπόψεως τῶν σωματικῶν κακουχιῶν οἱ διώκται του ἐπέτυχον διτὶ ἐποθοῦσαν. Ἡ ἀσθενικὴ κρᾶσις συνεμάχησε πρὸς τὰς κακουχίας τῆς ἔξορίας καὶ δὲ ὁ δργανισμὸς τοῦ ἔξορίστου μετεθλήθη εἰς νοσοκομεῖον. Κατὰ τὰ λοιπὰ δύμως ἡ ἔξορία ὑπῆρξεν διτὶ ἔχρειάζετο διὰ τὴν πνευματικὴν ὀρίμανσιν τοῦ ἀνδρός. Τὸ ἀποτράβηγμα αὐτὸ διπὸ τὴν ἐνεργὸν δρᾶσιν τὸν ἐθοίθησε πολὺ ὥστε νὰ ἐμβαθύνῃ καλύτερα εἰς τὰ διάφορα ζητήματα τὰ σχετικὰ μὲ τὸ χριστιανικὸν ἔργον καὶ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν πνευματικὴν του αὐτοτέλειαν, τὴν διποίαν ἔχρειάζετο διὰ τὴν ἀποστολὴν του.

"Ἐν τῷ μεταξὺ δύμως τὸ κίνημα τοῦ Μακράκη εἶχεν ἀρχίσει τὴν πρὸς τὰ ιάτω καμπήν. Ὁ εὐγενὴς ὄντως ἀγών ἐναντίον

(26) Ὁ εἰσηγητής εἰς τὴν Ἱεράν Σύνοδον Ἐπίσκοπος Πλαταμῶνος ἐξέφραζεν εἰς ἔκθεσιν τοῦ 1884 τὴν ἐκπληξίν του πῶς ἡ Ἱερά Σύνοδος τοῦ 1879 κατώρθωσε νὰ χαρακτηρίσῃ αἱρετικούς ἀνθρώπους οἱ διποίοι τίποτε ἄλλο δὲν ἔκαμεν παρὰ νὰ διακηρύξτουν μὲ ὅλην των τὴν δύναμιν τὴν Ὀρθόδοξον πίστιν των.

τῶν σκανδάλων ἐπῆρε δυστυχῶς, ὅπως συνήθως γίνεται εἰς τὴν Ἑλλάδα, προσωπικὴν χροιάν. Ἀπὸ ἄγῶνος διὰ τὴν κάθαρσιν τῆς Ἐκκλησίας μετεβάλλετο εἰς ἀπόσχισιν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, εἰς σχίσμα, σχίσμα μάλιστα τὸ ὅποιον παρετείνετο καὶ δταν ἀκόμη δ ἀγώνι κατὰ τῆς σιμωνίας ἔδικαιωθη καὶ οἱ σιμωνιακοὶ ἔτιμωρήθησαν, ὅχι μὲν ὅσον ἔπρεπεν αὐστηρά, ἀλλὰ τέλος πάντων ἔτιμωρήθησαν. “Οταν, λοιπόν, ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν ἔξορίαν καὶ ἡ νίκη ἐπέστεψε τὸν ἀγώνα, τότε ἀκριθῶς ἤρχισεν ἡ κρίσις διὰ τὸν Εὔσεβιον. Τοῦ ἦτο πολὺ δύνηρὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἄνδρα ἑκεῖνον, μὲ τὸν ὅποιον τόσοι ἀγῶνες καὶ θυσίαι τὸν συνέδεον. Ἀλλὰ τοῦ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἔξακολουθήσῃ συμβαδίζων μὲ αὐτόν, διότι δ Μακράκης εἶχεν ἀρχίσει πλέον νὰ δημιουργῇ τὸ σχίσμα ὡς καθεστώς καὶ νὰ ἐκτρέπεται κατὰ τρόπον ποὺ δὲν συνεπιθάζετο πλέον καθόλου μὲ τὸν προορισμόν, τὸν ὅποιον δ Εὔσεβιος Ματθόπουλος εἶχε τάξει εἰς τὴν ζωήν του. “Ετοι δὲν ἐθράδυνε νὰ λάθη τὴν ἀπόφασίν του. Ἐκτιθέμενος εἰς νέας ὕθερεις καὶ ἐπιθέσεις, ἀπτόητος παρ’ δλα ταῦτα, μαζῆ μὲ ἄλλους κληρικοὺς τῆς Σχολῆς τοῦ Μακράκη, ξεχωρίζει τὸν δρόμον του ἀπὸ αὐτόν. Δημοσιεύει εἰς τὰς ἐφημερίδας μακράν δήλωσιν, εἰς τὴν ὅποιαν συνδέονται ἡ παρρησία καὶ δ σεβασμός, ἡ ἀποφασιστικότης καὶ ἡ ἀγάπη. Ἐκδηλώνει καὶ πάλιν τὸν σεβασμόν του πρὸς τὸν ἄνδρα τὸν ὅποιον εἶχε διδάσκαλον, ἀλλὰ δὲν τὸν ἀκολουθεῖ εἰς τὴν παρατιμονιά, τραβᾶ τὸν δρόμον του κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς χριστιανικῆς του συνειδήσεως.

❖ ❖ ❖

“Η διακήρυξις περὶ τῆς ὅποιας ὠμιλήσαμεν εἶχε τὸ βαθύτερον νόημα ὅτι προσωπικοὶ δεσμοὶ εἶναι νοητοὶ μόνον ὡς μέσα δι’ ἔνα σκοπὸν ὑψηλὸν καὶ πρέπει ἀδιστάκτως νὰ παραμερίζωνται δταν ἀποτελοῦν ἔμποδιον διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν. Ἀλλ’ εἶχε καὶ ἔνα νόημα ἀκόμη βαθύτερον, τὸ ὅποιον ἦτο τὸ δλον νόημα τῆς ζωῆς τοῦ Εὔσεβίου Ματθοπούλου: “Οτι κανένα πνευματικὸν ἔργον δὲν εἶναι δυνατόν, ἡ μᾶλλον δὲν εἶναι νοητόν, χωρὶς τὴν δλοκληρωτικὴν αὐτοθυσίαν τοῦ πνευματικοῦ ἔργατου. Ο πνευματικὸς ἔργατης πρέπει νὰ θυσιάζῃ ὅχι μόνον τὴν ζωήν του — αὐτὸ εἶναι τὸ σχετικῶς εύκολώτερον καὶ ἐμ-

φανίζεται εἰς χιλιάδας παραδειγμάτων — ἀλλὰ πρὸ παντὸς τὸν ἔγωϊσμόν του, τὰς προσωπικάς συμπαθείας του ἢ ἀντιπαθείας του, τὰς φιλοδοξίας του, ἀκόμη αὐτὴν τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ ἰδῇ τὸ ὄνομά του ἀναγνωριζόμενον. Καὶ αὐτὸς ἀκριβῶς ἀπετέλεσε τὸ πρόγραμμα τῆς δράσεως τοῦ Εὔσεβίου Ματθοπούλου.

Μὲ αὐτὸν τὸν πνευματικὸν ὄπλισμὸν ἀρχίζει (1884) ἡ νέα περίοδος τοῦ ἔργου, ἡ κυρία συμβολὴ τοῦ Εὔσεβίου εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναμόρφωσιν τῆς Ἑλλάδος. Διδάσκαλος τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἀρχίζει τὸ κύριον ἔργον του μιμούμενος ἀκόμη καὶ κατὰ τὸ σχέδιον ἔργασίας τὸν Μεγάλον Διδάσκαλον καὶ θείον Ἀρχηγόν του. "Οπως Ἐκείνος, ἀρχίζει καὶ αὐτὸς νὰ περιέρχεται μίαν πρὸς μίαν τὰς πόλεις καὶ τὰ χωριά τῆς πατρίδος του.

Εἴκοσι πέντε ἔτη διήρκεσεν ἡ ἱεραποστολικὴ αὐτὴ δρᾶσις καὶ δὲν ἔμεινε σχεδὸν γωνία τῆς Ἑλληνικῆς γῆς εἰς τὴν ὅποιαν νὰ μὴν ἀντῆχησε τὸ κήρυγμά του. Πόλεις καὶ χωριά ποὺ εἶχαν ἐπὶ γενεάς δλοκλήρους στερηθῆ καὶ τῆς πλέον ὑποτυπώδους χριστιανικῆς διδασκαλίας, τρέφονται τώρα μὲ πνευματικὴν τροφήν, τὴν ὅποιαν πράγματι μὲ θουλιμίαν ἀρπάζουν ἀπὸ τὰ χείλη τοῦ διδασκάλου. Φυγάς τῆς δόξης καὶ τῆς φήμης, φεύγων μόλις ἐνεφανίζετο ὁ κίνδυνος προσωπικῆς πλέον λατρείας, καταδιώκεται ἀπὸ τὰ πλήθη ποὺ δὲν ἔννοοῦν νὰ τὸν χωρισθοῦν, διότι δι' αὐτοὺς δὲν εἰναι μόνον δὲ μπινευσμένος κῆρυξ τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ καὶ δ σοφὸς πνευματικός, ποὺ τοὺς δόηγει μὲ σύνεσιν καὶ ἀσφάλειαν εἰς τὴν χριστιανικὴν ζωὴν. Ἀναζητοῦν τὴν ἐπάνοδόν του. Τὸν κυνηγοῦν μὲ ἐπιστολάς, μὲ τηλεγραφήματα, μὲ δημοσιεύματα, μὲ προσωπικάς πρεσβείας, μὲ διαβήματα εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν. 'Αλλ' ὁ Εὔσεβιος Ματθόπουλος ἔχει ἐμπρός του τὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος. Θέλει τὸ κήρυγμα νὰ χρωματίσῃ μὲ τὸ θείον του χρῶμα τὸν χάρτην αὐτόν. Καί, ἀεικίνητος, περιφέρει τοῦ σώματος τὴν αὐξάνουσαν ἀσθένειαν καὶ τοῦ πνεύματος τὴν θαυματουργὸν δύναμιν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς ἀκόμη τῶν δρίων τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. 'Ως ταξιδιωτικόν του ἐφόδιον ἔχει ἀπαραιτήτως καὶ μεγάλην ποσότητα κινίνης, διότι ἔπρεπε νὰ παίρνῃ ἐνίστε 20-30 κόκκους τὴν ήμέραν. Ἀλλὰ ἀκριβῶς αὐτὸς ἐταίριαζε κατὰ τρόπον θαυ-

μάσιον μὲ τὸν πνευματικόν του ὁπλισμόν, τὴν δλοτελή αὐταπάρησίν του.

Πολλοί, ἔκπληκτοι ἀπὸ τὸν ἀπίστευτον αὐτὸν ζῆλον, ἔθλεπαν μὲ τὴν ἔξυπνάδα των ὑποκρυπτομένας διαφόρους φιλοδοξίας. «Πάει γιὰ νὰ γίνῃ Δεσπότης, Πατριάρχης», ἔλεγον οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ, τοῦ γνωστοῦ τύπου, ἀπὸ τὸν δποῖον εἶναι ξένη ἐντελῶς ἡ ἔννοια τῆς μιᾶς φιλοδοξίας, τῆς φιλοδοξίας τοῦ σταυροῦ. Καὶ εἰς τὰς ἀνθρωπίνους αὐτὰς μικρότητας ἀπῆντα ὁ θίος τοῦ Εὔσεβιου. Ἐπλησίαζε τὰ 60 χρόνια, ὅταν ἐσταματοῦσε τὰς ἀποστολικάς του περιοδείας. «Ολη ἡ Ἑλλάς εἶχε κατασπαρῇ ἀπὸ ζωντανὰ φυτώρια πνευματικῆς ἀναγεννήσεως. Καὶ αὐτὸς προσωπικῶς... ἀρχίζει τὸ γῆρας ἀπλοῦς Ἱερομόναχος, χωρὶς καμμίαν δημοσίαν ἢ ἰδιωτικὴν θέσιν, οἰκονομικῶς στηριζόμενος εἰς τὴν στοργὴν τῶν εὐπόρων, ἀλλὰ δχι· καὶ τόσον πλουσίων ἀδελφῶν του ἐμπόρων, μὴ ἔχων ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίναι!

Αικόμη καὶ ὡς πρὸς τὸ συντελεσθὲν ἔργον του, κάθε δισταγμὸς ἀπαισιόδοξος ἔφαίνετο δικαιολογημένος. Θαυμαστὸν βέθαια ὅτι ἐπετελέσθη, ἀλλ’ ἀπὸ ἀπόψεως τῆς μονιμότητος; «Ἐπεια πτερόεντα τὸ κήρυγμα παρ’ ὅλην τὴν Ἱερότητά του, ἐπρόκειτο νὰ φύγῃ κάποτε, νὰ λησμονηθῇ, ἐφ’ ὅσον τίποτε τὸ συστηματικόν, τὸ ὀργανωμένον δὲν εἶχε γίνει. Καὶ ἐπὶ πλέον καὶ ὡς πρὸς αὐτὸν ἔφαίνετο ὅτι ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ «οὐαὶ τῷ ἐνί». Διότι εἰς τὸ ἔργον του ἔμενε μόνος. Ὁρισμένοι πιστοί του συνοδοιπόροι δὲν ἀνήκον πλέον εἰς τὸν κόσμον αὐτόν.» Αλλοι ἐπαινοῦσαν, ἔχειροκροτοῦσαν, ἔζητοῦσαν συνεταιρισμὸν εἰς τὴν δόξαν, ἀλλὰ μακριὰ ἀπὸ τὴν θυσίαν, ἀπὸ τὸ σύστημά του τῆς αὐταπαρνήσεως. Καὶ ἔτσι μὲ τὸ ἐρχόμενον γῆρας ἡτοιμάζετο τὸ ἔργον αὐτὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἀφάνειαν, ὡς μία εὐγενικὴ προσπάθεια, τὴν δποίαν θὰ θαυμάζουν βέθαια δσοι θὰ τὴν ἐνθυμοῦνται, ἀλλὰ ἡ δποία τὸ πολύ-πολὺ ἀνήκει εἰς τὴν ίστορίαν τῶν εὐγενῶν προσπαθειῶν.

Εύρισκόμεθα εἰς τὸ 1907, δπότε ἔφαίνετο ὅτι ἥρχιζε νὰ γράφεται ὁ ἐπίλογος. Ἐπίλογος δμως πολὺ περίεργος, ὁ δποῖος δὲν κλείνει, ἀλλὰ ἀνοίγει τὸ κύριον θέμα. Αἱ περιοδεῖαι παύουν, ὅπως εἴδαμεν. Ἀλλὰ δὲν παύει ἡ Ἱεραποστολή. Οἱ κήρυξ μένει τώρα εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἔργαζεται ὑπερανθρώπως

πράγματι. Τρία καὶ τέσσαρα κηρύγματα τὴν ἐθδομάδα εἶναι κάτι τὸ δποῖον θὰ ἔζήλευε κάθε νέος Ἱεροκήρυξ. Ἀλλὰ κυρίως τώρα ἀρχίζει ἡ ἄλλη δράσις τοῦ Εὔσεβίου Ματθοπούλου. Τίθενται τὰ θεμέλια μιᾶς ἐργασίας προωρισμένης νὰ ἔχῃ μονιμότερα ἀποτελέσματα.

Τὸ πρῶτον θῆμα ἥτο ὁ καταρτισμὸς τοῦ πρώτου πυρῆνος μιᾶς χριστιανικῆς Ἀδελφότητος. Ἐπραγματοποιεῖτο ἔτσι τὸ δνειρον, τὸ δποῖον κατὰ πᾶσαν λογικὴν πρόσθλεψιν ἐπρόκειτο νὰ μείνῃ δνειρον. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἀδελφότης αὐτὴ ὅπως συνεπήχθη δὲν ἐφαίνετο καθόλου ὑπολογίσιμος. Οὕτε κατὰ χιλιάδας οὕτε κατὰ ἑκατοντάδας ἡριθμοῦντο τὰ μέλη της, ἀλλὰ κυριολεκτικῶς εἰς τὰ δάκτυλα τοῦ ἐνὸς χεριοῦ. Καὶ ὅμως ἡ Ἀδελφότης αὐτή... Ἀλλὰ ἐδῶ θὰ σταματήσωμεν ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο διότι εἰσερχόμεθα εἰς τὸ πεδίον τῆς ἐργασίας προσώπων, τὰ δποῖα ζοῦν εύτυχῶς ἀκόμη σήμερον. Πάντως ἐκεῖνο ποὺ ἡμπορεῖ καὶ πρέπει νὰ λεχθῇ εἶναι ὅτι εἰς τὴν Ἀδελφότητα αὐτὴν ἀφιέρωσε πλέον ὁ Εὔσεβιος Ματθόπουλος κατὰ πρῶτον λόγον τὰς δυνάμεις καὶ τὸν χρόνον του. Τὴν Ἀδελφότητα αὐτὴν ἥθελε κέντρον, ὅχι μόνον κηρύγματος, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ζωῆς δλοκληρωτικῶς ἀφιερωμένης.

Ἐκ παραλλήλου ὅμως ἥνοιγε ἔνας ἄλλος τομεὺς δράσεως, δ τοῦ χριστιανικοῦ ἐντύπου. Ἡρχισε νὰ ἐκδίδεται εἰδικὸν περιοδικόν, τὸ δποῖον καὶ μέχρι σήμερον ἐκδίδεται, τὸ περιοδικὸν «Ζωή». Μαζῆ μὲ τὸ περιοδικὸν θλέπει τὸ φῶς σειρὰ δημοσιευμάτων. «Υστερα ἀπὸ 36 συντόμους πραγματείας, τὰς δποίας εἶχεν ἥδη δημοσιεύσει εἰς τὸ παρελθόν, ἐκδίδει τώρα ἔνα συστηματικὸν ἔγχειριδιον ζωῆς χριστιανικῆς τὸν «Προρισμὸν τοῦ ἀνθρώπου». Διὰ τὸ θιελίον αὐτὸ παρέλκει ἰδιαιτέρα κριτική. Ἀρκεῖ νὰ ἀναφερθῇ ὅτι δ ἀείμνηστος Χρυσόστομος Παπαδόπουλος εἰς ἐκτενῆ θιελιοκρισίαν ποὺ ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν «Αινάπλασιν» (26 Φεβρουαρίου 1915), ἔγραφε δι' αὐτό, ὅτι «συνεκέντρωσε τοὺς θησαυροὺς θαθυτάτης γνώσεως τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ ἀνεκτιμῆτου πείρας ικήρυκος τοῦ θείου λόγου, θερμουργοῦ πνευματικοῦ πατρός, παρακολουθήσαντος ἐπὶ ἔτη μακρά τὴν ἀνθρωπίνην ζωήν», καὶ ὅτι δ συγγραφεύς του «ἐπέθηκεν ἐπ' αὐτοῦ τὴν σφραγίδα τῆς ιδίας προσωπικότητος, πρωτοτύπως καὶ ιδιοτύπως ἐκθέσας ζητήματα τῆς χριστιανι-

κῆς πίστεως καὶ τῆς χριστιανικῆς πρὸ πάντων ζωῆς, κατὰ τὸν μόνον προσιτὸν εἰς τὸν λαὸν τρόπον». Τὸ δὲ ἀγγλικὸν περιοδικὸν «The Eastern Churches Quarterly» ('Ιούλιος 1940) ἔχαρακτήρισεν αὐτὸν ὡς ἔνα «δημιούργημα θαθείας πνευματικῆς πείρας καὶ γνώσεως τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς». Ἀκολουθεῖ δὲ ἐκδοσὶς ἐρμηνειῶν εἰς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. 'Ως πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τὴν δοποίαν ἔλαθον τὰ δημοσιεύματα αὐτὰ ἀρκούμεθα νὰ παραπέμψωμεν εἰς ἔνα ἀρθρὸν ποὺ ἔδημοσιεύθη εἰς τὸ περασμένο φύλλο τῶν «Ἀκτίνων» σχετικῶς μὲ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ χριστιανικοῦ βιβλίου εἰς τὴν σημερινὴν 'Ελλάδα(27). Ἐκεῖ θὰ ἴδῃ δὲ ἀναγνώστης τὴν ὑποδοχὴν αὐτὴν εἰς ἀριθμοὺς ἀρκετὰ εὐγλώττους.

'Αλλὰ μαζῆ καὶ παραπάνω ἀπὸ τὰ κηρύγματα καὶ τὰ δημοσιεύματα, ἐκεῖνο τὸ δοποίον κυρίως προσέφερε, ἥτο δὲ προσωπικὴ ἐπαφή, καὶ εἰς τὴν ἔξομολόγησιν καὶ εἰς τὴν καθ' ὅλου ἀναστροφήν, ἥ δοποία ἥτο πράγματι τὸ ζωντανώτερον κήρυγμα. Ἐξηπλώνετο εἰς τὰ διάφορα στρώματα τῆς Ἀθηναϊκῆς κοινωνίας ἥ εὐεργετικὴ αὐτὴ ἐπίδρασις, καὶ, μὲ τὰς πυκνὰς οἰκοδομητικὰς ἐπιστολάς, ἐξεπερνοῦσε καὶ τῆς 'Ελλάδος τὰ δρια. 'Αλλὰ πρὸ παντὸς τὸ προσωπικὸν παράδειγμα ἥτο μία συνεχὴς ἐνδυνάμωσις καὶ προτροπὴ καὶ πηγὴ ἐνισχύσεως δι' ὅλους ἐκείνους, οἱ δοποίοι ἥρχοντο διπλασιάποτε εἰς ἐπαφὴν μαζῆ του.

'Επάνω εἰς τὴν δρᾶσιν αὐτὴν τὸν εὑρῆκε τὸ προσκλητήριον εἰς τὴν αἰωνιότητα τὴν 29ην 'Ιουνίου 1929 εἰς ἥλικιαν 81 ἑτῶν.

'Η ἐκδημία του ὑπῆρξε δι' ὅλην τὴν χριστιανικὴν 'Ελλάδα ἔνα νέον σύνθημα ἀγῶνος διὰ τὴν ἔξαπλωσιν τῆς πίστεως εἰς τὸν τόπον αὐτὸν. "Οσοι ἔγνωρισαν τὸν Εύσεβιον Ματθόπουλον προσωπικῶς ἐφιλοτιպήθησαν καὶ οίονεὶ ὀρκίσθησαν νὰ γίνουν συνεχισταὶ τοῦ ἔργου του. Καὶ δοσοὶ δὲν τὸν εἶδαν ποτὲ εἰς τὴν ζωὴν του, ἐμπνέονται ὅμως ἀπὸ τὸ ἔργον του, τονώνονται ἀπὸ τὴν δρᾶσιν του, ζωογονοῦνται ἀπὸ τὸ πάντοτε ζωντανὸν παράδειγμά του, καθοδηγοῦνται ἀπὸ τὴν πνευματικὴν μορφήν

(27) A. Λαμπρινοῦ: Τὸ χριστιανικὸ βιβλίο στὴ σημερινὴ 'Ελλάδα. «Ἀκτίνες» 1943, σελ. 139 ἐπ.

του, πού είναι πάντοτε μεγάλη καὶ δυνατή ἐμπρός των, ἐμπίνεονται ἀπὸ αὐτῆν.

Τὸ νεοελληνικὸν χριστιανικὸν κίνημα τοῦ διφεύλει πάμπολλα. Καὶ δοις δσοι σήμερον ἔργαζονται διὰ τῆς Ἑλλάδος τὴν πνευματικὴν ἀναγένησιν, οὐκοδομοῦν, ἐν ἐπιγνώσει ἢ ἀνεπιγνώστως, ἐπάνω εἰς τὴν θασικὴν ἔργασίαν ποὺ ἔκαμεν δὲ Εὔσεβιος.

Διότι — καὶ ἐδῶ είναι τὸ ξεχωριστόν — δὲ Εὔσεβιος Ματθόπουλος είναι, διὰ νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὴν φρᾶσιν τῆς ἡμέρας, μία προσωπικότης δυναμική, μὲ δύναμιν πνευματικήν, ἢ δποίᾳ ἐκτείνεται πολὺ πέραν τοῦ τάφου, καὶ ὅχι μόνον δὲν ἔλαπτώνεται, ἀλλὰ ἵσα-ἵσα δλο καὶ ἐντείνεται μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου.

Καὶ ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ πνευματικὴ δυναμικότης ἀποτελεῖ τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς μορφῆς αὐτῆς. "Οποιος θέλει νὰ νοιώσῃ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πνεύματος ἐπάνω εἰς τὸ σῶμα, εἰς τὴν δυναμικότητα αὐτὴν τὴν πνευματικὴν ποὺ ἐφανερώθη καὶ ἀντίστροφον ἀναλογίαν πρὸς τοῦ σώματος τὴν ἀκμὴν καὶ τὴν ὑγείαν, θὰ εὕρῃ τὴν ὑπεροχὴν ποὺ ζητεῖ, διοζώντανην. "Ενας δργανισμὸς ἄρρωστος διαρκῶς, δλο καὶ καταδικασμένος ἀπὸ τοὺς γιαστρούς, γερασμένος πλέον, καὶ δὲ ποῖος γεμίζει μὲ τὴν πνοὴν τῆς ψυχῆς του καὶ τὴν φωνὴν τοῦ κηρύγματός του τὴν Ἑλλάδα δλόκληρον... μὰ τί ἀλλο θὰ ἡθέλαμεν, διὰ νὰ ἰδωμεν δτι «τὸ πνεῦμα δπου θέλει πνεῖ», χωρὶς νὰ περιορίζεται ἀπὸ τῆς σαρκὸς τὴν ἀσθένειαν;

❖ ❖ ❖

Είναι ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ νὰ ικάμωμεν μίαν εἰδικωτέραν ἀνάλυσιν τοῦ θίου, τοῦ ἔργου, τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὔσεβιος Ματθοπούλου⁽²⁸⁾. Θὰ σημειώσωμεν μόνον δτι διὰ τὴν προσωπικότητά του καὶ τὸ ἔργον του ἀπησχολήθη ὅχι μόνον δ ἐλληνικός, ἀλλὰ καὶ διεθνής τύπος, καὶ περισσότερον μάλιστα δ δεύτερος. Ούτω δὲ θιογραφία του, γραμμένη

(28) "Ιδε, ἐκτὸς τῆς εἰδικῆς θιογραφίας ὑπὸ Σεραφείμ Παπακώστα, καὶ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, εἰς «Ἀνάπλασιν», ἀριθμ. 407 τῆς 26 Φεβρουαρίου 1915 καὶ Π. Ι. Μηρατσιώτου εἰς Ἐφημ. «Πρωΐα» 7 Ιουλίου 1929.

ἀπὸ τὸν ἀρχιμανδρίτην Σεραφεὶμ Παπακώσταν, μετεφράσθη καὶ εἰς τὴν ἀγγλικὴν καὶ ἔγινε δεκτὴ μὲ εύμενέστατα σχόλια. Ἐπίσης τὸ γερμανικὸν περιοδικὸν «Dein Reich komme!» ἔγραφεν εἰδικὸν ἄρθρον τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1936. Τὸ γαλλικὸν περιοδικὸν «L' unité de l' Église» ἐδημοσίευεν ἐκτενῆ Βιογραφίαν τὸν Ἰούνιον τοῦ ἵδιου ἔτους. Τὸ ἀγγλικὸν περιοδικὸν «Theology» (Μάϊος 1940), χαρακτηρίζει τὸν Εὐσέβιον ὡς μίαν «γοητευτικὴν φυσιογνωμίαν» καὶ ὅλεπει εἰς τὸ πρόσωπόν του «τὸν μεγαλύτερον Ἰωάννην Χριστιανὸν ἡγέτην τῆς ἐλληνικῆς Ἑκκλησίας, ἀφ' ὃτου αὕτη ἡλευθερώθη ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν». Τὸ δὲ «Eastern Churches Quarterly» προσθέτει ὅτι «ὅσα καὶ ἀν λεχθοῦν διὰ τὴν ἐπιρροὴν καὶ τὸ κύρος τοῦ Εὐσεβίου Ματθοπούλου εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλλάδος, δὲν θὰ εἴναι ὑπερβολικά» (Ἰούλιος 1940). Ἐπίσης ἄρθρα διὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸν Νορβηγικὸν τύπον, τὸν Ὀλλανδικόν, τὸν Ρωσικὸν ἥκλπ.

“Αν δμως δὲν είναι δυνατὸν εἰς τὸ ἄρθρον αὐτὸν νὰ ἀναλύσωμεν μακρότερον τὸν θίον καὶ τὸ ἔργον τοῦ Εὐσεβίου Ματθοπούλου, πάντως θὰ πρέπει νὰ υπογραμμίσωμεν τρία χαρακτηριστικά σημεῖα.

Τὸ πρῶτον, είναι ὅτι τὸ ικέρυγμά του ἦτο χριστιανικόν, μὲ τὴν καθαρὰν σημασίαν τῆς λέξεως. “Εζησεν δὲ Εὐσέβιος Ματθόπουλος εἰς ἐποχάς ὅπου τὸ Εὐαγγέλιον ἐθεωρεῖτο ὡς ἔνα εἶδος χρυσοποικίλτου πλασίου ποὺ θὰ περιέθαλλε τὰ πλέον ἐτερόκλητα στοιχεῖα: Πολιτικάς καὶ οἰκονομικάς ἐπιδιώξεις, προσωπικάς φιλοδοξίας, ἢ καὶ ἄλλα στοιχεῖα, σεθαστὰ μὲν καθ' ἔαυτά, ἀλλὰ ποὺ εἶχαν ἀλλοῦ τὴν θέσιν των, δπως τὰ ἐκάστοτε ἔθνικά ζητήματα. Οὐ Εὐσέβιος ἐκήρυξεν Εὐαγγέλιον καθαρόν, πλήρες, ἀνόθευτον. Εἶχε τάς γνώμας του καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ζητημάτων. Αγαποῦσε τὴν πατρίδα του, καὶ τὸ ἔδειξεν δπως δλίγοι. Ἀλλ’ ὅταν ἀνέθαυινεν εἰς τὸν ἄμβωνα, ὅταν ἔξωμολογοῦσε, ὅταν ἔγραφε διδαχὴν χριστιανικήν, τότε ἐκήρυξε Χριστὸν ἐσταυρωμένον καὶ μόνον.

Καὶ εἰς αὐτὸν ἐπρωτοτύπησε καὶ ἔταψε νέαν ὁδόν. Διότι, δπως εἶδαμεν καὶ εἰς τὸ προηγούμενον ἄρθρον τῆς σειρᾶς αὐτῆς καὶ δπως δρθῶς ἀντελήφθη δὲ ἄρθρογράφος του, δὲν ἦτο αὐτὸν τὸ χαρακτηριστικόν οὕτε τοῦ Παπουλάκου, οὕτε τοῦ Φλα-

μιάτου, οὕτε τοῦ Μακράκη. Μόνον δὲ Ἰγνάτιος Λαμπρόπουλος ἀντιλαμβάνεται τὸ δρθὸν εἰς τὸ σημεῖον αὐτό. Ἀλλά, προσθέτομεν τώρα ἡμεῖς, δὲ Εύσέβιος Ματθόπουλος διεμόρφωσε τὸ κήρυγμα, τὸ δποίον κέντρον καὶ ζωὴν καὶ ἀρχὴν καὶ τέλος ἔχει τὸν Χριστὸν καὶ τὸ Εὐαγγέλιον του. Αὐτὸς δὲ χριστοκεντρικὸς χαρακτήρας τοῦ κηρύγματός του ἦτο τὸ μυστικόν του, καὶ ἦτο ἡ μία ἐξήγησις τῆς τόσης εὐλογίας τὴν δποίαν τὸ ἔργον του ἐδοκίμασε. Καὶ δλοι ἔκεινοι διὰ τοὺς δποίους ἔνα τέτοιο κήρυγμα εἶναι ἀνάγκη ψυχική, δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦν τί δφείλουν εἰς τὸν κήρυκα αὐτὸν τοῦ Εὐαγγελίου.

Ως δεύτερον πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι δὲ ιερομόναχος Εύσέβιος, δὲ ἐκπαιδευθεὶς καὶ ἀνατραφεὶς εἰς ἔνα μοναστήρι, δὲ γέροντας-κειμήλιον τῶν παραδόσεων τῆς Ἐκκλησίας μας ἀκόμη καὶ τῶν πλέον τυπικῶν, εἶχε μὲν δλα ταῦτα μίαν καταπληκτικὴν εὔρυτητα ἀντιλήψεων. Καὶ εἰς αὐτὸν δὲ Εύσέβιος ἦτο δημιουργός. Εἰς τὴν ἐποχὴν του δὲ Χριστιανισμὸς ἦτο μία παραφυάς τῆς «συντηρητικῆς» λεγομένης νοοτροπίας, τῶν ἀνθρώπων, οἵ δποίοι διετήρουν τὸν Χριστιανισμὸν διότι τὸν εύρηκαν, δπως θὰ ἐνέμενον καὶ εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν, ἐὰν ἔζουσσαν εἰς τοὺς χρόνους τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐννοεῖται ὅτι ἔνας τέτοιος Χριστιανισμὸς τῶν συντηρητικῶν κυρίων στερεῖται ζωῆς καὶ παλμοῦ, καὶ δὲν ἥμπορει καθόλου νὰ ρυθμίσῃ τὴν ζωὴν ποὺ διαρκῶς προσβάλλει νέα ζητήματα.

Ἄλλ’ δὲ Εύσέβιος δὲν ἀνήκει καθόλου εἰς τοὺς συντηρητικούς αὐτοὺς τύπους. Ἀγρυπνος θεματοφύλαξ τῆς ιερᾶς παρακαταθήκης, ἢ δποία τοῦ εἶχε διαπιστευθῆ, ἔγνώριζε καλά τὴν ὑποχρέωσίν του νὰ μεριμνᾷ πῶς τὸ αἰώνιον θὰ παρακολουθῇ μὲ στοργὴν τὴν ἐπικαιρότητα τῆς στιγμῆς, θὰ ἐννοῇ τὰς ἀνάγκας της, τὰ προσθλήματά της, τὸν ποικιλλοντα ἐκάστοτε παλμόν της. Καί, μὲ μίαν θαυμαστὴν ἄρμονίαν ἤνωνε τὴν μέχρις αὐτοθυσίας συμμόρφωσίν του εἰς τοὺς κανόνας καὶ τὰ θέσμια καὶ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας μας, μὲ μίαν προοδευτικότητα καὶ εὔρυτητα ἀντιλήψεων αὐτόχρημα καταπληκτικήν. Τὸ μυστικόν, ἐννοεῖται, εἶχε τὴν ἐξήγησίν του. Ἡ ἐξήγησις αὐτὴ εἶναι ἡ ἀγάπη. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν Ἀλήθειαν, πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, πρὸς τὸν κόσμον καὶ τὰς ἀνάγκας του, πρὸς τὸν ἀμαρτωλὸν κόσμον ἀκόμη. Αὐτὸν τὸ μυστικόν, αὐτὴ ἡ θαυ-

μαστή σύνθεσις ήτο μία άλλη έξήγησις τής έπιτυχίας του έργου του.

Τὸ τρίτον εἶναι, ἵσως, τὸ σπουδαιότερον ἀκόμη. Εἶναι ἡ αὐταπάρνησις, ἡ αὐτοθυσία του, ἡ δποία εἶχεν ὡς ἐκδήλωσιν καὶ μίαν ὑποδειγματικὴν ὅντως ταπεινοφροσύνην. Εἴδαμεν πόσον ἀπέφευγε τιμάς καὶ ἀξιώματα. Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον αὐτό. Τὸ σπουδαιότερον ἵσως, διότι εἶναι δι' ἥμᾶς τοὺς "Ἐλληνας δυσκολώτερον, εἶναι ἡ προσπάθειά του νὰ κηρύττῃ τὴν πίστιν του μόνον καὶ ὅχι τὸν ἔαυτόν του. "Οσοι τὸν ἔγνώρισαν, ξέρουν εἰς ποῖον θαθμὸν ἔφθασεν αὐτὴ ἡ αὐταπάρνησις, ἡ ἐπιδίωξις τῆς ἀφανείας. Καὶ δσοι γνωρίζουν τὰ ἐλληνικὰ πράγματα ἡμποροῦν νὰ ἐκτιμήσουν τί σημαίνει μία τέτοια αὐτοθυσία, μία ζωή-έργον, ποὺ εἶναι συγχρόνως ζωή-νέκρωσις δποιασδήποτε ὀτομικῆς φιλοδοξίας. «Οὐ γάρ ἔαυτοὺς κηρύττομεν, ἀλλὰ Χριστὸν Ἰησοῦν, Κύριον, ἔαυτοὺς δὲ δούλους ὑμῶν διὰ 'Ιησοῦν» (Β' Κορινθ. δ' 5).

Δὲν ξεύρω πόσοι μαζῆ μὲ τὸν Παύλον ἡμποροῦν νὰ τὸ ποῦν αὐτό. Ἀλλ' δ Εὔσέβιος τὸ εἶπε, μὲ τὴν ζωὴν του. Μιμητὴς τοῦ Παύλου, τὸν δποῖον ὅλως ἴδιαιτέρως ἔθαύμαζε καὶ ἔτιμα, ἔγνώριζε νὰ θυσιάζῃ ὅχι μόνον τὴν ζωὴν του, ἀλλὰ καὶ κάθε του φιλοδοξίαν, κάθε τι ποὺ συνδέεται μὲ τὸ ἔγώ του, διὰ νὰ γίνη μιὰ ἔργασία παραπάνω ἀπὸ τὰ φθαρτὰ πρόσωπα, οἰκοδομημένη μόνον ἐπάνω εἰς τὸν ἔνα θεμέλιον, τὸν Ἀρχηγὸν τῆς Πίστεως.

Καὶ ἡ θυσία δὲν ἐπῆγε χαμένη. "Ισα-Ισα ἐκαρποφόρησε καρπὸν χιλιοπλασίονα. Καὶ δλοι, δσοι σήμερον δπωσδήποτε συνδέονται μὲ τὸ νεοελληνικὸν χριστιανικὸν κίνημα, εἰς τὴν σημερινὴν του ἐλπιδοφόρον ἔκτασιν, δσοι ἀπὸ δποιανδήποτε πλευρὰν μετέχουν τῆς ἱερᾶς προσπαθείας διὰ τὴν πνευματικὴν ἀναζωγόνησιν τῆς Ἐλλάδος μας, δλοι αὐτοί, εἴτε τὸ ξέρουν εἴτε ὅχι, δὲν εἶναι καθόλου ἀμέτοχοι τῆς ἀφθόνου καρποφορίας, τὴν δποίαν ἔφερεν, εύπρόσδεκτος εἰς τοὺς ούρανούς, ἡ θυσία αὐτή!

Z. N.

Θυσία ζῶσα(29).

«Ἐκ δυσμῶν καὶ βορρᾶ καὶ θαλάσσης καὶ ἔώας». Ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, καὶ ὅχι μόνον τῆς Ἑλληνικῆς, ἔρχεται εὐλαβὴς δὲ ἐπιμνημόσυνος ὕμνος τοῦ δοκίμου ἔργάτου τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἡ εὐγνώμων ἀναγνώρισις τοῦ τί δοφείλει εἰς αὐτὸν ἡ σημερινὴ χριστιανικὴ Ἐλλάς. Καὶ δοι αἱκόμη δὲν γνωρίζουν τὸ ὄνομα, ἀναγνωρίζουν τὸ ἔργον καὶ θαυμάζουν τὴν δημιουργίαν, μίαν πνευματικὴν δημιουργίαν, ἡ δποία μετέθαλε τὴν ἔρημον τὴν αὐχμηράν εἰς γῆν καρποφόρον, παράγονταν «εἰς τριάκοντα καὶ εἰς ἑξήκοντα καὶ εἰς ἑκατόν», καὶ ἥνοιξεν εἰς τὰς ψυχὰς χιλιάδων Ἐλλήνων τὴν θύραν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς σωτηρίας. Ἐάν ἐπρόκειτο καὶ σωματικῶς νὰ συναχθοῦν ἐπὶ τὸ αὐτὸ δλοι οἱ εὐλαβῶς καὶ εὐγνωμόνως τιμῶντες τὴν μνήμην τοῦ Εὔσεβίου Ματθοπούλου, δὲν θὰ ἐπήρκει θεοῖς ἡ αἴθουσα αὐτή, οὕτε ἀλλη καμμία αἴθουσα, διὰ νὰ περιλάβῃ τὴν ἁόρτιον σύναξιν. Καὶ καμμία τοιαύτη σύναξις δὲν θὰ ἡμπορῇ νὰ εἶναι ἀντίστοιχος πρὸς τὴν ἔκτασιν τῆς εὐλογίας, ἡ δποία καὶ διὰ τὸ μέλλον, εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς, θὰ ἐκδηλοῦται μὲ διαρκῶς αὔξουσαν ζωτικότητα, ἀποτέλεσμα τοῦ ἔργου, εἰς τὸ δποίον, Θεοῦ συνεργός, ἀφιέρωσε τὴν ζώήν του ὁ ἀνήρ, ἡ μνήμη τοῦ δποίου μᾶς συνήγαγε καὶ σήμερον ἐδῶ.

“Ἄς μὴ ἀπασχοληθῶμεν κατὰ τὴν ὄραν αὐτὴν μὲ τὴν Βιογραφίαν του. Δὲν εἶναι ἄγνωστος, καὶ δὲν λείπουν τὰ θοηθήματα δι’ ἐκείνους, οἱ δποίοι θὰ ἡθελαν νὰ τὴν μάθουν. “Ἐτι μᾶλλον· ἡ ἐπιμνημόσυνος εὐλάβεια ἀς ὑποχωρήση πρὸ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρευνητικότητος διὰ νὰ δοθῇ δοσον ἡμπορεῖ νὰ δοθῇ ἀπάντησις εἰς τὸ ἔρωτημα τί τέλος πάντων εἶναι ἐκεῖνο τὸ δποίον ἔκαμεν ὅστε δ ἀγαθὸς ἐκεῖνος καὶ ἀπλοῦς λευτῆς νὰ δημιουργήσῃ εἰς τὴν Ἐλλάδα τοιαύτην πνευματικὴν κίνη-

(29) Ὁμιλία, λεχθείσα κατὰ τὴν εἰδικήν ἐπιμνημόσυνον σύναξιν τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων τὴν 29 Ιουνίου 1943, ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου Ἀλεξάνδρου Τσιριντάνη.

σιν, όποίαν κατά τὴν ἔκτασιν κατά τὸ θάθος καὶ πρὸ παντὸς κατά τὴν μονιμότητα, δὲν ἡδυνήθη νὰ δημιουργήσῃ εἰς τὴν νεωτέραν ἐλληνικὴν ζωὴν κανεὶς ἄλλος καὶ πρὸ παντὸς κανεὶς ἀπὸ ἑκείνους, οἱ δῆποιοι μὲν ἐφόδια πολλὰ καὶ δηλισμὸν ἐρίγδουπον ἐπηγγέλθησαν νὰ ἀναμορφώσουν τὴν Ἐλλάδα κατὰ τὰ πρότυπα, τὰ δῆποια ἐκάστοτε αὐτοὶ προέθαλλον. Δὲν εἶναι χρέος πρὸς τὸν ἀείμνηστον ἄνδρα ἡ ἔρευνα αὐτῇ. Πρὸς τὴν ἀλήθειαν εἶναι χρέος. Πρὸς τὴν ἔρευναν τὴν ἐπιστημονικὴν τῆς κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου, εἴτε ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ὀντολογικῆς διαπιστώσεως, εἴτε ἀπὸ τῆς ἀποψεως τῆς δεοντολογικῆς διατυπώσεως κατευθυντηρίων γραμμῶν. Καὶ ἀν κανεὶς θὰ διετύπωνε τὴν ἔκπληξιν του διατὶ ἡ Χριστιανικὴ "Ἐνωσις Ἐπιστημόνων ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἔρευναν τοῦ ἔργου τοῦ ταπεινοῦ ἴερομονάχου, ἄλλὰ θὰ ἔπρεπεν ἀντιθέτως νὰ ἐκφρασθῇ ἡ ἔκπληξις πᾶς τόσοι παρ' ἥμιν ἀξιοῦντες δτὶ εἶναι ἔρευνηται τῶν πνευματικῶν ρευμάτων καὶ τόσοι καὶ τόσοι ἀπὸ ταύτης ἡ ἑκείνης τῆς πλευρᾶς κοινωνιολογοῦντες καὶ περὶ τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον κατατρίβοντες ἔαυτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους, ἀγνοοῦν τὸν πνευματικὸν ἑκείνον σεισμόν, τὸν δῆποιον ἀπετέλεσε τὸ κήρυγμα, τὸ ἔργον τοῦ Εὔσεβίου.

* * *

Καὶ ἀπετέλεσεν ὅντως τοιοῦτον σεισμόν. Διότι ὁ Εὔσεβιος Ματθόπουλος δὲν εῦρεν εἰς τὴν Ἐλλάδα ἔνα πνευματικὸν καθεστώς, τὸ δῆποιον ἡδύνατο διὰ μιᾶς ἡρέμου ἐξελίξεως, διὰ μιᾶς ἀπλῆς συντηρήσεως τῶν ἥδη γινομένων, νὰ προαχθῇ καὶ νὰ ἀνθήσῃ. Δὲν ὑπῆρξε θεολογίας ὁ πρῶτος σκαπανεύς τῆς ἀληθείας εἰς τὴν νεωτέραν Ἐλλάδα. Προηγήθησαν αὐτοῦ ἔργάται ἄσκοντοι καὶ ἀφιερωμένοι καὶ σεβαστοὶ καὶ ἄγιοι. Ἀλλὰ τὸ ἔργον των μᾶλλον ὡς προπαρασκευαστικὸν γύμνασμα, ὡς πείραμα διδακτικὸν θὰ ἡδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ἀποτελεσμάτων, τὰ δῆποια παρήγαγε. Παρ' ὅλην τὴν προεργασίαν ὁ Εὔσεβιος ἔχρειάσθη νὰ οἰκοδομήσῃ ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Οἰκοδομῶν ἐπὶ τὸν θεμέλιον, ἄλλον τοῦ δῆποιου οὐδεὶς δύναται θεῖναι, ἔχρειάσθη νὰ καθάρη διὰ νὰ οἰκοδομήσῃ. Καὶ νὰ οἰκοδομήσῃ ἐκεῖ ὅπου δὲν ἦτο κτισμένον τίποτε ἡ

ήσαν μόνον «ξύλα, χόρτος, καλάμη», καὶ τύποι μόνον νεκροὶ καὶ τοῦ Εὔαγγελίου ἄγνοια· καὶ ἔλλειψις σαφοῦς κατευθύνσεως. Δημιουργὸς δὲ ἐμπνευσμένος ἔργατης, δὲν ὑπῆρξε λοιπὸν δὲ συντηρητικὸς ἐκεῖνος τύπος, δὲ ποῖος δὲν θίγει τὰ κακῶς κείμενα. Μέσα του ἔπαλλεν ἡ δημιουργικὴ ζωὴ, καὶ ἔξεδηλοῦτο εἰς δρᾶσιν, ἡ δποία κάθε ἀλλοῦ ἥτο παρὰ ἀντιγραφὴ παλαιοτέρων προτύπων. Τὸ κήρυγμά του ἥτο νέον, ὅχι διὰ τὴν αἰώνιαν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ νέον διὰ τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα. Οἱ τρόποι κατά τὸν δποῖον ὀργάνων τὰς περιοδείας του καὶ κατόπιν τὴν Ἀδελφότητά του, εἶχε βεβαίως τὰς πηγὰς τῆς ἐμπνεύσεώς του εἰς τὴν μακραίωνα παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἀλλὰ ἥτο νέος ἐντελῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα, νέον δημιούργημα προσαρμοζόμενον πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ. Δὲν ὑπῆρξε διὰ τὸν Εὐσέβιον δὲ Χριστιανισμὸς κάτι τὸ πεπαλαιωμένον, τὸ δποῖον φυλάσσομεν ὅπως οἱ φύλακες τῶν μουσείων τὰ λείψαντα τῶν περασμένων ἐποχῶν. Δι’ αὐτὸν δὲ Χριστιανισμὸς ἥτο κάτι τὸ αἰώνιον. Αἰώνιον τὸ δποῖον ἔχει τὸ παρελθόν, ἔχει τὸ μέλλον, ἀλλ’ ἔχει καὶ τὸ παρόν. “Οταν συνέθετε τὰ διμιλητικά του σχεδιάσματα, ὅταν καθώριζε τὰ δδοιπορικά του διαγράμματα, ὅταν διεμόρφωνε κατευθύνσεις διὰ τὴν ἔξομολόγησιν ὅπως πρέπει σήμερον νὰ γίνεται, ὅταν ἴδρυεν δμάδας καὶ ἀδελφότητας καὶ συλλόγους, ὅταν καθώριζε τὴν μορφὴν τὴν δποίαν πρέπει νὰ πάρῃ ἔνα σύγχρονον χριστιανικὸν περιοδικόν, ὅταν ἐνέπνεε τὰ κατηχητικὰ σχολεῖα, ὅταν συνέγραφε τὰς ἔρμηνείας του εἰς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὅταν, κώδικα χριστιανικῆς ζωῆς, συνέγραφε τὸν «Προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου», δὲ Εὐσέβιος Ματθόπουλος εἰργάζετο ὡς ἀνθρωπὸς τῆς αἰώνιότητος, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀνθρωπὸς τῆς ἐπικαιρότητος. Καὶ ἡ προσαγωγὴ τῆς ἐπικαιρότητος τῆς σήμερον εἰς τὸν «χθὲς καὶ σήμερον καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τὸν αὐτόν» (Ἐθρ. ιγ' 8) Ἰησοῦν, ἀπετέλει τὸν συγχρονισμὸν ἐν τῇ αἰώνιότητι, τὸν ὄγια συγχρονισμὸν τοῦ κηρύγματος, δὲ δποῖος ἥτο ἔνα ἀπὸ τὰ μυστικὰ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ Εὐσεβίου, διότι εἶναι μία ἀπὸ τὰς θασικὰς προϋποθέσεις κάθε πνευματικῆς δημιουργίας.

“Υγῆς συγχρονισμός, καὶ ριζοσπασικότης, ἀν ἐπιτρέπετε τὸν ὄρον, τὸ σύστημα αὐτό, ἥτο ἀναζωογόνησις, δὲν ἥτο ἀνα-

τροπή. Διά τὴν δημιουργίαν του, εἶπομεν, ἔχρειάσθη πολλὰ τὰ νέα. Ἀλλὰ τὰ νέα αὐτὰ δὲν ἐνεθύμιζον τίποτε ἀπό τὰς περιφήμους ἐκείνας ικανοτομίας, αἱ ὅποῖαι ταράσσουν ἐκάστοτε τὴν Ἐκικλησίαν καὶ φέρουν ὅλατην πολλὴν καὶ ὀφέλειαν ιαματίαν. Ὅπηρξε τούναντίον εὐλαβῆς θειματοφύλαξ τῶν παραδόσεων καὶ τῶν θεσμῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν, «γραμματεὺς μαθητευθεὶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν» καὶ ἔξαγων ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ, ὅχι μόνον ικανά, ἀλλὰ καὶ παλαιά· ὅχι μόνον παλαιά, ἀλλὰ καὶ ικανά (Ματθ. 1g' 52). Θειματοφύλαξ πιστός, ἀλλὰ καὶ δημιουργὸς συγχρόνως. Αὐτὴ ἡ σύνθεσις ὑπῆρξε τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς δημιουργικῆς προσπαθείας. Αὐτὴν τὴν γραμμὴν ἤκολούθησε χωρὶς νὰ παρεκκλίνῃ οὕτε πρὸς τὰ δεξιά οὕτε πρὸς τὰ ἄριστερά. Αὐτὴν τὴν γραμμὴν τῆς συνθέσεως μᾶς τὴν ὑπέδειξε ὅχι μὲ θεωρητικάς, ἀνευθύνους καὶ ἀκατανοήτους κατασκευάς καὶ σχήματα συλλογιστικά ἔξω ἀπὸ τὴν ζωήν, ἀλλὰ μὲ ζωντανήν εἰς τὴν πρᾶξιν ἐφαρμογήν. "Ἄς μου ἐπιτραπῇ δὲν νὰ φρονῶ ὅτι τίποτε ἀλλο ἔὰν δὲν ἔκαμνεν εἰς τὸν βίον του, μόνον διότι ἔδωσε τὴν γραμμὴν αὐτὴν θὰ ἔπρεπε νὰ τιμῆται ἀπὸ δλους ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐνδιαφέρονται ὅχι μόνον διὰ τὴν ἐκκλησιαστικήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν κοινωνικήν καθόλου προσαγωγὴν τοῦ τόπου, ώς ἔμπνευσμένος καθοδηγητής των.

❖ ❖ ❖

"Ακολουθῶν αὐτὴν τὴν γραμμὴν ἐπέτυχε καὶ τοῦτο τὸ σημαντικὸν καὶ ξένον διὰ τὴν νεοελληνικὴν νοοτροπίαν: "Οτι προσέδωσεν εἰς τὸ ἔργον του τὸ χρῶμα τῆς σταθερότητος, τῆς σοθαρότητος, τῆς κατανοήσεως τῆς προσγματικότητος, ἔνα χρῶμα χριστιανικοῦ ρεαλισμοῦ, δ ὅποιος ἔκαμψε τὸ Εὔαγγελιον νὰ διμιλῇ εἰς τὴν κοινωνίαν μας, καὶ νὰ ἀκούεται ἀπὸ τὴν κοινωνίαν μας. "Αλλοι κήρυκες, μὲ μονοπλεύρους ἔξαρσεις, μὲ ἀθασίμους μυστικισμούς, μὲ ὑπερβολάς ἀκρίτους ἔκαμψαν ὅστε ἡ φωνὴ ἡ εὐαγγελικὴ νὰ ἀκούεται μὲν ὡς χαλκὸς ἥχῶν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον, νὰ μὴ διμιλῇ δμως μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, νὰ μὴ τὴν παίρνῃ κανεὶς εἰς τὰ σοθαρά ὡς σοθαράν ἀξίωσιν νὰ ρυθμισθῇ ἀπὸ αὐτὴν ἡ σημερινὴ κοινω-

νική πραγματικότης. Ἀπὸ τοῦ Εὐσεβίου κυρίως ἐμάθαμεν νὰ ἀκούωμεν τὸ Εὐαγγέλιον ὡς κάτι τὸ δποῖον σοθαρῶς θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ καὶ νὰ συζητῶμεν περὶ αὐτοῦ, ὅχι μετὰ εἰρωνείας, οὕτε μετὰ συγκαταθάσεως, ἀλλὰ μετὰ σεθασμοῦ καὶ ὡς ἄνθρωποι σοθαροὶ περὶ σοθαρά θέματα ἀσχολούμενοι. Καὶ ἀπεπέλεσεν αὐτὴ ἡ σοθαρότης τὸ μέσον διὰ τοῦ δποίου θὰ ἥμοιγοντο τὰ αὐτιά, ἐκείνων 6έσσαια οἱ δποῖοι εἶχον «δτα ἀικούειν», διὰ τὴν φωνὴν τὴν εὐαγγελικήν. Μὲ ἀλλούς λόγους ἔκεινο τὸ δποίον ὑπῆρχεν εἰς ἀλλας χώρας καὶ ἔλειπεν ἀπὸ ἡμᾶς, μία σοθαρά ἀντιμετώπισις τοῦ Εὐαγγελίου, ὅχι ἀπλῶς ὡς τινος πατρίου καὶ παραδεδομένου, ἀλλὰ ὡς ζωντανοῦ ρυθμιστοῦ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, αὐτὸ ἀπὸ τοῦ Εὐσεβίου Ματθοπούλου τὸ ἔχομεν.

❖ ❖ ❖

Καὶ ᾧτο ἐπιθλητικὸν τὸ κήρυγμά του διότι ᾧτο κήρυγμα εὔαγγελικόν. Ὁ λοκληρωτικῶς εὔαγγελικόν. Διαβλέπεις εἰς αὐτὸ τὸ «πάλιν γέγραπται», τὸ δποίον ἀντέταξεν διά Κύριος εἰς τὸν πειράζοντα (Ματθ. δ' 7). «Ολα ἔκεινα τὰ συστήματα τὰ δποῖα ἀπὸ θεολογικῆς ἀπόψεως παρουσιάζονται ὡς αἱρέσεις, ἀπὸ κοινωνιολογικῆς ὡς ἀρρυθμοί ἀναστατώσεις, στηρίζονται εἰς τὴν μονομερῆ χρησιμοποίησιν δρισμένων εὐαγγελικῶν ἀληθειῶν διὰ νὰ στηριχθῇ ἐνα μονομερὲς καὶ ἄρα ἀντιευαγγελικὸν οἰκοδόμημα. Ὁ Εὐσέβιος Ματθόπολος ἔγνώριζε τὸ Εὐαγγέλιον ὡς σύνολον. Ἐγνώριζε τὴν πίστιν, ἀλλὰ ἔγνώριζε καὶ τὴν ἀγάπην. Ἐγνώριζε τὴν ἀγάπην, ἀλλὰ ἔγνώριζε καὶ τὴν αὐστηρότητα καὶ τὴν πειθαρχίαν. Ἐγνώριζε τὸ ἀσυμβίθαστον τῆς συνειδήσεως καὶ τὴν παρρησίαν εἰς τὸν ἔλεγχον, ἀλλὰ ἔγνώριζε καὶ τὸν ἔλεον καὶ τὴν κατανόησιν. Ἐγνώριζε τὴν ἀσκησιν καὶ τὴν δουλαγωγίαν τοῦ σώματος, ἀλλὰ ἔγνώριζε καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματος καὶ τὴν σπουδαιότητα τῆς σωματικῆς ὑγείας, ὡς διαικόνου εἰς τὴν κατὰ Χριστὸν ζωήν. Διηγοῦνται δτι πολλάκις ἔθερόπευε ψυχικάς καταστάσεις νοσηράς, συνιστῶν ἀντὶ φορτίων θαρέων καὶ δυσθαστάκτων ἐνα περίπατον, μίαν σωματικήν ἀναψυχήν. Ὅπηρδε διὰ τὴν νεοελληνικήν χριστιανω-

σύνην δε εἰσηγητής ἐκείνου τὸ δποῖον θά μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ δνομάσω χριστιανικὸν ὄλισμόν, ἀναγνώρισιν δηλαδὴ τῆς πραγματικότητος, δτι δὲ ἁνθρώπος δὲν εἶναι μόνον πνεῦμα, ἀλλὰ εἶναι καὶ ὅλη, καὶ μάλιστα ὅλη, ἡ δποία μετέχει καὶ αὐτὴ τοῦ ἀγιασμοῦ, τοῦ ἀγιασμοῦ τοῦ σώματος. Τοῦτο τοῦ ἔδινε τὴν ἰκανότητα νὰ εἶναι συμπαθής, νὰ ἀντιλαμβάνεται τὴν πραγματικότητα. Νὰ μὴ δίδῃ εἰς τὸν ἑαυτόν του τὴν θέσιν τοῦ διαμαρτυρομένου ἀπλῶς καὶ κραυγάζοντος καὶ ρηγνύοντος τὰ ἴματα διὰ τὴν ἀμαρτίαν, ἀλλὰ καὶ ἰκανοῦ νὰ καταδένῃ τὰ τραύματα «ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον» (Λουκ. I' 34), νὰ παρέχῃ πρακτικὰς συμβουλάς, δδηγίας ἀπλᾶς, ἀλλ' εὔεργειτικάς, καὶ ἐπὶ πλέον νὰ γνωρίζῃ, δχι μόνον τὴν θεραπείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν πρόληψιν τοῦ κακοῦ.

* * *

Καὶ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸν πρέπει νὰ ἔξαρθῇ καὶ τοῦτο, δτι εὑρε τὴν χρυσῆν ἐκείνην δόδον, τὴν δποίαν πρέπει νὰ ἀκολουθήσωμεν εἰς τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων πίστεως καὶ ἐπιστήμης. Ο ταπεινὸς Εὔσεβιος ὑπῆρξεν ἐπιστήμων. Εἰς ἐκείνουν, δὲν δποῖος δὲν εἶναι δοῦλος τοῦ θερμπαλισμοῦ, ἡ ἐπιστημονικὴ μέθοδος τοῦ Εὔσεβιου, ίδιως ἐν τῇ ἀποδεικτικῇ ἀλληλουχίᾳ τῶν συλλογισμῶν, κάμνει ἰδιαιτέρων ἐντύπωσιν. Ο μοναχὸς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου σέβεται τὴν ἐπιστήμην. Δὲν τὴν ἀντιμετωπίζει μὲ φανατισμόν, δὲν παραγνωρίζει τὴν σπουδαιότητά της, δὲν δημιουργεῖ χάσμα ἐκεῖ δπου ὑπάρχει ἀρμονία. Αὐτονόητα πράγματα θὰ φανοῦν αὐτὰ σήμερον εἰς πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀκροατάς. Ἀλλ' δταν αὐτὸς ἥρχιζε τὸ ἔργον του δὲν ἦσαν καθόλου αὐτονόητα. Καὶ τὸ δτι ἔγιναν αὐτονόητα, αὐτὸ εἶναι ἀκριθῶς καρπὸς τῆς ζωῆς του.

Καὶ ἐπειδὴ δὲ λόγος περὶ τοῦ ἀνδρὸς ὃς ἐπιστήμονος, ἃς ὑπομνησθῆ, δτι δταν ἐνεγράφη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ὃς φοιτητής, ἐνεγράφη δχι εἰς τὴν θεολογικήν, ἀλλὰ εἰς τὴν Φιλοσοφικήν Σχολήν, διὰ νὰ ἔχῃ τὴν φιλοσοφικήν καὶ φιλολογικήν προπαίδευσιν διὰ τὰς θεολογικάς του μελέτας. Ἀκριθῶς δὲ τὸ δτι πανεπιστημιακῶς ὑπάρχεται εἰς μὴ θεολογικήν σχολήν, δίδει εἰς τὴν Χριστιανικήν “Ἐνωσιν Ἐπιστημόνων τὸ δι-

καίωμα νὰ τὸν θεωρῇ ἴδικόν της, καὶ νὰ θεωρῇ τιμητικὴν δι’ αὐτὴν ὑποχρέωσιν τὴν εὐλαβῆ διατήρησιν τῆς μνήμης αὐτοῦ, ὅχι μόνον ὡς ἐκικλησιαστικοῦ ἀνδρός, ἀλλὰ καὶ ὡς Χριστιανοῦ ἐπιστήμονος.

❖ ❖ ❖

Ἄκριθῶς ἡ ἀρμονία αὐτὴ εἰς τὴν σκέψιν του ὠδήγησε καὶ εἰς ἔνα ἄλλο χαρακτηριστικόν, τὸ ὅποιον καὶ αὐτὸς ἀποτελεῖ μίαν ἐξήγησιν τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἔργου του. Ὁ Εύσέβιος Ματθόπουλος, τοῦ δποίου ἡ ζωὴ ὅλη ἐμαρτύρει τὸν διάπυρον ζῆλον ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου, ζῆλον ὁ δποίος ἐφθανε μέχρις αὐτοθυσίας, δὲν ἦτο ἐν τούτοις φανατικός. Εἰς τὴν ιστορίαν τοῦ νεοελληνικοῦ χριστιανικοῦ κινήματος αὐτὸς ἐξ εκ αθάριστης τὸν ζῆλον ἀπὸ τὸν φανατισμόν, ἐκράτησε τὸν πρῶτον καὶ ἀπεμάκρυνε ὡς ἀντιχριστιανικὸν τὸν δεύτερον. Τὸ κήρυγμά του διέπλασττε Χριστιανούς, μέλη πιστᾶς καὶ ἀφιερωμένα τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἀλλὰ δὲν ἐξῆπτε πάθη καὶ ἔχθρων καὶ λύσσαν κατὰ τῶν ἀλλοδοξούντων. Μελετήσατε τὸν «Προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου». Οὕτε μίαν λέξιν δὲν θὰ εύρετε εἰς αὐτόν, ἡ δποία νὰ ὑθρίζῃ ἡ δπωσδήποτε νὰ θίγῃ εἴτε τοὺς μὴ Χριστιανούς εἴτε τοὺς ἀλλοδόξους Χριστιανούς. Τούναντίον ἔξαίρει τὴν δικαιοκρισίαν τῆς δποίας θὰ ἀπολαύσουν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ ἔθνικοί. Αὐτὴν δὲ τὴν σπάσιν τηρεῖ δ πνευματικὸς ἀπόγονος τοῦ Φλαμιάτου, δ δποίος ἡνάλωσε τὴν ζωὴν του εἰς δξετάτους πολέμους κατὰ τῶν ἀλλοδόξων, δ μαθητὴς τοῦ Μακράκη, δ δποίος παρήγγελλε τὰ πτώματα τῶν ἀποθητικόντων καθολικῶν νὰ μὴ τὰ θάπτωμεν, ἀλλὰ νὰ τὰ πετῶμεν ἀταφα, κάτι παρόμοιον δὲ ἔλεγε καὶ διὰ τοὺς διαμαρτυρομένους. Ἐνοεῖτε τώρα διατὶ ἔλεγον δτι εἶχε μὲν προδρόμους δ Εύσέβιος, ἀλλ’ ἔχρειάσθη νὰ οἰκοδομήσῃ ἀπὸ τὴν ἀρχήν!

Αὐτὴ ἡ θαυμαστὴ γραμμή, ζῆλος μέχρις αὐτοθυσίας, ἀλλ’ ὅχι φανατισμός, τὸν ὠδήγησε καὶ εἰς τὸ νὰ χαράξῃ τὴν δδὸν διὰ νὰ ἀποφευχθοῦν ἀκρότητες ἐπιθλαβεῖς διὰ τὴν χριστιανικὴν ζωὴν. Εἰπον δτι δὲν ἦτο οὔτε συντηρητικὸς οὔτε καινοτόμος. Τοῦτο ἔξεδηλούτο καὶ ὡς πρὸς τὴν αὐστηρότητα ἦ

έλευθεριότητα περὶ τὰς διαιφόρους τυπικάς διατάξεις τῆς χριστιανικής ζωῆς. Αὐστηρὸς πρῶτος διὰ τὸν ἐαυτόν του θὰ ἦτο συνεπής ἔὰν ἦτο αὐστηρὸς καὶ ἀπέναντι τῶν ἄλλων. Καὶ ὅμως ἦτο ἐπιεικής. Ἡ μακαρία αὐτὴ ἀσυνέπεια, χαρακτηριστικὸν ἀνδρὸς ἁγίου, τὸν ἐθοήθει ὥστε νὰ σέβεται μὲν καὶ νὰ τηρῇ ὅλας τὰς τυπικάς διατάξεις τῆς Ἐκκλησίας, νὰ γνωρίζῃ ὅμως ποῦ ἔχει ἐφαρμογὴν ἡ ρῆσις τοῦ Κυρίου ὅτι τὸ Σάββατον ἔγινε διὰ τὸν ἀνθρώπον καὶ ὅχι δὸνθρωπος διὰ τὸ Σάββατον (Μάρκ. 6' 27). Οὐδεμίαν τυπικὴν παρέκκλισιν ἔκαμε χάριν καινοθηρίας, ἀλλ' ἐγνώριζε ποῦ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ οἰκοδομὴ καὶ τῆς ἀσθενείας τῆς ἀνθρωπίνης ἡ ἀντίληψις εἶχε τὸ προθάδισμα.

’Αλλ’ ὅλα τὰ ἀνωτέρω, πολυτιμότατα ὅντως ἔφοδια τῆς δράσεως τοῦ ἀνδρός, δὲν θὰ ἴσαν νὰ ἔξηγήσουν τὴν ἐπιτυχίαν μὲ τὴν δποίαν ηύλογήθη τὸ ἔργον του, ἔὰν δὲν ὑπῆρχε τὸ ικύριον προσόν του κηρύγματός του, τὸ θεμέλιον, ὁ Χριστός, ὃς τὸ κέντρον τοῦ ὅλου κηρύγματος τοῦ Ιηρού από τοὺς σπουδαῖον τὸ θέμα ὥστε δι’ αὐτὸν ἀκριθῶς τὸν λόγον πρέπει νὰ παραλείψω ἐδῶ τὴν ἀνάπτυξίν του. Δὲν δύναται τοιαύτη ἀνάπτυξις νὰ γίνη θεοιασμένως καὶ δῶς ἐν παρόδῳ. Μερικὰ μόνον ισημεῖα θὰ μοῦ ἐπιτραπῇ μόλις νὰ ἀναφέρω.

’Εν πρώτοις, μὲ τὸ νὰ στρέφη τὰ βλέμματα τῶν ἀκροατῶν του διαρκῶς εἰς «τὸν ἀρχὴν τὸν τῆς πίστεως καὶ τελειωτὴν ’Ιησοῦν» (’Εθρ. 16' 2), τοὺς ἔδιδε τὴν θεοιασμένην ζωὴν των ἐπάνω εἰς κάτι τὸ ζωντανὸν διάνοιαν τοῦ Ιησοῦν! “Οτι ἔρχονται εἰς ἐπαφὴν ζωντανὴν μὲ πηγὴν ζωῆς αἰώνιον καὶ ὅχι ἀπλῶς μὲ θιελία ιστορικά, τὰ δποῖα πρέπει νὰ εύλαβούμεθα ἀπλῶς καὶ μόνον διότι μᾶς τὰ παρέδωσαν οἱ πατέρες μας. “Οτι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας ἔχει μὲν θεοιασίας ἀποθησαυρισθῆ πολύμορφον καὶ πολύτιμον ὄλικὸν τὸ δποῖον τῆς ἐκληροδότησεν αἰώνων ζωῆς, καὶ τὸ ὄλικὸν αὐτὸ φυλάσσει καὶ σέβεται καὶ τιμᾷ καὶ χρησιμοποιεῖ διὰ τὴν οἰκοδομὴν τῶν πιστῶν της ἡ Ἐκκλησία, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἡ Ἐκκλησία μας παράρτημα θυζαντινοῦ σπουδαστηρίου, οίονεὶ ὑποδειγματικὸν μουσεῖον θυζαντινολογικῶν ἐρευνῶν. Εἶναι σῶμα Χριστοῦ, θασιλέως τῶν

αἰώνων, καὶ ἡ ζωὴ τῆς εἶναι «τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός» (Κολ. γ' 11).

Αὐτὴ ἡ διάγνωσις τῆς κεντρικῆς σπουδαιότητος, τὴν ὅποιαν ἔχει ἡ προσωπικότης τοῦ Χριστοῦ, διὰ τὸ ὅλον χριστιανικὸν κήρυγμα, ὀδήγησε τὸν Εὐσέβιον καὶ εἰς τὴν διατύπωσιν τοῦ θασικοῦ του συνθήματος: «Ο Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔγινεν ἀνθρωπος· προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νὰ δμοιωθῇ πρὸς αὐτόν». Ἀνοίξατε καὶ πάλιν τὸν Προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ τὸ σύνθημα θὰ τὸ ἴδητε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, αὐτὸ εἶναι τὸ σύνθημα του, αὐτὸ εἶναι τὸ κήρυγμά που. Αὐτὸ ἦτο καὶ ἡ θάσις, ἐπὶ τῆς ὅποιας ὥκοδόμησε τὸ μεταρρυθμιστικόν του ἔργον.

Διότι ὁ Εὐσέβιος Ματθόπουλος ὑπῆρξε μεταρρυθμιστής. "Οχι θρησκευτικὸς μεταρρυθμιστής μὲ τὴν συνήθη ἔννοιαν τοῦ ἀνθρώπου, δ ὅποιος ζητεῖ νὰ καταταράξῃ τὸ δόγμα, μελετῶν τὴν Γραφὴν διὰ νὰ εὕρῃ τὸ ἀποκτεῖνον γράμμα καὶ νὰ καταστρέψῃ τὸ ζωοποιοῦν πνεῦμα, τὸ ὅποιον εἶναι ἡ ἐνότης ὅλων μας ἐν Χριστῷ. Δὲν ἔνεθύμιζε καθόλου ἐκείνους οἱ ὅποιοι καινολογοῦν «θέλοντες εἶναι νομοδιδάσκαλοι, μὴ νοοῦντες μήτε ἂ λέγουσι μήτε περὶ τίνων διατεθαιοῦνται» (Α' Τιμ. α' 7). "Υπῆρξε μεταρρυθμιστής μὲ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἐξωντάνεψε μέσα εἰς τὸ ἔκικλησιαστικὸν πλήρωμα τὴν συνείδησιν τῆς κλήσεως, τοῦ τέλους τῆς παραγγελίας τὸ ὅποιον εἶναι «ἀγάπη ἐκ καθαρᾶς καρδίας καὶ συνείδησεως ἀγαθῆς καὶ πίστεως ἀνυποκρίτου» (Α' Τιμ. α' 5). "Υπῆρξε μεταρρυθμιστής μὲ τὴν ἔννοιαν ἐκείνου δ ὅποιος καθαίρει, ἵνα πλείονα καρπὸν φέρῃ. Μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀνθρώπου, δ ὅποιος τακτοποιεῖ, ἐπαναφέρει τὴν Ἱεραρχικὴν τάξιν μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου, μεταξὺ τοῦ κυρίου καὶ τοῦ παρεπομένου. Μεταρρυθμιστής μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ Χριστιανοῦ, δ ὅποιος ἐπαναφέρει εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ ἀγιασμοῦ ὅτι πρὸς τὸ παρὸν ἔξεκλινε τῆς ὁδοῦ αὐτῆς. "Η μεταρρύθμισίς του ἀνεφέρετο εἰς τὴν ζωὴν τῶν μελῶν τοῦ πληρώματος, εἰς τὴν προσπάθειαν νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν σύνδεσμον τῆς ζωῆς αὐτῆς καὶ τοῦ Χριστοῦ. Διέγνωσεν ὅτι ἡ ἀσθένεια εἶναι τάξεως ἡθικῆς. "Επέρρωσε τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν εἰς τὴν Ἑκκλησίαν, ἀλλὰ συγχρόνως ἐπανέλασθε καὶ τὸ τοῦ Προδρόμου: «Ποιήσατε οὖν καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας, καὶ μὴ ἀρξησθε λέγειν ἐν ἐαυτοῖς, πατέρα ἔχομεν τὸν

’Αθραάμ. Λέγω γάρ ύμιν δτι δύναται δ Θεός ἐκ τῶν λίθων τούτων ἔγειραι τέκνα τῷ ’Αθραάμ» (Λουκ. γ' 8).

Αὕτη ἀκριβῶς ἡ κεντρικὴ σπουδαιότης τὴν δποίαν ἔδωσεν εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ, ἡ χριστοκεντρικότης αὐτῆς, ἀν μοῦ ἐπιτρέπετε τὴν ἔκφρασιν, αὐτὴ προεφύλαξε καὶ ἀπὸ παραστρατήματα, εἰς τὰ δποῖα πολλοὶ ὑπέπεσαν καὶ τὰ δποῖα πολὺ ἔστοχισαν εἰς τὴν Ἔκκλησίαν. “Ενα μόνον θά υπενθυμίσω. Τὸ δτι μὲ τὴν καθοδήγησιν αὐτὴν τὸ ἔργον ἔμεινε μακράν ἀπὸ τὰς θλιβεράς καὶ δραματικάς πολιτικάς διαμάχας, αἱ δποῖαι συνετάρασσον τὴν Ἑλλάδα, δταν τὸ ἔργον ἥνδροῦτο πλέον. Ἐνθυμεῖσθε τὸν φοβερὸν διχασμὸν κατὰ τὰ ἔτη 1915 καὶ ἐπέκεινα! Πόσον ἔστοχισεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ διχασμὸς αὐτὸς καὶ πόσον τεραστίαν σημασίαν θὰ εἶχε ἔάν ἡ Ἔκκλησία μακράν ἀπὸ τὸν διχασμὸν ἔξετέλει χρέη εἰρηνοποιοῦ καὶ θεραπευτοῦ τῶν πληγῶν! Καὶ δμως ἡ Ἔκκλησία δυστυχῶς δχι μόνον παρεούρθη, ἀλλὰ καὶ κάπως καὶ ἐπρωτοστάτησε. Διατί; Ἀπὸ κακὴν θέλησιν; Ἀπὸ ἔλλειψιν εύσεβείας; Ὁχι πάντοτε! Ἀλλὰ ἀπὸ ἔλλειψιν τῆς χριστοκεντρικότητος αὐτῆς. ”Αινδρες ἐκκλησιαστικοὶ εύσεβεῖς καὶ ἀναμφιβόλως καλοπροσάρετοι συνηρπάσθησαν ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ ὀρισμένων ἀξιῶν, αἱ δποῖαι ἐπροσάλλοντο ἀπὸ τὴν μίαν ἡ τὴν ἀλλην τῶν πολιτικῶν μερίδων καὶ ἐλησμόνησαν τὴν ἱεραρχίαν τῶν ἀξιῶν. Ἐλησμόνησαν δτι θεματοφύλακες καὶ ὀγωγοὶ αὐτοὶ τῆς ὑψίστης τῶν ἀξιῶν, ἐπρεπε νὰ μὴ διστάσουν νὰ θυσιάσουν οἰανδήποτε ἀλλην, διὰ νὰ μὴ διακινδυνεύσῃ μηδὲ ἐπισκιασθῇ δπωσδήποτε τὸ ὕψιστον. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς οὔδ’ ἐπὶ στιγμὴν ἐλησμόνησεν δ Εύσένιος. Ἡ Ἀδελφότης του ὑπῆρξεν ἡ μόνη νησὶς καταφυγίου μέσα εἰς τὴν φοβερὰν τρικυμίαν. Ἡ μόνη ποὺ ἔμεινεν ἀνέπαφος καὶ ἀμόλυντος ἀπὸ τὰ πολιτικὰ πάθη. Δὲν εἶχεν ἄρα γε δ ἰδρυτὴς τῆς Ἀδελφότητος αὐτῆς τὰς πολιτικάς του γνώμας; Δὲν τὸ πιστεύω. Ἀλλὰ τὰς ὑπέταξεν εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐνότητος τῆς εύαγγελικῆς. Ἡμπορεῖτε νὰ ἀναλογισθῆτε τί σημασίαν εἶχεν αὐτὸ διὰ τὸ ἔργον; Ἡμπορεῦτε νὰ φανταισθῆτε τί θὰ ἐγίνετο εἰς τὴν ἀντίθετον περίπτωσιν; Τότε θὰ ἐννοήσετε τί σημαίνει εἰς τὴν πρᾶξιν αὐτὴ ἡ γραμμή, ἡ χριστοκεντρικὴ γραμμή, τὴν δποίαν ἐπήρησεν δ Εύσένιος Ματθόπουλος. Μέσα εἰς τὴν καταιγίδα, ἔδει-

Ξεν ἐμπράκτως τὴν πραγματικήν σπουδαιότητα, τὴν δποίαν ἔχει ἡ διακήρυξις ὅτι πολλοὶ μὲν εἶναι οἱ συμβάλλοντες εἰς τὸ ἔργον τῆς θοηθείας τοῦ ἔθνους καὶ τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ ἕνας μόνον εἶναι ὁ Σωτὴρ καὶ «οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἡ σωτηρία» οὐδὲ γάρ ὅνομά ἔστιν ἔτερον ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν δὲ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς» (Πράξ. δ' 12). Τὸ ἔτηρησεν αὐτὸ ἐμπράκτως καὶ τὸ ἔδωσεν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ὡς ὑπόδειγμα. Καὶ ἡμεῖς ἔχομεν τὸ ὑπόδειγμα αὐτὸ τώρα ζωντανὸν ἐμπρός μας. Καὶ ἡ εὐθύνη μας θὰ εἶναι ἰδιαζόντως μεγάλη, ἐὰν ἀφήσωμεν νὰ παρασυρθῶμεν ἀπὸ πάθη καὶ πειρασμούς τῶν καιρῶν τῶν ἐνεστώτων καὶ τῶν καιρῶν τῶν μελλόντων, καὶ λησμονήσωμεν «τὸ ὅνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὅνομα», ἢ, ὅπερ χείρον καὶ βλάσφημον, ἢν ὑποτάξωμεν τὸ ὅνομα αὐτὸ εἰς ἵδεας ἄλλας καὶ συνθήματα, δσονδήποτε καλὰ καὶ ἐπωφελῆ. Εὔεργέται καὶ ἐλπὶς τοῦ ἔθνους μας, ἐὰν κρατηθῶμεν ἀδιάσειστοι ἐπὶ τὸν θεμέλιον, θὰ γίνωμεν ἀρνηταὶ καὶ παράγοντες ἀρνητικοί, ἐὰν παρασυρθῶμεν μακρὰν ἀπ' αὐτόν. Εἰς οὐδὲν ἴσχύομεν ἔτι «εἰ μὴ βληθῆναι ἔξω καὶ καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων» (Ματθ. ε' 13).

❖ ❖ ❖

Καὶ δύμας ὅλα αὐτὰ τὰ θαυματικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἔργου τοῦ Εύσεβίου Ματθοπούλου δὲν ἀποτελοῦν συνταγὴν πρὸς ἀντιγραφήν. Ἀκόμη ὅλα αὐτὰ μόνα των εἶναι νεκρὰ καὶ οὕτε ἥμιτορει κανεὶς νὰ τὰ μιμηθῇ, καὶ οὕτε καὶ ἄν τὰ μιμηθῇ, θὰ φέρουν τὰ ἀποτελέσματα, τὰ δποία ἔφεραν συνδεδεμένα μὲ τὴν προσωπικότητα τοῦ ἀνδρὸς τούτου. Τὸ ἔργον του δὲν τὸ ἀπήρτισαν παραινέσεις πρὸς Δημόνικον, δσονδήποτε πρωτότυποι καὶ ἐπιτυχεῖς καὶ πολύτιμοι. Τὸ ἔργον τοῦ ἀπετέλεσεν τὸν προσφορὰ τῆς ζωῆς αὐτῆς, ἡ ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως, τῆς ἀνωτέρας ἀπόψεως, θανάτωσίς της, χάριν τοῦ Εὐαγγελίου. «Ἐὰν μὴ δικόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει» (Ιωάν. ιθ' 24). Αὐτὸ εἶναι τὸ κύριον μυστικὸν τῆς πλουσιωτάτης καρποφορίας, τῆς δποίας ἀποτέλεσμα εἶναι καὶ ἡ παροῦσα συνάθροισις.

Καὶ πρέπει πέλος πάντων νὰ τὸ καταλάθουν ὅλοι ἔκεινοι οἱ δόποιοι μελετοῦν τὸν Χριστιανισμὸν εἴτε ὡς τῶν θεολογικῶν εἴτε ὡς τῶν κοινωνιολογικῶν ἐπιστημῶν ἐρευνηταί, εἴτε ὡς πιστοὶ εἴτε ὡς ὅπιστοι: Ὁ Σταυρὸς εἰς τὸν Χριστιανισμὸν εἶναι κάτι πὸ οὐσιῶδες. Βεβαίως δὲ Κύριος διῆλθε διδάσκων καὶ εὐεργετῶν. Ἀλλὰ κατὰ πρῶτον λόγον δὲ Χριστὸς ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανε καὶ ἀνέστη. Τὸ αἷμα τοῦ σταυρωθέντος Χριστοῦ ἀπετέλεσε καὶ ὀποτελεῖ τὴν ζωογόνην δύναμιν διὰ τὴν Ἔκκλησίαν. Τὸ αἷμα του ἀποτελεῖ τῶν ιστορικῶν μαρτυριῶν τὴν ἐπισφράγισιν. Τὸ αἷμα αὐτό, δὲ Σταυρός, δὲ θάνατος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας δηλαδὴ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ (Πρᾶλ. Ἡω. ἰδ' 6), ἀποτελεῖ τὴν μόνην ἔξήγησιν τῆς γενέσεως, τῆς διαδόσεως, τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ θὰ τὸν ἰδῆτε τὸν σταυρὸν αὐτὸν εἰς κάθε ἐπιτυχῆ καὶ εὐλογημένην χριστιανικὴν ἐργασίαν. “Οπως καὶ κάθε ἀποτυχίας εἰς τὸ πεδίον αὐτὸ αἰτιον εἶναι ἔνα: Ἡ ἄρνησις τοῦ σταυροῦ, τοῦ σταυροῦ δόποιος ἔλαχεν εἰς τὸν καθένα. Καὶ δὲ Εὔσέβιος Ματθόπουλος ἤρε τὸν σταυρὸν του. Δὲν ἦτο ἀπὸ ξύλου δ σταυρὸς αὐτός, ἀπετελεῖτο δύμως ἀπὸ τὴν δληνην ζωὴν τοῦ ἀνδρός. Ὁ κύριος δὲ τομεὺς διπου ἔξεδηλώθη ἡ θυσία ἦτο δ τομεὺς δ καίριος διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ψυχοσύνθεσιν, δ τομεὺς τοῦ ἔγω. Ὁ Εὔσέβιος προσέρεψε τὸ ἔγω τοῦ «θυσίαν ζῶσαν, ἀγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν» (Ρωμ. ἰδ' 1).

“Οποιος μελετᾷ τὴν ιστορίαν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἡμέρας αὐτῆς, τὴν ιστορίαν τὴν πολιτικήν, τὴν κοινωνικήν, τὴν ἐκκλησιαστικήν, αὐτὸς δύναται νὰ ἐκτιψήσῃ τί ὑπῆρξεν αὐτὸ τὸ «ἔγω» διὰ τὸ ἔθνος μας. Ὁ κακὸς δαίμων τοῦ γένους μας πράγματι, ἀπὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, δόποιος κινδυνεύει νὰ χαθῇ ἀπὸ μίαν ἐγωϊστικὴν προσωπικὴν διαφορὰν μέχρι καὶ τῆς σήμερον, καὶ φοթοῦμαι καὶ τῆς αὔριον καὶ τῆς μεθαύριον, προσπαθεῖ νὰ κρυθῇ ὅπισθεν διαφόρων εὐήχων κατασκευασμάτων. Εἶναι δὲ θλιβερὸν δτι καὶ πρόσωπα κατὰ τὰ λοιπὰ ἀγνοτάτων προθέσεων, δὲν ἀποφεύγουν τὴν πληγὴν τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ αὐτοῦ, συνεπείᾳ τοῦ δόποιού θέλουν μὲν τὸ καλόν, ἀλλὰ νὰ γίνεται δι' αὐτῶν· δταν δὲ τὸ καλόν κατορθώνη νὰ γίνη καὶ χωρὶς τὴν συμμετοχῆν των, θλίβονται, δχι μόνον διὰ τὴν μὴ συμμετοχῆν των,

ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ καλὸν ποὺ ἔγινε, καὶ μεταθάλλονται, ἀνεπιγνώστως κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐν ἐπιγνώσει ὅμως ἐνίστε, εἰς ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ καλοῦ. Καὶ τὸ τραγικὸν εἶναι ὅτι προσπάθειαι Ἱεραὶ καὶ εὐγενεῖς εὑρον ἀντίδρασιν καὶ κατεπολεμήθησαν, ὅχι ἀπὸ ἀνθρώπους φαύλους καὶ οὐτιδανούς, ἀλλὰ ἀπὸ ἀνθρώπους τελοῦντας ἐν ἐπιγνώσει τοῦ Εὔαγγελίου, εἰλικρινῶς ποθήσαντας νὰ τὸ διακονήσουν καὶ ἀφιερώσαντας εἰς αὐτὸ καὶ πλούτῃ καὶ σταδιοδρομίαν Ικανός, τοῦ ἔγω. Διότι ἡ θυσία τοῦ ἔγω ἐίναι δυσκολωτέρα ἀπὸ τὴν θυσίαν τῆς ζωῆς. Καὶ διὰ νὰ φέρω ἔνα μόνον παράδειγμα, ὃς ἐνθυμηθῶμεν τοὺς ἥρωας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτούς ἐθύσιασαν τὰ πάντα χάριν τοῦ ἔθνικοῦ σκοποῦ, ἔτοιμοι νὰ ἀποθάνουν καὶ τὸν φρικτότερον τῶν θανάτων. Ἀλλὰ τὸ ἔγω των δὲν τὸ ἐθύσιασαν. Καὶ ὅταν αὐτὸ τὸ ἔγω ἐκινδύνευε νὰ θιγῇ, ἀνθρωποι οἱ ὅποιοι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ γδαροῦν ζωντανοὶ ἢ νὰ ισουθλισθοῦν χάριν τοῦ ἀγῶνος, ἀντέδρασαν κατὰ τοῦ ἀγῶνος. Αὐτὴ εἴναι ἡ δύναμις τοῦ ἔγω, μάλιστα εἰς τὴν φυλήν μας, καὶ αὐτὴ εἴναι ἡ σπουδαιότης τῆς θυσίας τοῦ ἔγω, τὴν ὅποιαν προσέφερεν εἰς τὸν Κύριον καὶ εἰς τὸ ἔργον δὲ Εὔσεβιος.

Δὲν χρειάζεται ίδιαιτέρα ἔρευνα διὰ νὰ τὴν ἀντιληφθῆτε τὴν θυσίαν αὐτήν. Χαρακτηριστικὴ ἡτο ἡ ἐπιμονὴ μὲ τὴν ὅποιαν δὲ ἔργατης ἔζητει νὰ ἔξαπλωθῇ τὸ ἔργον ὅσον θέλει ὁ Θεός, δὲ ἔργατης νὰ μείνῃ ἀφανής. "Ἐκρυπτε τὸν ἔσαυτόν του ὅπισθεν τῶν διδασκάλων του διὰ νὰ τὸν ἔξαφανίσῃ κατόπιν ὅπισθεν τῶν μαθητῶν του. Ἀπέκοψε πᾶσαν δδὸν πρὸς ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα, πλὴν τοῦ τῆς Ἱερωσύνης, τὸ ὅποιον, ὅπως μάλιστα τὸ ἐνήσκησεν, ἡτο σταύρωσις καὶ ὅχι ἱκανοποίησις τοῦ ἔγω. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του ἔχρειάσθη νὰ ἔλθῃ εἰς ρῆξιν μὲ πρόσωπα καὶ νὰ πικράνῃ πρόσωπα, ὅπως κάθε εύσυνείδητος ἀνθρώπος, δὲ ὅποιος διάγει δημοσίαν ζωῆν. Δὲν ἡτο ἐκ τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἐπιζήτοῦν νὰ τὰ ἔχουν καλά μὲ ὅλους πλὴν τῆς συνειδήσεώς των. Καὶ ἐπεισόδια λοιπὸν ἔγιναν καὶ ζητήματα καὶ ρήξεις. Ἀλλὰ ποτὲ εἰς ὅλα αὐτὰ δὲν ἀνειμιγνύετο τὸ πρῶτον πρόσωπον τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας. Ποτὲ ζήτημα τὸ ὅποιον νὰ ἔχῃ σχέσιν μὲ ίδικάς του ἀξιώσεις οἵασδήποτε καὶ δσονδήποτε δικαιολογημένας. Καὶ

δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἥτο πάντοτε σεβαστὸς καὶ εἴτε προφάσει εἴτε ἀληθείᾳ τὸν ἐσέθοντο. Καὶ ἐκεῖνοι ἀκόμη οἱ δποῖοι διὰ προσωπικάς μικρότητας ἐπεζήτουν νὰ τὸν κτυπήσουν καὶ δυστυχῶς καὶ νὰ τὸν συκοφαντήσουν, ἀντελαμβάνοντο τὴν ἀνάγκην νὰ ποικίλουν τὰς ἐπιθέσεις μὲ εὐλαβεῖς ἐκφράσεις σεθασμοῦ καὶ ἀναγνωρίσεως.

Αἰκριθῶς δὲ αὐτὴ ἡ νέκρωσις, ἡ θυσία τοῦ ἔγω ὑπῆρξε τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ ἔργου του. Τὸ ἀ π ρ ό σ ω π ο ν. Ὁ ἔργάτης κρύπτεται ὅπισθεν τοῦ ἔργου του καὶ, τρόπον τινά, πρέπει νὰ τὸν μαντεύσῃς ὅπισθεν αὐτοῦ. Αὐτὸ τὸ ἀπρόσωπον ἀφῆκεν ὡς ὑποθήκην πολύτιμον ὅχι μόνον εἰς τοὺς ἐν τῇ στενῇ ἔννοιᾳ συνεχιστάς τοῦ ἔργου του, ἀλλὰ καὶ εἰς ικάθε ἔργάτην τοῦ Εὐαγγελίου, δηλαδὴ εἰς κάθε Χριστιανὸν καὶ κάθε Χριστιανήν. Αὐτὸ τὸ ἀπρόσωπον τοῦ ἔργου ἀποτελεῖ καὶ τὴν ἐγγύησιν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν. Ἔγγύησιν ὡς πρὸς τὸν ἔργάτην. Τοῦ προφυλάσσει τὴν πνευματικὴν ἀκεραίότητα. Ἔγγύησιν ὡς πρὸς τὸ ἔργον, πρὸς τὰ ἔσω. Προφυλάσσει ἀπὸ τὸν μεγάλον κίνδυνον νὰ ἔξαρτηθῇ τὸ ἔργον ἀπὸ προσωπικότητας, ὁσονδήποτε μεγάλας. Καὶ ἐγγύησιν καὶ ὡς πρὸς τὰ ἔξω ἀκόμη. Προφυλάσσει τὸ ἔργον ἀπὸ προσωπικὰς διάτητας καὶ διαμάχας, αἱ δποῖαι καταπληγώνουν εἰς μάτην, ἥ ἀπὸ προσωπικούς δεσμούς καὶ συμπαθείας, αἱ δποῖαι διαφθείρουν. Μὲ αὐτὴν τὴν τριπλῆν ἐγγύησιν, μὲ αὐτὸν τὸν τριπλοῦν θώρακα ἔξωπλισε τὸ ἔργον του ὁ Εὔσεβιος. Εἶναι περίεργον, ὅτι μὲ τοιοῦτον δπλισμὸν τὸ ἔργον ἀντέσχε;

* * *

Καὶ ἔδω εἶναι ἔνα ἄλλο σημεῖον, τὸ δποῖον πρέπει νὰ προσέξωμεν ίδιαιτέρως: Ἡ ἀ ν τ ο χ ἥ, ἥ διάρκεια, ἥ μονιμότης τοῦ ἔργου. Ἀπρόσωπον ὅπως ἥτο τὸ ἔργον αὐτὸ ἔξεφυγεν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν τοῦ δστρακίνου σκεύους (Πρβλ. Β' Κορινθ. δ' 7) καὶ ἐπῆρε κάτι ἀπὸ τὴν αἰωνιότητα, τὴν ὑπεροχὴν ἀπένοιαντι τοῦ χρόνου, ἀλλὰ καὶ ἀκόμη τὴν ἔκτασιν ἐκείνην ἥ δποία ὑπερβαίνει τῆς προσωπικῆς ἐπαφῆς τὸν στενὸν πάντως κύκλον. Καὶ ἔδω θὰ εύρωμεν τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ φυσικὸν ἄλλως ἐρώτημα, πῶς τὸν θίον καὶ τὸ ἔργον

τοῦ ἀειψυνήστου ἀνδρὸς ἀνέλαβε νὰ ἐμφανίσῃ εἰς τὴν σύναξιν αὐτὴν ἡ “Ἐνωσις ἡμῶν, συντιθεμένη, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἔξαιρέσεων, ἀπὸ πρόσωπα τὰ ὄποια δὲν τὸν ἐγγάρισαν, δπως δὲν τὸν ἐγνώρισε προσωπικῶς οὐδὲ ὁ διμιλῶν τὴν στιγμὴν αὐτὴν, οὐδὲ τὸν εἶδε κἄν ποτὲ μὲ τὰ μάτια του. Τὸ προσωπικὸν στοιχεῖον, κατὰ τὸ ἀσθενές, φθαρτὸν μέρος του, ἔχει ἐδῶ ὑποτεταγμένην σπουδαιότητα. Ἐκεῖνο τὸ δποῖον ἀποτελεῖ τὴν δημιουργικὴν προσωπικότητα εἰναι αἰσθητόν, ἀντιληπτόν, ψηλαφητὸν ἀπὸ διλους μας, καὶ ἀπὸ ἐκείνους οἱ δποῖοι δὲν εἰδαμεν μὲ τοὺς δφθαλμοὺς τοῦ σώματος τὸ ἀσθενές ὡς ἀκούω, σῶμα, τὸ δποῖον εἶχε περιθληθῆ ἐδῶ εἰς τὴν γῆν ἡ προσωπικότης αὐτῆς. “Οταν, πρὸ δέκα τεσσάρων συμπεπληρωμένων ἐτῶν, ἀκριθῶς σᾶν σήμερα καὶ ἀκριθῶς εἰς τοιαύτην ὥραν ἐκκλησίᾳ πολλὴ συνωθεῖτο γύρω ἀπὸ τὸ ἱερὸν σκῆνος τοῦ ἀγίου ἀνδρὸς οἱ πενθηφοροῦντες ἥσαν ἀνδρες καὶ γυναῖκες εἰς τοὺς δποίους ἡ μορφὴ του ἦτο κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον οἰκεία. Σήμερον εἰς τὴν αἴθουσαν αὐτὴν συνήχθησαν, καὶ πρόσωπα θεθαίως ἐκ τῶν πρώτων συνεργατῶν του καὶ δμοσκήνων του, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι, οἱ πλειστοι, εἰς τοὺς δποίους ἡ μορφὴ αὐτὴ εἶναι ἄγνωστος, ἄλλοι οἱ δποῖοι, ἀνηθα μειράκια τότε, ἐγαλουχήθησαν οὐχ ἥττον καὶ ἔξετράφησαν πνευματικῶς ἀπὸ ἐκείνον τοῦ δποίου τὸ φθαρτὸν σκήνωμα εἶχεν ἀπέλθει εἰς τὴν μητέρα γῆν πολὺ πρὶν αὐτοὶ ἀκούσουν κἄν τὴν ικλῆσιν εἰς τὴν ἱεράν μαθητείαν τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ μετά τινα ἔτη ἄλλη γενεὰ θὰ ἔλθῃ, ἡ δποία ἀποκλειστικὴν πηγὴν πληροφοριῶν διὰ τὸν ἐργάτην θὰ ἔχῃ τὸ ἔργον, τὸ δποῖον πάσης σωματικῆς φθορᾶς καὶ παντὸς τάφου εἶναι ὑπέρτερον. Αὐτὸ ἀκριθῶς εἶναι τῆς αἰωνιότητος τὸ ἰδιάζον καὶ αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν ἐκείνων οἱ δποῖοι τὸν ἔαυτόν των καὶ τὸ ἔργον των συνέδεσαν μὲ τὴν αἰωνιότητα. “Οτι τὸ ἔργον των ἀσκεῖ τὴν ἐπίδρασίν του καὶ εἰς τὰς γενεὰς αἱ δποῖαι δὲν ἐγγάρισαν προσωπικῶς τὸν ἐργάτην, ἡ μᾶλλον, ἀκριθέστερον, ὅτι διὰ τῆς ἀθανασίας τοῦ ἔργου καὶ ὁ ἐργάτης ὑπάρχει, ἐμφανίζεται, ζῇ, γίνεται ἀντιληπτὸς καὶ ἀπὸ ἐκείνους, οἱ δποῖοι δὲν τὸν εἶχαν γνωρίσει μὲ τὸ σωματικόν του περιθλημα. Ἀπαύγασμα καὶ ἀκτινοθολία τῆς οὐρανίας αἰωνιότητος καὶ ἀθανασίας, εἶναι καὶ ἡ αἰωνιότης αὐτὴ τῶν ἱερῶν μας μορφῶν ἔνα ἀπὸ τὰ μέσα διὰ τῶν δποίων

έικδηλούται ή ἐνότης τοῦ ἔνδος σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἐνότης ή δποία διατηρεῖ πάντοτε ἐν μέσῳ ἡμῶν, ζωντανὰ καὶ ὀσκοῦντα τὴν εὐεργετικήν των ἐπίδρασιν, τὰ ἐκλεκτὰ τῆς Ἐκκλησίας μέλη.

Καὶ ἔχει, τὸ ἔργον τοῦ Εὐσεβίου Μαθθοπούλου, τὸ χρισματικό τὸ ἔργον τῆς αἰώνιοτητος. “Οποιος τὸ θλέπει, ἀντιλαμβάνεται, ὅτι ἔδω δὲν πρόκειται περὶ ἐνθουσιασμοῦ παροδικοῦ, περὶ ἄνθους, τὸ δποίον μαραίνεται μαζῇ μὲ τὴν σωματικήν ἀλκήν τοῦ ἔργατου, ἥ, ἔστω, ἐπιζῆ κάπιας αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸν συνοδεύει ἐν τέλει, ἔστω καὶ μὲ θραδυπορείαν, εἰς τὸν τάφον. Βλέπει ὅτι ὁ ἔργατης τούτου τοῦ ἔργου ἐπέτυχε καὶ τὸν χρόνον ἀκόμη νὰ ἐπιστρατεύῃ, νὰ τὸν κατατάξῃ εἰς τοὺς συνεργάτας του. Καὶ θλέποιμεν τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ὅχι ἀπλῶς νὰ μὴ θίγῃ, ἀλλὰ τούναντίον νὰ ἐκτρέψῃ τὸ ἔργον. “Οταν δὲ ἔργατης ἔζη καὶ εἰργάζετο, ἐγνώριζε θεθαίως ὅτι ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων, μαθητής ἐκείνου τοῦ σοφοῦ ἀρχιτέκτονος τὸν δποίον ἰδιαιτέρως εἶχεν ὡς διδάσκαλον, ἔθεσε θεμέλιον ἀσφαλῆ, ἀρραγῆ, αἰώνιον. Αὐτὸ τὸ ἐγνώριζεν. Ἀλλὰ πολὺ ἀμφιβάλλω, δὲν ἤδυνατο κἀν νὰ φαντασθῇ τὴν ἔκτασιν τὴν δποίαν θὰ ἐλάμβανεν ή καρποφορία τῶν ἀγώνων του.

Καὶ εἶναι ή καρποφορία αὐτὴ ἐξαιρετικὴ ὅντως. Δὲν ύπάρχει τομεὺς χριστιανικῆς δράσεως εἰς τὴν δποίαν νὰ μὴ ἐκδηλοῦται ή εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τῆς ἀγίας αὐτῆς καὶ ἀφιερωμένης ζωῆς. Εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας, ἐξεδηλώθη εὐεργετικὴ ή ἐπίδρασις αὐτή, ἀλλὰ κυρίως ὑπῆρξεν ἔκδηλος εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς νέας χριστιανικῆς σκέψεως, τῆς χριστιανικῆς ζωῆς εἰς τὰς ἡμέρας μας. Δὲν εἶμαι ἀρμόδιος νὰ ἀναλύσω τὴν θεολογίαν ή δποία ύπάρχει εἰς τὰ θιελία του, ἰδίως εἰς τὸν «Προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου», ἥ τὰ ύπομνήματα τὰ ἐρμηνευτικά. Ἀλλὰ ἐκεῖνο τὸ δποίον εἶναι φανερὸν εἶναι ὅτι εἰς τὰ θιελία αὐτὰ δὲ Χριστιανισμὸς ἐμφανίζεται ὅχι μόνον ὡς θεωρία, ἀλλὰ καὶ ὡς ζωή. “Οταν τὰ διαθάζετε, ἐννοεῖτε τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου ὅτι τὸ ὄντωρ τοῦ Πνεύματος, τὸ δποίον δίθει αὐτός, γίνεται «πηγὴ ὄντας ἀλλοιούμενος εἰς ζωὴν αἰώνιον» (Ιωάν. δ' 14). Μὲ τὴν ὁθησιν τὴν δποίαν ἔδωσε, ἥρχισαμεν νὰ ἔχωμεν τὸ χριστιανικὸν ὅντα σύγχρονα προ-

Θ λή ματα της ζωῆς, τῆς ζωῆς, δπως πολύμορφος ἔμφανίζεται εἰς τὴν διάπλασιν τῆς νέας κοινωνίας καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίνευσιν καὶ ἔμπνευσίν του ἐγράφη θιελιοθήκη δλόκληρος θιελίων ποὺ καθοδηγοῦν τὸν ἀνθρώπον εἰς τὰς διαφόρους στιγμὰς τῆς σημερινῆς ζωῆς. Δὲν χρειάζεται νὰ ἐκταθῶ ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ, διότι γνωρίζω ὅτι δοι εύρισκονται εἰς τὴν σύναξιν αὐτὴν κάποιαν πεῖραν ἔχουν πρακτικὴν καὶ ὀφέλιμον καὶ εὔεργετικὴν ἀπὸ κανένα ἀπὸ τὰ θιελία αὐτά. Τοῦτο μόνον θέλω νὰ προσθέσω, ὅτι καὶ πᾶν ὅ, τι εἰς τὸ μέλλον θὰ γραφῇ εἶναι συνέχισις τῆς εὐλογημένης ἀπαρχῆς καὶ δοσον καὶ ἀνήσυχησις πρωτοτυπῆ καὶ αὐξάνη, πάντως δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ τὴν ἀποφασιστικὴν πρώτην ὥθησιν.

Ἄλλα καὶ διχριστικὸς τύπος πολλὰ εἰς αὐτὸν δοφείλει. Δὲν τὸν ἴδρυσεν αὐτός, ἀλλὰ τοῦ ἔδωσε τὴν σφραγίδα τῶν χαρακτηριστικῶν, τὰ ὅποια ἀνεφέραμεν. Τὸν ἀπῆλλαξεν ἴδιως ἀπὸ τὰ ξένα στοιχεῖα, ἀπὸ τὰ προσωπικὰ ζητήματα, ἀπὸ τὰς ἀκρότητας. Τὸν ἔκαψε σύντροφον κάθε χριστιανικῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ ἔδωσε τὴν μονιμότητα ἐνεργείας καὶ τὴν διαρκῶς αὔξουσαν ἐκείνην κυκλοφορίαν καὶ διάδοσιν, ἡ ὅποια τόσην χαράν, ἀλλὰ καὶ τόσην ἐπίδια παρέχει εἰς κάθε ἔνα ὁ ὅποιος πονεῖ διὰ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἔθνους.

Ἀπὸ ἀπόψεως τῆς ἐκκλησίας της ζωῆς δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι συνεφιλίωσε τὴν χριστιανικὴν λατρείαν πρὸς τὴν μορφωμένην τάξιν τοῦ λαοῦ. Πηγαίνομεν εἰς τὴν λειτουργίαν πλέον χωρὶς νὰ κυττάζωμεν συνεχῶς τὸ ρολόϊ μας, οὕτε νὰ ἐπιλύωμεν δλας μας τὰς ὑποθέσεις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀκολουθίας. Συνωστιζόμεθα εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὡς εἰς οἶκον προσευχῆς. Τί ἥλλαξε λοιπόν; Αἱ τυπικαὶ διατάξεις; Αὔταὶ ἔμειναν αἱ ἴδιαι καὶ τηροῦνται ἐπακριθῶς. Ἐδῶ εἶναι τὸ μυστικόν! Εἰσήχθη μέσα εἰς τὴν λατρείαν τὸ πνεῦμα. Τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησίας ἐξεπαιδεύθη νὰ δίδῃ τὴν ἀπόσφατραν τῆς προσευχῆς. Ἐξεπαιδεύθη ὥστε νὰ εἶναι ἐκκλησία προσευχομένη, μὲ λειτουργούς εἰς τὸ θυσιαστήριον οἱ ὅποιοι ὅχι μόνον ex opere operato, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐπίγνωσιν καὶ τὴν ψυχικὴν διάθεσιν καὶ τὴν ἐν γένει στάσιν των εἶναι μυστηρίων τελεσταί. Ἡ μυστηριακὴ ζωὴ ἀρχίζει νὰ

καταλαμβάνη θέσιν εἰς τὴν κοινωνικήν μας ζωήν. Τὸ μυστήριον τῆς ἔξιμολογήσεως ἀρχίζει νὰ γίνεται παράγων κοινωνικής ἀναπλάσεως, παράγων πολὺ σπουδαιότερος ἀπὸ πολυτόμους σοφάς συγγραφάς τῶν κοινωνιολόγων τοῦ δρθολογισμοῦ, συγγραφάς τὰς ὅποιας ἐλάχιστοι διαθέάζουν καὶ εἰς τὰς ὅποιας κανεὶς δὲν πιστεύει. Καὶ τὴν ὥθησιν διὰ τὴν μυστηριακήν ζωὴν τὴν ἔδωσεν δὲ Εὔσέβιος.

Ἐξ ἀλλου, ἡ νεολαία μας ἀρχίζει νὰ συνδέεται μὲ τὸν Χριστὸν εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων μαθητικῶν της θημάτων καὶ ἡδη εἰς τὴν πρώτην παιδικὴν ἡλικίαν τὰ χριστιανόπουλα μαθαίνουν νὰ ἀποθλέπουν εἰς τὸν Χριστὸν ὡς τὸν Σωτῆρα καὶ Ἀρχηγὸν τῶν καὶ τὸν θεμέλιον τῆς ζωῆς των. Μαθαίνουν νὰ ἀγαποῦν τὴν ἐκκλησίαν των, μαθαίνουν εἰσερχόμενοι εἰς τὴν κοινωνικὴν παλαίστραν νὰ ἀτενίζουν τὴν ζωὴν μὲ πίστιν καὶ θάρρος καὶ δύναμιν καὶ χαράν. Καὶ τὴν ἀγωγὴν αὐτὴν τοὺς τὴν δίδει τὸ Κατηχητικὸν δὲν τὴν ἐνεπνεύσθη πρῶτος δὲ Εὔσέβιος, ἀλλὰ αὐτὸς μὲ τὰς θάσεις ποὺ ἔθεσεν, ἔκαμε διὰ τὴν χώραν μας τὴν ιδέαν αὐτὴν πραγματικότητα, μόνιμον πραγματικότητα, πανελλήνιον πραγματικότητα.

Διὰ τὸ Πανεπιστήμιον; Τὸ ἔργον ποὺ συντελεῖται εἰς αὐτό, εἰς τὸν φοιτητικὸν κόσμον, αἱ φοιτητικαί μας δμάδες, ἡ χριστιανικὴ φοιτητικὴ κίνησις, ἔδω, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, οἱ ἐπιστήμονες, ἡ χριστιανικὴ μας ἔνωσις ἐπιστημόνων, αἱ «Ἀκτίνες»; Α! αὐτὰ εἶναι ἄσχετα μὲ τὸ ἔργον τοῦ Εὔσεβίου ἀφοῦ ἡρχισαν κυρίως μετὰ τὸν θάνατόν του. Αὐτὸ θὰ εἴπωμεν, ἔὰν θέλωμεν νὰ μείνωμεν εἰς τὴν ἐπίφασιν. Ἐάν δμως θέλωμεν νὰ ἀντικρύσωμεν τὴν πραγματικότητα, θὰ ἰδωμεν καὶ ἔδω ζωντανὴν τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ ἀνδρὸς αὐτοῦ. «Οχι μόνον διότι καὶ ζῶν δὲ ιδιος εἶχε σχηματίσει πυρῆνας φοιτητικούς καὶ εἶχεν ἀρχίσει νὰ κερδίζῃ καὶ τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον. Τὸ σπουδαιότερον εἶναι ἄλλο. «Οτι μὲ τὸ ζωοποιοῦν πνεῦμα τὸ δποῖον ἐνεφύσησεν εἰς τὸ καθόλου χριστιανικὸν ἔργον, κατέστησε δυνατὴν τὴν ἀρμονικὴν σύνθεσιν τῶν διαφόρων ἐκείνων στοιχείων, τὰ ὅποια ἔπρεπε ἀπὸ διαφόρους κατευθύνσεις νὰ συναχθοῦν ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ μὲ μίαν ψυχὴν καὶ μίαν θέλησιν νὰ ἔργασθοῦν διὰ τὸ ἔργον αὐτό, μίαν ἀπὸ τὰς

δυσκολωτάτας ἐκφάνσεις τοῦ δλου χριστιανικοῦ ἔργου. Καὶ ὅταν ἡ χριστιανικὴ ἐπιστημονικὴ κίνησις ἀνδρωθῆ καὶ ὅταν πολλοὶ θά συνεισφέρουν τὰ τάλαντά των καὶ τὴν μόρφωσίν των καὶ τοὺς τίτλους των καὶ τὰς ἵκανότητάς των διὰ νὰ οἰκοδομῆται διαρκῶς ὑψηλότερος καὶ περιφανέστερος, φάρος σωτήριος, ἀκτινοβολῶν εἰς τὰ πέρατα τοῦ ὁρίζοντος, ἡ χριστιανικὴ ἐπιστημονικὴ κίνησις μὲ τὰ διάφορα παρακλάδια της, δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦν ὅτι δλη ἡ σοφία καὶ αἱ περγαμηναὶ καὶ αἱ ἵκανότητες καὶ ἡ καλὴ θέλησις φέρουν τοὺς καρποὺς τοὺς δποίους χάριτι θείᾳ φέρουν, διότι ἐρείδονται ἐπάνω εἰς τὸ βάθρον τὸ πνευματικόν, τὸ δποῖον μὲ τὴν αὐτοθυσίαν του προσέφερεν διερομόναχος Εύσεβιος, τοῦ δποίου ἡ πνευματικὴ προσωπικότης ἀποτελεῖ τὸν συνεκτικὸν δεσμὸν εἰς τὸ ἔργον αὐτό. Καὶ ἀν εἰς τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν διὰ τὸν χριστιανικόν μας πολιτισμὸν θλέπωμεν νίκας ἀλλεπαλλήλους καὶ προσφάτους ἀκόμη, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι τὸ πρῶτον μέρος εἰς τὰς νίκας αὐτὰς δφείλεται εἰς ἐκείνον δ δποῖος ἔχρειάσθη νὰ παλαίσῃ διὰ τὴν ὑποδόμησιν τὴν πνευματικὴν καὶ δ δποῖος ἐπάλαισε σκληρῶς καὶ ἐπάλαισε καλῶς καὶ ἐνίκησεν εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτόν.

❖ ❖ ❖

Καὶ δμως δ νικητὴς αὐτὸς εἶχε καὶ αὐτὸς τὴν ἥτταν του. "Ενας τὸν δποῖον συνεχῶς μὲ δέος ἀπέφευγε τὸν ἐνίκησε ἐν τέλει: 'Η δόξα, ἡ δόξα ἐκδηλουμένη καὶ εἰς τὴν γῆν αὐτὴν. Τὴν ἔφευγε τὴν δόξαν πάσῃ δυνάμει. 'Αλλὰ εἰς τὴν φυγὴν αὐτὴν δὲν ἐπεκράτησε. Καὶ ζῶν ἀκόμη ἐδοξάζετο ἀπὸ δλους ἐκείνους οἱ δποῖοι ἐγνώριζον τὴν πνευματικὴν του παραγωγὴν. Καὶ μετὰ τὴν ἐκδημίαν του ἡ δόξα ἔχει πλέον τὸ πεδίον ἐλεύθερον διὰ νὰ ἐπιτελέσῃ ἀνεμπόδιστος τὸ δφειλόμενον ἔργον. Καὶ σήμερον, εἰς τὴν σύναξιν αὐτὴν, τὸν φαντάζομαι τὸν ταπεινὸν δοξασμένον γέροντα, νὰ παρακολουθῇ τὴν σύναξιν μας στενοχωρημένος, θυμωμένος ἵσως διότι γίνεται λόγος διὰ τὸ ὄνομά του. 'Αλλὰ τὸ ὄνομά του ἔχει ἐκφύγει πλέον ἀπὸ τὴν ἀρμοδιότητα τῆς τόσον δλοκληρωτικῆς ταπεινοφροσύνης του. Εἶναι σύμβολον καὶ εἶναι ὑπόδειγμα καὶ εἶναι προτροπὴ

καὶ εἶναι ἐνίσχυσις. Καὶ δι' αὐτὸ τὸ ὄνομά του, δὲ οἰς του καὶ τὸ ἔργον του ἀνήκουν πλέον εἰς ἡμᾶς τὴν στρατευομένην, τὴν ἀγωνιζομένην Ἐκκλησίαν. Καὶ ἡ δόξα, καὶ ἡ φήμη, ἡ δόποια τὰς ἀπαρχὰς μόνον τώρα τῶν πτήσεών της ικάμνει, γύρω ἀπὸ τὴν προσωπικότητά του, δὲν ἔχει τίποτε τὸ ικονὸν μὲ τὴν κοσμικὴν δόξαν. Εἶναι δὲ νικητήριος παιάν, ἔμπρακτος θεοφαίστης τοῦ θείου λόγου δτι «πᾶν τὸ γεγενημένον ἐκ τοῦ θεοῦ νικᾷ τὸν κόσμον» (Α' Ἰω. ε' 4). Εἶναι ἀκόμη ἡ χαρμόσυνος διαπίστωσις τῆς νίκης τοῦ Εὐαγγελίου, νίκης ἡ δόποια ἥρχισεν μὲν εἰς τὸ πρόσωπον Ἐκείνου, δὲ δόποιος ἐνίκησε τὸν κόσμον (Ἰω. ιστ' 33), συνεχίζεται δὲ καὶ σήμερον καὶ εἰς τοὺς αἰώνας ἐν τῷ προσώπῳ ἐκείνων, οἱ δόποιοι συσταυροῦνται μαζῇ του.

Καὶ αὐτὴ τῆς νίκης ἡ θεοφαίστης εἶναι, εἰς τὸ τέλος τῆς ἀναλύσεως, διτὶ προσφέρει δὲ Εὔσέβιος Μαθόπουλος, καὶ ἀς μοῦ ἐπιτραπῆ τώρα νὰ εἴπω: διπατὴρ Εὔσέβιος, εἰς τὸν ἀγῶνα τὸν δόποιον δλοι ὑποχρεούμεθα νὰ ἀγωνισθῶμεν διὰ νὰ ἐπικρατήσῃ καὶ μετὰ τὸν πόλεμον εἰς τὴν χώραν μας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἔνας πολιτισμὸς χριστιανικός, πολιτισμὸς εἰς τὸν δόποιον θὰ ἐπικρατῇ ἡ δύναμις τοῦ καλοῦ, εἰς τὸν δόποιον αἱ ἔννοιαι τοῦ δικαίου καὶ τοῦ δόσιου καὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης θὰ παύσουν νὰ εἶναι ἔννοιαι ἀφηρημέναι καὶ θὰ γίνουν πραγματικότης, διαμορφώνουσα τὴν καθημερινὴν ζωήν, πραγματικότης τῆς νίκης τοῦ Εὐαγγελίου.

Καὶ τὴν πραγματικότητα αὐτὴν ἀπεργάζονται ἐκεῖνοι οἱ δόποιοι τὰ πάντα δύνανται ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι Χριστῷ (Φιλιπ. δ' 13) καὶ δι' αὐτὸ ἐγνώρισαν τὴν νίκην καὶ μᾶς ὑπέδειξαν τὴν νίκην.

... “Οπως διπατὴρ Εὔσέβιος!...

“Ολα γιὰ τὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ”⁽³⁰⁾.

·Αφιερωμένο στὸν Πατέρα Εὐσέβιο

“Ολα γιὰ τὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ!
νά το τὸ μεγάλο σύνθημά σου.
“Ολα γιὰ τὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ,
ἀπ’ τὰ πρῶτα χρόνια ὡς τὰ σπερνά σου.

Μέσα στὴν Ἀλήθεια καὶ στὸ Φῶς
θρέθηκες ἀκόμα νέο θλαστάρι.
Καὶ σὰν ἔνας ἔμπορος σοφός,
ποῦθε τ’ ἀκριβὸ μαργαριτάρι,

τρέχεις μὲν κρυφὴ λαχτάρα εὔθύς,
δίχως οὕτε μιὰ στιγμὴ νὰ χάσῃς,
κι’ ὅλα τὰ πουλᾶς, γιατὶ ποθεῖς
τὸ μαργαριτάρι ν’ ἀγοράσῃς.

“Ολα τὰ πουλᾶς καὶ δὲν κρατᾶς
τίποτα τοῦ κόσμου αὐτοῦ δικό σου.
Τῆς ζωῆς τὸ νόημα πιὰ ζητᾶς
μέσα στὴν ἀπάρνησι τοῦ ἔγώ σου.

“Ολα τὰ πουλᾶς, κι ἐσὺ ικρατᾶς
τὸ σταυρὸ τοῦ χρέους καὶ τῆς θυσίας.
Κι’ ὅμοιος Παῦλος, τώρα δὲν κυττᾶς
ἄλλο ἀπ’ τὸ ικαλὸ τῆς Ἔκκλησίας.

(30) Ο ύπὸ τὸ ὄνομα Γ. Βερίτης γνωστὸς ποιητής, νεώτερον δὲ μέλος τῆς Ἀδελφότητος Ἀλέξανδρος Γκιάλας ἔγραψε τὸ ἀνωτέρω ποίημα, τὸ ὁποίον καὶ ἐτονίσθη καὶ ἔχρησιμοποιήθη τόσον ἐκτενῶς ἀπὸ τούς νέους τῆς Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως.

Κι' ἀν σ' αὐτὸ τὸ δρόμο τὸν τραχὺ
κάθε 6ῆμα κρύθει μιὰ παγίδα,
μὰ σοῦ δίνει θάρρος κι' ἀντοχὴ
ἡ μεγάλη πίστι σου κι' ἐλπίδα.

Θάρρος κι' ἀντοχή, νὰ πολεμᾶς
κι' δλο νικητής ἐσύ νὰ 6γαίνης.
Καὶ τὰ πιὸ μεγάλα νὰ τολμᾶς,
κι' ἄτρομος κι' ἀλύγιστος νὰ μένης.

Κι' ἔσκυψες στὰ λόγια τῆς Γραφῆς,
μ' ὅση καὶ τὸ λάφι δίψα σκύθει
πάνω ἀπ' τὶς πῆγές, γιατὶ ποθεῖς
ὅλη τὴ σοφία νὰ πιῆς ποὺ κρύθει.

"Αφθονα κι' ἡ Χάρι καὶ τὸ Φῶς
εἶχαν στὴν ἀγνὴ ψυχὴ σου στάξει.
Κι' ἥσουν ἔτσι υπέροχος, καθώς
ἀπ' τὴ γνῶσι ἀνέθαινες στὴν πρᾶξι.

Παίρνεις τ' ἀποστόλου τὸ ραθδί,
σὰ βοσκὸς ποὺ φεύγει ἀπ' τὸ κοπάδι,
τὸ χαμένο πρόθατο νὰ 6ρῇ,
καὶ γυρνᾶ στὴ νύχτα, στὸ σκοτάδι.

Παίρνεις τὸ ραθδί σου καὶ περνᾶς
θάλασσες, στεριές, ποτάμια, δάση,
νάζρης τὶς ψυχὲς ποὺ δ σατανᾶς
σὲ φριχτὲς παγίδες ἔχει πιάσει.

Νὰ καὶ τὸ δισάκικι τοῦ σποριᾶ!
Πρόθυμα στὸν ὅμο σου τὸ παίρνεις,
καὶ γυρνῶντας πόλεις καὶ χωριά,
τὸν ικαλὸ τὸ σπόρο δλοῦθε σπέρνεις.

”Αφθονος δ λόγος ποὺ σκορπάς,
μπαίνει στὶς ψυχές καὶ τὶς ἀγνίζει.
Πλούσιος δ καρπὸς ὅπου κι' ἄν πᾶς.
Ρόζιασε τὸ χέρι νὰ θερίζῃ!

Οὕτε σὰν ἀχνὸς δὲν σοῦ περνᾶ
στὸ μυαλὸ ὑψηλὴ καὶ μάταιη σκέψι·
ὅς τὴν ὕστερη ὥρα ταπεινὰ
στοῦ Θεοῦ τὸ ἔργο ἔχεις δουλέψει.

”Ολα γιὰ τὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ!
τίποτα δὲν κράτησες γιὰ σένα.
Κι' ἔμοιασες τοῦ δούλου τοῦ πιστοῦ,
πούφυγεν δ Ρήγας του στὰ ξένα.

Κι' ἔμοιασες τοῦ δούλου τοῦ ἀγαθοῦ,
ποὺ προσμένει μέρα μὲ τὴ μέρα,
τὰ καλὰ μηνύματα ναρθοῦν
ἀπ' τὸ μακρυνὸ θασίλειο πέρα.

Καὶ νὰ λὲν πώς τέλειωσ' δ καιρός,
καὶ σὲ λίγο πάλι δ Ρήγας φθάνει,
πλούσιος, δοξασμένος, λαμπερός,
νὰ σοῦ δώσῃ τ' ἀφθαρτο στεφάνι.

Νύχτα-μέρα δούλεψες σκληρά,
μὲ τὰ πέντε τάλαντα ποὺ πῆρες.
Καὶ σὰν ἥρθ' ἡ ὥρα σου, δ χαρά!
διάπλατες σοῦ ἀνοίχτηκαν οἱ θύρες.

Διάπλατες οἱ θύρες γιὰ νὰ μπῆς,
νὰ σταθῆς μπροστὰ στὸ θασιλῆα σου,
τὸν τρανὸ τὸ λόγο νὰ τοῦ πῆς,
ποὺ ἔφερες διπλὰ τὰ τάλαντά σου.

Πέρνα τώρα, Γέροντα, στὸ Φῶς,
ζῆσε στὴ χαρὰ τοῦ Παραδείσου,
Πλούσιος ποὺ σὲ πρόσμενε μισθός!
"Ολη τούτη ἡ δόξα 'ναι δική σου!"

Ψάλλε τώρα δλόχαρος μαζῆ
μὲ χοροὺς ἀγίων, σεμνὲ λευῖτη.
"Ασθυστη στὴ μνήμη μας θὰ ζῆ
ἡ μορφή σου, δλόλευκε πρεσβύτη.

Πάντα θὰ μᾶς μένη στὴν ψυχὴ
τὸ μεγάλο χρέος ποὺ σοῦ χρωστάμε.
Δός μας μόνο μιὰ θεριμὴν εὐχή,
καὶ γιὰ μᾶς στὸν Κύριο δέησι κάμε.

Δέησι γιὰ τόσα σου παιδιά,
ποὺ στὴ μάχη πίσω ἔχεις ἀφήσει,
νᾶχουν τὴ δική σου τὴν ικαρδιὰ
καὶ ικαθεῖς μὲ ζῆλο νὰ κρατήσῃ,

τοῦ ἔργου τὴ βαρειὰ κληρονομιὰ
ποὺ ἔλαχε σ' αὔτοὺς νὰ συνεχίσουν.
Σκῦψε πρὸς τὰ τόσα σου παιδιά,
Γέροντα, καὶ δός μας τὴν εὐχή σου!

Γ. Β.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

ΑΙ ΠΡΟΣΕΥΧΑΙ ΤΟΥ

Αἱ ἐκ τῆς ἑξορίας.

ΟΠΩΣ ἐσημειώσαμεν καὶ εἰς τὰς σελ. 33-34, δ π. Εὔ-
σέθιος κατά τὴν διάρκειαν τῆς διαμονῆς του εἰς τὴν ἑξορίαν,
συντόνως ἔργαζόμενος διὰ τὴν πνευματικήν προσαγωγήν του,
ἴδιαιτέρως διέτριβεν εἰς προσευχήν. Οἱ Ψαλμοί, τὸ θεόπνευ-
στον τούτο θιελίον τῶν προσευχῶν, ἀπετέλουν ίδιαιτερόν του
ἐντερύφημα. Ἐπὶ μερικῶν δὲ χωρίων τῶν Ψαλμῶν εἶχε συντά-
ξει καὶ προσευχάς. Ἐκ τῶν προσευχῶν δὲ τούτων ἐλάχισται
διεσώθησαν. Αὐτὰς καταχωροῦμεν ἐνταῦθα, διατηροῦντες καὶ
τὸ γλωσσικὸν ίδιωμα τὸ δποῖον τόπε ἔχρησιμοποιόει.

Εἶναι φανερὸν δtti τὰ χωρία τῶν Ψαλμῶν καὶ τὸ περιεχό-
μενον τῶν προσευχῶν αὐτῶν ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν κατάστασιν,
εἰς τὴν δποίαν εὑρίσκετο, ἢ μὲ τὴν εἰς τὴν ἀρετὴν πρόοδον, τὴν
δποίαν ἐπόθει, γενικῶς μὲ τὴν ζωήν του. Εἶναι δὲ φανερὸν
δtti οἱ Ψαλμοί, αἱ ἐπ' αὐτῶν σκέψεις καὶ προσευχαὶ τοῦ πι-
στοῦ, εἰς δλους τοὺς αἰῶνας ἔχρησιμοποιήθησαν διὰ τοιαύτας
ἀνάγκας καὶ ἀνταπεκρίθησαν ὑπὲρ ἐκ περισσοῦ. Προσετέθη-
σαν δὲ καὶ δύο ἐπὶ ἄλλων χωρίων τῆς Ἀγίας Γραφῆς συντε-
ταγμέναι, δπως καὶ εὑρέθησαν.

1. Ἡ ἐπιμονὴ εἰς τὴν προσευχήν.

«Ὕπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον καὶ προσέσχε μοι
καὶ εἰσήκουσε τῆς δεήσεώς μου» (Ψαλ. λθ' 2).

Οὐδὲν ὀφελψιμώτερον τῷ ἀνθρώπῳ, Κύριέ μου, ως τὸ προσμένειν καὶ προσδοκᾶν Σὲ τὸν ἀγαθὸν καὶ παντοδύναμον Κύριον ἐν πάσαις ταῖς ψυχικαῖς καὶ σωματικαῖς αὐτοῦ ἀσθενείαις, διότι ὁ προσμένων καὶ ἀπεκδεχόμενος τὴν Σὴν ἀρωγὴν καὶ ἀντίληψιν οὐ καταισχυνθήσεται, ὅτι τὸ πλῆθος τῆς σῆς χρηστότητος χορηγήσει αὐτῷ πᾶν καλὸν καὶ ἀγαθόν. Τὴν δὲ ἐπιμονὴν ταύτην σὺ αὐτὸς νομιθετεῖς ἡμῖν, Κύριέ μου, διὰ τῆς παραθολῆς τοῦ κριτοῦ τῆς ἀδικίας καὶ διὰ τοῦ πορευομένου μεσούντιον εἰς τὸν οἶκον τοῦ φίλου αὐτοῦ πρὸς ζήτησιν ἄρτων. Διδάσκεις δὲ ἡμᾶς δι’ αὐτῶν σαφῶς καὶ λογικῶς, ὅτι πᾶς δὲ ἐπιμένων καὶ μὴ ἀπαυδῶν ἐν τῇ πρὸς σὲ αἰτήσει, ἔξαπαντος λήψεται τὸ αἰτούμενον. Καγώ, Κύριέ μου, ἐν τοῖς λόγοις σου προσέχων νοῶ ὅτι οὕτως ἔχει ἡ ἀλήθεια, διότι εἰ ἀνθρωπος ἀσπλαγχνος καὶ ἀδικος σὲ μὴ φοβούμενος καὶ ἀνθρωπὸν μὴ ἐντρεπόμενος, ἐπήκουσε χήρας γυναικὸς ἐκλιπαρούστης, πόσῳ μᾶλλον σὺ δὲ ἀγαθός, δὲ εὔσπλαγχνος καὶ πολυέλεος, ἐπακούσεις ἔκείνου, ὑπὲρ οὖ καὶ τὸ τίμιόν σου αἷμα ἔχυσας; Ἐκ τούτων, Κύριέ μου, κατανοῶ πόσον ἀνόητος καὶ δλιγόπιστός εἴμι μὴ ζητῶν τὴν ιατρείαν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματός μου ἐκ σοῦ τοῦ παναγάθου καὶ παντοδύναμου Κυρίου μου. Ἀλλ’ ἀναζητῶν, Κύριέ μου, τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης μου ἀπιστίας, εύρισκω ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ περὶ σοῦ ἀγνοιά μου, ἡ ἐπήρεια τοῦ ἀνθρωπικτόνου Σατανᾶ καὶ ἡ προσκόλλησις τῆς ψυχῆς μου εἰς τὸν κόσμον, τῶν δοπιών τὴν ἔξαλειψιν ἐδιδάχθην ἐκ πείρας ὅτι ἀδυνατῶ ποιῆσαι αὐτὸς ἀφ’ ἔαυτοῦ. Διὰ τοῦτο δέομαι καὶ καθικετεύω σὲ τὸν παντοδύναμον καὶ πανεύσπλαγχνον Κύριόν μου, ὅπως ἐπίδης ἐπὶ τὴν ἀσθένειαν καὶ κάκωσιν τῆς ψυχῆς μου[·] μηῆσθητι τοῦ πλάσματός σου ὑπὲρ οὖ σφόδρα ἐπόνεσας καὶ ἥλγησας· μὴ με ἐγκαταλίπης ἐν χερσὶ τοῦ δίκην λέοντος ὀρυομένου, ζητοῦντος ὅπως με καταπίῃ· ἔξελε ἐκ τῆς διανοίας μου τὴν σκοτίζουσάν με ἀχλὺν καὶ καταύγασόν με

ταῖς ὀκτῖσι τοῦ ὑπερφυσικοῦ σου φωτός, ὅπως ἵδω καὶ κατανοήσω σὲ τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν, τὸν αὐτόκαλον Λόγον τοῦ προανάρχου Πατρός, τὸ ἐντρύφημα καὶ ἀγαλλίαμα πάσης λογικῆς φύσεως οὐρανίας τε καὶ ἐπιγείου· ἔλκυσόν με εἰς τὴν σὴν θεωρίαν καὶ ἀγάπην, ὅπως γευθεὶς τῆς ὡραιότητός σου καὶ τῆς γλυκύτητος προσκολληθῶ σοὶ τῷ Θεῷ μου καὶ Σωτῆρι. Δέομαί σου, Κύριε, ἔξ δῆλης μου τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἡκαρδίας κατατροπῶσαι ἐν ἐμοὶ καὶ καταισχῦναι τὸν ἀποστάτην καὶ ἐπίθουλον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους Διάθολον· διδαξόν με τὰς ἐπιθουλὰς αὐτοῦ καὶ τὰς ἐνέδρας καὶ χορήγησόν μοι τὸν θυμὸν καὶ τὴν δύναμιν, δι’ ὃν θὰ κατανικηθῇ αἰσχρῶς καὶ ἀτίμως· δός τῇ ψυχῇ μου ἀνδρείαν καὶ ἰσχύν, ὅπως περιγελᾶ καὶ καταφρονῇ αὐτόν. Δέομαί σου ἔτι, Κύριε, ὅπως γνωρίσῃς μοι τὴν ἀδυναμίαν καὶ ἀθλιότητα τοῦ κόσμου, διότι ψευδῶς φρονῶ περὶ αὐτοῦ καὶ δέδοικα καὶ τρέμω αὐτόν, ὃς δυνάμενον κακοποιῆσαι με· ἀποκάλυψον τοὺς ἐσωτερικούς δρθαλμούς τῆς ψυχῆς μου, ὅπως ἐννοήσω καλῶς ὅτι δικόσμος οὕτε ὀφελῆσαι με δύναται οὕτε κακοποιῆσαι. Ἱκετεύω σε περὶ τῆς τοιαύτης γνώσεως, Κύριέ μου, διότι ἡ ψυχή μου προσκεκόλληται ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἔξαρτῶ λεληθότως τὴν εὐδαιμονίαν μου καὶ κακοδαιμονίαν ἔξ αὐτῶν· ἐμφάνισον Σεαυτὸν τῇ ψυχῇ μου, ὅπως νοήσῃ καθαρῶς καὶ πιστεύῃ ἀδιστάκτως, ὅτι μόνος σὺ δύνασαι τιμωρῆσαι τὸν ἀνθρωπὸν τιμωρίαν πραγματικὴν καὶ αἰώνιαν, καὶ μόνος σὺ δύνασαι καταστῆσαι αὐτὸν μακάριόν τε καὶ εὐδαιμονα. Ναί, πανάγαθε Κύριε, εἰσάκουσόν μου δεομένου σου καὶ κροταίωσον τὴν ψυχήν μου, ὅπως ἐγκαρπερῇ καὶ περιμένῃ σε μετά προθυμίας πάσας τὰς ἥμέρας τῆς ζωῆς μου. Γένοιτο.

2. Αἴτησις καθαρότητος.

«Ἀπόστρεψον τοὺς ὄφθαλμούς μου τοῦ μὴ ιδεῖν ματιότητα, ἐν τῇ ὁδῷ σου ζῆσόν με» (Ψαλ. ριη' 37).

Ἄγαθὲ καὶ πολυέλεε Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, δὲ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ διαίρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου, δὲ συμπαθής καὶ ἀνεξίκακος,

δ καθαρώτατος· καὶ ἄμωμος, δ τὰ ἀνιαρώτατα τῶν παθῶν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ὑποστάς, δ εἰσακούων πάντων τῶν μετὰ πίστεως ἐπικαλουμένων σε, ἐπάικουσον κάμοιν ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ συνεχομένου ὑπὸ τῆς φθοροποιοῦ καὶ θανατηφόρου φύσεως τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου, καὶ λῦσόν με ἐκ τῶν ἀλύτων τούτων δεσμῶν τοῦ ἀνθρωποτόνου Σατανᾶ, ἵνα ἐλευθερωθεὶς δουλεύσω σοι τῷ Ποιητῇ μου· καὶ Σωτῆρι ἐξ ὅλης μου τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καρδίας. Ἐξελοῦ με, κατὰ τὸ πολὺ ἔλεός σου, τῆς ἐλεεινῆς καὶ κακοδαίμονος ταύτης καταστάσεως, ὅπως μὴ διέρχωμαι τὸν θίον θλιβόμενος καὶ λυπούμενος διὰ τὴν ἀπὸ σοῦ ἀπομάκρυνσίν μου. Οἶδα γάρ ὅτι ἐφ' ὅσον τὰ πάθη ταῦτα ἐν τῇ ψυχῇ μου ἔμφωλεύουσιν, ἀδύνατόν ἐστι συνεῖναι με μετὰ σοῦ· καὶ συνεφραίνεσθαι· καὶ χαίρειν τὴν ἀρρητὸν ἐκείνην εὐφροσύνην καὶ χαράν, ἥν χαίρουσιν οἱ ἄμωμοι καὶ καθαροί. Δέομαι οὖν σου, πολυεύσπλαγχνε Κύριε, ὅπως μὴ παρίδῃς ἀνθρωπον καὶ λυμάττοντα· καὶ ἀλγοῦντα· καὶ παρὰ σοῦ θοήθειαν αἴτοῦντα· σὺ γάρ γινώσκεις τὰ τραύματα καὶ τοὺς μώλωπας τοὺς ἐκ τοῦ ἀρχεκάκου ὄφεως προσγενομένους μοι· καὶ ὃν ἔνεικα ἥδη καθίσταμαι ἀνίκανος ἐνατενίσαι μετὰ παρρησίας· καὶ θάρρους πρός σὲ τὸν ἀγνὸν· καὶ ἄγιον. Εἶδον, πολυέραστε Κύριε, καὶ νῦν δρῶ τὴν φύσιν μου ὅλως προσηλωμένην τῇ σικιᾷ· καὶ τῇ ματαιότητι, καὶ ὅτι οὐ δύναμαι ἀπ' ἔμαυτοῦ ἐκσπάσασθαι· αὐτὴν τῆς ὀλλυούσης ταύτης καταστάσεως· ἐν σοὶ δύναμαι· ἔναπόκειται· ἡ ἀπελευθέρωσίς μου ἐκ τῆς τοιαύτης τυραννίδος, καὶ ἡ ἀποστροφὴ τῶν δοφθαλμῶν μου ἐκ τῶν ἀπατηλῶν τοῦ κόσμου θελγήτρων. Διότι ἐάν μὴ σὺ διανοίξῃς τοὺς δοφθαλμούς τῆς ψυχῆς μου· καὶ δείξῃς αὐτῇ τὸ θάραυρον εἰς δὲ ἐμπίπτει δ τῇ ματαιότητι προσκεκολλημένος, οὐδέποτε δυνήσεται αὕτη ἀποστραφῆναι· καὶ μισῆσαι αὐτήν· τὸ γάρ ἐκ τῆς ματαιότητος θέλγητρον ἐπισκοτίζει αὐτὴν· καὶ οἰεται εὐδαιμονεῖν προσέχουσα τῇ ματαιότητι. "Ἄρα μόνη ἡ σὴ ἀντίληψις δύναται φωτίσαι τὴν ἐσκοτισμένην ψυχήν μου· καὶ φωτίσασα ὁδηγῆσαι αὐτὴν εἰς τὸ θέλημά σου τὸ ζωοπάροχον. Ἀλλὰ τὴν ἀδυναμίαν, ἥν ἔγὼ αἰσθάνομαι· ἥδη εἰς τὸ ἀποστραφῆναι· καὶ μισῆσαι τὴν ἀμαρτίαν, ἐθεθαίωσας πρότερον σὺ διὰ τοῦ ἀγίου σου στόματος λέγων, «χωρὶς ἔμοιν οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν». Διὰ τοῦτο οὐ παύομαι· ζητῶν ἐκ σοῦ τὸν καθαρι-

σμὸν τῆς καρδίας μου τῆς ἀκαθάρτου, τὸν φωτισμὸν τῆς διανοίας μου τῆς ἀνοήτου· καὶ τὴν θέλησιν καὶ ἴσχὺν τῆς ἀδρανοῦς θουλήσεώς μου καὶ δυνάμεως.

3. Προσκύνησις τοῦ Προσκυνητοῦ.

«΄Υψοῦτε Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν καὶ προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν Αὐτοῦ, ὅτι ἄγιός ἐστιν» (Ψαλ. ὴη' 5).

Αἰνῶ, εὐλογῶ καὶ ὑπερυψῶ σε, Κύριέ μου Ἰησοῦ, ὅτι τέλειος καὶ ἀνενδεής ὁν Θεός, ἔγένου διά τὴν ἔμὴν σωτηρίαν καὶ τέλειος ἄνθρωπος. Ὅμην σε, τιμῶ καὶ δοξάζω, ὅτι διὰ τὴν ἔμὴν ὕψωσιν ἐταπείνωσας σεαυτὸν μέχρι θανάτου. Σέβομαι, προσκυνῶ· καὶ λατρεύω σὲ τὸν οὐρανοῦ· καὶ γῆς ποιητήν, ὅτι ἔπαθες δι’ ἔμὲ τὸν ἄσθλον καὶ ἐνδεῆ. Γονυπετῶ, Κύριέ μου Ἰησοῦ, ἐνώπιον τοῦ ὑποποδίου τῶν ποδῶν σου, τοῦ τιμίου σου λέγω Σταυροῦ, καὶ προσφέρω σοι ἐκ τοῦ θάθους τῆς καρδίας μου τὴν ἀγνήν εὐγνωμοσύνην καὶ εὐχαριστίαν, ὅτι ἐν αὐτῷ προσηλώθης καὶ παρέδωκας τὸ πνεῦμα σου, ἵνα ἐλευθερώσῃς καὶ ζωοποιήσῃς ἔμὲ ὑπὸ τοῦ διαβόλου δεσμευθέντα, καὶ ἀποθανόντα ἐκ τοῦ δηλητηρίου τῆς ἀμαρτίας. Προσπίπτω σοι ὅθεν ἔνδακρυς ἐν αὐτῷ καὶ κατασπάζομαι νοερῶς τοὺς ἀχράντους σου πόδας, τοὺς καθημαγμένους ἐκ τῶν πληγῶν τῶν ἥλων. Ποιῶ δὲ τοῦτο μετὰ λύπης καὶ χαρᾶς. Μετὰ λύπης μέν, ὅτι ἥλγησας καὶ ἐπόνεσας ὡς οὐδεὶς ἄλλος ἐπὶ τῆς γῆς· μετὰ χαρᾶς δέ, ὅτι δι’ αὐτοῦ τοῦ φοιτεροῦ καὶ δυσνηροῦ πάθους προύδενησας ἐν ἔμοι τὴν ζωὴν μετὰ τῆς εὐφροσύνης καὶ τῆς μακαριότητος. Προσφάνω δὲ καὶ καταφιλῶν τὰ τραύματα καὶ τοὺς μώλωπας τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν σου, δέομαι καὶ ποτνιῶμαι τὴν πολλὴν καὶ ἄμετρόν σου εὔσπλαγχνίαν, ὅπως ἐπίδῃ ἐπὶ τὴν ψυχήν μου καὶ καθαρίσῃ αὐτὴν ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος. Ναί, Κύριέ μου, ἐπάκουσόν μου καὶ μὴ παρίδης τὸ πλάσμα τῶν σῶν χειρῶν· μνήσθητι ὅτι «ἐν ἀνομίᾳς συνελήφθην καὶ ἐν ἀμαρτίαις ἐκίστησέ με ἡ μήτηρ μου». Μνήσθητι δτι φύσει «εἰμὶ γῆ καὶ σποδὸς» καὶ ἐτραυματίσθην καιρίως καὶ θανασίμως ὑπὸ τοῦ ἀποστάτου διαβόλου. Μνήσθητι δτι ὁ

ἀντίδικος ἡμῶν διάβολος ὡρύεται ὡς λέων ζητῶν καταπιεῖν με. Μὴ οὖν ἐγκαταλίπῃς με εἰς τοὺς δυνχάς αὐτοῦ, ἀλλ' ἔξαρπτασόν με· καὶ δύχύρωσόν με διὰ τοῦ Πνεύματός σου καὶ τῶν ἀγίων σου ἀγγέλων, ὅπως ἔσομαι κτῆμα σὸν ἀναφαίρετον· καὶ αἰώνιον, καταισχυνθῇ δὲ καὶ δέχθρός ὡς μὴ δυνηθεὶς ὑπερισχύσαι καὶ κατέχειν με. Κἀγὼ δὲ διαπαντός ἔσομαι εὐλογῶν σε, διηγούμενος τὰ θαυμάσιά σου τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστά.

4. Προσκόλλησις εἰς τὸν Πλάστην.

«Ἐκολλήθη ἡ ψυχή μου ὥπισι Σου, ἐμοῦ δὲ ἀντελάθετο ἡ δεξιά Σου» (Ψαλ. Εβ' 9).

Πεφιλημένει μοι Κύριε, ἀκούων τοὺς λόγους τούτους ἔξερχομένους ἐκ τῆς καρδίας τοῦ θείου Δασθίδης καταλαμβάνομαι ὑπὸ λύπης καὶ ἀθυμίας· διότι δρῶ τὴν καρδίαν μου διατεθειμένην πρὸς σὲ δύως ἀδιάφορον καὶ αὐχμῶσαν καὶ πρὸς τὰ κάτω, τὰ γῆινα καὶ φθαρτά, προσκεκολλημένην. Ἀλλὰ καὶ ἡ λύπη αὕτη, Κύριε μου, μικρά ἐστι λίαν καὶ διαλείπουσα, δτὶ ἡ γνῶσις, ἦν περὶ σοῦ ἔχω, ἐλαχίστη τυγχάνει καὶ ἀμυδρά. Ἀλλ' ἔως πότε, ἐρασμιώτατέ μοι Κύριε, ἡ κατάστασις αὕτη διαμενεῖ ἐν ἐμοί; ἔως πότε ἔσομαι τοιοῦτος οἶδες εἰμι; Πάντες οἱ πατέρες μου κατενόησάν σε καὶ ἤγαπησάν σε, ἔγὼ δὲ στεροῦμαι ἀμφοτέρων πάντες οἱ ἄγιοι σου ἡρνήθησαν τὰ πάντα καὶ προσεκολλήθησαν εἰς σὲ μετὰ φόθου καὶ χαρᾶς· ἔγὼ δὲ διθλιος οὐδὲν τοιοῦτον μέχρι τοῦ νῦν ἐδοκίμασα· ἐν πάσαις γάρ ταῖς περιστάσεσι καθ' ἓς πρέπει ἀναφαίνεσθαι με ἀφωσιωμένον καὶ πεποιθότα εἰς σέ, δρῶ ἐμαυτὸν ταραττόμενον καὶ σφόδρα ἐνδιαφερόμενον καὶ διὰ τὰ μηδαιμνώτατα. Εὑρίσκομαι, Κύριε μου, ἐν τῇ ἀθλίᾳ ταύτῃ καταστάσει, διότι ἀγνοῶ σέ, τὸ δύντως ἀγαθόν, ἀγνοῶ σέ, τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς καὶ τῆς δόξης, ἀγνοῶ σε, τὸν ἀνεκτίμητον θησαυρόν, δότις οὐκ ἀνταλλάσσεται δι' δλων. Κυλίομαι κάτω ἐν τοῖς ἐφημέροις καὶ φθαρτοῖς ὡς δ σκώληξ ἐν τῇ κόπρῳ καὶ ὡς δ χοῖρος ἐν τῷ βορβόρῳ· διότι οὐ δύναμαι κατιδεῖν τὸ ἔκλαμπρον καὶ πλῆρες χαρίτων πρόσωπόν σου. Ἀνιῶμαι καὶ τήκομαι διὰ τὰ ἄξια περιφρο-

νήσεως καὶ ἀποστροφῆς, διότι τυφλὸς τυγχάνει ὁ νοῦς μου καὶ δρᾶ τὰ φαινόμενα καὶ τὰ δοκοῦντα· τὰ δ' ἀληθῆ καὶ πραγματικά οὐδόλως νοεῖ· καὶ θλέπει. Ἐπεθύμουν σφόδρα, Λόγε μου, θεραπευθῆναι καὶ ἀπαλλαγῆναι ἐκ πάντων ὧν κατέχομαι κακῶν· καὶ δλως ἀφοσιωθῆναι εἰς σὲ· καὶ κολληθῆναι δπίσω σου, ὃν τρόπον ἐκολλήθη καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ θειοτάτου Δασέδ. Ἄλλ· αἱ ψευδεῖς δόξαι τῶν ἀνθρώπων, καὶ αἱ ἀφανεῖς παγίδες τοῦ διαβόλου κατέχουσί με αἰχμάλωτον καὶ δέσμιον. Ἐφίεμαι, Λόγε μου, κολληθῆναι δπίσω σου ἀναποσπάστως, ὡς ἐκολλήθη δ κατὰ πάντα μιμητής σου θεῖος Παῦλος, καὶ ἀναφωνεῖν μετ' αὐτοῦ «τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ...;», ἀλλ' ἡ ἐν ἔμοι οἰκούσα ἀμαρτία φραγμός ἐστιν ἀνυπέρβλητος, κωλύων με ἐπιτυχεῖν τῆς ἐφέσεως. Ἰμειρόμην, Χριστέ μου, αἰχμαλωτισθῆναι καὶ τρωθῆναι ὑπὸ τῆς ἀγάπης σου, ὡς ἐτρώθη καὶ ἡχμαλωτίσθη ἡ τεκοῦσά σε μήπηρ, ἀλλὰ τὸ περικαλύπτον με σκότος καὶ ἡ τῆς καρδίας μου ἀκαθαρσία ποιοῦσί με ψυχρὸν καὶ νεκρόν. Ἀποσόθησον οὖν πάντα τὰ κωλύοντά με, δπως προσκολληθῶ δλος σοί, τῷ ποιητῇ μου καὶ πλάστῃ μου. Ἀμήν.

5. *Ἡ θεία ἀντίληψις πρὸς δόξαν αὐτοῦ.*

«Μὴ ἡμῖν, Κύριε, μὴ ἡμῖν, ἀλλ' ἡ τῷ ὄνόματί Σου δόξα δόξαν, ἐπὶ τῷ ἐλέει Σου καὶ τῇ ἀληθείᾳ Σου» (Ψαλ. ριγ' 9).

Σοὶ μόνῳ, Κύριε, πρέπει ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα, ἡ προσκύνησις καὶ ἡ λατρεία, ἔμοὶ δὲ ἡ κατασχύνη καὶ τὸ ὄνειδος ὅτι σὺ εἶ δ δίκαιος, δ ἄγιος καὶ δ ἄμαρτος· ἐγὼ δὲ δ ἄδικος, δ ̄έθηλος καὶ δ ἀκάθαρτος. Σοὶ μόνῳ προσήκει δ ὅμνος καὶ δ αἶνος, διότι ἐν σοὶ μόνῳ ὑπάρχει πᾶν καλὸν καὶ ἀγαθὸν καὶ διὰ τοῦτο ἀκαταπαύστως ὑμνεῖσαι ὑπὸ τῶν Σεραφείμ διὰ τοῦ «Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος κτλ.». Μακάριος δὲ καὶ τῶν ἀνθρώπων ἐκεῖνος, δστις κατανοῶν τὴν φύσιν σου τὴν τελείαν καὶ ἀγαθὴν ὑμνεῖ σε δμοίως τοῖς ἀγγέλοις· ἄγγελος γάρ ἐπουράνιος δ τοιοῦτος καθίσταται, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ὑπάρχων οὐράνιον ἔργον ἐπιτελεῖ καὶ ταῖς ἀγγελικαῖς δυνάμεσιν ἔξαμοιοῦται. Τοι-

αύτην δὲ ισάγγελον πολιτείαν θούλομαι κάγω, Κύριε, διάγειν καθ' ὅλον τὸν τῆς παρουκίας μου χρόνον καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ὑπάρχων θούλομαι συναυλίζεσθαι, διὰ τοῦ ὕμνου καὶ τῆς δοξολογίας, σοὶ τῷ ποιητῇ μου καὶ πλάστῃ, ἐνώπιον τοῦ δποίου κλίνουσι γόνυ πάντες οἱ οὐράνιοι νόες.

Ἄλλα πρὸς ἐκτέλεσιν τούτου χρήζω τῆς παρὰ σοῦ θοηθείας καὶ ἀντιλήψεως, δτι χωρὶς σοῦ οὐδὲν δύναμαι ποιῆσαι. Ἐλθὲ οὖν, Δέσποτα Κύριε, καὶ ἀντιλαθοῦ μου κατὰ τὸ πλήθος τοῦ ἔλέους σου καὶ τῶν οἰκτιρμῶν σου, ἐξέγειρον καὶ κραταίωσον τὴν ψυχήν μου, ἵνα δουλεύω σοι μετὰ προθυμίας καὶ ἀγάπης πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου. Ἀποκατάστησον αὐτὴν ἄγνην καὶ καθαράν, ὅπως δοξολογῇ σε ἀεὶ μετὰ παρησίας καὶ θάρρους. Ποίησον αὐτὴν ὅργανον καὶ ἐργάτιδα τῆς θουλῆς σου τῆς ἀγαθῆς· καὶ ἀπλῷ λόγῳ ἐργάσθητι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ σοφίᾳ σου καὶ τῇ δυνάμει σου, ἵνα καθ' ὅλα φανῶ ἀρεστὸς ἐν δόθαλμοῖς σου, ὃς ἐφάνησαν πάντες οἱ ἐκλεκτοί σου ἄγιοι, διὰ δὲ τῆς ἀντιλήψεως ταύτης καὶ τῆς ἀρωγῆς δώσης δόξαν τῷ δύνόματί σου τῷ ἄγιῷ, δτι ἀποκαλυφθήσεται ἡ ἀγαθωσύνη σου καὶ τὸ ἔλεός σου καὶ αἰνέσουσί σε πάντες ἀπὸ μικροῦ ἔως μεγάλου.

Ἐπάκουουσον οὖν, Κύριε, κάμου τοῦ ἀμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου δούλου σου, καὶ ἐλθὲ εἰς τὸ σῶσαι τὴν ἀθλίαν καὶ κεκακωμένην ψυχήν μου. Μνήσθητι δτι πλᾶσμα εἰμὶ σὸν καὶ σὲ ἀρχῆθεν ἐγνώρισα καὶ πρὸς τὴν σὴν μεγαλωσύνην ἔκλινα γόνυ, οὐ παύσομαι δὲ καὶ παντὶ τῷ αἰῶνι τῷ παρόντι καὶ ἐπομένῳ αἰνεῖν καὶ δοξάζειν σε.

6. Ἐπίκλησις τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Θεοῦ.

«Ἴνατί (Κύριε) τὸ πρόσωπόν Σου ἀποστρέφεις; ἐπιλανθάνη τῆς πτωχείας ἡμῶν καὶ τῆς θλίψεως ἡμῶν; δτι ἐταπεινώθη εἰς χοῦν ἡ ψυχὴ ἡμῶν, ἐκολλήθη εἰς γῆν ἡ γαστὴρ ἡμῶν» (Ψαλμ. μγ' 25, 26).

“Εως πότε, Κύριε, ἔσομαι τοιοῦτος οἶος νῦν εἰμι; Ἐξετάζων καὶ ἐρευνῶν τὴν φύσιν τῆς ψυχῆς μου εὑρίσκω αὐτὴν ἐναντίαν τῆς σῆς θελήσεως καὶ φύσεως· εὑρίσκω αὐτὴν διμοίαν πρὸς τὴν

τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ὑπὸ τοῦ διαβόλου δηλητηριασθέντος· δρῶ αὐτὴν ρέπουσαν πρὸς τὰ κάτω, τὰ γῆινα καὶ τὰ φθαρτά, καὶ μὴ δυναμένην ἀνακύψαι πρὸς τὰ ἐπάνω, τὰ εὐγενῆ καὶ ὑψηλά. Βούλομαι ἀπαλλαγῆναι τῆς ἀποτροπαίου καὶ μυστρᾶς ταύτης νόσου· καὶ οὐδύναμαι· γῇ γάρ εἰμι καὶ σποδός· λυποῦμαι καὶ ἀδημονῶ διὰ τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἔγειρόμενα πονηρὰ καὶ σατανικά αἰσθήματα, ἀλλ’ οὐδύναμαι ἀπαλλαγῆναι. Πολλάκις ἔδόκουν ἡλευθερῶσθαι καὶ ἀπηλλάχθαι τοῦ κακοῦ, ἀλλ’ ἐκ τῶν περιστάσεων διεψεύσθην καὶ νῦν οἶδα σαφῶς ὅτι οὐκ ἔστιν ἐξ ἄλλου τινὸς τῶν κακῶν τούτων παῦλα, ἢ ἐκ σοῦ τοῦ δυναμένου πάντα. Πῶς γάρ ἀν ἄλλος πλὴν σοῦ τοῦ δυναμένου πάντα, πῶς γάρ ἀν ἄλλος πλὴν σοῦ φύσιν πονηρὰν καὶ στρεθῆν δύναιτο μεταβαλεῖν; Εἰ τοῦτο δυνατὸν ἐτύγχανε, ματαία ἀν ἀπέβαινεν ἢ σὴ ἐνανθρώπησις, ματαία καὶ ἡ σταύρωσις, ματαία καὶ ἡ τοῦ παναγίου Πνεύματος κάθοδος. Ἐλλ’ οὐδὲν τούτων ἄσκοπον καὶ μάταιον. "Αρα διὰ σοῦ μόνου ἡ τῆς πονηρᾶς φύσεως μεταλλαγὴ καὶ ἀντικατάστασις καθίσταται δυνατή, οὐδὶς ἄλλου τινός.

"Ἄλλ' εὶ ταῦτα, Δέσποτα Κύριε, οὕτως ἔχει, ίνατί ἀποστρέφεις τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ; ίνατί ἐπιλανθάνῃ τῆς πτωχείας μου· καὶ τῆς θλίψεως; Οὐχ ὀρᾶς ὅτι, σοῦ παρορῶντος καὶ ἀποστρεφομένου, ἀπολοῦμαι ὑπὸ τῆς φθοροποιοῦ νόσου; ὀρᾶς με θλιβόμενον καὶ τηκάμενον ἐκ τοῦ τῆς ἀμαρτίας ίοῦ καὶ μὴ δυνάμενον ὑπηρετῆσαι τὸ θέλημά σου τὸ ὀγαθὸν καὶ τέλειον. Βλέπεις ὅτι ἡ πονηρὰ φύσις, ἢ ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐν τῇ ψυχῇ μου ἐμφυτευθεῖσα, ὑπερισχύει καὶ οὐκ ἀφίησι τὴν θέλησίν μου ποιῆσαι τὸ εὐθές ἐν δοφθαλμοῖς σου. Διατί οὖν, διατί ἀφίνεις με ἔτι ἐν τῇ θλιβερᾷ ταύτῃ θασάνω; Διότι πάντως οὐκ εἰμι ἄξιος τῆς μεγάλης ταύτης χάριτος. Ἐλλὰ διὰ τοῦτο μάλιστα δοξασθήσεται καὶ ὑψωθήσεται τὸ σὸν ὄνομα, διὰ τοῦτο μάλιστα ἀνάξιον καὶ οὐτιδανόν, οὗτος εἰμι ἔγώ.

"Ἐπίστρεψον οὖν, Κύριε, καὶ ἔπιδε ἐπὶ τὴν ἀναξιότητά μου, ὅπως γίνω δοῦλός σου· καὶ υἱὸς τῆς παιδίσκης σου καὶ δοξάσω σε ἐξ δλης μου τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καρδίας πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου. Γένοιτο.

7. 'Η ἀνάγκη τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ.

«Ἐδεήθην τοῦ προσώπου Σου ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου,
ἔλέησόν με κατὰ τὸ λόγιόν Σου» (Ψαλμ. ριη' 58).

Οἶδα, Κύριε, δτι σὺ εἶ τῶν ἀγαθῶν τὸ ἀκρότατον, ἡ πηγὴ
πάσης σοφίας καὶ δυνάμεως. Οἶδα δτι παρὰ σοὶ ἔστιν ἡ ζωὴ
καὶ τὸ φῶς καὶ ὑπὸ σοῦ ζῶσι καὶ κινοῦνται πάντα τὰ ὄντα.
Οἶδα δτι ὁ μένων ἐν σοὶ εύδαιμων καὶ μακάριός ἔστι καὶ δτι
ὅ μὴ ἔχων μέρος μετὰ σοῦ κακοδαιμών τυγχάνει καὶ ἄθλιος,
οἵος ἔστιν ὁ διάβολος καὶ οἱ δαιμονες.

Ἄλλ' ἵνα δ ἀνθρωπος μένη ἐν σοί, ἀνάγκη ἔστι λαβεῖν ἐπί-
γνωσιν σοῦ, διότι ἀνευ ἐπιγνώσεως ἀδύνατον συναφθῆναι τινὰ
μετὰ σοῦ· ἐκεῖνος γάρ μένει παρὰ σοὶ, δστις φυλάττει καὶ
τηρεῖ τὰ σὰ προστάγματα, ἀλλ' οὐκ ἔστι φυλακὴ καὶ τήρησις
ἐκεῖ ἔνθα ἔστιν ἀγνοια τοῦ προστάττοντος καὶ προσταττομένου.
Διὰ τοῦτο τῆς σῆς ἐπιγνώσεως χρήζομεν πρῶτον, μεθ' ἡς
συνήνωται καὶ ἡ γνῶσις τοῦ νόμου σου. Ἄλλ' δ ἀνθρωπος,
ἐκ τῆς ἀπολύτου ἀγνοίας ἐρχόμενος καὶ μὴ γινώσκων καλὸν ἢ
κακόν, πῶς δύναται γνῶναι σε τὸν ἀόρατον καὶ ἀκατάληπτον;
Πῶς δύναται ὁ χοῦς κατιδεῖν καὶ κατανοῆσαι τὸ πνεῦμα;
Ἐναντία γάρ ἀλλήλοις τυγχάνουσι καὶ δσῳ τὸ πνεῦμα γινώ-
σκει τοσούτῳ δ χοῦς ἀγνοεῖ. Τότε δὲ μόνον δύναται ὁ χοῦς
λαβεῖν συνείδησιν καὶ ἐπιγνῶναι σε τὸν ἀκατάληπτον καὶ ἀό-
ρατον, δταν γίνη μέτοχος τοῦ σοῦ Πνεύματος. Ἐν σοὶ ἄρα ἔνα-
πόκειται ἡ ἐκ τῶν ἀλλῶν ὄντων ἐπίγνωσις σοῦ.

Διὰ τοῦτο δέομαί σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ μου, ἔλέησόν με
κατὰ τὸ μέγα σου καὶ πολὺ ἔλεος καὶ ποίησον ἐν ἔμοι ἐκεῖνο,
ὅπερ δύναται προσκολλῆσαι με μετὰ σοῦ καὶ διατηρεῖν τὴν
ἐνότητα ταύτην καὶ τὴν προσκόλλησιν εἰς αἰώνα τὸν ἀπαντα
ἀναπόσπαστον. Οὐ δύναμαι ἔκτὸς σοῦ εύρειν καταφύγιον. Διὰ
τοῦτο σοὶ προσπίπτω καὶ σὲ ἐπικαλοῦμαι μεθ' ὅλων τῶν τῆς
ψυχῆς μου δυνάμεων. Ἐπισκέφθητί με, καθ' ὃν σὺ γινώσκεις
τρόπον καὶ φώτισον τὸ σκότος τῆς ψυχῆς μου τῆς ἀγνοούσης
πάντα καὶ μηδὲν δυναμένης. Ἐμφύτευσον ἐν αὐτῇ πίστιν στε-
ρεάν καὶ ἀκλόνητον καὶ ἀγάπην τελείαν καὶ ἀνυπόκριτον.

Ἄποκατάστησον αὐτὴν ἀνδρείαν καὶ θαρραλέαν, δπως οὐδὲν φοβῆται, εἰμὴ μόνον σέ, τὸν δυνάμενον θανατῶσαι καὶ ζωοποιῆσαι. Ἐπάκουσόν μου, Κύριε, διὰ τὸ ὄνομά σου τὸ ἄγιον καὶ μὴ ἐγκαταλίπῃς με ἐν τῇ δύνηρᾳ ταύτῃ καὶ ἀθλίᾳ καταστάσει, ἐν ᾧ εὑρίσκομαι νῦν. Ποίησόν με δοῦλον ἀξιον τῆς μεγαλωσύνης σου καὶ τῆς ἀγαθότητός σου. Ἀμήν.

8. Ἡ ὑποταγὴ εἰς τὸν Θεόν.

«Οὐχὶ τῷ Θεῷ ὑποταγήσεται ἡ ψυχὴ μου; παρ' αὐτῷ γάρ τὸ σωτήριόν μου» (Ψαλμ. Εα' 2).

Σέ, ὁ Βασιλεὺς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἀναγνωρίζω Κύριον καὶ Θεόν μου. Εἰς σὲ κλίνω γόνυ καὶ ὑποτάσσομαι ὅλος ἔξ ὅλης μου τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καρδίας. Εἰς σὲ μόνον ἐπιθυμεῖ ἡ ψυχὴ μου κολληθῆναι καὶ λατρεῦναι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῆς. Ἀθυμία καὶ θλῖψις καταλαμβάνει τὴν ψυχήν μου ἐκ τῶν ικανῶν, τὰ δποῖα κατέχουσι καὶ περιστοιχοῦσιν αὐτήν, ἀλλ' ἐπιπλήττω καὶ ἐπιτάσσω αὐτήν, δπως ἔξ οὐδενὸς φοβῆται καὶ πτοήται, ὡς ἔχουσα προστάτην, ἀντιλήπτορα καὶ ρύστην σέ, τὸν ἔξουσιάζοντα καὶ μεταβάλλοντα τὰ πάντα. Φρίσσει ἡ ἄνανδρος καὶ δειλὴ τοὺς ἄνευ δυνάμεως ἀνθρώπους, ὡσεὶ εἶχον τὴν δύναμιν καὶ κυριότητα, ἣν ἔχεις σύ. Ἀλλὰ καταστέλλω τὸν φόβον καὶ τὸν τρόμον αὐτῆς, δεικνύων αὐτῇ τὴν οὐτιδιανότητα καὶ ἀνάγκην τῶν διοκούντων αὐτῇ φοβερῶν ἀνθρώπων. Ἔξ αὐτῶν ζητεῖ τιμὰς καὶ δόξας, ὡσεὶ ἡσαν οὗτοι ἔνδοξοι καὶ τίμιοι παρὰ σοί, μὴ γινώσκουσα, δτι ἔξουδένωνται ὑπὸ σοῦ καὶ θεωροῦνται θδέλυγμα ἐνώπιόν σου, τοῦ συγκεντροῦντος πᾶσαν τιμὴν καὶ δόξαν. Ἐκ τῶν μωρῶν καὶ ἀνοήτων ἀνθρώπων ζητεῖ ἔπαινον καὶ δικαιοσύνην, μὴ γινώσκουσα, δτι δ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἔχων μεστός ἐστιν ἀνοίας καὶ μωρίας. Διὰ τοῦτο μέμφομαι καὶ ἐπιπλήττω αὐτὴν διὰ τὰς ψευδεῖς αὐτῆς τοιαύτας δόξας, εἴπως τῇ σῇ ἀντιλήψει μεταβληθῆ καὶ γίνη τοιαύτη οὖαν σύ βούλει. Ἀλλὰ καὶ οὐ παύσομαι, φωτιζόμενος διὰ τοῦ σοῦ φωτός, ἐλέγχειν τὰς ψευδεῖς καὶ δπισθοδρομικάς αὐτῆς προλήψεις καὶ δόξας, μέχρις οὐ διὰ τῆς

ἐπισκέψεώς σου ἐλευθερώσης με τῆς νοσηρᾶς ταύτης ψυχικῆς καταστάσεως καὶ ἐμβάλης ἐν ἐμοὶ τὴν εἰς σὲ τελείαν πίστιν, ἀνδρείαν καὶ πεποίθησιν ἐν πᾶσιν. Οὐ παύσομαι, Κύριε, διότι σὺ ὑπάρχεις διὸ δοτήρ παντὸς καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ καὶ δὲπικαλούμενος σὲ οὐ καταισχυνθήσεται, ἀλλ' ἔξει πᾶν δώρημα τέλειον ἐκ σοῦ τοῦ παντοδυνάμου καὶ παναγάθου Θεοῦ, οὗτινος οἱ οἰκτιρμοί εἰσι μεγάλοι καὶ πολλοί.

‘Υποτάγηθι οὖν τῷ Θεῷ, ψυχή μου, καὶ ἔλπισον ἐπ’ αὐτὸν τελείως, δτι παρ’ αὐτῷ εὑρήσεις τὴν μακαριότητα καὶ τὴν δικαιοσύνην, τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀθανασίαν. Κλῖνον ἐνώπιον αὐτοῦ τὸν αὐχένα μετὰ πάσης αὐταπαρήσεως καὶ θυσίας καὶ ἐπικαλοῦ αὐτὸν μετὰ πίστεως καὶ εὐλαβείας. Ἀφοσιώθητι αὐτῷ μεθ’ δλης σου τῆς ἰσχύος καὶ τῆς δυνάμεως καὶ καταφρόνησον πάντα τὰ τοῦ κόσμου τούτου πρόσκαιρα καὶ φθαρτά, δτινα δεδοίκασι καὶ πτοοῦνται οἱ ἄνανδροι καὶ δειλοί, οἱ ἐκλαμβάνοντες τὰ φαινόμενα ὡς ὅντα καὶ εἰς τὰ ὅντα μὴ πιστεύοντες. Ἐνδυναμοῦ ἐν αὐτῷ καὶ κραταιοῦ καταφρονοῦσσα καὶ αὐτὸν ἔτι τὸν θάνατον τὸν παρὰ τοῖς πολλοῖς καὶ ἀμαθέσι δοκοῦντα φοβερὸν καὶ ἀλγεινόν, πεποιθυῖα δτι οὐδὲν ἐντιμότερον, ἐνδοξότερον καὶ ὠφελιμώτερον τοῦ ὑπέρ τῆς ἀληθείας ἀποθανεῖν. Κατανόησον δτι αἱ καταφρονήσεις καὶ οἱ ἐμπαιγμοὶ τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου, δόξας, τιμᾶς καὶ στεφάνους ἐμποιήσουσί σοι ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι. Μνημόνευε ἀεὶ τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος· «εἴ περ συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν», καὶ δτι αἱ θλίψεις καὶ αἱ στενοχωρίαι δοκιμάζουσι τοὺς τοῦ Θεοῦ δούλους, καὶ διὰ τοῦτο πάντες οἱ πατέρες ἡμῶν, οἱ πρὸς καὶ μετὰ Χριστόν, πολλὰς καὶ μεγάλας βασάνους ὑπέμειναν ὑπὸ τῶν τοῦ πονηροῦ δργάνων.

Θάρρει καὶ πίστευε τέλος τελείως ἐπὶ τὸν Θεὸν τῶν πατέρων σου, τὸν Κύριόν σου Ἰησοῦν, τὸν τοῦ Θεοῦ Υἱόν, Ὡ ή δόξα, ή τιμή, ή προσκύνησις καὶ ή λατρεία εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

9. Ό γαπήσας ἐν τελείᾳ ἀγάπη.

«Κύριος βοηθός μου καὶ ύπερασπιστής μου
καὶ ἐπ' Αὐτῷ ἥλπισεν ἡ καρδία μου καὶ ἐβοηθήθην
καὶ ἀνέθαλεν ἡ σάρξ μου καὶ τῷ θελήματί μου ἔξιμολογήσομαι Αὐτῷ» (Ψαλμ. κζ' 7).

Σὺ εἶ, Κύριε, ἡ δύναμις ἡ κραταιά καὶ ἰσχυρά, ἡ ἀληθής καὶ αἰώνιος. Ἐκτὸς σοῦ οὐδέν ἐστι πραγματικὸν καὶ ἀληθές, εἰμὴ φαινόμενα, δοκοῦντα ὡς ὄντα καὶ τοὺς μὴ γινώσκοντας πτοοῦντα καὶ ταράσσοντα. Σὺ εἶ ὁ δυνάμενος βοηθῆσαι καὶ ἐνδυναμώσαι τοὺς ἀδυνάτους καὶ ἀσθενεῖς, καὶ ἐλευθερώσαι αὐτοὺς ἐκ πάσης περιστάσεως καὶ ἀνάγκης. Σὺ εἶ ὁ ὑποδεικνύων τὴν ἐνέργειαν ἐκάστου ἀνθρώπου, ἐπικαλουμένου τὸ δνομά σου, καὶ φωτίζων αὐτὸν νοεῖν καὶ πράττειν κατὰ τὸ σοὶ εὐάρεστον.

Ἐπειὶ οὖν σὺ εἶ τὸ ὄντως ἀγαθόν, ἐμοὶ τε καὶ πᾶσι τοῖς πιστεύουσι τὸ δνομά σου, διὰ τοῦτο σοι προσπίπτω καὶ σὲ ἵκετεύω, ἐξ ὅλης μου τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καρδίας, ἐπιλάμψαι ἐν τῇ διανοίᾳ μου τὸ φῶς τῆς σῆς θεογνωσίας, καὶ κραταιῶσαι τὴν ψυχήν μου, δῶστε ποιεῖν ἐν πᾶσι τὸ θέλημά σου μετὰ πάσης αὐταπαρνήσεως καὶ θυσίας. Ἐπικαλοῦμαι τὸ θεῖον καὶ ἄγιόν σου δνομά, ὅπως μὴ παραβλέψῃς ἀνθρωπὸν πένητα καὶ πτωχόν, ἀσθενῆ καὶ ἀδύνατον, ἀλλ᾽ ἐπισκεφθῆς ἐμὲ τὸν ἀθλιὸν κατὰ τὸ μέγα σου ἔλεος, καὶ ἐκχύσῃς τὴν χάριν τοῦ Παναγίου σου Πνεύματος ἐλεήσας δὲ ἔξεις με δοῦλον πιστὸν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου, ὑμνοῦντα καὶ δοξολογοῦντά σε νυκτὸς καὶ ἡμέρας. Ναί, Κύριέ μου Ἰησοῦ, οὐ παύσομαι δοξολογεῖν τὸ δνομά σου τὸ ἄγιον διότι σὺ ἡλευθέρωσάς με ἐκ τῆς ψυχοφθόρου καὶ θανατηφόρου ἀγνοίας, ἥτις ἐπιπολάζει ἐφ' ὅλου σχεδὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἐγὼ ἀνάξιος ἦν τῆς τοιαύτης μεγάλης εὔεργεσίας· ἀλλ' ἡ σὴ ἀγαθότης ηύδοκησε γνωρίσαι μοί σε τὸν ἐλευθερωτήν μου καὶ Σωτῆρα, ἵνα ὑμνήται καὶ ὑπερψιοῦται τὸ δνομά σου εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων.

Πῶς δύναμαι μὴ εὐχαριστεῖν καὶ δοξάζειν σε, τὸν ἀποθα-

νόντα τὸν ἀλγεινότερον καὶ ἀτιμώτερον θάνατον διὰ τὴν ἡμετέραν ζωὴν; Πῶς δύναμαι μὴ ἀνυμνεῖν σέ, τὸν δεσμεύσαντα τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου διάβολον, δι' οὗ πάντες κατήλθομεν εἰς τὸν ἄδην; Πῶς δύναμαι μὴ αἰνεῖν σὲ τὸν ἀναστάντα τρίμερον καὶ διὰ τοῦ θανάτου σου συναναστήσαντα πάντας ἡμᾶς τοὺς ἀποθανόντας ψυχῆς τε καὶ σώματι; Πῶς δύναμαι μὴ δοξολογεῖν σὲ τὸν ἐκ μέσου τῶν μαθητῶν σου ἀναληφθέντα εἰς τοὺς οὐρανούς, καὶ ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καθεσθέντα, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ "Ἄγιον εἰς ἡμᾶς ἔξαποστελλαντα; Οὐ δύναμαι, Κύριέ μου Ἰησοῦ, οὐδόλως δύναμαι σιωπᾶν καὶ μὴ ἀνυμνεῖν σὲ τὸν αὐτόκαλον Λόγον, τὴν ζωὴν ἡμῶν καὶ τὸ φῶς, τὸν μόνον Σωτῆρα καὶ εὑεργέτην, τὸν ἀγαπήσαντα καὶ ἀγαπῶντά με τελείαν ἀγάπην. Ναί, Κύριε Σῶτέρ μου Ἰησοῦ, σὲ δοξολογῶ καὶ σὲ ἀνυμνῶ ἐξ ὅλης μου τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καρδίας.

10. Ἡ ἀποφυγὴ τῆς ἀποστασίας.

«Θεὸν τὸν γεννήσαντά Σε ἐγκατέλιπες, καὶ ἐπελάθου Θεοῦ τοῦ τρέφοντός Σε» (Δευτερον. λθ' 18).

Σὺ εἶ, Κύριε δὲ Θεός μου, ἡ ἀρχὴ τῶν ἀρχῶν καὶ δὲ Κύριος τῶν κυρίων, δὲ Βασιλεὺς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἡ πηγὴ πάσης δυνάμεως καὶ πάσης σοφίας. Σὺ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὸν ἀνθρωπὸν παρήγαγες καὶ ὤρισας γενέσθαι αὐτὸν κατ' εἰκόνα σὴν καὶ δμοίωσιν καὶ ἔγνωσθης αὐτῷ καὶ ὀδήγησας αὐτὸν τὴν εἰς εὐθεῖαν καὶ ἀπλανῆ δόδον, τὴν εἰς τὴν θαυματείαν σου ἄγουσσαν. Σὺ παραπεσόντα ἀνέστησας καὶ ἀνεγένησας αὐτὸν διὰ τοῦ Πνεύματός σου τοῦ Ἀγίου, σὺ ἐποίησας καὶ ποιεῖς πάντα πρὸς σωτηρίαν καὶ τελείωσιν αὐτοῦ. Ἀλλ' αὐτὸς ἀφῆκε φεῦ! σὲ τὸν μόνον εὐεργέτην καὶ λυτρωτὴν αὐτοῦ καὶ ἐπορεύθη ὅπίσω τοῦ δολίου δράκοντος καὶ τῶν πονηρῶν αὐτοῦ ἐπιθυμιῶν. Ἐπελάθετο σοῦ τοῦ καὶ τὴν ἰδίαν ζωὴν μὴ φεισθέντος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ ζωῆς αὐτοῦ καὶ ἐκολλήθη ὅπίσω ἐκείνου, ὅφ' οὗ καὶ τῆς ζωῆς ἐστερήθη. Ἐγκατέλιπε σέ, τὸν δοτῆρα τῆς ζωῆς, καὶ προσελάθετο τὸν χορηγὸν τοῦ

θανάτου. Ἡγνόησε σέ, τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητήν, καὶ τυφλῶς ὑπῆκουσεν εἰς τὴν φωνὴν τοῦ ἀποστάτου καὶ ὑπὸ σοῦ κρημνισθέντος Σατανᾶ. Ὁποῖον δὲ θησαυρὸν ἀπώλεσε καὶ δποίους γόους ἐπὶ θλίψεσιν ἐκληρονόμησεν δλως ἀγνοεῖ καὶ διὰ τοῦτο ὑπνώττει τὸν τῆς ἀναισθησίας ὅπνον μέχρις οὗ ἔλθῃ ἡ ἡμέρα, ἐν δὲ ἀνωφελῶς καὶ ματαίως καταλήψονται αὐτὸν οἱ στόνοι καὶ οἱ ὀδυρμοὶ τῆς μετανοίας καὶ ἐπιστροφῆς. Ἀλλ’ οὐχ ὑπάρχουσι τότε, οὐχ ὑπάρχουσιν ἔλεος καὶ οἰκτιρμοί, ἔσεται ἡμέρα ἐκδικήσεως καὶ ἀνταποδόσεως ἀνθ’ ὅν οὐχ ὑπῆκουσε τῆς φωνῆς σου καὶ ἐπορεύθη ὀπίσω σου ποιῆσαι πάσας τὰς ἐντολάς σου καὶ τὰ παραγγέλματά σου. Ἀλλ’ ὅπως μὴ δοκιμάσωμεν, Κύριέ μου, τὰ τῆς ἡμέρας ἐκείνης θλιθερὰ καὶ δεινά, κατάπεμψον νῦν πλουσίαν τὴν χάριν σου καὶ τὸ ἔλεός σου καὶ δδήγησον ἡμᾶς εἰς τὴν εὐθείāν σου τρίθον δι’ δλων ἐκείνων τῶν μέσων, τὰ δποῖα σὺ μόνος γινώσκεις δτι δύνανται μεταθαλεῖν τὴν πονηρὰν καὶ στρεθλὴν ἡμῶν φύσιν καὶ θέλησιν. Ἀμήν.

11. *Ἡ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ καύχησις.*

«Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰμὴ ἐν τῷ Σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Γαλάτ. c' 14).

Κύριέ μου Ἰησοῦ, τὰς ἐμάς καυχήσεις παραβάλλων καὶ συγκρίνων πρὸς τὴν τοῦ θείου Παύλου καύχησιν εύρίσκω αὐτὰς ἀφισταμένας ἀλλήλων καὶ ἀντικειμένας ἐκ διαμέτρου. Ἐκεῖνος γάρ δ τρισμακάριστος, πρὸς Γαλάτας γράφων, μετὰ παρρησίας περὶ τῆς ἐν σοὶ καυχήσεως αὐτοῦ ἀπεφαίνετο δλοψύχως, ὅπως μὴ δοκιμάσῃ ποτὲ ἐν τῇ ἔαυτοῦ ψυχῇ ἀλλοτρίαν τοῦ σοῦ σταυροῦ καύχησιν ἐγὼ δὲ δ ἄνους καὶ μωρός, καυχῶμαι φεῦ! ἐν ταῖς ἀνοησίαις καὶ μωρίαις μου, δς οἰομαι σοφίαν καὶ δξύνοιαν! Ἀλλ’ αἱ ἀντίθετοι αδται καυχήσεις ἐναντίας ἔχουσι καὶ τὰς αἰτίας, τὸ ἐκ σοῦ δηλονότι φωτιστικὸν φῶς καὶ τὸ ἐκ τοῦ διαβόλου σκοτιστικὸν σκότος· καὶ ἐκεῖνο μὲν πληροῦν τὴν διάνοιαν τοῦ θείου Παύλου, ἐδείκνυεν αὐτῷ τὸ ἀληθές, δι’ δ ἔδει αὐτὸν μεγαλύνεσθαι καὶ καυχᾶσθαι·

τοῦτο δὲ σκοτίζον καὶ διαστρέφον τὰς φρένας τὰς ἐμάς ποιεῖ με ἐπαίρεσθαι καὶ καυχᾶσθαι, δι’ ἀ εἶπεπεν αἰσχύνεσθαι καὶ πτήσσειν. Ὁ Παῦλος ἔγίνωσκε καλῶς τὴν εὐτέλειαν καὶ μηδαμινότητα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ διὰ τοῦτο «ἔκτρωμα» καλεῖ ἔσαυτὸν καὶ «ἀμαρτωλὸν πρῶτον». ἕγὼ δὲ δλως ἀγνοῶν τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ μάλιστα τὴν ἐμήν, δοξάζω περὶ αὐτοῦ, καὶ πρὸ πάντων περὶ ἐμαυτοῦ, μεγάλα φεῦ! καὶ ὑψηλά, δ καὶ τῆς μυίας καὶ τοῦ σκώληκος /κατώτερος! Μυρίας περιστάσεις μοι πέμπεις, δπως μὲ φωτίσωσι περὶ τῆς οὐτιδανότητός μου καὶ ἀθλιότητος· ἀλλὰ τὸ ἐνυπάρχον σκότος ὑπερισχύει καὶ οὐκ ἀφίσι με ἵδειν καὶ ἐπιγγῶναι τὴν ἀναξιότητα καὶ ἀφροσύνην μου. Ἡ ἀσθένεια καὶ χαύνωσις τοῦ σώματός μου, τὸ νωθρὸν καὶ ἐπιλανθανόμενον τοῦ νοός μου καὶ ἡ περὶ τὰ καλὰ καὶ ὀφέλιμα ἀνικανότης μου, εἰ καὶ πολλάκις /καθίστανταί μοι γνωστά, οὐκ ἔξισχύουσιν ἐμβαλεῖν ἐν τῇ ψυχῇ μου τὴν ἀληθῆ τῆς μηδαμινότητός μου ἵδεαν καὶ γνῶσιν.

Τοιοῦτος οὖν ὁν, ποθεινὲ καὶ γλυκύτατέ μοι ’Ιησοῦ, οὐ δύναμαι ὑπηρετῆσαι τὴν θουλὴν καὶ τὸ θέλημά σου τὸ ἀγαθὸν καὶ τέλειον· διὰ τοῦτο, δέομαί σου, ἐπίσκεψαι τὴν ἀσθένειάν μου καὶ ρῦσαι με ἐκ τοῦ τοιούτου φοβεροῦ καὶ δλεθρίου δεσμοῦ, ἵνα εὐλογῶ σε καὶ ὑπερυψῶ σε εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

ΠΡΟΣΕΥΧΑΙ ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΣ

Ἐπὶ ὀρισμένων ζητημάτων, ποὺ ἀφοροῦν εἰς τὴν μόρφωσιν χριστιανικοῦ χαρακτῆρος, συνέτασσε καταλλήλους δδηγίας πρὸς καταπολέμησιν τῶν σχετικῶν ἐλαττωμάτων, καὶ εἰς τὸ τέλος τούτων παρέθετε προσευχάς, ὡς αἱ ἀκόλουθοι. Αἱ ἐπιγραφαὶ εἶναι τοῦ π. Εὐσεβίου.

1. Ὁ θέλων νὰ μορφωθῇ κατὰ Χριστὸν πᾶς νὰ ἐργάζεται.

Ἴησοῦ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, σὺ δόστις εἶπας, δτι «τὰ ἀδύνατα παρ’ ἀνθρώποις δυνατά ἔστι παρὰ τῷ Θεῷ», καὶ δτι «χωρὶς ἔμοιο οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν», ἀντιλήφθητι τῆς ἀδυναμίας καὶ ἀσθενείας ἡμῶν καὶ δὸς ἡμῖν τὴν χάριν σου, ἵνα ὑπερπηδήσαντες πᾶσαν δυσκολίαν ἀφιερωθῶμεν δλοικλήρως εἰς σέ, τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν, τὸν ἔξαγοράσαντα ἡμᾶς ἐκ τοῦ θανάτου διὰ τοῦ τιμίου σου αἵματος. Ἴησοῦ, παντοδύναμε καὶ ἀπειράγασθε, μὴ θεδελυχθῆς ἡμᾶς διὰ τὰς πολλὰς ἡμῶν ἀνομίας καὶ ἀμαρτίας, ἀλλὰ μνησθεὶς τοῦ πλουσίου ἐλέους σου καὶ τῶν πολλῶν οἰκτιρμῶν σου, ἐπιδαψίλευσον ἐφ’ ἡμᾶς τὰς χάριτάς σου, ἵνα περιφρονήσαντες πάντα τὰ σκιώδη καὶ τὸν ἐν ἡμῖν παλαιὸν ἀνθρωπὸν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις, κατασταθῶμεν σκεύη τίμια τῆς δόξης τοῦ μεγάλου δόνόματός σου. Ναί, Κύριε Ἴησοῦ Χριστέ, δόξα καὶ καύχημα τοῦ ἀνάρχου καὶ τελείου Πατρός σου καὶ τῆς παναγίας μητρός σου, ἐπάκουοσον ἡμῶν δεομένων σου· ὅπως καθαρθέντες ἀπὸ πάσης ικλιδίος, καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ “Ἄγιον ἔχοντες ἐν ἡμῖν, δοξάζωμεν ἀξίως καὶ τιμῶμεν τὸ πανάγιον ὄνομά σου, νῦν καὶ εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

2. Ὁ κατεχόμενος ὑπὸ τῆς μισητῆς τῷ Θεῷ φιλοδοξίας πῶς πρέπει νὰ ἐργάζεται πρὸς ἔξαλειψιν αὐτῆς.

Ἴησοῦ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἡ ζωὴ, τὸ φῶς, καὶ ἡ δόξα τοῦ κόσμου, διάνοιξον ἡμῶν τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν, ὅπως ἴδωμεν καὶ γνωρίσωμεν ὅτι σὺ μόνος πρωτοίσθης πρὸ τῶν αἰώνων εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον ἡμῶν· καὶ ὅτι πᾶσα ἄλλη δόξα, ἡτις δὲν πηγάζει ἐκ σοῦ, εἶναι καταισχύη καὶ ἀτιμία. Ἴησοῦ, τὸ λαμπρὸν ὄνομα καὶ πρόσωπον, δι’ οὗ εὑρε χάριν καὶ διαλλαγὴν δ ἀμαρτωλὸς ἀνθρωπος, χαρίτωσον καὶ ἡμᾶς, δι’ οὗ τρόπου σὺ οἶδας, ἵνα, ἀπαλλαγέντες τοῦ μυστροῦ τῆς φιλοδοξίας πάθους, ζητῶμεν καὶ ποθῶμεν τὴν σὴν μόνον δόξαν, ἡτις κατὰ τὴν δικαιοσύνην σου γίνεται καὶ ἡμῖν τιμὴ καὶ δόξα αἰώνιος. Ἴησοῦ, δ γενόμενος ἀνθρωπος καὶ ἴδων ἐκ τοῦ πλησίον καὶ διὰ τῆς πείρας τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας, μείνας ὅμως ἀνίκητος καὶ ἀμόλυντος ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας, γινώσκεις τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν καθ’ ὅλον τὸ βαθός αὐτῆς καὶ τὸ πλάτος, ὅτι ἀδυνατοῦμεν ἀφ’ ἐαυτῶν καὶ τὸ ἐλάχιστον πάθος νεκρῶσαι· διὰ τοῦτο σε καθικετεύομεν, ἐξ δλης ἡμῶν τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καρδίας, νὰ ἐξαλείψῃς, δι’ οὗ τρόπου σὺ οἶδας, ἐκ τῆς ψυχῆς ἡμῶν τὸ μισητὸν τοῖς δόφθαλμοῖς σου πάθος τῆς φιλοδοξίας, ἵνα καθαρθέντες ἐξ αὐτοῦ λατρεύσωμέν σε, τὸν ἐλευθερωτὴν τῶν ψυχῶν ἡμῶν μετὰ καθαρᾶς καὶ ἀκαταγνώστου συνειδήσεως, εἰς αἰώνας αἰώνων. Ἀμήν.

3. Περὶ δουλείας καὶ ἐλευθερίας τῆς ψυχῆς.

Ἴησοῦ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, δ γενόμενος ἀνθρωπος καὶ σταυρωθεὶς διὰ τὴν ἐκ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν παθῶν ἀπαλλαγὴν καὶ ἐλευθερίαν ἡμῶν, ιδὲ τὴν τυραννίαν καὶ τὴν θλῖψιν, ἥν δοκιμάζομεν ἐκ τοῦ ἀρχιληστοῦ καὶ ἀνθρωποκτόνου διαβόλου καὶ τῶν παθῶν ἡμῶν, καὶ ἐλευθέρωσον ἡμᾶς σπλαγχνισθεὶς τὸ πλάσμα τῶν χειρῶν σου. Ἴησοῦ, ἀρχιστράτηγε καὶ πορθη-

τὰ τῆς λεηλασίας τοῦ ἄρπαγος καὶ παμπονήρου διαθόλου, ἔκτεινον τὴν χεῖρα σου τὴν κραταιάν καὶ πάντα δυναμένην καὶ ἀνάστησον ἡμᾶς νεκρούς καὶ τεθαμμένους ὅντας ὑπ' αὐτοῦ καὶ τῆς ἀμαρτίας. Ἰησοῦ, δόξα καὶ καύχημα τῶν Ἀποστόλων, τῶν Προφητῶν καὶ τῶν Μαρτύρων, δοξάσθητι καὶ ἐν ἡμῖν τοῖς ἀμαρτωλοῖς καθαρίσας ἡμᾶς ἐκ πάσης ἀκαθαρσίας καὶ ἀνομίας ἐμφαλευούσης ἐν τῇ ἐσκοτισμένῃ ἡμῶν ψυχῇ, ἵνα κτησάμενοι τὴν ἐλευθερίαν τῆς ψυχῆς ἀφιερωθῶμεν δλοκλήρως σοί, τῷ Σωτῆρι ἡμῶν, καὶ ἀνυμνολογῶμεν τὸ ὑπερύμνητον καὶ ὑπερένδοξον ὄνομά σου εἰς αἰώνα τὸν ὅπαντα. Ναί, Κύριε καὶ Δέσποτα, ἐπάκουσον ἡμῶν δεομένων τῆς σῆς ἀγαθότητος, ὅτι δοῦλοι σού ἐσμεν καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου καὶ τὴν ἐν σοὶ ὑποταγὴν κατὰ πρόθεσιν προειλόμεθα ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐν τῇ κραταιᾷ σου σκέπη ἐπιποθοῦμεν νὰ ζήσωμεν αἰώνιως. Ἀμήν.

4. Ὁ Χριστός ἐστι τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν.

Ἰησοῦ, Βασιλεῦ καὶ Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, τὸ ἄκρον καὶ τέλειον ἀγαθὸν πάσης τῆς λογικῆς καὶ νοερᾶς κτίσεως, διάνοιξον διὰ τὴν ἀγαθότητά σου καὶ τὴν εὔσπλαγχνίαν τὸν νοῦν ἡμῶν καὶ τὴν καρδίαν, ὅπως ἰδωμεν καὶ γνωρίσωμεν σε ὡς τοιοῦτον ἀγαθόν, ὅποιον καὶ εἰσαι, καὶ προσκολληθῶμεν εἰς σὲ δι' ὅλων τῶν ψυχικῶν ἡμῶν δυνάμεων· εἰς τοῦτο γάρ ἐπλάσθημεν ὑπὸ σοῦ καὶ εἰς τοῦτο κελευόμεθα ὑφ' ὅλης τῆς θείας σου Γραφῆς. Ἀλλ' οὐδὲν ἡμεῖς ἀφ' ἐαυτῶν δυνάμεθα ἀνευ τῆς σῆς ἀντιλήψεως. Διὰ τοῦτο εἰς σὲ καὶ μόνον ἐλπίζομεν καὶ τὰ σπλάγχνα τῶν οἰκτιρμῶν σου θερμῶς παρακαλοῦμεν, ὅπως εἰσακούσῃς τῆς δεήσεως τῶν ἀναξίων ἱκετῶν σου. Γινώσκομεν, Ἰησοῦ παντοδύναμε καὶ ἀπειράγαθε, ὅτι οὐτιδανοί καὶ ἀνάξιοι τοῦ ἐλέους σου καὶ τῆς ἀπείρου σου ταύτης εὐεργεσίας ἐσμέν, ὅτι ἐν ἀμαρτίαις ἐγεννήθημεν καὶ τὰ πονηρά ἐνώπιόν σου ἐπεθυμήσαμεν καὶ ἐπράξαμεν, καὶ ἡ ἀθλία ἡμῶν ψυχὴ γέμει ἥδη ἀκαθαρσιῶν σφόδρα μισητῶν ἐν δοθαλμοῖς σου, ἀλλ' οἶδαμεν πάλιν ὅτι τὸ ἔλεός σου καὶ ἡ

εύσπλαγχνία σου δὲν ἔχουσιν δριον καὶ διὰ τοῦτο ἔχυσας καὶ τὸ πολύτιμόν σου αἷμα, ὅπως καταστήσῃς ἡμᾶς εὔδαιμονας καὶ μακαρίους.

Δεόμεθά σου οὖν, μὴ παρίδης τὴν ἔξ ἀκαθάρτου καρδίας καὶ ρυπαρῶν χειλέων προσφερομένην σοι δέησιν, ἀλλ' ἐπάκουσον ἡμῶν δεομένων σου, καὶ γενοῦ τῆς ψυχῆς ἡμῶν ζωὴ καὶ φῶς καθαρίσας αὐτὴν ἐκ τῶν μισητῶν ἐνώπιόν σου ἐπιθυμιῶν, ἵνα καθαρισθέντες καὶ ἐλλαμφθέντες προσκολληθῶμεν διλοκλήρως καὶ αἰωνίως εἰς σέ, ὅτι σὺ προωρίσθης πρὸ τῶν αἰώνων ἀγαθόν ἡμῶν, καὶ ἀγαπήσωμέν σε ἀγάπην ἀπειρον καὶ τελείαν καὶ χαίρωμεν ἐν τῇ δόξῃ σου εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

5. Περὶ προσευχῆς.

Θεὲ καὶ Κύριε τοῦ ἐλέους, γενοῦ θλεως ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν ἀσεβειῶν καὶ ἀνομιῶν ἡμῶν καὶ καθάρισον τὴν ἀκάθαρτον καὶ δυσώδη ἡμῶν καρδίαν, ἵνα, ἐλευθερωθέντες ἐκ τῶν πονηρῶν καὶ θεσήλων ἐπιθυμιῶν, προσφέρωμεν ἐνώπιόν σου τὰς εὐχάς ἡμῶν καὶ δοξολογίας μετά τῆς πρεπούστης εὐλαβείας καὶ κατανύξεως· διότι ὡς ἔχομεν νῦν, σὲ παροργίζομεν μᾶλλον προσευχόμενοι ἢ σε εὐχαριστοῦμεν. Ναί, εύσπλαγχνικώτατε Κύριε, ἐπάκουσον ἡμῶν τῶν ἀναξίων δούλων σου καὶ μὴ παραθλέψῃς ἡμᾶς διὰ τὸ αἰσχος τῆς ἀκαθάρτου ἡμῶν καρδίας, ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν ἐμόλυνεν ἡμᾶς ὁ ἔχθρος σοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καὶ ἀφ' ἑαυτῶν δὲν δυνάμεθα νὰ πράξωμέν τι, ὅστε νὰ εἶναι ἀρεστὸν ἐνώπιον τῆς σῆς ἀπείρου δόξης. Τότε δὲ καὶ μόνον θὰ δυνηθῶμεν, δταν χορηγήσῃς ἡμῖν πλούσιον τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν χάριν σου ἀφθονον καὶ ἀνακαινίσῃς ἡμᾶς κατά τὴν θείαν σου θουλήν καὶ καταστήσῃς τὰς ψυχάς ἡμῶν ἀπροσβλήτους ὑπὸ τοῦ ἔχθροῦ. Οὕτω, πανάγαθε Βασιλεῦ, θὰ δυνηθῶμεν νὰ σὲ εὐχαριστῶμεν καὶ νὰ σὲ δοξολογῶμεν ἀκατακρίτως εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

6. Περὶ θυμοῦ.

Ίησοῦ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ὁ πραῦς καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, κατάπεμψον κατὰ τὸ μέγα καὶ πλούσιον ἔλεός σου καὶ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν τὸ πνεῦμα τῆς εἰρήνης καὶ τῆς πραότητος, ἵνα εἰρηνεύοντες ἔκ τοῦ κακίστου πάθους τοῦ θυμοῦ, μνημονεύωμεν ἀεὶ τοῦ ἐνδόξου καὶ φοβεροῦ δόντος τοῦ μετὰ καρδίας γαληνιώσης. Ίησοῦ, τὸ ὀρνίον τὸ ἄκακον, τὸ προσφερόμενον ἐνώπιον τοῦ οὐρανίου Πατρὸς θυσία ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ ἀχρείων, ἐπάρκουσον ἡμῶν ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ δεομένων σου καὶ ἐλευθέρωσον ἡμᾶς ἐκ τοῦ φοβεροῦ τοῦ θυμοῦ πάθους, διότι ἀπολλύμεθα ἔξι αὐτοῦ καὶ δὲν δυνάμεθα ποτὲ νὰ ἀφιερωθῶμεν εἰς τὴν ἀγάπην σου καὶ εἰς τὸ θέλημά σου τὸ ἄγιον, ἐνόσῳ ὑπὸ τοῦ πάθους τούτου κατεχόμεθα. Ίησοῦ ἀνεξίκακε, διὸ πὶ τοῦ Σταυροῦ ὑπὲρ τῶν σταυρωσάντων σε πρὸς τὸν οὐρανίον σου Πατέρα προσευχόμενος, ποίησον καὶ ἡμᾶς τοιούτους, ὅστε νὰ προσευχόμεθα ὑπὲρ τῶν ἐπτρεαζόντων καὶ κακοποιούντων ἡμᾶς, ἵνα οὕτω γενώμεθα μιμηταί σου, καὶ δοξάζεται καὶ ἴδι’ ἡμῶν τὸ Πανάγιον ὄνομά σου νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

7. Ἰησοῦν Χριστὸν κατέχοντες, τὰ πάντα κατέχομεν.

Ίησοῦ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, τέλειον καὶ πάντερπνον ἀγαθόν, "Οστις καθιστᾶς μακαρίαν καὶ πανευδαίμονα τὴν ἀγαπῶσάν σε ψυχήν, ποίησον καὶ ἡμᾶς τοιούτους, ὅστε νὰ σὲ ἀγαπήσωμεν τελείαν ἀγάπην, καὶ νὰ συναφθῶμεν μετὰ σοῦ δεσμῷ ἀδιαρρήκτῳ. Σὲ καθικετεύομεν, Ίησοῦ πολυεύσπλαγχνε καὶ πολυέλεε, χάρισαι καὶ ἡμῖν τὴν χάριν ταύτην, ἵνα χαίρωμεν καὶ εὐφρανώμεθα ἐν τῇ κατανοήσει καὶ θεωρίᾳ τῶν ἀρετῶν σου καὶ τῆς δόξης σου. Ίησοῦ, ἀγαθὲ καὶ ποθητέ, γινώσκομεν, ὅτι σὲ μόνον ἔχοντες, κατέχομεν πάντα, καὶ ὅτι ἡ μακαριότης ἡμῶν ἐν σοὶ μόνῳ ὑπάρχει ἀλλ' ὅτι ἀφ' ἐαυτῶν δὲν δυνάμεθα νὰ θεωρή-

σωμεν τὴν δόξαν σου ούδε νὰ προσκολληθῶμεν ἐν τῇ ἀγάπῃ σου. Διὰ τοῦτο σὲ καθικετεύομεν ἐξ ὅλης ἡμῶν τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καρδίας, ἵνα καθαρίσῃς ἡμᾶς ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ποικιλῶν ἀνομιῶν καὶ παθῶν καὶ νὰ ἐμφανίσῃς ἡμῖν τὴν δόξαν σου τὴν τερπήν καὶ ἔρατεινήν, ὅπως αἰχμαλωτισθῇ δπίσω σου ἢ καρδία ἡμῶν καὶ ἡ διάνοια, καὶ ὅπως ἐντρυφῶμεν ἐν σοί, τῷ μόνῳ καὶ ἄκρῳ ἀγαθῷ, πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν, ὑμνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὴν δόξαν σου εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

8. Χριστός ἐστιν ἡ ζωὴ ἡμῶν.

Οὐράνιε Πάτερ, ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ αἰτία πάντων τῶν ὄντων, οὐρανίων τε καὶ ἐπιγείων, ὁ τὸν Υἱόν σου τὸν μονογενῆ καὶ ἀγαπητὸν παραδώσας εἰς θάνατον, ἵνα ἐπαναφέρῃς τοὺς πεπτωκότας ἡμᾶς εἰς τὴν ἀθανασίαν καὶ μακαριότητα, προσέλκυσον ἡμᾶς εἰς τὸν ἀγαπητόν σου Υἱόν, ἵνα δλοψύχως προσκολληθῶμεν αὐτῷ· ὅτι οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν καὶ προσκολληθῆναι, ἐὰν σὺ δὲ οὐράνιος Πατὴρ μὴ προσελκύσῃς αὐτόν. Οὕτως ἀπεφάνθη ὁ ἀληθῆς Λόγος, ὁ ἀγαπητός σου Υἱός. Δεόμεθά σου οὖν, παντευλόγητε καὶ πανεύσπλαγχνε Πάτερ, ἐπάκουοσον τῆς δεήσεως ἡμῶν, ὅτι ἀνευ τῆς σῆς ἀντιλήψεως καὶ βοηθείας εἴμεθα ὄντα ἀπολωλότα. Σοῦ δὲ ἀντιληφθέντος, ἡμεῖς γινόμεθα ἐξ ἀμαρτωλῶν δίκαιοι, ἐξ ἀκαθάρτων καθαροί, ἐξ δλιγοπίστων πλήρεις πίστεως, ἐκ λυπουμένων χαροποιοί. Ναί, Πανάγιε Δέσποτα, ἐπάκουοσον ἡμῶν κατὰ τὸ πλήθος τοῦ ἐλέους σου, ὅπως εύάρεστοι καὶ δόκιμοι γενόμενοι ἐνώπιόν σου, δοξάζωμέν σε δσίως καὶ ἀμέμπτως πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν, ὅτι σοὶ πρέπει ἡ δόξα, ἡ τιμή, ἡ προσκύνησις καὶ ἡ λατρεία καὶ τῷ μονογενεῖ σου Υἱῷ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

9. 'Υπόδειγμα αὐτοσχεδίου προσευχῆς⁽³¹⁾.

Βασιλεῦ τῶν αἰώνων, Κύριε Θεέ, Πάτερ Παντοκράτορ, συναι-
σθανόμεθα ὅτι εἴμεθα ὅλως ἀνάξιοι ἔνεκα τῶν ἀμαρτιῶν μας,
ὅπως ἀτενίσωμεν εἰς τὸ ὑψος τῆς δόξης σου καὶ ἐπικαλεσθῶμεν
τὸ ἄγιον ὄνομά σου· ἀλλά, θαρροῦντες εἰς τὴν μεγάλην σου
ἀγαθότητα καὶ φιλανθρωπίαν, τολμῶμεν, ἵνα, ἐν ταπεινώσει
ψυχῆς, προσκυνήσωμεν, ὡς εἶναι δίκαιον καὶ πρέπον εἰς τὴν
μεγαλειότητα τῆς δόξης σου, καὶ δοξάσωμεν τὸ ὑπερύμνητον
καὶ ὑπερένδοξον καὶ ὑπεράγιον ὄνομά σου καὶ τοῦ μονογε-
νοῦς σου Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου σου Πνεύματος.

Ἄναγνωρίζομεν, Πάτερ οὐράνιε, καὶ δμολογοῦμεν ὅτι σὺ
εἶσαι ὁ ἀληθῆς Θεός, ἀναρχος, αἰώνιος, ἀναλλοίωτος, ἔχων
ἐν σεαυτῷ καὶ ἐκ σεαυτοῦ πᾶν ἀγαθόν, πᾶσαν τελειότητα. Σὺ
εἶσαι ὁ Δημιουργὸς πάσης τῆς κτίσεως, τοῦ οὐρανοῦ καὶ
τῆς γῆς, τῶν ὁρατῶν καὶ τῶν ἀορατῶν ὄντων, τοῦ σύμπαντος.
Εἶσαι ὁ παντοδύναμος, ἔχων τὴν δύναμιν ἀνευ δρίου, ἀπε-
ρον. Εἶσαι ὁ πάνσοφος καὶ παγγνώστης. Εἶσαι ὁ πανάγιος καὶ
πανάγαθος· εἶσαι ὅλος ἀγάπη.

Σὺ διὰ τῆς παντοδυναμίας σου καὶ τῆς πανσόφου προνοίας
σου συνέχεις καὶ συγκρατεῖς τὴν ὅλην δημιουργίαν, τὸ σύμπαν.
Συγκρατεῖς καὶ διευθύνεις τὰ πάντα ἐν ἀρμονίᾳ καὶ τελείᾳ
τάξει. Σὺ διὰ τῆς ἀπείρου σου δυνάμεως κατευθύνεις ἔκαστον
δημιούργημα καὶ πάντα δμοῦ εἰς τὸν προορισμόν, τὸν δποῖον
ἔξ ἀρχῆς ἔχεις δρίσει δι' ἔκαστον καὶ δι' ὅλα. Σὺ εἶσαι τὸ πᾶν
διὰ πάντα καὶ εἰς σὲ ἀποθέλεπουσι πάντα τὰ δημιουργήματά
σου.

‘Ως Πνεῦμα ἀπειρον ὅπου εἶσαι, εὑρίσκεσαι πανταχοῦ παρών
καὶ πληροῖς τὰ πάντα. Δὲν ὑπάρχει οὐδέν, ἀπολύτως οὐδέν,
οὔτε ἐν τῷ οὐρανῷ οὔτε ἐν τῇ γῇ, τὸ δποῖον νὰ εἶναι ἀφανὲς
ἐνώπιόν σου. Οἱ διαλογισμοὶ ἡμῶν, τὰ νοήματα, αἱ ἐπιθυμίαι,
τὰ κινήματα τῶν καρδιῶν μας, τὰ θελήματα καὶ θουλεύματα
τῶν ψυχῶν μας, οἱ λόγοι μας καὶ αἱ προθέσεις μας, οἱ σκοποί

(31) Ἐκ τοῦ βιβλίου του «ὁ Προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου».

μας καὶ αἱ πράξεις μας, ὅλος δὲ ἔσω καὶ ἔξω ἀνθρωπος, τὰ πάντα εἶναι γυμνά, καταφανῆ καὶ γνωστὰ ἐνώπιόν σου. Ἐν σοὶ ὑπάρχομεν πάντες καὶ ἐν τῷ Πνεύματί σου ζῶμεν.

❖ ❖ ❖

Δικαίως δύναται Θεός, καὶ πρεπόντως ἄπας δὲ οὐράνιος πνευματικὸς κόσμος, δὲ χορὸς τῶν ἀγίων Ἀγγέλων, τὰ Χερουβεῖμ καὶ τὰ Σεραφεῖμ, μὲν ἀκατάπαυστον φωνήν, χωρίς ποτε νὰ σιγῶσι, σὲ ὑμνοῦν καὶ σὲ δοξολογοῦν λέγοντα, "Ἄγιος, Ἅγιος, Ἅγιος, Κύριος Σαββατός. Πλήρης εἶναι δὲ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης σου.

Ἄξιως σὲ ὑμνοῦσιν οἱ ἔνδοξοι Ἀπόστολοι, οἱ ἄγιοι Προφῆται, οἱ νικηφόροι Μάρτυρες, οἱ ἔνδοξοι Ἱεράρχαι, οἱ ὅσιοι Πατέρες, ἄπας δὲ μακάριος χορὸς πάντων τῶν ἀγίων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν.

Ἄλλὰ καὶ πᾶσα ἡ κτίσις, καὶ αὐτὰ τὰ ὄψυχα δημιουργήματά σου, καὶ πᾶσαι αἱ δυνάμεις τῶν ποιημάτων σου σὲ μεγαλύνουν καὶ σὲ δοξάζουν. Διότι πάντα ἀνεξαιρέτως παρατηρούμενα καὶ μελετώμενα ὑπὸ τῶν λογικῶν πλασμάτων σου, ἀγγέλων τε καὶ ἀνθρώπων, δύμολογοῦν καὶ κηρύττουν τὴν ἀπειρόν σου δύναμιν καὶ σοφίαν καὶ ἀγαθότητα. Οἱ ἥλιος, ἡ σελήνη, οἱ ἀπειράριθμοι ἀστέρες, τὸ φῶς, ἡ γῆ καὶ τὰ ἐντὸς αὐτῆς, τὰ ἀπειράριθμα ζῶα, τὰ ἀμέτρητα δένδρα καὶ φυτά, ἡ θάλασσα καὶ τὰ ἀναρίθμητα δύφαρια, τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, δὲ ἀήρ, τὸ πῦρ, αἱ ἀστραπαί, αἱ νεφέλαι, αἱ χιόνες, τὰ πάντα ἔξαγγέλουν καὶ κηρύττουν τὸ ὑψος τῆς δόξης σου. Πάντα τὰ ὡραῖα τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ τὴν σὴν ἀρρητὸν ὡραιότητα, καλλονὴν καὶ λαμπρότητα δύμολογοῦν καὶ διασαλπίζουν.

Καὶ ἡμεῖς, αἰώνιε Βασιλεῦ, οἱ ἀμαρτωλοὶ καὶ ἀνάξιοι δοῦλοι σου, ὡς λογικὰ πλάσματά σου, ἀναγνωρίζομεν καὶ δύμολογοῦμεν τὸ ὑψος τῆς δόξης σου, καὶ μετὰ πάντων τῶν ἀπ' αἰώνος εὐαρεστησάντων ἐνώπιόν σου σὲ αἰνοῦμεν, σὲ εὔλογοῦμεν, σὲ προσκυνοῦμεν καὶ σὲ δοξάζομεν.

❖ ❖ ❖

Αίνουντες δὲ καὶ διξάζοντες τὸ ὑπερύμητον καὶ ὑπερένδοξον ὄνομά σου, σὲ εὐχαριστοῦμεν ἅμα πασῶν ἔνεκεν τῶν πρὸς ἡμᾶς δωρεῶν σου τῶν φανερῶν καὶ ἀφανῶν. Αἰσθανόμεθα, Πάτερ οὐράνιε, δτι αἱ πρὸς ἡμᾶς εὔεργεσίαι σου εἶναι ἀμέτρητοι. Μᾶς ἐποίησας κατ' εἰκόνα σὴν καὶ ὅμοίωσιν. Μᾶς ἐκοσμησας μὲ θεῖα καὶ ἔξοχα χαρίσματα. ‘Αμαρτήσαντας δὲν μᾶς παρέδωκας εἰς ἀπώλειαν, οὐδὲ παρεῖδες, ἀλλ’ ἐν τῇ ἀπείρῳ σου ἀγάπῃ ὡκονόμησας πανσόφως τὴν ἐκ τῆς δουλείας τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ αἰώνιου θανάτου ἀπελευθέρωσιν ἡμῶν, οὐχὶ δι’ ἄλλου μέσου, ἀλλὰ δι’ αὐτοῦ τοῦ Μονογενοῦς καὶ ἀγαπητοῦ σου Υἱοῦ, τὸν ὁποῖον διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν παρέδωκας εἰς τὸν σταυρικὸν θάνατον. Τοσαύτη εἶναι ἡ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπη σου.

Ηύδοκησας νὰ γεννηθῶμεν ἐκ γονέων Χριστιανῶν. Μᾶς υἱοθέτησας διὰ τοῦ ἀγίου Βαπτίσματος, σφραγίσας ἡμᾶς καὶ δώσας τὴν δωρεάν τοῦ Ἀγίου σου Πνεύματος, ὅπως μᾶς καταστήσῃς κληρονόμους τῆς θασιλείας σου τῆς ἐπουρανίου.

Μᾶς εὐεργετεῖς δι’ ὅλων τῶν ποιημάτων σου. Μᾶς παρέχεις πάντα τὰ ἀναγκαιοῦντα ὑλικὰ μέσα, δι’ ὧν συντηρεῖται ἡ πρόσκαριος ἡμῶν ζωὴ. Μᾶς χορηγεῖς καὶ πάντα τὰ πνευματικά, δι’ ὧν ἀνακαινιζόμεθα καὶ καταρτιζόμεθα διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν. Τὰ πάντα μεταχειρίζεσαι διὰ τὸν καταρτισμὸν τῶν ψυχῶν μας. Καὶ τὰς ἐν τῷ θιώθιψεις μας, οἰαιδήποτε καὶ ὃν εἶναι αὖται, τὰς ἐπιτρέπεις καὶ τὰς μεταχειρίζεσαι, ώς Πατήρ φιλόστοργος, πρὸς μεγάλην καὶ αἰώνιαν ὠφέλειαν τῶν ψυχῶν μας. Μᾶς προφυλάσσεις καὶ μᾶς λυτρώνεις ἐκ τῶν ἐπιθουλῶν τοῦ πονηροῦ καὶ ἐκ πλείστων ἄλλων πειρασμῶν καὶ κακῶν, χωρὶς ἡμεῖς πολλάκις νὰ γνωρίζωμεν τοῦτο. Μᾶς ἐνισχύεις καὶ μᾶς θοηθεῖς εἰς τὴν κατόρθωσιν τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ. Καὶ τί δὲν ποιεῖς εἰς ἡμᾶς, πανοικτίρμον καὶ πανάγαθε Πάτερ; Πλειστάκις ἀμαρτάνομεν ἐνώπιόν σου καὶ δὲν μᾶς τιμωρεῖς, ἀλλὰ μακροθυμεῖς, ἀναμένων τὴν μετάνοιάν μας. Ἄλλὰ καὶ τὴν μετάνοιάν μας σὺ τὴν ἐνεργεῖς ἐν ἡμῖν διὰ τοῦ Ἀγίου σου Πνεύματος. Καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν πρόθεσιν, τοῦ νὰ θέλωμεν νὰ εὐαρεστήσωμεν ἐνώπιόν σου, σὺ μᾶς τὴν δίδεις. Καὶ καλόν τι ὃν ποιήσωμέν ποτε, καὶ ὃν προσευχώμεθα ἀκόμη, διὰ τῆς ἰδικῆς σου θοηθείας καὶ χάριτος ποιοῦμεν

τοῦτο. Διότι ἡμεῖς ἀφ' ἔαυτῶν, ἐὰν σὺ δὲν ἐνεργήσῃς ἐν ἡμῖν, οὐδὲν ἀγαθὸν δυνάμεθα νὰ ποιήσωμεν.

Νοοῦμεν καὶ αἰσθανόμεθα, οὐράνιε Πάτερ, ὅτι πάντα τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἐκ σοῦ πηγάζουσι καὶ ὅτι σύ, δὲ ἄπειρος Θεός, δεικνύεις πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἐλαχίστους καὶ μηδαμινοὺς τόσον μεγάλην στοργὴν, ὥστε καὶ ὅταν μᾶς εὐεργετῆς καὶ μεταδίδῃς εἰς ἡμᾶς ἐκ τῶν ἴδιων σου ἀγαθῶν, ὅπως ποιῆσῃς ἡμᾶς εύδαιμονας καὶ μετόχους τῆς ἴδικῆς σου μακαριότητος, αἰσθάνεσαι ἐκ τῆς μεταδόσεως ταύτης τελείαν χαράν, εὐφροσύνην καὶ μακαριότητα. "Ἐνεκα δὲ τῆς στοργῆς σου ταύτης καὶ ἐν τῷ αἰώνιῳ καὶ ἀτελευτήτῳ μέλλοντι τῆς θασιλείας σου τῆς ἐπουρανίου σύ, δὲ Θεός ἡμῶν, θὰ εἶσαι ἡ εὔτυχία, ἡ εύδαιμονία καὶ μακαριότης ἡμῶν καὶ ὅλου τοῦ οὐρανού κόσμου.

Πῶς λοιπὸν δυνάμεθα ἡμεῖς, οὐράνιε Βασιλεῦ, οἱ οὐτιδανοὶ καὶ ἐλάχιστοι, νὰ δοξάσωμεν ἀξίως καὶ νὰ ὑμνήσωμεν καὶ νὰ εὐχαριστήσωμεν τὸ ὑπεράγιον καὶ ὑπερύμνητον ὄνομά σου διὰ τὰς ἄπειρους σου εὐεργεσίας, καὶ μάλιστα διὰ τὴν αἰώνιον θασιλείαν, τὴν δόποίν μᾶς ἔχεις ἐτοιμάσει ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, ἐὰν μείνωμεν μέχρι τέλους πιστοὶ εἰς τὸ θέλημά σου; Καὶ μυρίας ζωάς ἐάν εἴχομεν, Πάτερ οὐράνιε, καὶ ὅλας ἐάν τὰς ἐθυσιάζομεν ὑπὲρ τοῦ ἀγίου ὀνόματός σου, καὶ πάλιν πολὺ μακράν θὰ ἡμεθα ἀπὸ τοῦ νὰ ἀνταποκριθῶμεν εἰς τὰς εὐεργεσίας σου.

Μὴ δυνάμενοι λοιπὸν νὰ προσφέρωμεν ἄλλο τι εἰς τὴν Μεγαλειότητά σου, προσφέρομεν τὴν θέλησίν μας, ἐπιθυμοῦντες καὶ θέλοντες ἵνα ἀνήκωμεν δλοκλήρως καὶ τελείως εἰς σέ· καὶ σὲ εὐχαριστοῦμεν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας, καὶ προσκυνοῦμεν καὶ εὐλογοῦμεν καὶ δοξάζομεν καὶ μεγαλύνομεν τὸ ὑπερύμνητον καὶ ὑπερένδοξον ὄνομά σου, καὶ τοῦ Μονογενοῦς σου Γίοῦ, καὶ τοῦ Ἀγίου σου Πνεύματος. Ἀμήν.

* * *

Καὶ ἥδη, Πάτερ οὐράνιε, σὲ παρακαλοῦμεν ἐν τῇ μεγάλῃ σου εὐσπλαγχνίᾳ καὶ ἀγαθότητι νὰ δεχθῆς τὴν προσευχὴν ἡμῶν ταύτην. Εύδόκησον, ἵνα γνωρίσῃ ὅλος ὁ κόσμος τὴν

λαμπρότητα τῆς θεότητός σου, νὰ γνωρίσῃ ὅτι σὺ εἶσαι ὁ ἀληθὴς Θεός, ὁ Δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος, ὁ πανάγιος καὶ πανοικτίρμων Πατήρ, καὶ δοξασθῆ τοιουτοτρόπως τὸ ὑπερύμνητον καὶ ὑπεράγιον ὄνομά σου, καὶ τοῦ Μονογενοῦς σου Γίοῦ, καὶ τοῦ παναγίου καὶ ἀγαθοῦ καὶ ζωοποιοῦ σου Πνεύματος. Εὐδόκησον, ἵνα ἔλθῃ ἐπὶ τῆς γῆς ἡ θασιλεία σου καὶ ἐπικρατήσῃ αὕτη εἰς δόλον τὸν κόσμον, εἰς πάντα τὰ ἔθνη, διὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς ὑπακοῆς εἰς τὸν Μονογενῆ σου Γίον, καὶ ἐκλεψῃ τοιουτοτρόπως ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητα ἡ ἀπιστία, τὸ ψεῦδος καὶ ἡ πλάνη, ἡ ἀμαρτία καὶ πᾶσα ἀδικία, καὶ ἐπικρατῆσῃ ἡ ἀλήθεια, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ εἰρήνη. Εὐδόκησον, ἵνα ἐκτελήται ἀκριθῶς τὸ ἄγιον θέλημά σου ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, δπῶς ἐκτελεῖται τοῦτο καὶ ἐν οὐρανῷ ὑπὸ τῶν ἀγίων σου ἀγγέλων καὶ πνευμάτων.

Εὐδόκησον ἔτι, ἐπουράνιε θασιλεῦ, ἵνα δεχθῆς καὶ τὴν ἔξομολόγησιν ἥμῶν ταύτην. Ἐξομολογούμενοι ἐνώπιον τῆς Μεγαλωσύνης σου, διμολογοῦμεν μὲ τεταπεινωμένην καρδίαν τὸ ὀμέτρητον πλῆθος τῶν ἀμαρτιῶν μας καὶ τὴν μεγάλην καὶ θαρεῖαν ἐνοχήν μας.

Ἡμάρτομεν, ὁ Θεός, καὶ ἥνομήσαμεν. Παρέθημεν τὰς ἐντολάς σου καὶ ἥθετήσαμεν τὰ προστάγματά σου. Δὲν ἐπορεύθημεν συμφώνως πρὸς τὸ θέλημά σου τὸ ἄγιον, ἀλλ’ ἐπορεύθημεν συμφώνως πρὸς τὰ θελήματα καὶ τὰς ἐπιθυμίας τῶν καρδιῶν μας. Γνωρίζομεν ὅτι, ἐὰν παρασταθῶμεν ἐνώπιόν σου καὶ ὑποθάλῃς ἥμᾶς εἰς κρίσιν, καὶ ἐξετάσῃς ἀπαντας τοὺς ἐκ νεότητος ἥμῶν μέχρι σήμερον ἀτόπους διαλογισμούς μας, τὰς παρανόμους ἐπιθυμίας μας, τὰς κακάς ἀποφάσεις τῆς θελήσεώς μας, τοὺς ἀπρεπεῖς καὶ ἐφαμάρτους λόγους μας, τὰ παράνομα ἔργα μας, καὶ ἀπάσσας τὰς ἀμελείας καὶ ἀπραξίας τῶν καθηκόντων μας, καὶ δικασθῆς ἥμᾶς διὰ πάντα ταῦτα συμφώνως πρὸς τὸν νόμον σου καὶ τὴν δικαιοσύνην σου, θὰ εὑρεθῶμεν δλως ἀναπολόγητοι καὶ ἄξιοι τιμωρίας ἀδυσωπήτου καὶ κολάσεως αἰώνιου.

❖ ❖ ❖

Διὰ τοῦτο, πανάγιαθε Δέσποτα, πάσης ἀπολογίας ἐνώπιον τῆς δικαίας σου κρίσεως στερούμενοι, καταφεύγομεν εἰς τὴν

φιλανθρωπίαν σου τὴν ἀνείκαστον καὶ τὴν ἀγάπην σου τὴν μεγάλην καὶ ἀνεκδιήγητον, ἡτις ἐφανερώθη εἰς τὸν κόσμον διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως ικαὶ τῆς θυσίας αὐτοῦ τοῦ Μονογενοῦς σου Υἱοῦ. Καταφεύγομεν εἰς τὴν χάριν ικαὶ τὸ ἔλεος, τὸ δόπιον ἐν τῇ θυσίᾳ τοῦ Χριστοῦ σου παρέχεις εἰς τοὺς ἐπικαλουμένους σε, καὶ σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα μὴ μᾶς ἀποδοκιμάσῃς· ἀλλὰ διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Μονογενοῦς σου Υἱοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, διὰ τὰ πάθη αὐτοῦ τὰ σεπτά, διὰ τὸ αἷμα αὐτοῦ τὸ τίμιον, τὸ δόπιον ἔχυθη ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, δι’ αὐτὸν τὸν θάνατον αὐτοῦ, διν ὑπέστη ὑπὲρ ἡμῶν, διὰ τὴν μεσιτείαν αὐτοῦ, ἢν ὃς ἀρχιερεὺς ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς Μεγαλωσύνης σου καθήμενος μεσιτεύει ὑπὲρ ἡμῶν, διὰ πάντας ταῦτα ἱκετεύομεν τὴν εὔσπλαγχνίαν σου τὴν μεγάλην καὶ ἀνεκδιήγητον καὶ σὲ παρακαλοῦμεν νὰ εἰσακούσῃς τῆς δεήσεώς μας. Νὰ ἀφήσῃς τὰς ἀνομίας καὶ ἀμαρτίας μας, συγχωρῶν πᾶν διτι ἡμάρτομεν ἐκ νεότητος ἡμῶν μέχρι τῆς παρούσης ὅρας, εἴτε ἐν λόγῳ. εἴτε ἐν ἔργῳ, εἴτε κατὰ διάνοιαν, εἴτε κατὰ ἐπιθυμίαν, εἴτε ἐν γνώσει, εἴτε ἐν ἀγνοίᾳ. Νὰ μᾶς δώσῃς δὲ καὶ καρδίαν συμπαθῆ, εὔσπλαγχνον καὶ ἐλεήμονα, δπως δίδωμεν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ καρδίας πάντοτε τὴν συγχώρησιν εἰς πάντας τοὺς ἀδικοῦντας ή διπωσδήποτε πταίοντας εἰς ἡμᾶς.

Σὲ παρακαλοῦμεν, πανεύσπλαγχνε καὶ πανάγαθε Κύριε, ἵνα μᾶς ἔλευθερώσῃς ἀπὸ τὴν φιλαυτίαν, ἀπὸ τὸν ἔγωγίσμόν καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν, ἀπὸ τὸν φθόνον ικαὶ τὸ μῖσος, ἀπὸ τὴν κατάκρισιν καὶ τὴν μομφήν, ἀπὸ τὴν φιλαργυρίαν καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἀπὸ τὴν ἀσυμπάθειαν καὶ ἀσπλαγχνίαν, ἀπὸ τὴν δκνηρίαν καὶ ἀμέλειαν, ἀπὸ τὴν κενοδοξίαν καὶ τὴν ἀνθρωπαρέσκειαν, ἀπὸ τὸν θυμὸν καὶ τὴν δργήν, ἀπὸ τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀδικίαν καὶ πονηρίαν, ἀπὸ τὰς κακάς ἐπιθυμίας καὶ ἀπὸ πάσαν ροπὴν καὶ κλίσιν πρὸς τὴν ἀμαρτίαν, καὶ νὰ καθαρίσῃς τὰς ψυχάς ἡμῶν καὶ τὰ σώματα ἀπὸ πάντα μολυσμόν. Σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα ἐνοικήσῃς ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν καὶ τὸ Πνεῦμα σου τὸ ἀγαθόν, δπως μᾶς ὁδηγῆ εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν νὰ εύλογῆς δὲ καὶ τοὺς διαλογισμούς μας, τοὺς λόγους μας, τὰς ἐπιθυμίας μας, τὰ θελήματά μας, τὰς κρίσεις μας καὶ τὰς πράξεις μας. Σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα μᾶς δίδῃς ικαὶ προσοχήν, δπως μὴ γινώμεθα ποτὲ εἰς τινα ἀφορμὴ λύπης ή σκανδάλου.

Σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα μᾶς δίδῃς τὴν γνῶσιν καὶ τὴν συναίσθησιν τῆς ἡθικῆς καὶ πνευματικῆς καταστάσεως τῶν ψυχῶν μας, ὅπως ταπεινοφρονῶμεν; καὶ ὅπως μὴ κατακρίνωμεν τούς ἀδελφούς μας. Νὰ μᾶς προφυλάττῃς καὶ ἀπὸ πᾶσαν κλίσιν καὶ προσκόλλησιν εἰς τὰ μάταια καὶ φθαρτὰ τοῦ κόσμου τούτου. Νὰ μᾶς λυτρώῃς ἀπὸ τὸν πονηρόν, καὶ νὰ μᾶς ἐλευθερώῃς ἀπὸ πάντα πειρασμόν, ἀπὸ πᾶσαν πλάνην καὶ ἀπὸ πᾶν κακόν. Νὰ μᾶς δίδῃς ζῆλον καὶ προθυμίαν εἰς τὸ νὰ προσευχώμεθα, καὶ φωτισμὸν εἰς τὸ πῶς πρέπει νὰ προσευχώμεθα καὶ τί νὰ αἰτῶμεν ἐν τῇ προσευχῇ ἡμῶν.

Σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα μᾶς χαρίσῃς τὸν ἄγιον σου φόθον, τὴν συναίσθησιν τῆς ἀπανταχοῦ παρουσίας σου, τὴν στερεάν καὶ ἀκλόνητον πίστιν καὶ ἐλπίδα, τὴν συναίσθησιν τῶν ἀναριθμήτων πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσιῶν σου καὶ τὴν ἐγκάρδιον εὔγνωμοσύνην πρὸς τὴν ἀπειρον ἀγαθότητά σου, τὴν ἀφοσίωσιν καὶ ἀγάπην πρὸς τὸ ἄγιον ὄνομά σου. Σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα μᾶς χαρίσῃς τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας, τὴν εὐθύτητα, τὴν σωφροσύνην, τὴν ἀγνότητα καὶ καθαρότητα τῆς καρδίας, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν ἐν Πνεύματι χαράν, τὴν πραότητα, τὴν ἀνεξικακίαν, τὴν χρηστότητα, τὴν ἀγαθωσύνην καὶ ἐλεημοσύνην, τὴν μεγαλοψυχίαν καὶ τὴν ὑπομονήν. Νὰ διανοίξῃς δὲ καὶ τὸν νοῦν μας καὶ τὴν καρδίαν μας, διὰ νὰ νοῶμεν τὰ θεῖα σου λόγια, καὶ νὰ κρατῶμεν αὐτὰ ἐντὸς τῶν ψυχῶν μας.

Σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα μᾶς χαρίσῃς τὴν γρήγορσιν καὶ τὴν προσοχὴν καὶ μᾶς ἐνδυναμώνῃς, ὅπως ἀποδοκιμάζωμεν πάντοτε καὶ ἀποδιώκωμεν μακρὰν ἀφ' ἡμῶν πᾶν ἀμάρτημα· καὶ πᾶσαν κακίαν, ἥτις παρουσιάζεται ἵνα μολύνῃ τὴν ψυχήν μας. Σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα μᾶς προθυμοποιῆς διὰ τοῦ Πνεύματός σου, ὅπως πάντοτε ἔργαζώμεθα ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ ὀνόματός σου καὶ ὑπὲρ τῆς ὡφελείας τοῦ πλησίον ἡμῶν μετὰ πάσης αὐταπαρνήσεως καὶ θυσίας καὶ ἐν ἀγάπῃ καθαρῷ καὶ ἀνυποκρίτῳ, ἀποθλέποντες εἰς μόνην τὴν δόξαν σου. Σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα μᾶς ὀξιώνῃς νὰ κοινωνῶμεν ἐκάστοτε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, τοῦ Σώματος καὶ Λίματος τοῦ Χριστοῦ σου, ἀκατακρίτως καὶ εἰς ἀφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν μας. Σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα εὐλογῆς τὴν ἔργασίαν μας καὶ μᾶς χορηγῆς ἐν τῇ ἀγαθῇ σου Προνοίᾳ πᾶν τὸ χρήσιμον διὰ τὴν συντήρησιν

τῆς προσκαίρου ἡμῶν ζωῆς. Σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα μᾶς ἐμπινέης τὸν φόβον σου, ὅπως πᾶν δι, τι ἐργαζόμεθα, ἐργαζόμεθα αὐτὸ ἐν ἀληθείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ. Σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα μᾶς δίδης ἄγγελον ἀγαθόν, δόηγόν καὶ φύλακα τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν. Σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα ἐν τῇ ἀγαθότητί σου μᾶς διδης ἑκάστοτε καὶ πᾶν δι, τι ἡ πανσοφία σου θεωρεῖ καλόν καὶ ὠφέλιμον.

* * *

"Ετι σὲ παρακαλοῦμεν, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας σου, ἵνα στερεώνῃς καὶ διαφυλάττῃς αὐτήν, καὶ ἵνα ὀναδεικνύῃς ἐν αὐτῇ ποιμένας καὶ διδασκάλους ἐμφορουμένους ὑπὸ θείου ζήλου, ὅπως ἐργάζωνται διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ λαοῦ σου. Σὲ παρακαλοῦμεν, ὅπως εὔδοκήσῃς, ἵνα καὶ πάντες οἱ Χριστιανοὶ ἔνωθῶσι διὰ τῆς ἀληθοῦς πίστεως εἰς μίαν ποίμνην καὶ ἐκλεψώσι τὰ σχίσματα, αἱ αἵρεσεις καὶ αἱ πλάναι, καὶ οὕτω δοξάζεται ἀληθῶς ὑπὸ πάντων τὸ ὑπερύμητον καὶ ὑπεράγιον ὅνομά σου.

Σὲ παρακαλοῦμεν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ἡμῶν καὶ πάντων τῶν ἔχοντων ἀρχὴν καὶ ἔξουσίαν ἐπὶ τοῦ λαοῦ σου, ἵνα διαφυλάττῃς αὐτοὺς καὶ ἐμπινέης ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν τὴν ἀλήθειαν, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀγάπην, ὅπως ἐργάζωνται ὑπὲρ τῆς εὐημερίας καὶ τῆς εἰρηνικῆς συμβιώσεως τοῦ λαοῦ σου. Σὲ παρακαλοῦμεν καὶ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης πάντων τῶν ἔθνων, ὅπως μὴ πάσχῃ ἡ ἀνθρωπότης ἐκ τῶν συγκρούσεων καὶ τῶν πολέμων.

"Ετι σὲ παρακαλοῦμεν, πανάγαθε Κύριε, ὑπὲρ τῶν ἐργαζομένων πρὸς δόξαν τοῦ ἀγίου δινόματός σου καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν ζητούντων τὴν σωτηρίαν των, ὑπὲρ πάντων τῶν ζητούντων τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν χάριν σου. Σὲ παρακαλοῦμεν καὶ ὑπὲρ τῶν ἀγαπῶντων ἡμᾶς, καὶ ὑπὲρ ἐκείνων οἵτινες μᾶς ἤδικησαν ἢ ὅπωσδήποτε μᾶς ἐπίκραναν ἢ ἐλύτησαν. Σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα γίνης Ἰλεως καὶ συγχωρήσῃς κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου καὶ πάντας τοὺς Χριστιανούς, καὶ ἵνα φωτίζῃς καὶ δόηγῃς καὶ ἐνισχύῃς αὐτοὺς εἰς τὸ νὰ πορεύωνται συμφώνως πρὸς τὸ θέλημά σου τὸ ἄγιον. Σὲ παρακαλοῦμεν καὶ ὑπὲρ

πάντων τῶν ἐν θλίψει καὶ ἀνάγκαις καὶ ἀσθενείαις, καὶ τῶν ἐν δουλείᾳ καὶ τυραννίᾳ εὑρισκομένων, ἵνα ἐλευθερώσῃς καὶ σώσῃς αὐτούς. Σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα ἀναπαύσῃς καὶ τὰς ψυχὰς τῶν προκεκοιμημένων πνευματικῶν πατέρων καὶ ἀδελφῶν, γονέων καὶ συγγενῶν καὶ εὔεργετῶν ἡμῶν καὶ πάντων τῶν ἀπ’ αἰῶνος ἐν πίστει τελειώθέντων Χριστιανῶν ἐν τῇ ἐπουρανίῳ σου Βασιλείᾳ.

* * *

”Ετι σὲ παρακαλοῦμεν, πανοικτίρμον Κύριε, ἵνα μᾶς δώσῃς τὴν χάριν σου, διὰ νὰ ζήσωμεν τὸν ἐπὶ τῆς γῆς ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς μας μὲ εἰρήνην, μὲ μετάνοιαν, καὶ μὲ τελείαν ἀφοσίωσιν καὶ ὑπακοὴν εἰς τὸ θέλημά σου τὸ ἄγιον ὅπως οὕτω πολιτευθέντες καὶ τὰ εὐάρεστα ἐνώπιόν σου ποιήσαντες, ἔχωμεν καλὴν καὶ εὐπρόσδεκτον ἀπολογίαν ἐνώπιον τοῦ φοβεροῦ Θήματος τοῦ Χριστοῦ σου καὶ Θεοῦ ἡμῶν. Ναὶ δὲ Θεός, ἡ μόνη ἔλπις καὶ καταφυγὴ καὶ σωτηρία μας, ἐπάκουον ἐν τῷ δινόματι τοῦ Μονογενοῦς σου Υἱοῦ τῶν δεήσεων ἡμῶν καὶ ἀξίωσον ἡμᾶς ἐν τῇ ἀγαθότητί σου· καὶ τῷ ἔλει σου, ἵνα γίνωμεν μέτοχοι τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν τῆς Βασιλείας σου, τὰ δόποια ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἡτοίμασσας διὰ τοὺς ἀγαπῶντας σε, καὶ δοξάζωμεν τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς δόνομά σου, καὶ τοῦ Μονογενοῦς σου Υἱοῦ, καὶ τοῦ παναγίου καὶ ἀγαθοῦ καὶ ζωοποιοῦ σου Πνεύματος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Αμήν.

10. Αἰτήσεις.

(Αιτήσεις, ἐκ τοῦ «Προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου» εἰλημέναι, τὰς ὁποίας δύνανται ν' ἀναπέμπουν οἱ πιστοὶ κατά τὴν τέλεσιν τοῦ Μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας ἡ ἐν οἰδόβητε ἄλλῃ περιστάσει συμπροσεύχονται).

Σὲ παρακαλοῦμεν, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἵνα μᾶς δώσῃς τὴν χάριν σου καὶ μᾶς ἐνισχύσῃς, ὅπως περιπατήσωμεν ἀξίως τῆς ὑψηλῆς τοῦ Χριστιανοῦ κλήσεως.

Σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα μᾶς ἐλευθερώσῃς ἀπὸ παντὸς ἐλαττώματος καὶ ἀπὸ πάσης κλίσεως καὶ ροπῆς πρὸς τὸ κακόν.

Σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα μᾶς λυτρώνῃς ἀπὸ τὸν πονηρόν, καὶ ἀπὸ πάντα πειρασμόν.

Σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα μᾶς φωτίζῃς, ὅπως γνωρίζωμεν πάντοῦ καὶ ἐν πᾶσι τὸ ἄγιον θέλημά σου, καὶ ἵνα μᾶς ἐνδυναμώνῃς καὶ προθυμοποιῆς ὅπως ἐκτελῶμεν αὐτό.

Σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα μᾶς χαρίσῃς τὴν ζῶσαν πίστιν, τὴν θεθαίαν ἐλπίδα καὶ τὴν ἐνεργόν ἀγάπην.

Σὲ παρακαλοῦμεν, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἵνα μὴ ἐπιτρέψῃς ποτὲ καὶ εἰσχωρήσῃ ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ πνεῦμα τῆς οἰήσεως καὶ ὑψηλοφροσύνης, τὸ πνεῦμα τοῦ φανατισμοῦ, τῆς ἀντιπαθείας καὶ ἀποστροφῆς πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

Σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα μᾶς χαρίσῃς καρδίαν ἀγαθήν, διὰ νὰ εἴμεθα πάντοτε ἐπιεικεῖς καὶ ἀνεξίκακοι πρὸς πάντας τοὺς κακολογοῦντας καὶ συκοφαντοῦντας καὶ ὅπωσδήποτε ἀδικοῦντας ἡμᾶς· τοὺς δόποίους σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα ἐλεήσῃς καὶ φωτίσῃς καὶ ἀξιώσῃς τῆς Βασιλείας σου τῆς ἐπουρανίου, πρὸς καταισχύνην τοῦ πονηροῦ.

Σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα ἐμπνεύσῃς εἰς τὰς ψυχάς μας τὴν ἀληθῆ γνῶσιν καὶ συναίσθησιν τοῦ ἔαυτοῦ μας.

Σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα μᾶς δώσῃς τὴν χάριν σου, ὅπως μὴ λησμονῶμεν ποτὲ τὰς εὐεργεσίας σου, ἀλλὰ νὰ εὔχαριστῶ-

μεν πάντοτε καὶ ἐν πᾶσι τὸ ἄγιον ὄνομά σου.

Σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα μᾶς δώσῃς τὴν χάριν σου, ὅπως ἔξασκῶμεν πάντοτε τὴν ἀρετὴν καὶ ἐργαζόμεθα τὸ ἀγαθὸν μετὰ ταπεινοφροσύνης, μετ' αὐταπαρνήσεως καὶ ἀγάπης, ἕνευ ἰδιοτελοῦς τινος ἐλατηρίου, παρὰ μόνον πρὸς δόξαν τοῦ ἄγίου ὄντος σου.

Σὲ παρακαλοῦμεν, δὲ Θεός, ἵνα μᾶς ἀξιώσῃς νὰ μορφωθῶμεν κατὰ τὸ θέλημά σου τὸ ἄγιον, καὶ νὰ συντελέσωμεν διὰ τῆς χάριτός σου, ὅπως καὶ διὰ τοῦ θίου μας καὶ διὰ τοῦ παραδείγματός μας, διὰ τῶν ἔργων μας καὶ διὰ τῶν λόγων μας ὡφεληθῶσι καὶ ἀλλοι ἀνθρώποι, καὶ δοξασθῆ ὡς τὸ πανάγιον ὄνομά σου.

Σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα ἀναδείξῃς ἐργάτας ἐπὶ τοῦ λαοῦ σου, ὅπως φωτίζωσι καὶ δόηγῶσιν αὐτὸν εἰς τὴν δόδον τῆς σωτηρίας.

Σὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα μᾶς χαρίσῃς ἀνδρείαν καὶ μεγαλοψυχίαν καὶ σταθερότητα θουλήσεως, διὰ νὰ μὴ δειλιῶμεν ποτέ, ἀλλὰ νὰ μένωμεν πιστοὶ μέχρι θανάτου εἰς τὴν τήρησιν τοῦ θελήματός σου.

Σὲ παρακαλοῦμεν, πανάγαθε Κύριε, ἵνα μᾶς διαστηρήσῃς μέχρι τέλους τῆς ζωῆς μας στερεοὺς ἐν τῇ πρὸς σὲ πίστει καὶ ἀφοσιώσει, ἥνωμένους ἐν τῷ αὐτῷ τῆς ἀληθείας πνεύματι, διάγοντας ἐν ὁμοφροσύνῃ, ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀγάπῃ, καὶ πειθαρχοῦντας εἰς τὸ ἄγιον θέλημά σου, πρὸς δόξαν τοῦ ἄγίου ὄντος σου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

ΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΤΟΥ

I. Ἐπιστολαὶ ἔξαίρουσαι τὴν ἀξίαν ὡρισμένων ἀρετῶν.

1. Περὶ ταπεινοφροσύνης.

Πάτραι τῇ 13 Φεβρουαρίου 1901.

Τῷ. . . . ,

Ἄπαντῶν δι’ δλίγων εἰς τὴν ἐπιστολήν σου, διὰ νὰ ἔχῃ εἰρήνην τὸ πνεῦμά σου, λέγω ὅτι συμφώνως πρὸς τὰ γραφόμενα ἐν τῇ ἐπιστολῇ σου ἡ διαγωγή, τὴν ὁποίαν ἔδειξες εἰς τὸ Σχολεῖον, εἰς τὴν διευθύντριαν, εἰς τὰς μαθητρίας, καθὼς καὶ ἐν γένει εἰς τὰ ἄλλα πρόσωπα τῆς πατρίδος σου εἶναι χριστιανική καὶ σύμφωνος πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴν τὴν πορείαν ν’ ἀκολουθῆς πάντοτε· μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς πραότητος καὶ τῆς συμπαθείας καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης νὰ φέρεσαι καὶ εἰς τὰ πρόσωπα τοῦ Σχολείου καὶ εἰς τὰ ἐκτὸς τοῦ Σχολείου, καὶ τότε θὰ εἶναι ἡ διαγωγή σου σύμφωνος μὲ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου. Ἐὰν δὲ δὲν Өλέπης σύμφωνα τὰ πνεύματα τῶν ἄλλων ἀνθρώπων μὲ τὰ ἴδια σου φρονήματα, μὴ παρακενεύεσαι εἰς τοῦτο. Γνωρίζομεν ἐκ τῶν λόγων τοῦ Κυρίου, ὅτι ὁ πονηρὸς ἐπενεργεῖ πολὺ ἐπὶ τῶν πνευμάτων τῶν ἀνθρώπων καὶ σκοτίζει αὐτὰ διὰ νὰ μὴ

διακρίνωσι τὸ συμφέρον των καὶ στρεθλώνει αὐτὰ καὶ σκληρύνει διὰ νὰ μὴ ὑπακούωσιν εἰς τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου· ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ὅταν εὑρίσκεται ὁ Χριστιανός, πρέπει νὰ παρακαλῇ τὸν Θεόν νὰ τὸν φωτίζῃ πῶς πρέπει νὰ φέρεται ἀπέναντι αὐτῶν, νὰ παρακαλῇ δὲ αὐτὸν καὶ δι' αὐτούς, ἵνα ἀπαλλαγῶσιν ἐκ τῆς ἐπιφεύγας τοῦ πονηροῦ καὶ νὰ ἔχῃ προσοχὴν ἵνα μὴ διεγερθῇ ἐν τῇ ψυχῇ του ἀποστροφὴ καὶ μῖσος κατ' αὐτῶν, διότι τότε γίνεται ὅμοιος πρὸς τοὺς Φαρισαίους, οἵτινες ἥσθιάνοντο μῖσος καὶ ἀποστροφὴν πρὸς τοὺς ἄλλους, θεωροῦντες ἑαυτοὺς δικαίους καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀμαρτωλούς. Τὴν θέσιν δέ, τὴν ὁποίαν ἔχεις, δὲν τὴν ἐδημιούργησες ἡ ίδια, ἀλλὰ σοῦ ἐδόθη ὑπὸ τῆς θείας προνοίας πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ παιδαγωγηθῆς σὺ πρῶτον διὰ τῶν διαφόρων περιστατικῶν, τὰ δόποια ἀπαντᾶς ἔνεκα αὐτῆς, ἐπειτα δὲ νὰ ὠφεληθῇ εἴτε πολὺ εἴτε ὀλίγον καμμία ψυχὴ δι' ἐκείνων τῶν σωστικῶν ἀληθειῶν καὶ γνώσεων, τὰς δόποιας εὐδόκησεν ὁ Θεός νὰ ἀποκαλύψῃ εἰς σέ. Τοῦτο δὲ ὡς πρὸς τὸ Σχολεῖον καλῶς γινώσκουσα, πρέπει νὰ προσπαθῇς διὰ τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου νὰ διατηρής τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀταραξίαν ἐν τῇ ψυχῇ σου, σκεπτομένη πάντοτε διτὶ ἡ ψυχὴ γίνεται δόκιμος καὶ ἀρεστὴ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου διὰ τῶν διαφόρων καὶ πολυαριθμῶν περιπετειῶν τοῦ ζίου. Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ δόποιον πρὸ πάντων σοῦ συνιστῶ, καὶ ἀνευ τοῦ δόποίου δ ἀνθρωπος εἶναι ἀδύνατον νὰ ἔχῃ μέρος μετὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ δόποιον πρέπει νὰ διατηρήσῃς πάσας τὰς ἡμέρας, καθ' ᾧς δ Κύριος θὰ σὲ ἀφήσῃ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον — ἀν καὶ τοῦτο θὰ ἔχουν οἱ ἀνθρωποι τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ζίῳ, διότι δόποιος δὲν ἔχει αὐτὸ δὲν ἡμπορεῖ νὰ σταθῇ εἰς τὸν οὐρανόν, δπως δὲν ἐστάθη εἰς αὐτὸν καὶ δ Σατανᾶς, δοτὶς δὲν εἶχε τοῦτο — ἐκεῖνο, λέγω, τὸ δόποιον πρέπει νὰ κρατῆς σφικτὰ εἰς τὴν ψυχήν σου διὰ νὰ μὴ σοῦ φύγῃ ποτὲ καὶ ἀπολεσθῆς, εἶναι δια τ α π ει ν ο φ ρ ο σ ύ ν η, ἥτοι δια συναίσθησις τῆς ἀναξιότητος καὶ οὐτιδιανότητος τοῦ ἀνθρώπου, ἀνευ τῆς δόποιας συναίσθησεως χάρις τοῦ Θεοῦ δὲν ἐνοικεῖ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀν ἔχῃ ἐνοικήσει, ὅταν φύγῃ δια ταπεινοφροσύνη ἀπὸ τὴν ψυχήν, μαζῆ μὲ αὐτὴν θὰ φύγῃ καὶ δια χάρις τοῦ Θεοῦ, διότι δὲν ἡμπορεῖ νὰ σταθῇ δπου δὲν εἶναι δια ταπεινοφροσύνη φεύγει καὶ ἀφήνει τὴν ψυχὴν ἔρημον, γυμνὴν καὶ

φουσκωμένην μὲ τὸν δυσώδη ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καπνὸν τῆς οἰήσεως καὶ τῆς ὑψηλοφροσύνης.

Ἐθεώρησα ἀναγκαῖον νὰ σοῦ γράψω περὶ τούτου, διὰ νὰ τὸ ἔχης πάντοτε ὑπ’ ὅψιν σου, καὶ διότι ἐγὼ πιθανὸν εἶναι ν’ ἀποθάνω αὔριον καὶ σὺ θὰ μείνης δπίσω δσον χρόνον θέλει δ Θεός, καὶ πρέπει νὰ ποτισθῇ καὶ νὰ ἐνωθῇ ἡ ψυχὴ σου μὲ τὸ πνεῦμα τοῦτο τῆς ταπεινοφροσύνης διὰ νὰ μείνης μέχρι τέλους πιστὴ εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Κυρίου καὶ νὰ εὐρεθῆς μέχρι τέλους δόκιμος καὶ πιστὴ ἐνώπιόν του. Ἐθεώρησα ἀκόμη καλὸν νὰ σοῦ γράψω περὶ τούτου, διότι ὁ ἀνθρωπος, ὃν δὲν ἔχῃ προσοχὴν εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην, μεταβάλλεται καὶ πίπτει κάτω πτῶμα ἐλεεινόν ἔχομεν ἀναρίθμητα παραδείγματα περὶ τούτου. Εἰσχωρεῖ δὲ ἡ οἰησις καὶ ἡ ὑψηλοφροσύνη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ πρόσωπα ἔκεινα, τὰ δποῖα ἔργαζονται μὲν τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ δὲν ἔχουν προσοχὴν εἰς τὰς ιδίας αὐτῶν ἀμαρτίας, ἀτελείας καὶ ἐλαττώματα καὶ μάλιστα δταν τὰς ἀρετάς, τὰς δποῖας ἔκτελοῦν, ἡ τὰ κολά, τὰ δποῖα ἐνεργοῦν, τὰ ἀποδίδουν οὐχὶ εἰς τὴν χάριν καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, παρὰ εἰς τὴν ιδίαν των ἰκανότητα, μὴ ἀναγνωρίζοντες δτι πᾶσαν ἰκανότητα, καὶ πᾶν φυσικὸν προτέρημα, δπερ ἔχουν, τοὺς τὸ ἐνεπιστεύθη δ Θεὸς καὶ εἶναι ὑπεύθυνοι ἐνώπιον τοῦ Κυρίου καὶ θέλουσι δώσει λόγον δι’ αὐτό, ἐὰν δὲν τὸ μεταχειρισθῶσι συμφώνως πρόδις τὸ θέλημά του.

Εἰσχωρεῖ δὲ ἀκόμη ἡ οἰησις καὶ ἡ ὑψηλοφροσύνη εἰς τὸν ἀνθρωπὸν, δταν ἀπροσεκτῶν δέχεται τοὺς ἐπαίνους, οὓς ἀποδίδουν εἰς αὐτὸν οἱ ἀνθρωποι διὰ τοῦτο ἡ ἔκεινο τὸ καλὸν δπερ ἔχει, ἐνῶ πρέπει νὰ τοὺς ἀποδίδῃ εἰς τὸν Θεόν, εἰς δν ἀνήκουσι, διότι πᾶν δ, τι ἔχει δ ἀνθρωπος, τοῦ Θεοῦ εἶναι, τοῦ δὲ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ἄλλο τι ἵδιον παρὰ μόνον ἡ ἀμαρτία.

Καὶ σὲ πιθανὸν νὰ σὲ ἐπαινοῦν τὰ κορίτσια ἡ οἰονδήποτε ἄλλο πρόσωπον εἴτε διὰ τὰς ἐπιστολάς σου δι’ δσα γράφεις πρὸδις αὐτὰ καλά, εἴτε καὶ δι’ οἰονδήποτε ἄλλο καλόν, τὸ δποῖον σοῦ ἔδωκεν δ Θεός, διὰ τὸ δποῖον εἶσαι καὶ ὑπεύθυνος. Λοιπὸν ἀπαιτεῖται νὰ ἔχης μεγάλην προσοχὴν εἰς δλην σου τὴν ζωήν, εἴτε ζῶ ἐγὼ εἴτε πεθαμένος εἰμαι.

‘Η χάρις τοῦ Κυρίου μετὰ σοῦ.
Εὐσέβιος

2. Περὶ ἀγνότητος.

Ἐν Πάτραις τῇ 9 Μαρτίου 1901.

Τῇ. . . .

Ἐν τῇ προηγουμένῃ μου ἐπιστολῇ σοῦ ἔγραψα ὅλίγα τινὰ περὶ τῆς ἀνάγκης, ἣν ἔχομεν διὰ τὴν ἀρετὴν τῆς ταπεινοφροσύνης, ἡ δποία ἐὰν ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, ἀναχωρεῖ μετ' αὐτῆς καὶ δ Θεός, ὅποτε μένει δ ἄνθρωπος ἀδειος ἀπὸ πᾶν καλὸν καὶ γεμάτος ἀπὸ ἀφροσύνην καὶ μωρίαν. Ἀλλ' ὅπως ἔχομεν ἀνάγκην νὰ μένωμεν ἐντὸς τῶν ὅρων τῆς αὐτογνωσίας καὶ ταπεινώσεως, διὰ νὰ μὴ κρημνισθῶμεν ὡς δ σατανᾶς ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ νὰ ύψωθῶμεν μέχρις αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, οὕτως ἔχομεν ἀνάγκην ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀρετῶν νὰ ἔχωμεν μαζῆ μας καὶ τὴν ἀγνότητα καὶ καθαρότητα τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καρδίας ἀπὸ πᾶσαν πονηρὰν καὶ ἀντικειμένην εἰς τὸ θελήμα τοῦ Θεοῦ ἐπιθυμίαν, καὶ μάλιστα ἀπὸ πᾶσαν ἐπιθυμίαν ἀνήθικον καὶ αἰσχράν, ἡ δποία ἄμα εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἄνθρωπου καὶ γίνη δεκτὴ καὶ ἀσπαστὴ ὑπὸ τῆς θελήσεως αὐτοῦ, κάμνει αὐτὸν μυσαρὸν καὶ θδελυκτὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Διότι δ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνον μυσαρὸς καὶ θδελυκτὸς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἔνοχος θαρείας ἔνοχῆς ἀπέναντι τῆς θείας δικαιοσύνης, ὅταν διὰ πράξεως οἰασδήποτε ἀνθίκου μιάνη τὸν ἔαυτόν του, ἀλλ' εἰναι ἔνοχος ὅταν καὶ διὰ τῆς παραδοχῆς τῆς αἰσχρᾶς ἐπιθυμίας μολύνη τὴν ψυχήν του καὶ τὴν καρδίαν του. Διὰ τοῦτο σὲ παρακαλῶ καὶ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, ὅπως καὶ εἰς τὸ τῆς ταπεινοφροσύνης, νὰ ἔχης πολλὴν προσοχήν, ὅπως ἔχεις καὶ τώρα, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ζωῆς σου. Λάθε το ὑπὸ τὴν σπουδαϊοτητήν αὔτοῦ ἐποψιν διὰ νὰ μὴ τὸ παραμελήσης ποτέ, καὶ μολυνθῆ ἡ ψυχή σου. Θὰ ἔχης εἰς αὐτὸν τὸ ζήτημα παντοτεινὴν προσοχὴν εἴτε τὸ ἀκούστης ἐξ ἔμου ἀλλοτε εἴτε οὐχί, διότι ἔγώ, ὡς καὶ ἄλλοτε εἴπον, μπορεῖ καὶ νὰ ἀποθάνω αὔριον.

Εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, πρῶτον πρέπει νὰ μὴ ἔχης ποτὲ ἐμπι-

στοσύνην είς τὸν ἔαυτόν σου, δτι δύνασαι μόνη σου διὰ τῆς ἱκανότητός σου νὰ διατηρήσης τὴν παρθενίαν, τὴν ὅποιαν μόνη σου, χωρὶς ἄλλος τις νὰ σοῦ τὴν ἐπιθάλη ἐπροτίμησας καὶ ἔξέλεξας, καὶ τὴν καθαρότητα καὶ ἀγνότητα τῆς ψυχῆς σου, ἀλλὰ νὰ ἔχης πίστιν καὶ πεποίθησιν καὶ τελείαν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, δτι δηλαδὴ αὐτὴ θὰ σὲ προφυλάξῃ καὶ θὰ σὲ διατηρήσῃ παρθένον καὶ καθαράν. Καὶ διὰ τοῦτο αὐτὴν τὴν χάριν νὰ ζητῇς πάντοτε μετὰ πίστεως παρὰ τοῦ Θεοῦ.

Δεύτερον νὰ ἔχης πάντοτε προσοχὴν εἰς τὴν διάνοιάν σου, ἵνα, δταν ἔρχεται πονηρός τις λογισμὸς εἰς αὐτήν, ἀποδιώκης εὐθὺς αὐτὸν χωρὶς καθόλου νὰ μείνῃ εἰς αὐτήν, οὐδὲ ἐν δευτερόλεπτον τῆς ὕρας. Διότι, ἐὰν χρονοτριβήσῃ ὁ πονηρὸς λογισμὸς ἐν τῇ διανοίᾳ, καὶ ἔφαμαρτον τοῦτο εἶναι καὶ φόթος καὶ κίνδυνος εἶναι μῆπως κατασθῇ ἔπειτα καὶ εἰς τὴν καρδίαν.

Τρίτον νὰ μὴ κατακρίνης ποτὲ καὶ καταδικάσῃς ἐν τῇ ψυχῇ σου κανένα ἄνθρωπον διὰ πᾶν ἀμάρτημα, καὶ πολὺ περισσότερον μὴ μεμφῆς ποτὲ ἐν τῇ ψυχῇ σου κανένα δι' ἀνήθικον ἀμάρτημα. Διότι τοῦτο εἶναι ὑπερηφάνεια, καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν πατάσσει ὁ Θεὸς διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῆς χάριτός του, ὅπότε ὁ ἄνθρωπος πίπτει εἰς τὰ ἔδια ἢ καὶ εἰς χειρότερα ἀπὸ ἔκεινα, τὰ ὅποια κατέκρινε. Διὰ τοῦτο πολλὴν προσοχὴν πρέπει νὰ ἔχωμεν εἰς τὸ θδελυρὸν τῆς ὑπερηφανείας ἀμάρτημα, δτι «θδέλυγμα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ πᾶς ὑψηλοκάρδιος», λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ «Ἄγιον. Διότι ἡ ὑψηλοφροσύνη καὶ ὑπερηφάνεια οὐ μόνον αὐτὴ καθ' ἔαυτὴν εἶναι τὸ μέγιστον τῶν κακῶν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ γίνεται αἰτία, ἵνα καὶ τὴν ἥθικήν του ἀπολέσῃ ὁ ἄνθρωπος, διότι ἀπώλεσε προηγουμένως τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ ταπείνωσιν, ἥτις συγκρατεῖ αὐτὸν ἐντὸς τῶν ὅρων τῆς λογικῆς καὶ τῆς φρονήσεως, καὶ προσελκύει τὸ ἔλεος καὶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, δτι τοῖς «ταπεινοῖς δίδωσι τὴν χάριν» ὁ Θεός, λέγει τὸ θιελίον τοῦ Θεοῦ. Συνδέεται λοιπὸν στενῶς ἡ παρθενία καὶ ἀγνότης μετὰ τῆς ταπεινοφροσύνης.

Τέταρτον νὰ μὴν ἔχης ποτὲ θάρρος πολὺ εἰς κανέναν ἀνεξαιρέτως πρόσωπον, οίονδήποτε καὶ ἐν εἶναι αὐτό, μὰ καὶ γέροντας ἐὰν εἶναι, μὴ ἐμπιστευθῆς ποτέ, οὔτε εἰς τὸν ἔαυτόν σου, οὔτε εἰς ἔκεινον νὰ ἔχης πολὺ θάρρος, ἀλλὰ νὰ ἔχης πάντοτε

φόθον καὶ προσοχήν, διότι ὁ πονηρὸς εἶναι δυνατὸν νὰ εἰσχωρήσῃ, ἐὰν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχῃ τὴν προσοχὴν· καὶ τὸν φόθον, καὶ ἐκεῖ ἀκόμη ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἐνάμιζεν ἀρετὴν καὶ ἀγνότητα· ὅστε ἡ προσοχὴ· καὶ ὁ φόθος εἶναι ἀναγκαιότατα, διὰ τὸ διατηρηθῆν ὁ ἄνθρωπος εἰς δλας τὰς περιστάσεις καὶ καθ' δλον τὸν θέον του καθαρὸς ἀπὸ τὸν μολυσμὸν τῶν ἀνηθίκων ἀμαρτημάτων.

Πέμπτον προκειμένου περὶ ἡθικῆς καὶ καθαρότητος τῆς ψυχῆς σου, ἐάν συμβῇ νὰ ἔγγισῃ τις ἐπάνω σου μὲ πονηρὸν σκοπὸν ἢ νὰ σου προτείνῃ πονηρόν τι, νὰ δείξῃς τὸ μεγαλύτερον θάρρος, νὰ δείξῃς ἀνδρείαν ψυχῆς μεγάλην καὶ παρρησίαν πολλὴν καὶ νὰ ἐμπιπτῆς αὐτὸν κατὰ πρόσωπον χωρὶς τὸ παράπον νὰ ἐντραπῆς ἢ νὰ δειλιάσῃς, οἰονδήποτε πρόσωπον καὶ ἀν εἶναι. Διότι ὁ Θεὸς εἶναι μαζῆ σου, ὅταν θέλης νὰ τηρήσῃς τὸν νόμον του, καὶ δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ἔχῃς φόθον. Αὐτὰ δύταν τηρῆς, θὰ φυλάξῃς μέχρι τέλους τὴν ψυχήν σου καθαράν. Πρόσφερε τοὺς χαιρετισμούς μου εἰς τὴν μητέρα σου, τὴν δποίαν νὰ σέβεσαι καὶ νὰ τιμᾶς.

Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου νὰ εἶναι μαζῆ σου
Εὔσεβιος

3. Περὶ συμπαθείας πρὸς τοὺς ἀμαρτάνοντας.

Ἐν Πάτραις τῇ 17 Αὐγούστου 1901.

Ἄγαπητέ μοι κύριε...

Ἐλαθον τὴν φίλην μου ἐπιστολὴν σας καὶ εἶδον τὰ ἐν αὐτῇ. "Αν καὶ δὲν είμαι πάντοτε εἰς κατάστασιν νὰ γράφω ὃς ἔκ τῆς ἀθλιότητος τοῦ σαρκίου μου, ἀλλὰ μπορῶ δὲν μπορῶ πρέπει νὰ σᾶς ἀπαντήσω δι' ὀλίγων, διότι ὡς ἔκ τῆς καλῆς σας καρδίας μὲ κάμνετε νὰ σᾶς ἔχω μεγάλην τὴν ἀγάπην καὶ πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον.

Τὰ γραφέντα ἐν τῇ ἐπιστολῇ σας δὲν φαίνονται δλα ὅτι εἶναι γεγραμμένα μὲ πνεῦμα χριστιανικόν, μὲ πνεῦμα καθαρὸν τοῦ

Εύαγγελίου. 'Αλλ' αύτά τὰ γραφέντα ἐν τῇ ἐπιστολῇ σας εἶναι ἔκφρασις τῆς καρδίας σας. 'Ἐπομένως ή καρδία σας εἰς τὰ συμβάντα αύτά τὰ ἐμπαθή καὶ ἀμαρτωλά δὲν ἐμφορεῖται ύπὸ καθαροῦ χριστιανικοῦ πνεύματος· κατελήφθη ύπό τινος οὐ κατ' ἐπίγνωσιν ζήλου, δοτις εἶναι ύπέρμετρος καὶ δὲν ἔχει μαζῆ του τὴν συμπάθειαν καὶ τὸ ἔλεος τὸ χριστιανικόν. "Οταν δὲ τοῦτο δὲν κατανοηθῆ καὶ δὲν πολεμηθῆ, ὁστε νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ψυχὴν ἡ εὔσπλαγχνία καὶ τὸ ἔλεος εἰς τοὺς νικωμένους ύπὸ τῶν παθῶν τῆς ἀμαρτίας, θὰ ἐπέλθῃ ὡς ἀναγκαία συνέπεια εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἄνευ ἔλέους κρίνοντος τοὺς ἄλλους πτῶσις μεγαλυτέρα ἐκείνης, τὴν ὅποιαν θεωρεῖ ἄνευ συμπαθείας εἰς τοὺς ἄλλους, ἀπὸ τῆς ὅποιας πτώσεως εἴθε ὁ Κύριος νὰ προφυλάττῃ καὶ νὰ λυτρώνῃ πάντας ἄνθρωπον.

Φρονῶ ὅτι θὰ εἴμεθα ἀσφαλεῖς, ἐὰν κατὰ πρῶτον ἀναθέσωμεν τὰ πάντα εἰς τὸν Θεόν, ἔπειτα μετὰ τὴν ἀνάθεσιν ταύτην νὰ ποιῆτε καὶ ὑμεῖς δ, τι ἡ φρόντησις ὑπαγορεύει. 'Αλλὰ διὰ νὰ γίνη τοῦτο τὸ δεύτερον, πρέπει νὰ λάβητε εἰς τὴν ψυχὴν σας συμπάθειαν καὶ ἔλεος εἰς τοὺς κυριευθέντας ύπὸ τοῦ πάθους. 'Η δὲ συμπάθεια ἔρχεται εἰς τὴν ψυχὴν διὰ προσευχῆς καὶ διὰ τοῦ συλλογισμοῦ ὅτι δλοι εἴμεθα ἔνοχοι ἀναριθμήτων ἀμαρτημάτων ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας μέχρι σήμερον, καὶ ἐὰν δὲν τὰ γινώσκωμεν καὶ δὲν τὰ ἔχωμεν ύπ' ὅψιν μας ἡμεῖς, τὰ γνωρίζει μὲ δλην τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν λεπτομέρειαν δ Θεός, καὶ θὰ μᾶς τὰ παρουσιάσῃ δλα ἔμπροσθέν μας μίαν ἡμέραν, ἐὰν δὲν δειχθῶμεν ἡμεῖς ἐπιεικεῖς καὶ συμπαθεῖς καὶ εὔσπλαγχνοι εἰς δλους τοὺς ἀμαρτάνοντας, δσω μεγάλα καὶ ἀν εἶναι καὶ δσωδήποτε πονηρὰ καὶ κακούργα. "Ἄς μὴ λησμονῶμεν τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, δν εἴπε πρὸς τοὺς ζητοῦντας τὸν λιθοθολισμὸν τῆς μοιχαλίδος γυναικός Φαρισαίους: «'Ο ἀναμάρτητος πρῶτος τὸν λίθον θαλέτω».

Μὰ θὰ εἴπητε δτι φθάνει εἰς τοιοῦτο σημεῖον στρεβλότητος καὶ υποκρισίας, δπου στρεβλώνει καὶ αύτὸ τὸ ιερὸν Εύαγγέλιον διὰ νὰ ἔξαπατήσῃ! Καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα εἶναι ἀξιος περισσοτέρας λύπης. Τὸ πάθος εἶναι ἴσχυρόν, καὶ διὰ τοῦτο δ πονηρὸς ἔλαβε περισσοτέραν ἴσχυν καὶ μεγαλύτερον δικαίωμα. 'Ο Θεός νὰ φυλάττῃ! 'Η ψυχὴ δεσμεύεται ύπὸ τοῦ πάθους, δταν ἀπαξ εἰσχωρήσῃ αύτὸ ἔξ ἀπροσεξίας μας εἰς αύτήν, καὶ

τὴν κάμψει αἰχμάλωτον καὶ ὑποχείριον. Τί νὰ σοῦ κάμη λοιπὸν δ δυστυχής, δταν ἀπαξ δευσμευθῆ μὲ σῖδηρα δυνατά; Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔλθῃ μία συναίσθησις θαθεῖα εἰς τὴν ψυχὴν καὶ μετὰ τὴν συναίσθησιν μία· κατ' ἔξακολούθησιν ἔνθερμος καὶ πιστὴ συντετριψμένης καὶ τεταπεινωμένης καρδίας προσευχή, διὰ νὰ ἔλευθερώσῃ αὐτὴν δ μόνος ἔλευθερωτὴς παντοδύναμος Σωτὴρ ἐκ τῆς σκληρᾶς καὶ θανατηφόρου δουλείας τοῦ Σατανᾶ, δτις λαμβάνει δλον τὸ δικαίωμα τῆς ὑποδουλώσεως, δταν ἀπροσεκτήσῃ ἡ ψυχὴ καὶ δῶσῃ χώραν εἰς τὴν ἀμαρτίαν ἵνα καταλάθῃ τὴν καρδίαν. Ὁ ὑποθιλεὺς τῆς ἀμαρτίας ἀρχικῶς εἶναι αὐτὸς δ Σατανᾶς· καὶ ἀφοῦ ἀπαξ γίνη δεκτῇ εἰς τὴν καρδίαν καὶ εἰς τὴν θέλησιν ἡ ἀμαρτία, τότε πλέον αὐτὸς λαμβάνει δικαίωματα καὶ εἰσέρχεται μετὰ τῆς ἀμαρτίας καὶ ἔξουσιάζει τὴν ψυχὴν καὶ ἀγει καὶ φέρει αὐτὴν δπου θέλει. Καί, ἐάν δὲν ἔλθῃ εἰς τὴν αἰχμαλωτισθεῖσαν ψυχὴν ἡ συναίσθησις, ὡς εἴπομεν, καὶ ἡ ἐκ τοῦ θάθους τῆς καρδίας ζήτησις τοῦ ἔλεους τοῦ Θεοῦ, δ δυστυχής αἰχμαλωτισθείς θὰ μείνη δέσμιος ἐν τῷ θανάτῳ.

Δὲν τὸν ἀρκεῖ λοιπόν, ἀγαπητέ... τὸν δυστυχῆ αἰχμάλωτον αὐτὸ τὸ φοθερὸν κακόν, ὑπὸ τοῦ δποίου κατέχεται, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἴμεθα καὶ ἡμεῖς ἀσπλαγχνοι καὶ ἀσυμπαθεῖς διὰ τὴν θλιβερὰν συμφοράν του; Καὶ πῶς τότε δ Θεός, ἀφοῦ καὶ ἡμεῖς εἴμεθα ἔνοχοι ἐνώπιόν του, καὶ ἔχομεν ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς ἐπιεικείας καὶ ἔλεημοσύνης του, θὰ δείη ἔλεος εἰς ἡμᾶς;

Μὰ θὰ εἴπητε, ἀν θὰ γίνη τοῦτο ἡ ἐκεῖνο, τί θὰ εἴπῃ δ κόσμος; Ὁ κόσμος δτι θέλει ἀς εἴπῃ δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἔξιππάζῃ αὐτό, ἀρκεῖ νὰ μὴ πταίωμεν ἡμεῖς. Καὶ δταν ἀκούωμεν ψευδεῖς καὶ ἀδίκους κατηγορίας, δὲν πρέπει νὰ ταραττώμεθα δι' αὐτό. Ψευδεῖς κατηγορίας εἶπον καὶ διὰ τὸν Κύριον, καὶ εἰς δλους σχεδὸν τοὺς ἀγίους. Δὲν εἶναι λοιπὸν μέγα πρᾶγμα, ἀν εἴπωσι καὶ δι' ἡμᾶς. Ἐάν εἴμεθα ἀληθεῖς Χριστιανοί, πρέπει εἰς πᾶσαν περίστασιν νὰ λέγωμεν τί θὰ εἴπῃ δ Θεός, καὶ οὐχὶ τί θὰ εἴπουν οἱ ἀνθρώποι. Τὰ σκάνδαλα δὲν μποροῦν νὰ λείψουν ἀπὸ τὸν κόσμον τὸ εἶπεν δ Κύριος «ἀνάγκη ἔλθεῖν τὰ σκάνδαλα». Ὁ δίος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι πάλη καὶ ἀγών, καὶ πρέπει κατὰ τὰς περιστάσεις νὰ ὑποφέρωμεν διὰ νὰ στεφανωθῶμεν.

... Μετά δὲ τοῦ αἰχμαλωτισθέντος συναναστροφὴν δὲν πρέπει νὰ ἔχητε, ἀλλὰ ἡ ψυχὴ σας πρέπει νὰ αἰσθάνεται συμπάθειαν.

“Οταν οὕτω ποιήσης, ἀγαπητέ... ἀς εἰρηνεύη ἡ ψυχὴ σου, καὶ μὴ τὴν ἀφήσης νὰ ταράττεται, διότι δταν πράττῃ ὁ Χριστιανὸς τὸ καθῆκον του, ἐκεῖνο δηλονότι τὸ δποῖον ἔξαρτᾶται ἐκ τῆς θελήσεώς του, καὶ ταράττεται ἔπειτα, τοῦτο εἶναι σημείον ὅτι ἡ ταραχὴ αὕτη δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ, ἀλλ’ ἔχει ἄλλην αἰτίαν καὶ πρέπει νὰ προσέχωμεν πολύ, διότι εὐκολώτατα δύναται νὰ μᾶς ρίψῃ ἀπὸ τὰ δεξιὰ δ σατανᾶς, καὶ ἡ ἔκ τῶν δεξιῶν πτῶσις, ἥτις παρίσταται ὡς ζῆλος θεϊκὸς καὶ ὡς ἀρετὴ καὶ ὡς ἐκτέλεσις καθήκοντος, εἶναι ἐπικινδυνωδεστέρα ἀπὸ τὴν ἐκ τῶν ἀριστερῶν πτῶσιν, ἥτις φαίνεται καθαρὰ ἀμαρτία. Εἶναι ἀνάγκη νὰ διατηρῶμεν πάντοτε τὴν εἰρηνικὴν κατάστασιν τῆς ψυχῆς. Διότι εἰς τὴν καρδίαν, εἰς τὴν δποῖαν δὲν θασιλεύει ἡ εἰρήνη μετὰ τῆς ἀγαπῆς τοῦ Εὐαγγελίου, δὲν εἶναι δ Θεός. ”Ας ζητῶμεν, ἀγαπητέ, πάντοτε μετὰ πίστεως τὴν εἰρήνην ταύτην παρὰ τοῦ παναγάθου Κυρίου μας, διὰ νὰ μὴ λαμβάνῃ χώραν δ σατανᾶς.

Δὲν μπορῶ, πλέον, ἀδελφέ μου, νὰ προχωρήσω. Τόσαι εἶναι αἱ δυνάμεις μου, ἀν καὶ δὲν ἔγραψα τὴν ἐπιστολὴν ταύτην διὰ μιᾶς, ἀλλὰ μὲ πολλὰ διαλείμματα.

Οἱ ἡμέτεροι ἀσπάζονται ὑμᾶς ἀδελφικῶς ἀπὸ καρδίας.

‘Ασπάζομαι ἐν Κυρίῳ ὑμᾶς καὶ δλην τὴν ἀγαπητὴν χριστιανικὴν ὑμῶν οἰκογένειαν, καὶ σᾶς εὔχομαι τὴν χάριν, τὴν εἰρήνην καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου.

Εὔσεβιος

4. Περὶ τῆς κατὰ Θεὸν λύπης.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 12 Μαρτίου 1911.

Τῇ κ.

“Ελαθον τὴν ἐπιστολὴν σας καὶ σχετικῶς πρὸς τὰ ἐν αὐτῇ ἀναφερόμενα ζητήματα σᾶς ἀπαντῶ:

Καθ’ ὅσον δ’ ἀφορᾶ εἰς τὴν λύπην, ἦν σεῖς αἰσθάνεσθε διὰ

τάς πνευματικάς ἀτελείας καὶ ἀσθενείας, τοῦτο μόνον λέγομεν, δτὶ ἡ λύπη αὕτη ἔχει δρια, τὰ δποῖα δταν τις ὑπερβαίνη δὲν εὐαρεστεῖ εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ τούναντίον ἀμαρτάνει. Τὸ νὰ λυπῆται ὁ ἄνθρωπος διὰ τὰς ἀμαρτίας του καὶ τὰς ἐν γένει πνευματικάς δδυναμίας εἶναι καλὸν καὶ ἐπωφελές. Ὁφείλει δμως τὴν λύπην αὐτὴν νὰ μετριάζῃ πάντοτε ἡ πεποίθησις καὶ ἡ ἐλπὶς εἰς τὸ ἔλεος καὶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, δστις γίνεται Ἰλεως εἰς πάντας τοὺς μετὰ πίστεως ἐπικαλουμένους αὐτόν. Καὶ ἐπομένως ὁ ἄνθρωπος δφείλει νὰ παρηγορῆται καὶ νὰ παρακαλῇ τὴν ψυχὴν του. Διότι ἀλλως, ἐὰν λυπῆται μόνον καὶ στενοχωρῆται καὶ δὲν ἀναλογίζεται ἐξ ἀλλου τὴν μεγάλην εὐσπλαγχνίαν καὶ τὸ ἀπειρον ἔλεος τοῦ Θεοῦ, τότε ἐν τῇ λύπῃ του δὲν θὰ εὑρίσκῃ καμμίαν ἀνακούφισιν, οὔτε καὶ θὰ ὠφελήται ὅπως πρέπει. Διὰ τοῦτο λέγομεν δτὶ καὶ ὑμεῖς πρέπει νὰ ἔχητε τελείαν πεποίθησιν καὶ ἐλπίδα εἰς τὸ ἀμέτρητον ἔλεος τοῦ Θεοῦ, δστις ἐπισκέπτεται καὶ ἐλεεῖ καὶ σώζει τοὺς ζητοῦντας τὴν θοήθειαν καὶ τὴν χάριν του.

.....

Εὔχόμεθα καὶ ὑμῖν καθὼς καὶ εἰς τὴν μητέρα σας καὶ τὰς λοιπάς ἐν Κυρίῳ ἀδελφάς τὴν παρὰ Θεοῦ ειρήνην, χάριν καὶ εὐλογίαν.

Εὔσένιος

5. Περὶ θλίψεων.

α'

Πάτραι τῇ 27 Νοεμβρίου 1900.

Τῇ. . .

... Γράφεις δτὶ ἀπὸ δυνατὴν ἀσθένειαν ὑπέφερες, καὶ πολλὰς θλίψεις ἔχεις καὶ μεγάλας. Τὰ τοιαῦτα δὲν πρέπει νὰ μᾶς φαίνωνται παράδοξα καὶ νὰ μᾶς ταράττουν. Τοῦ θίου τὴν θάλασσαν διαπλέομεν, φυσικὸν δθεν εἶναι καὶ κύματα σφοδρὰ καὶ τρικυμίας μεγάλας εἰς τὸ μεγάλο ταξείδι νὰ ἔχωμεν, μέ-

χρις οὓς φθάσωμεν εἰς τὸν λιμένα τῆς σωτηρίας. Στρατιῶται τοῦ ἐπουρανίου Βασιλέως εἴμεθα ἐν τῷ ἥθικῷ καὶ πνευματικῷ πολέμῳ ὄγωνιζόμενοι. Μέχρις ὅτου λοιπόν, θοηθείᾳ τοῦ παντοδυνάμου ἀρχιστρατήγου Ἰησοῦ, ἀναδειχθῶμεν νικηταί, ἐν τῷ ὄγώνι τῶν θλίψεων καὶ τῶν παντοίων δεινῶν τοῦ θίου θὰ εύρισκώμεθα. Ὁ θεῖος Παῦλος μᾶς θεσσαῖοι ὅτι τὰ παθήματα τοῦ νῦν καὶροῦ, δσφ μεγάλα καὶ ἄν εἶναι, δὲν εἶναι ἄξια πρὸς τὴν δόξαν, ἥτις περιμένει τοὺς ὑπομένοντας ὄγοιγγύστως καὶ μετὰ χαρᾶς αὐτά.

Μὴ στενοχωρεῖσαι λοιπὸν διὰ κανέναν πρᾶγμα τοῦ κόσμου τούτου, παρὰ εὐχαρίστει καὶ δόξαζε διὰ πάντα τὸν Θεόν, καὶ πρὸ πάντων διότι ηδόκησε νὰ σοῦ ἀποκαλύψῃ τὴν ἀπειρον καὶ σωτῆριν ἀλήθειαν τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἡ ὁποία δὲν ἀνταλλάσσεται μὲ δόλον τὸν κόσμον. Στενοχωρεῖσαι, γράφεις, ὑπερβολικά, διότι εἰσαι μακράν πνευματικῶν ἀδελφῶν. "Αν εἰσαι μακράν ἀπὸ ἀνθρώπους πνευματικούς, δὲν εἰσαι ὅμως μακράν καὶ τοῦ Θεοῦ, διότι ὁ Θεός εἶναι μετὰ πάντων τῶν ζητούντων καὶ ἐπικαλουμένων αὐτόν. Διατί λοιπὸν στενοχωρεῖσαι; Δὲν γνωρίζεις ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ νὰ εἰσαι μακράν ὅμοφρονούντων προσώπων σὲ ὠφελεῖ καὶ σὲ γυμνάζει ὅχι δλίγον; Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεός τὸ ἐπιτρέπει, διότι σὲ παιδαγωγεῖ καὶ σὲ ὠφελεῖ δι' αὐτοῦ τοῦ μέσου. Στενοχωρεῖσαι, διότι δὲν λαμβάνεις συχνὰ ἐπιστολὰς ἀπὸ συναδέλφους σου. "Ακουσον μίαν συμβουλὴν περὶ τούτου: "Οταν ἀναμένης ἐπιστολὴν μετὰ δίψης καὶ δὲν λαμβάνης, λάμβανε τὴν Καινὴν Διαθήκην καὶ ἀνάγνωσε ἔνα κεφάλαιον μετὰ προσοχῆς, καὶ τοιουτοτρόπως μεγαλυτέραν ὠφέλειαν θὰ λαμβάνης καὶ περισσοτέραν πνευματικὴν εὐχαρίστησιν θὰ εύρισκης. Μὴ στενοχωρεῖσαι δλοτελῶς. Ὁ Θεός, ὃς πανάγαθος καὶ φιλόστορος Πατήρ, πάντα οἰκονομεῖ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ψυχῆς σου τὸ αἰώνιον.

Εἰπὲ τοὺς ἐν Κυρίῳ χαιρετισμούς μου πρὸς τὴν σεθαστὴν μητέρα σου, τὴν δποίαν νὰ σέβεσαι καὶ νὰ τιμᾶς.

‘Η χάρις τοῦ Κυρίου νὰ εἶναι μαζῆ σου.

Εὔσέβιος

6'

Ἐν Πάτραις τῇ 8 Φεβρουαρίου 1903.

Τῇ κ. . . .

Γνωρίζω ὅτι αἱ θλίψεις καὶ οἱ πειρασμοὶ δὲν θὰ σᾶς ἀπολεῖ-
πουν. 'Αλλ' ἐπειδὴ εἰς τοὺς θέλοντας νὰ εὐαρεστήσουν εἰς τὸν
Θεὸν τὰ πάντα, καὶ οἱ πειρασμοὶ καὶ αἱ θλίψεις καὶ αἱ στε-
νοχωρίαι καὶ αἱ ἀσθένειαι καὶ ἡ πενία καὶ πάντα, συντελοῦν
εἰς τὸν ἀνακαίνισμὸν καὶ τὴν μόρφωσιν καὶ τελειοποίησιν αὐ-
τῶν, δι' αὐτὸν τὸν λόγον πρέπει εἰρηνικῶς καὶ ἀταράχως, μὲ
ὑπομονὴν καὶ καρτερίαν, θοηθούμενοι ὑπὸ τῆς θείας χάριτος,
νὰ διερχώμεθα πάντα, ἔχοντες πεποίθησιν ὅτι τὰ πάντα εἶναι
δωρεαὶ τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἀπόκτησιν καὶ τὴν κληρονομίαν τῆς
αἰώνιου ζωῆς. "Ἐχετε δὲ καὶ πίστιν καὶ ἐλπίδα εἰς τὸν Κύ-
ριον ὅτι, ὅταν θέλετε τὴν σωτηρίαν σας καὶ ζητήτε τὸ ἔλεός
του, θὰ σᾶς προστατεύσῃ καὶ θὰ εἶναι πάντοτε μαζῆ σας καὶ
δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ ποτὲ νὰ σᾶς ἔλθουν δεινὰ καὶ πειρασμοὶ ἀνώ-
τεροι τῶν δυνάμεών σας. "Οταν θὰ ἐπιτρέπῃ πρὸς τὸ συμφέ-
ρον σας τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὰ δεινὰ καὶ τὰ λυπηρά, τότε θὰ
σᾶς δίδῃ καὶ τὴν χάριν του καὶ θὰ τὰ διέρχεσθε ὅχι μόνον
ἀθλασθῶς, ἀλλὰ καὶ πολὺ ὠφελίμως. "Ἄς δοξάζωμεν λοιπὸν
τὸν Θεὸν διὰ πάντα τὰ συμβαίνοντα ἐν ᾧμῖν, διότι τὰ πάντα
εἶναι ἀγάπη, χαρά καὶ ἔλεος αὐτοῦ.

Εὔσέβιος

γ'

Πάτραι τῇ 20 Νοεμβρίου 1900.

Τῇ κ. . . .

Τὴν ἀπὸ 14 Νοεμβρίου ἐπιστολήν σου ἔλαβον. Εἶδον ἐν αὐτῇ
ὅτι ὑπέφερες ἀρκετά ἐκ τῆς ὑγείας σου τῆς καχεκτικῆς. 'Αλ-
λά καὶ πάντοτε ὑποφέρεις ὡς ἐκ τῆς πολλῆς σου ἀδυναμίας.
'Αλλ' ἐπειδὴ καὶ τοῦτο ἐπιτρέπει δικαίως πρὸς τὸ συμφέρον

ήμιδων καὶ τὴν ὠφέλειαν τὴν παντοτεινὴν καὶ τὴν εἰς τὸν αἰῶνα διαμένουσαν, δὲν πρέπει νὰ σὲ στενοχωρῇ. Ἀλλά, δταν πράττης περὶ τῆς ὑγείας σου ἔκεινο τὸ ὅποιον δύνασαι, δόξαζε δι' ὅτι ὑποφέρεις τὸν Κύριον τὸν προνοοῦντα διὰ πολλῶν καὶ διαφόρων μέσων νὰ μορφώσῃ καὶ καταρτίσῃ τὰς ψυχάς μας.

Ο λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν ταῖς Ἀγίαις Γραφαῖς γεγραμμένος μᾶς διδάσκει καὶ μᾶς διαθεβαῖοι ὅτι διὰ τῶν πειρασμῶν καὶ διὰ τῶν θλίψεων τοῦ κόσμου τούτου μᾶς δοκιμάζει δὲ Κύριος καὶ μᾶς παρασκευάζει καὶ μᾶς καταρτίζει διὰ τὴν θασιλείαν του. Διὰ τοῦτο καὶ πάντες ὅσοι εὐηρέστησαν εἰς τὸν Θεόν, μᾶς λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ “Ἀγιον διὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου, εὐηρέστησαν διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ καρτερίας, τὴν δοπίαν ἔδειξαν εἰς τοὺς πειρασμούς καὶ εἰς τὰς θλίψεις τοῦ θίου των καὶ τῆς ζωῆς των. Μακάριοι λοιπὸν οἱ ὑπομένοντες. Διὰ τοῦτο καὶ ἔγώ, ἀν καὶ λυποῦμαι ὅτι ὑποφέρεις, ἀλλὰ συλλογιζόμενος ὅτι δι' αὐτοῦ τοῦ μέσου τῶν διαφόρων θλίψεων θὰ μορφωθῆς, διασκεδάζω τὴν λύπην μου ἀποθλέπων εἰς τὴν χαράν καὶ τὴν ἀΐδιον μακαριότητα, τὴν δοπίαν θὰ ἀπολαύσης ἐμμένουσα πιστὴ μέχρι τέλους εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Κυρίου.

· ·

Ἡ χάρις καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου νὰ εἶναι μετά σοῦ.

Εὔσεβιος.

6. Περὶ τοῦ ὅτι πρέπει νὰ στέργωμεν τὰ πράγματα ὅπως δὲ Θεὸς τὰ φέρει.

Πάτραι 10 Ἀπριλίου 1901.

Τῇ. . . .

... Μὴ θέλης νὰ γίνωνται τὰ πράγματα καθὼς τὰ φαντάζεσαι, ἀλλὰ νὰ θέλης νὰ γίνωνται καθὼς τὰ θέλει δὲ Θεός. Καὶ ἡ ἴδεα, ἡ δοπία σοῦ ἐπέρχεται ὅτι εἶναι μακράν ἀπὸ σὲ δὲ Θεός, εἶναι οὐχὶ δρθή, ἀλλὰ πεπλανημένη. “Οταν δὲ Θεὸς ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, τότε δὲ ἀνθρωπος δχι μόνον εἰς πᾶν

εἶδος ἀμαρτίας καὶ ἀνομίας πίπτει, ἀλλὰ χάνει καὶ τὴν πίστιν του. Ὁ Θεὸς σὲ ἔχει πλάσμα του καὶ διὰ τῆς πίστεως, ἢν ἔχεις πρὸς αὐτόν, καὶ τῆς θελήσεως, ἢν ἔχεις, ἵνα μορφωθῆς κατὰ τὸ θέλημά του, σὲ ἔχει τέκνον του, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς φιλοστοργίας προνοεῖ πάντοτε καὶ φροντίζει περὶ σοῦ, ἵνα σὲ μορφώσῃ καὶ τελειοποιήσῃ. Σοῦ παρέχει δὲ ὅλα τὰ μέσα, δσα εἶναι ἵκανὰ νὰ σὲ διατηροῦν εἰς τὴν ζωὴν καὶ πάντα τὰ μέσα καὶ πάσας τὰς περιστάσεις, δσαι χρειάζονται διὰ τὴν ἀναγέννησιν καὶ ὑψωσιν τῆς ψυχῆς σου, καὶ σὲ προφυλάττει ἀπὸ δλους τοὺς κινδύνους καὶ ἀπὸ τὰς ἐπιθυμίας καὶ μεθοδείας τοῦ ἀδιαλείπτως πολεμοῦντος διαφοροτρόπως τὸν ἄνθρωπον ἄνθρωποτόνου Διαβόλου. Καὶ σὺ λέγεις ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι μακράν σου; Πῶς τὸ λέγεις αὐτό, δπου ἀπέχει τόσον ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, δσον ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὴν γῆν; Τί ἀλλο θέλεις νὰ σοῦ κάμη ὁ Θεὸς διὰ νὰ τὸν νοήσης ὅτι εἶναι προστάτης σου, θοηθός σου, Πατήρ σου καὶ προνοητής πάντων δσα σὲ προάγουν, σὲ ἀνακαίνιζουν καὶ σὲ ἀνορθώνουν καὶ σὲ ἀναθισάζουν ἐκ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανόν; Αἱ ἐσφαλμέναι αῦται ἰδέαι πρέπει νὰ ἐκδιωχθοῦν μακράν ἀπὸ τὴν ψυχήν σου, διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν εἶναι ἀληθεῖς, ἀλλὰ καὶ διώκουν τὴν εἰρήνην ἀπὸ τὴν ψυχὴν καὶ φέρουν τὴν ἀνησυχίαν καὶ ταραχὴν εἰς αὐτήν.

Θέλεις νὰ είσαι πιστὴ τοῦ Κυρίου δούλη καὶ νὰ γίνης ἐκλεκτὴ θυγάτηρ αὐτοῦ; Ἰδοὺ τὸ μέσον. Ἀφιέρωσον τὸν ἑαυτόν σου τελείως εἰς τὸν Κύριον, ἀνάθεσε τὰ πάντα σωματικὰ καὶ πνευματικὰ εἰς τὴν παντοδύναμον αὐτοῦ πρόνοιαν, προσπάθει νὰ μείνης πιστὴ καὶ ὑπήκοος εἰς τὸ θέλημά του, ἐκτελοῦσα πᾶν ὅτι νοεῖς πώς εἶναι ἀρεστὸν ἐνώπιόν του καὶ ἔξαρτάται ἀπὸ τὸν ἑαυτόν σου καὶ σοῦ εἶναι δυνατόν καὶ ἀνάλογον τῶν δυνάμεων σου νὰ τὸ ποιήσῃς. Διὰ πᾶσαν σου ἔλλειψιν καὶ διὰ πᾶν παράπτωμα ζήτει μετὰ πίστεως παρ' αὐτοῦ τὴν συγχώρησιν ἔχουσα πλήρη πεποίθησιν ὅτι σοῦ τὴν δίδει καὶ δὲν τὸ λογαριάζει πλέον ὡς παράπτωμα, ὅταν σὲ 6λέπῃ ὅτι ἔχεις τὴν πρόθεσιν καὶ τὴν θέλησιν τοῦ νὰ φανῆς ἀρεστὴ ἐνώπιόν του καὶ ἀναμάρτητος καὶ τελεία. Ζήτει πάντοτε τὸν φωτισμόν του, τὴν ἐνίσχυσίν του, τὴν προστασίαν του καὶ τὴν θοήθειάν του, ἵνα σὲ προφυλάττῃ ἀπὸ πᾶν κακόν καὶ σὲ ἐνδυναμώνῃ εἰς πᾶν καλὸν καὶ ἀγαθόν...

Δίωξον λοιπὸν τὰς ἐναντίας σκέψεις ἀπὸ τὴν ψυχήν σου, διὰ
νὰ εἰρηνεύσῃ τὸ πνεῦμα σου.

"Ἐχε τὴν πίστιν καὶ τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ Παντοδύναμος καὶ
Πανάγαθος Θεὸς εἶναι μαζῆ σου καὶ ὃς μὴ σὲ ταράττῃ κανὲν
πρᾶγμα.

Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου μετὰ σοῦ.

Εὐσέβιος.

7. Περὶ τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος.

Πάτραι τῇ 14 Δεκεμβρίου 1904.

Τῇ. . . .

... Περὶ δὲ τῆς καταστάσεώς σας τῆς πνευματικῆς πρέπει,
φρονῶ, νὰ σκέπτεσθε ὡς ἄλλοτε εἰς πολλὰς περιστάσεις προ-
φορικῶς καὶ γραπτῶς εἴπομεν. "Οτι δηλαδὴ ὁ Χριστιανὸς δ-
φειλει νὰ ἀναθέσῃ ἑαυτὸν τῷ Κυρίῳ ποιῶν τὸ δυνατὸν αὐτῷ
συμφώνως μὲ τὴν γνῶσιν, ἥν ἔχει περὶ τοῦ θείου θελήματος,
καὶ ἐλπίζων ἔξ αὐτοῦ καὶ μόνου μετὰ πίστεως τελείας, θαρρῶν
εἰς τὸ ἔλεός του, τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς του καὶ τὴν σωματι-
κὴν συντήρησίν του ἐν ὅσῳ ζῇ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Πᾶσαν δὲ
ἄλλην ιδέαν, ἥτις ἔρχεται εἰς τὴν ψυχήν του, εἴτε περὶ τῆς σω-
τηρίας τῆς ψυχῆς του εἴτε περὶ τῆς σωματικῆς συντήρησεώς
του, νὰ τὴν θεωρῇ ἐφάμαρτον καὶ νὰ τὴν ἀποκρούῃ ὡς ἐπι-
θλαθεστάτην καὶ δλεθριωτάτην εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Περὶ δὲ
τῶν ἐλλείψεών του καὶ τῶν ἐλαττωμάτων του καὶ τῶν παρου-
σιαζομένων ἐν τῇ φύσει τῆς ψυχῆς του στρεθλοτήτων καὶ κα-
κιῶν θὰ παρακαλῇ τὸν Κύριον μὲ πνεῦμα ταπεινὸν καὶ εἰρη-
νικὸν νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ, ἀφοῦ ἔννοεῖται ἀποδοκιμάζῃ ταῦτα
καὶ ἐπιθυμῇ καὶ θέλῃ νὰ μὴ ὑπάρχουν ἐν τῇ ψυχῇ του. Καὶ
ἀφοῦ οὕτω ποιῆι, νὰ εἰρηνεύῃ, χωρὶς νὰ ἀδημονῇ καὶ ταράττε-
ται, διότι ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ δὲν ἔξηγειφθησαν. Διότι ἡ ἔξά-
λειψις ἔξαρτᾶται ἐκ τοῦ Κυρίου. Καὶ ὁ Κύριος εἶναι ἐνδεχόμε-
νον νὰ τὰ ἀφήσῃ ἐπίτηδες διὰ τὸ συμφέρον τοῦ ιδίου ἀνθρώπου,
διὰ νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς ἔπαρσιν, ἢ ἵνα μὴ ἔλθῃ καὶ εἰς δκνηρίαν,
μὴ ἀγωνιζόμενος κατὰ τῆς κακίας, καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν

ἄνθρωπον ὕστερον ἀπὸ καιρὸν ἢ καὶ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θανάτου, διπότε δηλονότι εἶναι τὸ συμφέρον τοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰν δὲ ἄνθρωπος αὐτὴν τὴν δόδον ἀκολουθῇ εἰς τὴν ζωήν του, πορεύεται εἰς τὴν ἀσφάλειαν καὶ δὲν ἔχει νὰ φοβηθῇ τίποτε, διότι ἔχει τὸν παντοδύναμον Κύριον μαζῆ του καὶ διὰ τὴν ψυχήν του καὶ διὰ τὸ σῶμα του. "Εχων δὲ αὐτὴν τὴν ἀσφάλειαν, ἡτις εἶναι ἀληθής καὶ θεοβαία, πρέπει νὰ εἰρηνεύῃ, χωρὶς νὰ στενοχωρῆται δι' οὐδέν.

Ἐγὼ ἥλθον εἰς Πάτρας πρὸ δλίγων ἡμερῶν, θὰ μείνω δὲ δλίγον διάστημα διὰ νὰ γίνουν δλίγα μαθήματα, καὶ κατόπιν, ἐὰν θέλῃ δὲ Θεός, θὰ ἐπιστρέψω εἰς Ἀθήνας.

Εἰπέ, παρακαλῶ, τοὺς ἐν Κυρίῳ χαιρετισμούς μου πρὸς τὴν σεβαστὴν μητέρα σας καὶ εἰς τὴν ἀδελφήν σας.

Σᾶς εὔχομαι τὴν παρὰ Θεοῦ χάριν καὶ εἰρήνην.

‘Ο Κύριος μεθ’ ὑμῶν. Ἄμην.
Εὐσέβιος.

8. Συμβουλαὶ καὶ ὁδηγίαι εἰς ὁδηγόν.

Πάτραι 11 Ιουνίου 1902.

Ταῖς κ. κ.

Ἐχάρην πολὺ διότι εἰρήνευσεν ἡ ψυχὴ τῆς... Ἡ προηγουμένη ἀνησυχία της ἦτο ἐκ τοῦ ὅτι εἶχεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἔαυτόν της, καὶ τοῦτο πάλιν προήρχετο ἐξ ἐγωϊσμοῦ. Ἐὰν δὲ ἔμενεν εἰς ἐκείνην τὴν κατάστασιν, ἡ θέσις της ἦτο πολὺ κακή. Ἀλλὰ δόξα τῷ Θεῷ. "Ἄς προσέχῃ ὅμως, διότι ἐὰν δὲν προσέχῃ καὶ ἐμπιστευθῇ πάλιν εἰς τὸν ἔαυτόν της καὶ δὲν ἀκούῃ κατὰ πάντα, θὰ λάθῃ χώραν πάλιν δὲ πονηρὸς καὶ θὰ τὴν κάμη ἄνωκάτω, δὲ μὴ γένοιτο ποτέ. Προσοχὴν λοιπὸν μεγάλην ἀς ἔχῃ καὶ ἀς συνεξηγήται μὲ τὴν καρδίαν της καὶ ἀς ὑπακούῃ τελείως. "Ἄς μη ἔχῃ μεγάλας ἰδέας διὰ τὸν ἔαυτόν της, ὅτι δηλαδὴ δὲν κάνει τοῦτο καὶ ἐκεῖνο καὶ διατί νὰ εἶναι εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν καὶ τὰ παρόμοια, νὰ δοξάζῃ δὲ τὸν Θεόν διὰ τὴν κατάστασιν εἰς τὴν δοπίαν εύρισκεται καὶ νὰ ζητῇ μόνον τὸ

ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ ἀς τὴν κάμη δὲ Κύριος ὅτι θέλει, καὶ τότε θὰ εἰρηνεύσῃ καὶ θὰ εἶναι ὅπως θέλει δὲ Θεός. "Ἄς μὲ ἀκούσῃ λοιπὸν καὶ δὲν θὰ μετανοήσῃ.

Ως πρὸς τὰς οἰκογενειακὰς καὶ λοιπὰς θλίψεις, τὰς ὅποιας ἔχετε, ἔχετε ὑπ' ὅψιν σας ὅτι δὲ οὐαὶ τῆς παρούσης ζωῆς οὐαὶ θλίψεων καὶ πειρασμῶν εἶναι. 'Ἄλλ' αὐταὶ αἱ θλίψεις εἶναι ἐκεῖναι, αἵτινες θὰ παραστήσουν τὸν ἄνθρωπον καθαρὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιτρέπει ταύτας δὲ Κύριος. Αὐτὸς δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς μὲν θλίψεις πολλὰς καὶ μὲ θάσανα μεγάλα διῆλθε τὰς ἡμέρας τῆς ἐπὶ γῆς ζωῆς του. Πάντες οἱ ἄγιοι διὰ μέσου τῶν θλίψεων διῆλθον. Μὴ ἀποροῦμεν λοιπὸν διὰ τοῦτο, οὔτε νὰ ἀδημονῶμεν, διότι ἄνευ αὐτῶν θασιλείαν Θεοῦ δὲν θλέπει δὲ ἄνθρωπος. "Οταν δὲ ἄνθρωπος ἔχῃ θλίψεις καὶ ὑπομένῃ, ἔχει τὸν Θεὸν τότε μαζῇ του. Αἱ θλίψεις εἰς τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει καὶ δὲπόστολος Ἰάκωβος ὅτι, ὅταν ἔχωμεν θλίψεις πολλὰς καὶ ποικίλας, τότε νὰ χαίρωμεν πολύ. 'Ο δὲ Παῦλος καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι ἐκαυχῶντο εἰς τὰς θλίψεις καὶ ἔχαιρον εἰς τὰ παθήματα, τὰ δποῖα ἐδοκίμαζον. Μόνον λοιπὸν τὴν ἀμαρτίαν νὰ φοβήται δὲ ἄνθρωπος, διότι αὕτη φέρει τὸν αἰώνιον θάνατον, τὰς θλίψεις ὅχι, διότι φέρουν τὴν αἰώνιον ζωήν.

Καθ' ὅσον ἀφορᾶ τὰ κοράσια, μὴ στενοχωρεῖσθε. Τὰ πράγματα δὲν πρέπει νὰ τὰ θάξετε. Καὶ ἐὰν δλαι ἀποχωρισθοῦν, μὴ σᾶς ταράττη αὐτό, διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν εἶναι ἔξ ἐκείνων τῶν προσώπων, τὰ δποῖα μένουν μέχρι τέλους πιστά. Καὶ εἶναι πολὺ καλύτερον νὰ ἀποχωρισθοῦν τώρα, παρὰ ἀργότερα. 'Αφήσατε λοιπὸν τὰ πρόσωπα δλα ἐλεύθερα, χωρὶς δλοτελῶς νὰ ἐπιψένετε. Διότι ἐὰν τώρα, δπου εἶναι νέαι ἀκόμη καὶ εἶναι τὰ αἰσθήματά των προθυμότερα καὶ πειρασμοὺς μεγάλους δὲν ἔχουν, δὲν δεικνύουν προθυμίαν, ὅταν προχωρήσῃ ἡ ἡλικία καὶ παρουσιασθοῦν πειρασμοὶ πολλοὶ καὶ δυνατοί, τι θὰ κάμουν τότε; Τότε θὰ τραποῦν δλως διόλου εἰς τὴν δόδὸν τοῦ κόσμου. Λοιπὸν νὰ ἀφήνετε αὐτὰς ἐλευθέρας, καὶ δποια θέλει μόνη της καὶ δεικνύει προθυμίαν, ἀς ἔρχεται. "Οποια δὲν θέλει, ἀς μὴ ἔρχεται, καὶ τοῦτο μὴ σᾶς ταράττει. Τὸν Χριστὸν τὸν ἥκολούθουν εἰς τὴν ἀρχὴν πλῆθος μαθητῶν. Μετὰ ταῦτα ὅμως ἔμειναν πιστοὶ μόνον οἱ Ἀπόστολοι, πάντες δὲ οἱ λοιποὶ ἀπε-

χωρίσθησαν. 'Ο Χριστὸς μάλιστα εἶπεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους, ἐάν κῆθελον καὶ αὐτοὶ νὰ ἀποχωρισθοῦν, ἀλλ' αὐτοὶ εἶπον ὅχι, ἡμεῖς θὰ μένωμεν μαζῆ σου, καὶ ἔμειναν μέχρι τέλους. Ἀλλὰ καὶ ἔξ αὐτῶν ἀκόμη ἔφυγεν ἔνας, δὲ Ιούδας.

Βλέπομεν λοιπὸν ὅτι ὁ Κύριος ὅχι μόνον δὲν διάζει τινά, ἀλλὰ καὶ τούναντίον λέγει ὅτι δποιος θέλει ἄς φύγη. Πιστὸς τοῦ Κυρίου δοῦλος εἶναι ἐκεῖνος δστις δεικνύει προθυμίαν καὶ ζῆλον μόνος του, ὅταν τοῦ ὑποδεικνύεται τὸ καλὸν καὶ μένει μέχρι τέλους πιστός, διότι ὁ Χριστὸς οὔτως εἶπεν «ὅ υπομείνας εἰς τέλος, οὕτος σωθήσεται». Τοῦτο ἐφαρμόζεται δι' ὅλους μας, καὶ δι' ἔμε καὶ διὰ σᾶς καὶ διὰ πάντα. Σήμερον μπορεῖ ἐν πρόσωπον νὰ φαίνεται πολὺ καλὸν καὶ ἐνάρετον καὶ ὑστερον νὰ ἐκπέσῃ καὶ νὰ κρημνισθῇ. Διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ θεῖος Παῦλος «ὅ δοκῶν ἐστάναι, θλεπέτω μὴ πέσῃ». Καὶ πάλιν λέγει «ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ» νὰ ἐργαζώμεθα τὰ ἐργα τῆς σωτηρίας μας, διότι εἶναι παντοῦ καὶ πάντοτε κίνδυνος. Καὶ διὰ τοῦτο δὲν πρέπει δὲ ἀνθρωπος νὰ ἔχῃ ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἐαυτόν του, παρὰ δλην του τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν πεποίθησιν νὰ τὴν ἔχῃ εἰς τὸν Θεόν.

‘Η χάρις τοῦ Κυρίου μεθ' ὑμῶν. Ἄμην.
Εὔσεβιος.

9. 'Η ἐξομολόγησις.

Πάτραι 23 Φεβρουαρίου 1901.

Τῇ κ. . .

“Ελαθον καὶ τὰς δύο ἐπιστολάς σου ἀπὸ 14 καὶ ἀπὸ 20 Φεβρουαρίου καὶ ἀπαντὼ εἰς τὰς ἐρωτήσεις τὰς δποίας κάμνεις εἰς τὴν ἀπὸ 20 Φεβρουαρίου ἐπιστολήν σου.

Διὰ τὴν παρεξήγησιν ἦν ἔχει κάμει διὰ τὴν Γεωργίαν δ ἀδελφός της καὶ εἶναι δυσαρεστημένος, δὲν πρέπει τοῦτο νὰ λυπῇ καὶ νὰ στενοχωρῇ τὴν Γεωργίαν. Παρεξηγήσεις καὶ σκάνδαλα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λείψουν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Ἀρκεῖ μόνον δ Χριστιανὸς νὰ προσέχῃ ἵνα μὴ παραθαίνῃ τὸν νόμον τοῦ Κυ-

ρίου. Ἐάν δὲ καταλαμβάνη εἰς τι ἐνοχήν τινα ὁ Χριστιανός, νὰ παρακαλῇ εἰς τοῦτο μετανοῶν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ζητῇ τὴν συγχώρησιν παρ’ αὐτοῦ μετὰ πίστεως καὶ μετὰ ταπεινώσεως καὶ νὰ εἰρηνεύῃ ἡ ψυχή του πιστεύων ὅτι λαμβάνει τὴν συγχώρησιν παρὰ τοῦ Θεοῦ.

Διὰ τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ Ἱερέως ἦν ἔδειξε, διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν πηγαίνετε συχνὰ νὰ ἔξιμολογῆσθε, δὲν πρέπει νὰ σᾶς ἀνησυχῇ τοῦτο καὶ νὰ σᾶς ταφάττῃ καθολοκληρίαν. Ἀρκεῖ μόνον νὰ ὑπάγης μίαν ἡμέραν καὶ νὰ τοῦ ἔξηγήσῃς ὅτι ἐλάθετε ἐντολὴν παρὰ τοῦ πνευματικοῦ διὰ νὰ μὴ πηγαίνετε ἄνευ ἀνάγκης εἰς τοὺς πνευματικοὺς καὶ γίνεσθε καὶ ἐνοχλητικαὶ εἰς αὐτούς, παρὰ νὰ πηγαίνετε εἰς αὐτούς, ὅταν παρουσιάζεται ἀνάγκη, ὅταν δηλαδὴ εἶναι ἀμάρτημα τὸ ὅποιον εἶναι ἀνάγκη διὰ νὰ κοινωνήσῃ τις νὰ τὸ εἴπῃ εἰς τὸν πνευματικόν. Διὰ δὲ τὰ καθημερινὰ μικρὰ παραπτώματα τῆς ἀτελείας μας εἴτε τῆς γλώσσης εἴτε τῆς διανοίας, μᾶς εἴπεν ὁ πνευματικός, ὅταν αὐτὰ δὲν κωλύουν τὸν ἀνθρωπὸν ἀπὸ τὴν θείαν κοινωνίαν, νὰ ζητῶμεν πάντοτε συγχώρησιν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ προσπαθῶμεν νὰ τὰ ἀποκόψωμεν σὸν τῷ χρόνῳ καθολοκληρίαν, νὰ τὰ λέγωμεν δὲ εἰς τὸν πνευματικὸν καὶ αὐτὰ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, χωρὶς νὰ γινώμεθα ἐνοχλητικαὶ εἰς αὐτὸν συχνά, δηλαδὴ νὰ πηγαίνωμεν, μᾶς εἴπε, εἰς αὐτὸν κάθε τρεῖς μῆνας ἥ καὶ κάθε δύο, ἢν δὲν τοῦ δίδωμεν θάρος. Μὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα νὰ διμιλήσῃς πρὸς τὸν δυσαρεστημένον Ἱερέα, καὶ ἢν πεισθῇ, ἔχει καλῶς, ἐάν δὲ δὲν πεισθῇ, μὴ ταραχήτε διόλου, παρὰ νὰ μένετε ἡσυχοί καὶ εἰρηνικαὶ καὶ θὰ παρέλθῃ καὶ αὐτό.

Τὴν δὲ συνεξήγησιν, τὴν ὅποιαν κάμνετε ἀναμεταξύ σας αἱ κατὰ πνεῦμα ἀδελφαί, νὰ μὴ τὴν λέγετε ἔξιμολόγησιν, διότι ὅποιος ἀκούει τὴν λέξιν αὐτὴν καὶ θέν γνωρίζει τὸ πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς Ἐκκλησίας, συγχέει τὰ πράγματα καὶ νομίζει ὅτι μετέρχεσθε καὶ ἐνεργεῖτε τὸ μυστήριον τῆς ἔξιμολογήσεως, τὸ ὅποιον εἶναι ἀνατεθειμένον εἰς τοὺς ἔξιμολογούντας Ἱερεῖς. Διὰ νὰ ἀποφεύγετε λοιπὸν πᾶσαν παρεξήγησιν, αὐτὸ τὸ ὅποιον κάμνετε σεῖς, ὅπερ εἶναι σύμφωνον μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ὠφέλιμον εἰς τὰς ψυχάς σας, νὰ τὸ δονομάζετε συμμελέτην καὶ συζήτησιν καὶ συνεξήγησιν τῶν

ἀρετῶν καὶ ἐλαττωμάτων καὶ κακιῶν, αἱ δποῖαι παρακολουθοῦν τὸν ἄνθρωπον, ἡ δποία συμμελέτη καὶ συζήτησις καὶ συνεξήγησις πρέπει νὰ γίνεται ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς τοὺς θέλοντας τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς των, καὶ πρέπει νὰ γίνεται πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ φωτίζωνται αἱ ψυχαί, νὰ γνωρίζουν τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν καὶ νὰ εὑρίσκουν τὸν τρόπον, διὰ τοῦ δποίου θὰ ἀποθάλουν τὰ ἐλαττώματά των καὶ θὰ ἀποκτοῦν τὰς ἀρετάς.

Διὰ δὲ τὴν ἔρωτησιν ἦν μοῦ κάμνεις περὶ τοῦ ἀδελφοῦ σου διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς γάμον μετὰ τῆς ἐν Ἀθήναις ἐναρέτου κόρης, σοῦ ἀπαντῶ ὅτι εἰς τοῦτο μὴ ἔρωτᾶς ἔμε, διότι ἔγὼ ἐπὶ τοῦ πράγματος αὐτοῦ δὲν δύναμαι νὰ φέρω γνώμην οὕτε διὰ νὰ γίνῃ οὕτε διὰ νὰ μὴ γίνῃ. Εἰς τὰ τοιαῦτα ζητήματα ἔγὼ πάντοτε ἐμποδίζομαι διὰ νὰ ἐκφέρω γνώμην ὀρισμένην. Δι’ αὐτὸ σοῦ λέγω, ὅτι κάμε σὺ ὅπως καταλαβαίνεις ὡς καλύτερον, ὃν τὸ θεωρῆς ὡς καλὸν ἐνέργησον διὰ τῶν προσώπων τὰ δποῖα λέγεις, ἐδὲ δὲν τὸ θεωρῆς καλόν, τότε μὴ τὸ ἐνεργεῖς. Εἰς τὸ ζητῆμα τοῦτο δύνασαι νὰ κρίνης καλύτερα ἀπὸ ἔμε, διότι γνωρίζεις καὶ τὰ δύο πρόσωπα, ἐνῶ ἔγὼ δὲν γνωρίζω καὶ τὰ δύο. Πρᾶξον λοιπὸν ὡς γνωρίζεις.

Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου μαζῆ σας.

Εὔσεβιος.

10. Προσοχή.

Πάτραι 12 Νοεμβρίου 1903.

Τῇ κυρίᾳ . . .

Τὴν ἀπὸ 6 Νοεμβρίου ἐπιστολήν σας ἔλαβον καὶ εἶδον τὰ ἐν αὐτῇ.

Πολλάκις εἴπομεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ θὰ ἔχῃ καὶ πειρασμοὺς καὶ θλίψεις εἴτε ἀπὸ τοῦτο εἴτε ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα, εἴτε ἀπὸ τὰ πρόσωπα τῆς οἰκίας του εἴτε ἀπὸ ἄλλα πρόσωπα. Ἄλλα ταῦτα πάντα δσα καὶ ὃν συμβαίνουν εἰς τὸν ἄνθρωπον, δταν αὐτὸς ζητῇ νὰ πορεύεται κατὰ τὸ θέλημα τοῦ

Κυρίου, δὲν θλάπτουν αὐτόν, ἀλλὰ τούναντίον μεγάλην ὡφέλειαν φέρουν εἰς αὐτόν. Μή σᾶς ταράττουν λοιπὸν τὰ τοιαῦτα, μόνον προσπαθεῖτε νὰ ζῆτε πάντοτε κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου διὰ νὰ μένετε ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ καὶ ἵνα προάγεσθε ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ καὶ μορφοῦνθε καὶ τελειοποιεῖσθε κατὰ τὸ θέλημά του τὸ ἄγιον. Πρέπει νὰ ἔχωμεν προσοχὴν εἰς τὴν διάνοιαν, ἵνα ἔχωμεν πάντοτε νοήματα ἀληθῆ καὶ καλὰ ἀποκρούοντες πάντα ἐπιθλασθῆ καὶ ἕκακὸν λογισμόν, προσοχὴν εἰς τὴν καρδίαν διὰ νὰ μὴ εἰσχωρῇ καμμία ἐπιθυμία ἥτις δὲν εἶναι σύμφωνος πρὸς τὸν Θεῖον νόμον, προσοχὴν εἰς τὴν γλῶσσαν ἵνα οἱ λόγοι μας εἶναι πάντοτε γνωστικοὶ καὶ ὡφέλιμοι εἰς τὸν πλησίον μας, προσοχὴν εἰς τὴν θέλησίν μας ἵνα θέλωμεν πάντοτε τὰ ἀρεστὰ εἰς τὸν Κύριον, καὶ προσοχὴν εἰς τὰς ἐνεργείας μας καὶ πράξεις μας ἵνα πράττωμεν πάντοτε καὶ μετὰ προθυμίας τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἡ προσευχὴ καὶ ἡ μελέτη νὰ μὴ λείπῃ, καὶ νὰ προσπαθῶμεν ἵνα γινώμεθα δσον δυνάμεθα εὔεργετικοὶ εἰς τοὺς ἄλλους καὶ μάλιστα εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος, προσέχοντες ἀπὸ τὴν σατανικὴν ὑπερηφάνειαν, ἥτις εἰσχωρεῖ πολλάκις εἰς ἐκείνους οἱ δόποι οἱ θέλουν νὰ ὠφελήσουν τοὺς ἄλλους. Ἐπὶ τέλους ἀς ἀναθέτωμεν τὰ πάντα εἰς τὸν Θεὸν καὶ αὐτὸν ἀς ἐπικαλούμεθα μετὰ πίστεως, καὶ ἡ χάρις του θὰ τὰ φέρη δλα δεξιά.

‘Η χάρις τοῦ Κυρίου μεθ’ ὑμῶν. Ἄμήν.
Εὔσεβιος.

II. Ἐπιστολαὶ συμβουλῶν καὶ νουθεσιῶν.

11. Πῶς καθωδήγει τὸν εἰσερχομένον εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν.

(Ἡ ἐπιστολὴ ἀπηυθύνετο πρὸς τέσσαρας ἀδελφούς).

Πάτραι τῇ 29 Μαΐου 1904.

Τοῖς ἀγαπητοῖς ἐν Κυρίῳ...

τὸ ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Ἡ πρὸς τὸν Κύριον πίστις σας καὶ ὁ κατὰ Χριστὸν ζῆλός

σας καὶ ὁ ἔνθερμος πόθος σας εἰς τὸ νὰ θαδίσετε τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου ἐπλήρωσαν τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ χαρᾶς ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς προσωπικῆς ἡμῶν γνωριμίας. Ἡ χαρά μου δὲ ἀύτῃ ἔτι μᾶλλον ηὔξησε καὶ ὑπερηύξησεν, ὅτε ἐκ τῶν συνομιλιῶν καὶ συζητήσεών μας ἐνόησα καὶ ἀντελήφθην ὅτι αἱ ψυχαὶ ὅλων ὑμῶν τῶν αὐταδέλφων εἶναι ἐπιδεκτικαὶ ἀναπτύξεως καὶ πνευματικῆς προόδου, ὡς ἔχουσαι τὸ ἀληθὲς φιλοσοφικὸν τοῦ Χριστιανισμοῦ πνεῦμα, προσὸν σπουδαῖον καὶ ἔξοχον, τὸ δποῖον ὅταν συνοδεύεται μετὰ τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς ἀγάπης, φέρει πολλοὺς καὶ μεγάλους τοὺς καρπούς. Φρονῶ δὲ ὅτι καὶ ὁ ἐν Ἀθήναις αὐτάδελφος ὑμῶν⁽³²⁾, ὡς ἡδυνήθην ἐκ τῆς συνομιλίας, ἥν ἐκάμαμεν μαζῆ, νὰ συμπεράνω καὶ ἔξι δσων ἔχω ἀκούσει περὶ αὐτοῦ, τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἔχει. Δι’ αὐτὰ λοιπόν, ἀγαπητοί, τὰ προσόντα μεθ’ ὑν ἐπροίκισεν ὑμᾶς ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν ἐπίγνωσιν δηλονότι τῆς ἀληθείας ἥν σᾶς ἐφανέρωσε, διὰ τὸν ζῆλον τὸν δποῖον σᾶς ἐνέθαλε, καὶ διὰ τὸ ἐπιδεκτικὸν τῆς ὑψηλοτέρας καὶ εύρυτέρας πνευματικῆς προόδου, τὸ δποῖον σᾶς ἔχει φυτεύσει, χαίρω μεγάλως καὶ εὐχαριστῶ τὸν Κύριον, ὅστις ἐν τῇ ἀγαθότητί του χορηγεῖ ἄφθονον τὸ ἔλεός του πρὸς πᾶσαν ψυχὴν ἐπιδεκτικὴν τῆς χάριτός του.

Ἄλλα’ ἡδη ὑμεῖς, ἀγαπητοί, εύρισκεσθε ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ πνευματικοῦ ὑμῶν σταδίου. Ναὶ μὲν ἡ πανάγαθος τοῦ Θεοῦ πρόνοια ὑπέδειξεν ὑμῖν ἐν συνόλῳ διὰ γραμμῶν γενικῶν τὸ ὅλον τῆς ὁδοῦ, τὴν δποίαν ἔχουμεν νὰ διέλθωμεν διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν λιμένα τῆς σωτηρίας, εἰς τὴν αἰώνιον ζωήν, ἀλλ’ ἐν τούτοις εἴμεθα ἀκόμη εἰς τὴν ἀρχήν. Καὶ ὡς πρὸς τὸν χρόνον εἴμεθα εἰς τὴν ἀρχήν, διότι δὲν εἶναι πολὺς χρόνος ἀφ’ ὅτου δὲ Κύριος ἐφώτισεν ὑμᾶς καὶ ὑπέδειξε τὴν σωτηριώδη ἀλήθειαν, καὶ ὡς πρὸς τὴν πρόοδον τὴν πνευματικήν, διότι ἀνάλογος τοῦ χρόνου εἶναι καὶ ἡ πρόοδος ὑμῶν. Πρόοδος δὲ πνευματικὴ μεγάλη ἀπὸ τοῦδε δύναται νὰ γίνη, διότι ἡ θεία πρόνοια διεφώτισεν ὑμᾶς ἡδη καὶ διευκρίνησεν ἐν ταῖς διανοίαις ὑμῶν τὴν διαγωγὴν καὶ πολιτείαν τοῦ ἀληθοῦς Χριστιανοῦ κατὰ τὸν ἔσω καὶ ἔξω ἀνθρωπον, καὶ γνωρίζετε τώρα ἀσφαλῶς

(32) Οὗτος εἶναι πέμπτος ἀδελφός.

πῶς νὰ ἔργαζεσθε καὶ πῶς νὰ πολιτεύεσθε, διακρίνοντες τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ ἀμφιταλαντεύεσθε ὑπὸ τῆς ἀμφιθόλιας καὶ νὰ βασανίζεσθε ὑπὸ τῆς ἀγνοίας καὶ νὰ τήκεσθε ἐν πολλοῖς ἀνευ πνευματικῆς ὥφελείας.

Καὶ διὰ τὴν μεγάλην δὲ ταύτην χάριν τοῦ Κυρίου ἀδιαλείπτως διφείλομεν νὰ εύχαριστῶμεν τὸ πανάγιον ὅνομά του.

Ἄφοῦ λοιπὸν εὐρισκόμεθα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν σταδίου, ἵνα ἔχωμεν βάσιν ἀληθῆ καὶ θεμέλια στερεὰ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ, καὶ δυνάμεθα μεγάλως νὰ προοδεύωμεν διὰ τῆς ἐνισχύσεως καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Κυρίου, ἀπαιτεῖται προσοχή, γρήγορσις καὶ προθυμία εἰς τὸ νὰ προσαίνωμεν ἀπὸ τῆς ἀτελείας εἰς τὴν τελειότητα. Ἀπαιτεῖται δηλαδὴ προσοχὴ καὶ διορατικὴ παρατήρησις πρὸς τὸν ἔσω καὶ τὸν ἔξω ἀνθρώπον εἰς τὸ νὰ διακρίνωμεν καλῶς τί ὑπάρχει ἐν ἡμῖν ὅπερ δὲν εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ πρέπει νὰ ἀποθληθῇ καὶ νὰ διωχθῇ μακρὰν ἀφ' ἡμῶν, καὶ τί ἀγαθὸν λείπει ἀφ' ἡμῶν ὅπερ παραγγέλλει δ Θεὸς ἵνα ἔχωμεν καὶ πρέπει νὰ ἀποκτήσωμεν. Διακρίνοντες δὲ ἔκαστον τούτων πρέπει μετά πάσης προθυμίας καὶ δι' ὅσης ἔχομεν δυνάμεως τὸ μὲν ἀλλότριον τοῦ θείου θελήματος νὰ ἀποκρούωμεν καὶ νὰ πολεμῶμεν μέχρις ὅτου ἡ θεία χάρις ἐντελῶς μᾶς ἀπαλλάξῃ, τὸ δὲ ἀγαθόν, ἦτοι τὴν ἀρετήν, ἣν παραγγέλλει δ Θεὸς ἵνα ἔχωμεν, νὰ ἔργαζώμεθα ἵνα τὴν κάμωμεν κτῆμά μας. Ἀπαιτεῖται δὲ καὶ γρήγορσις ἀπέναντι τοῦ Πονηροῦ, δτι αὐτὸς ἔργον κύριον καὶ παντοτεινὸν ἔχει, ἵνα, ἐὰν δυνηθῇ, ἐμποδίσῃ ἡμᾶς ἀπὸ τὸν προορισμὸν ἡμῶν τοῦ νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν αἰώνιον μακαριότητα τῶν ἐν οὐρανοῖς τετελειωμένων.

Οὕτω δὲ ἔργαζόμενοι καὶ προσέχοντες, ἵνα μὴ κρύφα καὶ ὑπούλως εἰσχωρήσῃ οἴησίς τις καὶ ὑπερηφάνεια ἐν τῇ ψυχῇ, ἢτις ὑπερηφάνεια εἶναι δ ὅλεθρος τοῦ ἀνθρώπου, ἀς ἔχωμεν πλήρη τὴν θεοβαίοτητα δτι θὰ φθάσωμεν εἰς τὸν ἐν οὐρανοῖς προορισμὸν ἡμῶν. Ποὺ δὲ στηριζόμενοι θὰ ἔχωμεν τὴν θεοβαίοτητα ταύτην; Εἰς τὰς δυνάμεις μας; Οὐχί. Διότι δ ἀνθρωπος ἀφ' ἔαυτοῦ οὐδέν, ἀπολύτως οὐδέν, δύναται νὰ κατορθώσῃ· καὶ ἐὰν νομίσῃ δτι δύναται ἀφ' ἔαυτοῦ νὰ προοδεύσῃ, εἶναι ἀπὸ τοῦδε πτῶμα ἐλεεινόν. Τὴν θεοβαίοτητα δτι θὰ φθάσωμεν εἰς τὸν προορισμὸν ἡμῶν, εἰς τὴν ἐν οὐρανοῖς μακαρίαν τῶν

σεσωσμένων ἀποκατάστασιν, θὰ τὴν ἔχωμεν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, δστις εἶναι μαζῆ μετὰ πάντων τῶν προσκεκολλημένων εἰς αὐτὸν διὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς ὑπακοῆς εἰς τὰς ἐντολάς του, καὶ ἐνδυναμώνει καὶ ἐνισχύει διὰ τῆς πανθενοῦς δυνάμεως του, καὶ προσγειεὶ καὶ τελειοποιεῖ αὐτούς, καὶ τοὺς κάμνει τέκνα τοῦ οὐρανίου Πατρός του καὶ κληρονόμους τῆς θασιλείας του. Ἡ ἀκράδαντος αὕτη πίστις καὶ θεοιαίτης ὅτι διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν θὰ μορφωθῶμεν καὶ θὰ τελειοποιηθῶμεν, καὶ θὰ ζήσωμεν ἐν τῇ αἰώνιῳ θασιλείᾳ του, ἀφοῦ εἶναι ἀληθῆς καὶ θὰ πραγματοποιηθῇ, διότι ὁ ἀψευδῆς Θεὸς ἐπαγγέλλεται καὶ ὑπόσχεται ταύτην, δὲν πρέπει νὰ ἐκλείπῃ ποτὲ οὐδὲ νὰ ἐλαττοῦται ἀπὸ τὰς ψυχάς μας. Καὶ ἀφοῦ ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων ἔχει οὕτως, ἃς ἔχωμεν θάρρος μέγα εἰς τὴν πνευματικὴν ἡμῶν πορείαν, διότι ὁ Χριστιανὸς εἶναι στρατιώτης τοῦ ἐπουρανίου Βασιλέως, καὶ ὁ στρατιώτης πρέπει νὰ εἶναι γενναιότητα τῆς ψυχῆς, διότι ἔχει μεθ' ἑαυτοῦ τὸν παντοδύναμον Κύριον καὶ δύναται διὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ νὰ κατορθώσῃ πάντα.

Μαζῆ δὲ μὲ τὴν γενναιότητα καὶ τὴν ἀνδρείαν τῆς ψυχῆς ὁ Χριστιανὸς πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ τὴν ἐν Κυρίῳ χαράν. Διότι μεγάλως συντελεῖ καὶ αὕτη εἰς τὴν πνευματικὴν πρόοδον αὐτοῦ. Εἶναι καὶ αὕτη, ἡ ἐν Κυρίῳ χαρά, ὡς μία δύναμις καὶ μία ἴσχυρὰ ἐνίσχυσις εἰς τὴν κατὰ Θεὸν πορείαν τοῦ Χριστιανοῦ. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον μᾶς παραγγέλλει καὶ μᾶς προτρέπει ὁ Κύριος διὰ τοῦ θείου Παύλου λέγων· «χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε· πάλιν ἐρῶ, χαίρετε». Καὶ θλέπετε ὅτι δὲν λέγει ἡμῖν νὰ χαίρωμεν ἐνίστοτε, ἀλλὰ λέγει «πάντοτε» νὰ χαίρωμεν. Ὁς ἐκ τούτου δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ἀποθαρρυνθεθα καὶ νὰ δλιγοψυχῶμεν. Διότι εἰς τὸν θεόν μας καὶ εἰς τὴν πορείαν μας πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὅψιν μας ὅτι θὰ ἀπαντήσωμεν καὶ πειρασμούς καὶ θλίψεις καὶ στενοχωρίας, ἀτινα θὰ ἐπιτρέπῃ ὁ Κύριος διὰ νὰ μᾶς δοκιμάσῃ καὶ μορφώσῃ καὶ τελειοποιήσῃ τὰς ψυχάς μας. Διότι ἄνευ θλίψεων καὶ δοκιμασιῶν οὐδεὶς δύναται νὰ γίνη ἐκλεκτὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἰς πᾶσαν θλῖψιν λοιπὸν καὶ εἰς πάντα πειρασμὸν ὅχι μόνον δὲν πρέπει νὰ στενοχωρούμεθα καὶ νὰ ἀθυμῶμεν, καὶ νὰ λυπώμεθα, ἀλλὰ καὶ τούναντίον τότε

νὰ χαίρωμεν, καὶ πολὺ μάλιστα τότε, διότι οἱ πειρασμοὶ καὶ τὰ παρουσιαζόμενα λυπηρά εἰς τὸν θίον παρασκευάζουν εἰς ἡμᾶς τὴν αἰώνιον ζωήν. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ Πνεύμα τὸ "Αγιον παραγγέλλει εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ ἀποστόλου Ἰακώβου νὰ ἔχωμεν καὶ νὰ αἰσθανώμεθα πᾶσαν χαράν, δταν συμβῆ νὰ ἔχωμεν πειρασμούς διαφόρους, διότι διὰ τῶν πειρασμῶν, δταν τούτους ἐπιτρέπῃ δὲ Κύριος, θὰ ἀποκτήσωμεν τὴν μεγάλην καὶ ὑψίστην ἀρετὴν τῆς ὑπομονῆς, διὸς ἡς τελειοποιεῖται δὲ ἀνθρωπος. Τοῦτο αἰσθανόμενος καὶ δὲ θεῖος Παῦλος ἔλεγε: «Χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου». Καὶ οὐ μόνον ἔχαιρον οἱ τοῦ Κυρίου ἀπόστολοι εἰς τὰς θλίψεις, ἀς ἐδοκίμαζον, ἀλλὰ καὶ αἱ κατὰ Θεὸν καυχήσεις των ἥσαν αἱ θλίψεις των. Οὕτω μᾶς λέγουν διὰ τοῦ αὐτοῦ Παύλου: «Καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψει, γνωρίζοντες δτι ἡ θλῖψις θὰ μᾶς φέρῃ τὴν ὑπομονήν». Ἔπειτα καὶ αἱ θλίψεις ἀνταί, τὰς δποίας ἐπιτρέπει δὲ Θεὸς πρὸς ὁφέλειάν μας, πρέπει νὰ γνωρίζωμεν δτι οὐδέποτε ἐπιτρέπει νὰ εἶναι ἀνώτεραι τῶν δυνάμεών μας. Θὰ εἶναι οἱ πειρασμοὶ καὶ αἱ θλίψεις ἀνάλογοι τῶν δυνάμεών μας, καὶ οὐ μόνον ἀνάλογοι τῶν δυνάμεών μας, ἀλλὰ καὶ κατώτεραι ἀκόμη, διότι δὲ Κύριος, λέγει ἡ Ἀγία Γραφή, ἐν καιρῷ τῶν πειρασμῶν μᾶς προσθέτει καὶ δύναμιν, ὅστε νὰ δυνάμεθα μετά εὔκολίας νὰ διερχώμεθα τοὺς πειρασμούς, χωρὶς νὰ νικώμεθα καὶ νὰ ἀμαρτάνωμεν ἐξ αὐτῶν.

Διὲς δὲ οὐ ποτὲ τοὺς λόγους αὐτούς, ἀγαπητοί, εἰς δλας τὰς περιστάσεις πρέπει νὰ εἰμεθα ἀνδρεῖοι καὶ μεγαλόψυχοι, χωρὶς νὰ μᾶς ταράττῃ καὶ νὰ μᾶς κλονίζῃ κανὲν νομιζόμενον ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων δεινὸν καὶ λυπτρόν, οὐδὲ νὰ μᾶς φοβίζῃ καὶ νὰ μᾶς λυπῇ καὶ νὰ μᾶς ἀφαιρῇ τὴν ἐν Κυρίῳ χαράν. Πρέπει νὰ ἔχωμεν πάντοτε τὴν ἐν Κυρίῳ χαράν, συλλογιζόμενοι δτι δὲ Κύριος διὰ νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὸν αἰώνιον θάνατον καὶ νὰ μᾶς ἀναθισάσῃ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ μᾶς ἔχῃ μαζῆ του ἐν τῇ αἰώνιῷ του δόξῃ καὶ μακαριότητι, οὐ μόνον ἔγινεν ἀνθρωπος καὶ ἔλαβε τοῦ δούλου τὴν μορφήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀπειρον πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην του ἔθυσιάσθη καὶ ἀπέθανεν ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν μεταξὺ δύο κακούργων ληστῶν. Ἀφοῦ δὲ τοιαύτην ἀγάπην ἔδειξεν, εἶναι ποτὲ δυνατὸν νὰ μᾶς ἐγκαταλεύψῃ ἡ νὰ ἐπιτρέψῃ οἰσανδήποτε θλῖψιν πρὸς θλάσην μας; Τοῦτο εἶναι φύσει ὀδύνατον, ἀφοῦ μάλιστα ἐνοικεῖ πνευ-

ματικῶς καὶ εἶναι μαζῆ πάντοτε μετὰ τῶν θελόντων νὰ πορεύωνται κατὰ τὸ θέλημά του καὶ ποιούντων κατὰ τὰς δυνάμεις αὐτῶν τὸ ἀρεστὸν ἐνώπιόν του. Καὶ ἐπειδὴ εἶναι μαζῆ, δι’ αὐτὸ τοὺς κάμνει καὶ ἵκανούς, ἵνα φέρωσι πολλοὺς καρπούς, δι’ ὃν διξάζεται δ Θεός καὶ ὡφελεῖται δ πλησίον. Ταῦτα δὲ πάντα τὴν ἐν Κυρίῳ χαρὰν τὴν αὔξανουν καὶ τὴν ὑπεραυξάνουν. Καὶ πρέπει νὰ εἶναι αὕτη ἐν ταῖς ψυχαῖς μας, ἐπαναλαμβάνω, διότι ἡ ἐν Κυρίῳ χαρὰ εἶναι, ὡς εἶπον, μία μεγάλη δύναμις εἰς τὴν ψυχήν, ἀναγκαιοτάτη καὶ διὰ τὴν ὡφέλειαν τῶν ἀλλων. Τὸ Εὐαγγέλιον, πρέπει νὰ γνωρίζωμεν, εἶναι διὸ χαρά, καὶ τὴν χαρὰν μεταδίδει εἰς πάντας τοὺς δεχομένους αὐτὸ δλευθερῶνον αὐτοὺς ἀπὸ τὰς ἀπελπισίας καὶ τὰς λύπας. Αὐτὸ τὸ πνεῦμα νὰ μεταδώσῃτε καὶ ὑμεῖς εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀδελφούς καὶ πρὸς πάντα ἄλλον, καὶ θὰ τοὺς σώσετε καὶ θὰ τοὺς κερδίσετε.

Σᾶς ἔγραψα τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν μὲ πολλὴν δυσκολίαν, διότι ὡς ἔκ τῆς ἀδυναμίας μου δὲν μοῦ εἶναι εὔκολον νὰ γράφω, διὰ τοῦτο γράφω καὶ μὲ μολύβιον, καὶ γράφω τότε μόνον, δταν καταλαμβάνω ἀνάγκην, καὶ τότε πάλιν δι’ δλίγων. "Εγραψα πρὸς ὑμᾶς τὴν παροῦσαν ἐκτεταμένην διὰ τὰς ἴδικάς μου δυνάμεις, διότι φρονῶ ὅτι ἥτο ἀνάγκη μετὰ τὰς προφορικὰς ἡμῶν συνδιαλέξεις νὰ ποιήσω πρὸς τὰς ἀγαθὰς ὑμῶν ψυχὰς καὶ ὑπόμνησίν τινα, ἵνα διατηρῆτε πάντοτε ἐν ἀκμῇ τὴν προθυμίαν καὶ τὸν ζῆλον καὶ τὴν κατὰ Θεόν πολιτείαν ὑμῶν, ἐργαζόμενοι οὐ μόνον διὰ τὴν μόρφωσιν ὑμῶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν φωτισμὸν τῶν ἀλλων συγγενῶν τε καὶ μή. "Οταν δὲ τοιουτορόπως ἐργάζεσθε, τότε θὰ δοκιμάζετε τὴν ἀληθῆ εύτυχίαν καὶ χαράν, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς μὴ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον πολιτευόμενος δύναται ποτε νὰ γευθῇ.

Σᾶς ἀσπάζομαι ἐν Κυρίῳ.

Ἡ χάρις καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ εἶναι μεθ’ ὑμῶν. Ἀμήν.

‘Ο ἐν Κυρίῳ ἀδελφὸς
Εύσέθιος Ματθόπουλος

12. Πρὸς ἐπιθυμοῦσαν νὰ ἀκούῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

Πάτραι τῇ 10 Δεκεμβρίου 1900.

Τῇ...

”Ελασθόν καὶ τὰς τρεῖς ἐπιστολάς σου, τὴν μίαν ἀπὸ 25 Νοεμβρίου καὶ τὴν ἄλλην ἀπὸ 3 Δεκεμβρίου καὶ τὴν ἑτέραν ἀπὸ 6 Δεκεμβρίου.

Εἶδον νὰ λυπήσαι, διότι δὲν εἶσαι πλησίον ἡμῶν νὰ ἀκούης διδασκαλίαν καὶ συμβουλάς. Θέλω διὰ τὴν λύπην σου ταύτην νὰ σὲ ἐπιπλήξω, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ σὲ λυπήσω, ἐπειδὴ δὲν ἀντέχεις εἰς πολλάκις λύπας ἔνεκα τῆς σωματικῆς καχεκτικῆς καταστάσεώς σου, διὰ τοῦτο δὲν unctionάσται ἡ ψυχή μου νὰ σὲ ἐπιπλήξω. Δὲν σὲ ἐπιπλήττω λοιπόν, παρὰ θὰ σου δώσω μίαν συμβουλήν, τὴν δόποιαν θὰ σὲ παρακαλέσω πολὺ νὰ τὴν ἀκούσῃς καὶ νὰ τὴν ἐφαρμόσῃς. Ποῖος δὲ ὁ σκοπὸς τῆς συμβουλῆς αὐτῆς; ”Αἰκουσον αὐτόν· ὁ σκοπὸς τῆς συμβουλῆς εἶναι νὰ ἐλευθερώθῃ ἡ ψυχή σου ἀπὸ τὴν λύπην. Ἡ δὲ συμβουλὴ ποία εἶναι; ’Ιδοὺ αὕτη.

Νὰ θέσης προσοχὴν εἰς τὴν διάνοιάν σου καὶ νὰ μὴ ἀφήνῃς αὐτὴν νὰ συλλογίζεται τοῦτο· τὸ δτι δηλαδὴ ἔὰν ἥσο πλησίον ἡμῶν, ἥθελες ὡφελεῖσθαι εἰς τὴν ψυχήν σου περισσότερον. ”Οταν νοῆι ὁ νοῦς σου τοιοῦτον νόημα, νὰ συλλογίζεσαι τότε καὶ νὰ λέγης δτι δὲν εἶναι σωστὸν αὐτό. Διότι ἔὰν ἥτο σωστὸν αὐτό, καὶ ὡφελούμην περισσότερον εἰς τὴν ψυχήν μου ἔὰν ἥμην εἰς Πάτρας, ὁ Θεός ὁ δόποιος ἐργάζεται μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μου, καὶ τοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ κάμη δτι θέλει, ἔξάπαντος ἥθελε μοῦ εὔκολύνει ὅλας τὰς περιστάσεις καὶ ὅλα τὰ μέσα ἵνα εἴμαι ἥδη εἰς Πάτρας. ’Αλλὰ διὰ νὰ μὴ φέρῃ τὰς περιστάσεις ταύτας, σημαίνει δτι ἡ ὡφέλεια τῆς ψυχῆς μου εἶναι νὰ μείνω ἥδη εἰς... Τοῦτο ἐπὶ τοῦ παρόντος μὲ ὡφελεῖ καὶ ὅχι ἐκεῖνο, τὸ δόποιον νομίζω ἔγω. ’Ἐὰν δὲ ὁ Θεός, δ δόποιος γνωρίζει καλύτερον ἀπὸ ἔμε τὸ συμφέρον τῆς ψυχῆς μου, εἰξεύρη δτι καθ’ ὅλον τὸ

διάστημα τῆς ζωῆς μου μοῦ εἶναι συμφερώτερον νὰ μένω εἰς..., ἔδω θὰ μὲ ἀφήσῃ μέχρι τέλους, διότι εἰς αὐτὸν τὸν τόπον θέλει νὰ μὲ μορφώσῃ καὶ νὰ μὲ τελειοποίησῃ. Ἐάν δὲ πάλιν, ὡς παγγινώστης ὅπου εἶναι, γνωρίζῃ ὅτι θὰ ὠφεληθῶ εἰς ἄλλο μέρος, θὰ μοῦ φέρη τότε τὰς περιστάσεις καὶ ὅλας τὰς εὔκολίας καὶ θὰ μὲ ὑπάγη ἐκεῖ, καὶ ἐάν μοῦ εἶναι ὠφέλιμον εἰς τὴν ψυχήν μου νὰ μένω ἐκεῖ ὅπου θὰ μὲ ὑπάγη διαρκῶς, θὰ μοῦ παρουσιάζῃ καὶ τὰς περιστάσεις τοιαύτας, ὥστε νὰ μένω διαρκῶς ἐκεῖ. Ἐάν δὲ πάλιν γνωρίζῃ ὅτι ἡ ὠφέλεια τῆς ψυχῆς μου εἶναι νὰ ἔχω ὡς τακτικὴν διαμονήν μου... καὶ νὰ μεταθαίνω ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν καὶ εἰς ἄλλα μέρη δι’ δλίγας ἢ πολλάς ήμέρας, τότε θὰ μοῦ φέρη καὶ τὰς περιστάσεις καὶ τὰς εὔκολίας τοιαύτας, ὥστε νὰ γίνεται τοῦτο. Καὶ ἐν γένει πρέπει νὰ σκέπτεσαι καὶ νὰ λέγης μὲ τὸν νοῦν σου: ὁ Θεός, ὁ δόποιος εἶναι ὁ ἀληθῆς Πατήρ μου καὶ μὲ ἀγαπᾶ ἀκόμη περισσότερον ἀπὸ κάθε πρόσωπον, μὲ ἀγαπᾶ ἀκόμη περισσότερον καὶ ἀπὸ δι’ τι ἔγω ὁ ἴδιος ἀγαπῶ τὸν ἔαυτόν μου, αὐτός, ὁ δόποιος ἔγινε καὶ ἀνθρωπος διὰ τὴν ἀγάπην μου καὶ ἀπέθανεν ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρὸν μὲ ἀνυποφόρους δδύνας δι’ ἔμε, αὐτός, ὁ δόποιος γνωρίζει τὰ πάντα καὶ ἔχει δλην τὴν ἀγαθότητα καὶ δλην τὴν συμπάθειαν καὶ δλην τὴν καλωσύνην, ἀλλὰ καὶ δλην τὴν δύναμιν καὶ μεταχειρίζεται δλα τὰ μέσα, δσα εἶναι κατάλληλα διὰ νὰ μορφώσουν καὶ τελειοποίησουν τὸν ἀνθρωπον, αὐτός, ὁ δόποιος γνωρίζει τίνα μέσα καὶ τίνες περιστάσεις ὠφελοῦν τὸν ἔνα καὶ τὸν ἄλλον ἀνθρωπον, αὐτὸς δ κατὰ πάντα τέλειος καὶ ἀπειρος Θεός καὶ Κύριος μου, δ προνοῶν καὶ δι’ αὐτὸν τὸν σκώληκα καὶ τὸν μύρμηκα, αὐτός, δστις εἶναι δλος ἀγάπη καὶ εὔσπλαγχνία καὶ ἔλεος, φροντίζει καὶ δι’ ἔμε μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον, καὶ θὰ φροντίζῃ πάντοτε, καὶ θὰ μοῦ φέρη πάντοτε τὰς περιστάσεις ἐκείνας, αἱ δόποιαι θὰ ὠφελοῦν τὸν ἔαυτόν μου, καὶ αἱ δόποιαι θὰ συντελοῦν εἰς τὸ νὰ τελειοποίησουν τὴν ψυχήν μου. Καὶ διὰ τοῦτο ἔγω δὲν πρέπει ποτὲ νὰ στενοχωροῦμαι, νομίζουσα ὅτι μοῦ εἶναι τοῦτο ἡ ἐκεῖνο ὠφέλιμον. Διότι, δταν φρονῶ τοῦτο ἡ ἐκεῖνο ὡς ὠφέλιμον καὶ στενοχωροῦμαι, διότι δὲν δύναμαι νὰ τὸ ἐπιτύχω, σημαίνει ὅτι ἔχω ἴδικόν μου θέλημα, καὶ δὲν θέλω νὰ ἔχω ὡς θέλημά μου ἐκεῖνο τὸ δόποιον μοῦ στέλλει δ Θεός.

Ταύτας λοιπόν, τάς ἀνωτέρω, σκέψεις θὰ κάμνης καὶ αὐτοὺς τοὺς διαλογισμοὺς θὰ διανοήσαι, δσάκις σου ἔρχεται ἡ ἰδέα ὅτι ἥθελες ὠφελεῖσθαι περισσότερον, ἐὰν ήσο πλησίον ἡμῶν. Αὐτά, τὰ ὅποια σοῦ εἴπον ἀνωτέρω, πρέπει νὰ τὰ ἀσπάζεται καὶ νὰ τὰ παραδέχεται καθ' ὀλοκληρίαν ἡ ψυχή σου, ἐὰν θέλης νὰ εἶσαι διούλη τοῦ Κυρίου πιστὴ καὶ ἀληθινή. Διότι δ ἄνθρωπος, δ ὅποιος θέλει νὰ εἶναι πιστὸς τοῦ Κυρίου διούλος καὶ ἀγαπητὸς αὐτοῦ, εἶναι ἀνάγκη νὰ μὴ ἔχῃ ἰδικόν του θέλημα, ἀλλὰ θέλημα τῆς ψυχῆς του καὶ ἐπιθυμία τῆς καρδίας του νὰ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Καὶ τότε δ ἄνθρωπος δὲν ἔχει ἐν τῇ ψυχῇ του θέλημα ἰδικόν του, ἀλλ' ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὅταν εὐχαριστήται εἰς τάς περιστάσεις καὶ τὰ μέσα, τὰ ὅποια τοῦ παρουσιάζει δ Θεὸς εἰς τὸν θίον του, διὰ νὰ τὸν μορφώσῃ. Καὶ δὲν ʙλέπεις εἰς τὸν θίον τὸν ἑαυτόν σου ὅτι δ Θεὸς σοῦ φέρει πάντοτε ἐκεῖνα, τὰ ὅποια σὲ ὠφελοῦν; Ἀφήνω πῶς σὲ ὠφέλησεν εἰς τοὺς παρελθόντας χρόνους, καὶ σοῦ ἀναφέρω τὴν περυσινὴν περίστασιν. Ἐπειδὴ εἶχες ἀνάγκην νὰ λάθης μίαν σαφῆ ἰδέαν καὶ γνῶσιν τῆς μορφώσεώς σου, σὲ ἔφερεν εἰς Ἀθήνας, καὶ σοῦ ἔφερεν ὅλας τὰς εὔκολίας, ἵνα ἀκούσης ἐπὶ ἀρκετὰς ἡμέρας πάντα, δσα εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίζῃς εἰς ὅλον τὸν θίον σου. “Οπως σοῦ εύκόλυνε τὰς περιστάσεις διὰ νὰ σὲ ὠφελήσῃ τότε, οὕτω καὶ πᾶσαν ἄλλην περίστασιν θέλει σοῦ διευκολύνει, ὅταν πρόκηται περὶ ὠφελείας τῆς ψυχῆς σου. Ἀνάθεσε λοιπὸν ὅλην σου τὴν ἐλπίδα καὶ ὅλην σου τὴν πεποίθησιν εἰς τὸν Θεόν καὶ ἀφιερώσου ὅλη εἰς αὐτόν, χωρὶς νὰ στενοχωρῇ τὴν ψυχήν σου οὕτε δ τόπος, εἰς τὸν δόποιον εὑρίσκεσαι, οὕτε οἱ πειρασμοί, τοὺς δόποίους ἀπαντᾶς, καὶ τότε θὰ εὐαρεστήσῃς εἰς τὸν Θεόν. Αὐτά, τὰ ὅποια σοῦ γράφω εἰς αὐτὴν τὴν ἐπιστολήν, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ σοῦ τὰ γράφω πάντοτε. Ἀνάγνωσον αὐτὰ πολλὲς φορὲς καὶ βάλε τα μέσα εἰς τὴν καρδίαν σου, καὶ συμφώνως πρὸς αὐτὰ πάντοτε νὰ διανοήσαι καὶ νὰ σκέπτεσαι καὶ νὰ μὴ ἀφήνῃς τὸν νοῦν σου νὰ νοῇ διαφορετικά ἀπὸ αὐτά...

Αὐτὴ ἡ σειρά, τὴν δόποιαν ἔχετε ἥδη, νὰ συγκεντρώνεσθε ἐπὶ τὸ αὐτό⁽³³⁾ μὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα καὶ τὴν εὐλικρίνειαν, εἶναι καλή.

(33) Πρόκειται περὶ συγκεντρώσεως ὁμοφρόνων πρὸς συμμελέτην.

Νὰ παρακαλῆτε δόμως τὸν Θεὸν μὲ πίστιν καὶ μὲ συντριβὴν ψυχῆς, ἵνα σᾶς φωτίζῃ πάντοτε δόπιος διακρίνητε πάντοτε εἰς δόλας τὰς περιστάσεις τὸ θέλημά του, καὶ νὰ σᾶς ἐνδυναμώνη διὰ νὰ ἐκτελῆτε αὐτὸς πιστῶς, καὶ νὰ παρακαλῆτε τὴν ἀγαθότητά του δλοψύχως, δόπιος σᾶς διαφυλάξῃ μέχρι τέλους πιστάς εἰς τὴν ὑπακοήν του καὶ τὸ θέλημά του, διὰ νὰ μὴ σᾶς πλανήσῃ ποτὲ δ Διάθολος καὶ σᾶς ρίψῃ εἴτε εἰς τὴν πλάνην εἴτε εἰς ἀμαρτίαν.

Νὰ ἔχετε ὑπὸ δψει σας ὅτι τίποτε δὲν ἡμπορεῖ καμμία νὰ κατορθώσῃ ἄνευ τῆς θείας θοηθείας, οὐδὲ νὰ μείνῃ καμμία εἰς τὴν ἀρετὴν σταθερὰ δύναται χωρὶς δ Θεὸς νὰ τὴν κρατήσῃ. Πολλὰ πρόσωπα καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἡθέλησαν νὰ ἀκολουθήσουν δρόμον πνευματικόν, καὶ ἡκολούθησαν αὐτὸν τὸν δρόμον μέχρι τινός, ἀλλ’ ἔπειτα ἀμελήσαντα ἔχαλαρώθησαν καὶ ἐτράβηξαν τὸν δρόμον τοῦ κόσμου. Ὁ Κύριος εἶπεν ὅτι δ ὑπομείνας μέχρι τέλους θὰ σώσῃ τὴν ψυχήν του. Διὰ τοῦτο ἀπαιτεῖται νὰ ἔχωμεν φόθον καὶ ἐγρήγορσιν καὶ προσοχήν, καὶ νὰ μὴ παραλείψωμέν ποτε ἀπὸ τοῦ νὰ ζητῶμεν ἀπὸ τὸν Κύριον νὰ μὴ μᾶς ἀφήσῃ ποτὲ καὶ ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὸ θέλημά του. Εἶναι δὲ ἀνάγκη νὰ προσπαθῶμεν δπως μὴ ἔχωμεν ἰδικόν μας θέλημα, ἀλλὰ νὰ δεχώμεθα πάντοτε ἐν τῇ ψυχῇ μας τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, εἰς τὸ δποῖον ὑπάρχει ἡ αἰώνιος ζωή. Νὰ ἔχητε προσοχὴν εἰς τὴν διάνοιάν σας, διὰ νὰ ἀποκρούετε πάντα κακὸν καὶ αἰσχρὸν λογισμόν, τὸν δποῖον φέρει δ πονηρὸς διὰ νὰ μολύνῃ τὸν ἄνθρωπον, ὅταν τὸν παραδέχεται ἡ ψυχή. Προσοχὴ λοιπὸν ἀπαιτεῖται καὶ ζήτησις τῆς θοηθείας τοῦ ἔλεους τοῦ Θεοῦ καὶ πεποίθησις εἰς τὴν προστασίαν καὶ τὴν σκέπην τοῦ Κυρίου.

Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου νὰ εἶναι μαζῆ σας.
Εὔσεβιος.

13. Πρὸς τὴν αὐτὴν τονωτική.

Πάτραι 22 Δεκεμβρίου 1900.

Τῇ Ικυρίᾳ. . .

Ἐπαναλαμβάνω πάλιν, συμφώνως πρὸς δσα σοῦ ἔγραψα εἰς τὴν προηγουμένην μου ἐπιστολὴν ὡς πρὸς τὴν λύπην τὴν δποῖαν

ἥσθάνεσο, διὰ τὸν λόγον ὅτι εἶσαι μακρὰν ἡμῶν, ἐπαναλαμβάνω καὶ λέγω ὅτι τὸ ζήτημα αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ νοήσῃς· καλῶς καὶ νὰ πεισθῆς ἐντελῶς εἰς τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ πραγματικὴ ὀφέλεια τῆς ψυχῆς σου προέρχεται ἐκ τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν μέσων ἐκείνων τὰ δποῖα χορηγεῖ δ Θεὸς εἰς σέ. Μέσον δὲ τῆς μορφώσεως τῆς ψυχῆς σου μεταχειρίζεται δ Θεὸς καὶ τὸν τόπον τῆς διαμονῆς σου καὶ τὰ πρόσωπα μετὰ τῶν δποίων θὰ συζῆς καθὼς καὶ τὰ πρόσωπα μετὰ τῶν δποίων θὰ συναναστρέφεσαι, ὃς καὶ πάσας τὰς ἄλλας περιστάσεις καὶ τὰς θλίψεις, αἱ δποῖαι συντελούσιν εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς ψυχῆς σου. "Οταν λοιπὸν γνωρίζης τοῦτο καλῶς, τότε δὲν ἔχεις νὰ στενοχωρηθῆς καὶ νὰ λυπηθῆς εἰς τίποτε, διότι ὅταν στενοχωρήσαι διὰ τὸν τόπον εἰς τὸν δποῖον σὲ ἀφήνει δ Θεὸς τώρα ἥ στενοχωρεῖσαι δι' οἰονδήποτε ἄλλο πρᾶγμα, τὸ δποῖον σοῦ παρουσιάζεται χωρὶς σὺ νὰ τὸ δημιουργῆς, ἄλλὰ τὸ ἐπιτρέπει δ Θεός, ὅταν λέγω στενοχωρῆσαι καὶ λυπῆσαι δι' αὐτά, καὶ λέγεις, διατί νὰ μένω ἔδω καὶ νὰ μὴ εἴμαι ἔκει νὰ ὠφελῶμαι ἐκ τῆς διδασκαλίας καὶ νὰ παρηγοροῦμαι; καὶ διατί νὰ μοῦ παρουσιάζεται αὐτὴ ἥ θλῖψις καὶ αὐτὸς δ πειρασμὸς καὶ αὐτὸ τὸ σκάνδαλον; τότε πηγαίνεις ἐναντίον τοῦ συμφέροντος τῆς ψυχῆς σου καὶ δὲν εὔαρεστεῖς εἰς τὸν Θεόν. Λοιπὸν νόησέ τα αὐτὰ μιὰ φορὰ διὰ πάντα, διὰ νὰ μὴ ἐπανέλθῃ πλέον ἥ λύπη σου καὶ διὰ νὰ ὠφελῆται καὶ ἥ ψυχὴ σου. Διότι καὶ εἰς ἔμὲ δὲν εἶναι εὔκολον νὰ γράφω συχνὰ περὶ τούτου. "Ακουσόν μου καὶ δὲν θὰ εὔρεθῆς ποτὲ μετανοημένη, οὕτε διὰ τὴν ὠφέλειαν τῆς ψυχῆς σου οὕτε διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ σώματός σου, τὸ δποῖον εἶναι πολὺ καχεκτικὸν καὶ δὲν πρέπει νὰ τὸ κάμης ἄχρηστον μὲ τὴν θλῖψιν τῆς λύπης. 'Ανάθεσε τὰ πάντα εἰς τὸν Θεόν διὰ νὰ εἰρηνεύσῃ τελείως ἡ ψυχὴ σου καὶ δ Θεὸς οὐδέποτε θὰ σὲ ἀφήσῃ.

Παρακαλῶ δὲ καὶ σὲ καὶ τὰ ἄλλα κοράσια, ἵνα δέεσθε καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ πρόδ τὸν Κύριον εἰς τὰς προσευχάς σας, ἵνα μὲ ἐλέησῃ δ Κύριος.

Ἡ χάρις καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου νὰ εἶναι μαζῆ σας, νὰ διέλθητε καὶ τὰς ἀγίας ἡμέρας ἐν πνευματικῇ χαρᾷ.

Εὔσέθιος.

14. Πῶς κατήρτιζε τὰς μετεχούσας εἰς θρησκευτικὰς συγκεντρώσεις.

Αθῆναι τῇ 24 Ἰανουαρίου 1899.

Πρὸς τὴν κ. . . καὶ τὰς λοιπὰς ἐν Χριστῷ ἀδελφὰς
τὸ ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Ἐλαθον τὴν ἐπιστολήν σου καὶ εἶδον τὰ ἐν αὐτῇ.

Ἐγώ, καθώς γνωρίζετε, ώς ἐκ τῆς καχεκτικῆς μου καταστάσεως δὲν δύναμαι νὰ γράφω ἐπιστολάς. Ἐπειδὴ δύμως ἐκζητεῖτε τοῦτο ἐπιμόνως ἐν τῇ ἐπιστολῇ σας, δὲν δύναμαι παρὰ νὰ σᾶς ἀπαντήσω, θεωρῶν τοῦτο ώς καθῆκον μου, καὶ σᾶς ἀπαντῶ καθ' ὑπαγόρευσιν, καθότι ἐγὼ ἀπαντῶ πολλὴν δυσκολίαν εἰς τὸ γράφειν.

Καθόσον ἀφορᾶ τὴν ἴδικήν σου θέσιν ἀπέναντι τῶν ἀδελφῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐτέθης ώς δδηγός, λέγω ὅτι νὰ κρατῆς τὴν θέσιν αὐτὴν ἀπέναντι ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι θέλουν νὰ πειθαρχοῦν. Καὶ νὰ προσπαθής διὰ τῆς θοηθείας τοῦ Θεοῦ, οὗ τὴν χάριν νὰ ἐπικαλῆσαι πάντοτε ἵνα σὲ φωτίζῃ, νὰ προσπαθής λέγω διὰ τρόπου χριστιανικοῦ, ταπεινοῦ καὶ πράου νὰ λέγης τὸ δρθόν, τὸ δίκαιον καὶ τὸ πρέπον πρὸς ὡφέλειαν τῶν ψυχῶν των. “Οταν δὲ οὕτω πράττης ἐν πνεύματι ἀγάπης, τότε θὰ προάγησθε ὅλαι καὶ θὰ τελειοποιῆσθε. Ἡ μεγαλυτέρα ἀρετὴ εἰς τὸν ἀνθρωπὸν, ἄνευ τῆς ὁποίας καμμίαν ἄλλην ἀρετὴν δὲν δύναται νὰ ἀποκτήσῃ, εἶναι νὰ κόπτῃ τὸ θέλημά του· καὶ νὰ ὑπακούῃ εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον ὑποδεικνύει ὁ Θεὸς διὰ προσώπου, δπερ διακρίνει τὸ θέλημα αὐτό. Σὺ δέ, ή ὁποίᾳ ἔχεις τὴν θέσιν δδηγοῦ, πρέπει νὰ ἔχῃς πολὺ μεγαλυτέραν προσοχὴν τῶν ἄλλων, καὶ φόβον Θεοῦ περισσότερον, καὶ ταπείνωσιν μεγαλυτέραν, καὶ ἔσωτερικῶς νὰ θεωρῆς τὸν ἔαυτόν σου μηδέν, διότι ή εὔθυνη ή ἴδική σου εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα τῶν ἄλλων.

“Ινα δὲ ἔχητε ὅλαι τὴν εὐλογίαν, τὴν εἰρήνην καὶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, πρῶτον πρέπει νὰ ἔχητε ἀγάπην ἀληθῆ, εὐαγγελικήν καὶ ἀνυπόκριτον ἀναμεταξύ σας. Ἐάν δὲ καμμία ἐκ τῶν ἀδελ-

φῶν δὲν αἰσθάνηται τὴν ἀγάπην ταύτην, πρέπει νὰ ζητῇ ταύτην μετὰ ταπεινώσεως παρὰ τοῦ Κυρίου καὶ θὰ τὴν δώσῃ ὁ Κύριος πρὸς αὐτήν.

Δεύτερον εἶναι ἀνάγκη ὅπως ἔχετε μεγάλην προσοχὴν ἵνα μὴ ἐμπιστεύησθε εἰς ιάθε πρόσωπον, ἕστω καὶ ἀν σᾶς φαίνεται εἰς τὴν ἀρχὴν τὸ πρόσωπον αὐτὸ πρόσωπον ἐνάρετον. Τὴν προσοχὴν δὲ ταύτην πρέπει νὰ τὴν ἔχητε γενικῶς εἰς πᾶν πρόσωπον εἴτε λαϊκὸν εἴτε κληρικόν. Διότι πολλάκις δ ἄνθρωπος εἶναι δυνατὸν νὰ ἔξαπατηθῇ ἔνεκα φαινομενικῆς ἀρετῆς καὶ νὰ ἐμπιστευθῇ τὴν ὀδηγίαν καὶ σωτηρίαν τῆς ψυχῆς του καὶ νὰ βλαβῇ ὡς ἐκ τούτου βλάβην θανάσιμον καὶ αἰωνίαν. Τὸ πρόσωπον, εἰς τὸ ὅποιον πρέπει νὰ ἐμπιστεύεται τις τὴν ὀδηγίαν καὶ σωτηρίαν τῆς ψυχῆς του, πρέπει νὰ εἶναι πρόσωπον δεδοκιμασμένον καὶ μεμαρτυρημένον ὑπὸ ἀνθρώπων διακρινόντων ὅτι εἶναι πρόσωπον ἀξιον ἐμπιστοσύνης πνευματικῆς, ἔχον ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ καὶ διάκρισιν, καὶ ἴκανὸν νὰ ὀδηγῇ τὸν ἄνθρωπον ἀσφαλῶς εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν διὰ τῶν ἀληθειῶν τοῦ Εὐαγγελίου.

Τρίτον νὰ συνέρχησθε, ὅταν εὔκαιρῆτε, καὶ νὰ συμμελετᾶτε καὶ νὰ συζητῆτε μὲ πνεῦμα πραότητος περὶ τοῦ πῶς δύνασθε νὰ πολεμῆτε καὶ νὰ ἔξαλείφετε ἀπὸ τὰς ψυχάς σας πᾶσαν ἀμαρτίαν, πᾶν πάθος, πᾶσαν ἔλλειψιν καὶ πᾶν ἐλάττωμα, καὶ νὰ ἐργάζεσθε τὸ ἀγαθόν.

Τέταρτον, ἐὰν ἔχῃ καμμία ἐκ τῶν ἀδελφῶν καμμίαν στενοχωρίαν, καμμίαν λύπην, ἢ συναντᾶ δυσκολίαν εἰς τὸν πόλεμον καὶ τὴν ἔξαλεψιν ἐλαττώμαστός τινος, νὰ ὑποδεικνύῃς πρὸς αὐτὴν διὰ τὴν ἀπαλλαγήν της πᾶν ὅ, τι σὲ φωτίζει ὁ Θεός. Καὶ σὺ δέ, ὅταν ἔχης καιρὸν καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ βλέπῃς καμμίαν ἐκ τῶν ἀδελφῶν, εἶναι καλὸν νὰ πηγαίνῃς νὰ τὴν εὑρίσκης εἰς τὴν οἰκίαν της.

Πέμπτον, ἐκάστη ἀδελφὴ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχῃ μεγάλην προσοχὴν εἰς τὸν ἔσωτόν της, διὰ νὰ μὴ προσθάλλεται ὑπὸ τοῦ Πονηροῦ, δ ὅποιος κύριον ἔργον ἔχει νὰ πειράζῃ πάντοτε τὸν ἄνθρωπον, διὰ νὰ τὸν μολύνῃ καὶ νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἡ μεγαλυτέρα δὲ προσοχὴ εἰς ἐκάστην ἀδελφὴν πρέπει νὰ εἶναι εἰς τὸ νὰ μὴ κατακρίνῃ τοὺς ἄλλους, καὶ εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῆς ταπεινώσεως καὶ τῆς καθαρότητος καὶ ἀγνότητος

τῆς διανοίας καὶ τῆς καρδίας ἀπὸ τῶν πονηρῶν διαλογισμῶν καὶ νοημάτων, διὰ τῶν δποίων δ Πονηρὸς προσπαθεῖ πάντοτε νὰ μολύνῃ τὰς καρδίας ἐκείνων, αἱ δποῖαι ἀφιερώθησαν εἰς τὸν Θεόν. Ἀκόμη δὲ νὰ ἔχῃ προσοχήν, ὅστε νὰ διάγη δσον τὸ δυνατὸν εἰρηνικῶς μετὰ πάντων τῶν ἀνθρώπων, καὶ πολὺ περισσότερον μετὰ τῶν προσώπων, μετὰ τῶν δποίων συζῆ.

“Ἐκτον, ἐκάστη ἀδελφὴ ἀγωνιζομένη καὶ πολεμοῦσα κατὰ τῶν ἀοράτων ἔχθρῶν καὶ ἐργαζομένη πρὸς καθαρισμὸν τῆς καρδίας αὐτῆς ἀπὸ πᾶν ὅπερ ἐμφαλεύει ἐν αὐτῇ καὶ εἶναι ἐναντίον τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, δὲν πρέπει διὰ τὰς δυσκολίας, τὰς δποίας ἀπαντᾶ, νὰ στενοχωρήται καὶ νὰ ἀπελπίζεται ἀλλὰ νὰ ἔχῃ θάρρος μέγα καὶ τελείων πίστιν καὶ πεποίθησιν εἰς τὸ ἔλεος, εἰς τὴν ἀντίληψιν καὶ βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, δτι θὰ ἀπαλλάξῃ αὐτὴν δ Κύριος ἀπὸ παντὸς κακοῦ, καὶ θὰ μορφώσῃ καὶ θὰ τελειοποιήσῃ αὐτήν. Ἡ πεποίθησις αὕτη τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ εἶναι εἰς πᾶσαν ψυχήν, διότι ἄνευ αὐτῆς δὲν ἥμπορεῖ νὰ ἐπέλθῃ ποτὲ μόρφωσις καὶ τελειοποίησις εἰς τὸν ἀνθρωπὸν. Ἀπαιτεῖται δθεν θάρρος εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς καὶ τὸ θάρρος αὐτὸς καὶ ἡ ἐλπὶς τῆς μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου στηρίζεται ἐπὶ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ καὶ δχι εἰς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀνθρώπου. Διότι δ ἀνθρωπὸς δσον δὲν δύναται ἀπὸ μόνον τὸν ἔαυτόν του νὰ κατορθώσῃ τίποτε, τόσῳ ἀπειναντίᾳς διὰ τῆς βοηθείας τῆς ἀπείρου δυνάμεως τοῦ Θεοῦ κατορθώνει πάντα δσα παραγγέλλει εἰς ἡμᾶς δ Θεὸς διὰ τοῦ Εὐαγγελίου του. Νὰ ὑπάρχῃ πεποίθησις εἰς τὰς ψυχὰς ὅλων σας δτι δ Θεὸς εἶναι δ ἀληθῆς Πατέρ μας, καὶ ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τελειοποίησιν τῶν ψυχῶν μας πολὺ περισσότερον ἀπὸ δ, τι ἐνδιαφερόμεθα ἡμεῖς διὰ τὸν ἔαυτόν μας, καὶ δν δὲν μᾶς δίδη εὐθὺς ἐκεῖνο τὸ δποίον ζητοῦμεν παρ’ αὐτοῦ, τοῦτο τὸ κάμνει διὰ τὸ συμφέρον μας, διὰ νὰ ἐπιμένωμεν περισσότερον εἰς τὸ νὰ ζητῶμεν παρ’ αὐτοῦ τὸ καλόν καὶ νὰ ἀποδεικνύεται ἡ πίστις μας πρὸς αὐτὸν στερεωτέρα. Καὶ δτων ἵδη τὴν καρτερίαν μας ταύτην καὶ τὴν ἐπιμονήν μας εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσωμεν τὸ καλόν, θὰ μᾶς τὸ δώσῃ ἔξαπαντος.

“Εθδομον, ἐκάστη ἀδελφὴ εἰς τὰς θλίψεις καὶ εἰς τοὺς πειρασμοὺς καὶ εἰς τὰς στενοχωρίας, τὰς δόποίας ἀπαντᾶ εἰς τὸν θίον της, ὅχι μόνον δὲν πρέπει νὰ λυπήται καὶ νὰ ἀδημονῇ καὶ νὰ ἀποθαρρύνεται, ἀλλὰ τούναντίον νὰ χαίρῃ καὶ νὰ εὐχαριστῇ τὸν Θεόν. “Ας γνωρίζῃ δὲ μετὰ θετικότητος ὅτι ἡ κληρονομία τῆς αἰωνίου ζωῆς προέρχεται ἐκ τῆς ὑπομονῆς, τὴν δόποιαν δεικνύει ὁ ἄνθρωπος καὶ εἰς τοὺς πειρασμοὺς καὶ εἰς τὰς θλίψεις τοῦ θίου. Δι’ αὐτὸν δὲ τὸν λόγον χαρὰν πρέπει νὰ αἰσθάνεται εἰς τὰς θλίψεις καὶ ὅχι λύπην.

Ογδον, ἐκάστη ἀδελφὴ πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὅτι ἔχει ὑποχρέωσιν ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἔξέλεξε τοιοῦτον δρόμον, νὰ ἔργασθῇ πρὸς ἀναγέννησιν καὶ ἀνάπλασιν τοῦ ἔσωτοῦ της, ἔπειτα δὲ καὶ πρὸς ὡφέλειαν τῶν ἀλλών διὰ λόγου καὶ πρὸ πάντων διὰ τοῦ παραρπαδεῖ γενέσεί γαπός της τοῦ εὐαγγελικοῦ.

Πάντα δύμας τὰ ἀνωτέρω θὰ κατορθωθοῦν διὰ τῆς θοηθείας τοῦ Θεοῦ, ὅταν ὑπάρχῃ ὑπακοή. “Αλλως, ἀν δὲν ὑπάρχῃ πειθαρχία καὶ ὑπακοή, ὅχι μόνον προαγωγὴ δὲν ἥμπορει νὰ γίνη, ἀλλὰ καὶ τούναντίον πτῶσις καὶ διπισθοδρόμησις. Ἐκείνη ἡ ἀδελφὴ, ἡ δόποια δὲν θέλει νὰ πειθαρχῇ καὶ νὰ ὑπακούῃ, ἃς γνωρίζῃ ὅτι δὲν ἴσταται καλῶς ὑπὸ πνευματικήν ἔποψιν, καὶ ὅν δὲν θελήσῃ τώρα ἔγκαίρως νὰ διορθωθῇ διὰ τῆς ἐκκοπῆς τοῦ θελήματός της, δὲν θὰ ἔχῃ καλὰ ἀποτελέσματα.

Ἐγὼ λέγων ταῦτα δὲν ἐπιβάλλομαι εἰς κανένα πρόσωπον διὰ τοῦ θελήματος τοῦ ἰδιού μου, διότι τί εἶμαι ἔγὼ νὰ ἐπιθληθῶ; Ἐάν γράφω ταῦτα, τὰ γράφω νοῶν αὐτά, κατὰ τὴν γνῶσιν τὴν δόποιαν ἔχω, ὡς θελήματα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐθεώρησα καθῆκον μου νὰ γράψω ταῦτα, διὰ νὰ μήν ἔχω εὐθύνην ἀπέναντί σας, ὅπου σᾶς ἔγνωρισα, καὶ ἐδείξατε πρόθεσιν καὶ προθυμίαν ἵνα πορευθῆτε κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Εὔχομαι δὲ ἀπὸ καρδίας, ἵνα μὴ ἀποπλανηθῇ μηδὲ παρεκκλίνη καμμία ἐκ τῶν ἀδελφῶν, ἀλλ’ ὅλαι νὰ ἔχητε μίαν ψυχὴν καὶ μίαν καρδίαν, σύμφωνον πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Ἀγίου Πνεύματος νὰ εἶναι μὲ δλας τὰς ἀδελφάς. Ἀμήν.

Εὐσέβιος Ματθόπουλος

15. Πρὸς ἀσπασάμενον τὸν μοναχικὸν βίον.

Ἐν Πύργῳ τῇ 3 Ὁκτωβρίου 1906.

Ἄγαπητέ μοι ὀδελφέ...

Ἐλαθον τὰς ἀπὸ 25 καὶ 27 λήξαντος ἐπιστολάς σας. Ἀπαντῶ δὲ ὑμῖν διὰ τῆς παρούσης. Ἐν πρώτοις εὕχομαι ἀπὸ καρδίας, ἵνα μετὰ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ δνόματός σου ἐπέλθῃ καὶ συντελεσθῇ ἐν τῇ ψυχῇ σου καὶ τελείᾳ ἀλλοίωσις καὶ μεταβολὴ συμφώνως πρὸς τὴν θουλὴν καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὅπως καταστῆς κατὰ πάντα εὐάρεστος· καὶ ἀγαπητὸς τῷ Θεῷ καὶ συναριθμηθῆς ὡς ἀγαπητὸν αὐτοῦ τέκνον μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ ἐν τῇ θαυματείᾳ τῶν οὐρανῶν. Δεύτερον ὑπομψιήσκω εἰς τὴν ἀγάπην σου, ὅτι ἥδη ὁ Σατανᾶς θάσε πολεμήσῃ περισσότερον παρ' ὅτι σὲ ἐπολέμει πρίν, οὐχὶ μόνον εἰς ἐν εἶδος πάθους καὶ ἀμαρτίας, ἀλλ' εἰς ὅλα ἐν γένει τὰ πάθη. Διὰ τοῦτο πρέπει καὶ εἰναι ἀνάγκη μεγάλη, ἵνα θωρακισθῆς διὰ περισσοτέρας καὶ ἐντονωτέρας προθυμίας καὶ προσοχῆς· καὶ ἔγκρατείας καὶ προσευχῆς εἰς τὸν πνευματικὸν ἀγῶνα, διὰ νὰ δυνηθῆς διὰ τῆς θείας χάριτος νὰ ἔξελθῃ νικητής καὶ στεφανηφόρος ἐκ τοῦ περιφανοῦς καὶ ἐνδόξου τούτου ἀγῶνος. Ἡ θεία δὲ Χάρις καὶ δύναμις, ἡ τὴν νίκην κατὰ τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ Πονηροῦ ἐπιφέρουσα, θάσε παρακολουθῆ πάντοτε καὶ θάσε εἰναι μαζῆ σου, ὅταν προσέχῃς πάντοτε εἰς σεαυτὸν καὶ ἀποδιώκῃς δι' ὅλης σου τῆς θελήσεως· καὶ τῆς δυνάμεως εὔθυς, καὶ παρευθύς, ἐν τῷ ἄμα, ἀνευ τῆς ἐλαχίστης ἀναθολῆς, πᾶσαν ἐν τῇ διαινοίᾳ προθάλλουσαν προσβολὴν πονηράν, καὶ ἐπικαλῆσαι εὐθὺς μετὰ προθυμίας καὶ πίστεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν θοήθειαν· καὶ ἀντίληψιν.

Οὕτως ὅταν ποιήσῃς ἀγαπητέ... θάζης ἐν τῷ πνεύματι καὶ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ, ἔχων ἔνοικον αὐτὸν τὸν Θεὸν ἐν τῇ ψυχῇ σου· καὶ χαίρων τὴν ἐν Κυρίῳ χαράν, καὶ ἀπολαμβάνων τὴν τοῦ Κυρίου εἰρήνην, ἀνώτερον τῆς ὁποίας ἀγαθὸν δὲν ὑπάρχει. Θέλεις δὲ τοιουτοτρόπως ἔξασφαλίσει εἰς σεαυτὸν οὐ μόνον τὴν αἰώνιον ζωήν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ εύτυχίαν σου, ὅτι ὅλη ἡ τοῦ ἀνθρώπου εύτυχία ἡ ὀληθῆς καὶ πραγματική· καὶ τελεία καὶ αἰώνιος εἶναι νὰ ζῇ οὗτος ἐν τῷ

Θεῷ διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν τελείας ὑπακοῆς καὶ ἀπειθείας εἰς τὸν Πονηρόν.

Προσοχὴ λοιπόν προσοχὴ καὶ προσευχή, ἵνα μὴ λαμβάνη χώραν δὲ Πονηρὸς ἐν τῇ ψυχῇ καὶ ἀπομακρύνηται δὲ Θεός. Ἀπαιτεῖται θάρρος, πεποίθησις εἰς τὸν Θεόν καὶ ταχεία καὶ πρόθυμος ἀποδίωξις πάσης τοῦ Πονηροῦ προσθολῆς. Πᾶσα χαλάρωσις εἰς τὴν ἀποδίωξιν τῶν προσθολῶν τοῦ Πονηροῦ ἔξασθενεῖ τὴν ψυχὴν καὶ ἐνδυναμώνει τὸν Πονηρόν.

Πᾶσα ἀποθάρρυνσις εἶναι ἐκ τοῦ πονηροῦ. Εἰς πᾶσαν τυχὸν ἀπροσεξίαν καὶ ἐνοχὴν ἀπαιτεῖται μετάνοια καὶ αἴτησις τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ καὶ μετ' αὐτὴν πεποίθησις τελεία εἰς τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ συγχώρησιν καὶ ἔξακολούθησις τοῦ κατὰ τοῦ Πονηροῦ ἀγώνος ως νὰ μὴ ἐμεσολάθησεν ἐνοχή.

Μαζῆ μὲ τὴν παντοτεινὴν προσοχὴν εἰς τὰς τοῦ Πονηροῦ προσθολὰς καὶ τὰ πεπυρωμένα αὐτοῦ θέλη τὰ ἀποθέποντα εἰς τὸν μολυσμὸν τῆς ψυχῆς, διὰ νὰ φύγῃ δὲ Θεὸς ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, ἀπαιτεῖται ἐπίστης προσοχὴ εἰς τὸ συναισθάνεσθαι τὴν ἀθλιότητα καὶ θεβηλότητα ἡμῶν, εἰς τὸ νὰ ἀπέχωμεν τοιουτορόπως τῆς κατακρίσεως καὶ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς δργῆς, ἅτινα εἶναι ἔκγονα τῆς ὑπερηφανείας καὶ τοῦ ἐγωϊσμοῦ. Προσοχή, προσοχή.

Ἡ χάρις, τὸ ἔλεος καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Κυρίου νὰ εἶναι μετά σοῦ. Ἀμήν.

Εὔσέθιος,

16. Πρὸς Θεολόγους.

α'.

Πάτραι τῇ 8 Δεκεμβρίου 1904.

Τῷ. . .

Εἶπον νὰ μὴ γράψω, ως μὴ δυνάμενος, καὶ εἶπον εἰς τόν... νὰ σᾶς γράψῃ τὴν ἀδυναμίαν μου. Ἀλλὰ πάλιν μὲ ἀναγκάζει μία δύναμις νὰ γράψω, ἔστω καὶ πέντε λέξεις. Γράφω λοιπὸν καὶ λέγω πρὸς τὴν ἀγάπην σας, πρὸς πάντας τοὺς ἐπὶ τὸ αὐτὸν συνερχομένους ἀδελφοὺς ἀγαπητούς καὶ ποθητούς κ. κ...., δτὶ τὸ πᾶν συνίσταται εἰς τὴν ἀναγέννησιν καὶ τελειοποίησιν

τῶν ψυχῶν μας κατά τὸ δεδηλωμένον ἐν ταῖς Γραφαῖς θέλημα τοῦ Κυρίου. Μεγάλως δὲ εἰς τοῦτο συντελεῖ (ώς καὶ ἐκ τῆς μικρᾶς πείρας δλίγων ἡμερῶν ἔδιδάχθημεν) καὶ ἡ ἐπὶ τὸ αὐτὸν πνεύμασι ἀγάπης καὶ πόθῳ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ σύναξις πρὸς ἀναζήτησιν τῆς ἀληθείας. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ πάντας ὑμᾶς νὰ συνέρχεσθε μετὰ τοῦ αὐτοῦ πάντοτε πόθου, παρακαλοῦντες ἅμα καὶ τὸν κ..., δν καὶ ἐγὼ πολὺ παρακαλῶ ἀδελφικῶς, ἵνα οἰκονομῇ κατὰ τὸ δυνατὸν τὰς πολλὰς ἄλλας του ἔργασίας ὅπως παρευρίσκεται πάντοτε μεθ' ὑμῶν, ὡς τὰ μάλιστα χρήσιμος καὶ ἐπωφελής, καὶ συνερχόμενοι νὰ ἔξακολουθήτε τὸ ἐπωφελέστατον πνευματικὸν ἔργον, ἐπικαλούμενοι μετὰ πίστεως τὸν Κύριον, ἵνα μᾶς ἀξιώσῃ νὰ ὑπηρετήσωμεν τὸ ἄγιον αὐτοῦ θέλημα ἐν ἡμῖν αὐτοῖς καὶ ἐν τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν. Παρακαλῶ ἔτι ὑμᾶς ἵνα δέεσθε τοῦ Κυρίου καὶ ὑπέρ τῆς ἀθλιότητός μου, ἵνα μὲ ἐλεήσῃ δ Κύριος καὶ νὰ χαρίσῃ καὶ εἰς ἐμὲ τὴν ἀναγέννησιν. Καὶ ἐγὼ μὲ δλην τὴν ἀναξιότητά μου παρακαλῶ τὸν Κύριον ἵνα ἐπιχύσῃ ἀφθονον καὶ πλούσιον τὸ ἔλεός του ἐπὶ πάντας ὑμᾶς καὶ ἵνα σᾶς κάμη ὅργανά του δεξιά, ἵνα φέρητε πολλοὺς τοὺς καρπούς καὶ δοξάσητε τὸ ἄγιον ὄνομά του. Γένοιτο, γένοιτο.

Σᾶς ἀσπάζομαι ἀπαντας ἐν Κυρίῳ.

Ἡ χάρις καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Κυρίου νὰ εἶναι μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν.

‘Ο ἀδελφὸς Εὔσέβιος.

6'.

Αἰτωλικὸν 25 Μαΐου 1907.

Ἄγαπητέ μοι κ. . . .

Πρόσεχε σεαυτῷ, πρόσεχε πολὺ εἰς τὸ νὰ φέρεσαι πάντοτε μὲ φρόνησιν, ἔχων ὑπ’ ὅψιν σου ὅτι ἔχεις χαρακτῆρα ζωηρόν, ὅστις εἶναι ἐπίφοβος. Θὰ ἔχης δὲ μεγάλην εὐθύνην τώρα ὅπου εἶσαι καὶ θεωρεῖσαι θεολόγος. Πρόσεχε ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν μεγάλον σατανᾶν τῆς ὑψηλοφροσύνης καὶ τῆς κενοδοξίας...

Χαίρετε πάντες.

Εὔσέβιος.

III. Ἐπιστολαὶ παρηγορίας πρὸς πενθοῦντας καὶ θλιβομένους.

α'.

Αθῆναι τῇ 9 Σεπτεμβρίου 1905.

Ἄγαπητέ μοι κύριε...

Ἐλαθον τὴν ἀπὸ 7 Σεπτεμβρίου ἀγαπητήν μοι ἐπιστολήν σας. Ἡ ἀνάγνωσις αὐτῆς μὲν ἐλύπησεν ὅτι περισσότερον παρὰ ἡ πρὸ αὐτῆς, διότι ἐνῷ ἐπερίμενον νὰ λάθω ἐπιστολήν σας δηλοῦσαν τὴν καλυτέρευσιν τοῦ..., αἴφνης ἀναγινώσκω δτι ἔτι πλέον ἐδεινώθη ἡ ἀσθένειά του⁽³⁴⁾. Ἐν τούτοις ἐπειδὴ ἔχομεν πεποίθησιν δτι τὰ πάντα ἐνεργεῖ δικύριος πρὸς τὸ συμφέρον μας, πρέπει καὶ διείλομεν πάντοτε νὰ εὔχαριστῶμεν, νὰ εὔλογῶμεν καὶ νὰ δοξάζωμεν τὸ ὑπερύμινητον ὄνομά του. Καὶ ὑμεῖς, δὲν ἀμφιθάλλω, τοῦτο γνωρίζοντες θὰ παρηγορῆσθε καὶ θὰ δοξάζητε τὸν Θεόν, δτι πρὸς τὸ συμφέρον ὑμῶν τὰ πάντα οἰκονομεῖ, εἴτε διὰ τῆς ἀσθενείας εἴτε διὰ τῆς ζωῆς εἴτε διὰ τοῦ θανάτου. Εἶναι ἀληθὲς δτι ἀν δ... ἥδη κληθῆ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰς τὴν αἰώνιαν ζωὴν εἶναι μακάριος, διότι ἔγὼ τούλάχιστον ἔχω πλήρη καὶ ἀδίστακτον βεβαιότητα περὶ αὐτοῦ, δτι δ... εἶναι ἀνθρωπος ἀνήκων καθ' διοκληρίαν εἰς τὸν Θεόν. Λυπηρὸν θὰ εἶναι δι' ἡμᾶς, οἵτινες θὰ στερηθῶμεν τοιοῦτον πεφιλημένον, ἐνάρετον καὶ δλως ἀφωσιωμένον εἰς τὸν Θεόν ἀδελφόν. 'Αλλ' ἐάν δ Θεός τὸ ἀποφασίσῃ, τί δυνάμεθα ἡμεῖς νὰ εἴπωμεν; ἀς εἶναι εὐλογημένον τὸ ὄνομά του. Τὸ πολύ, τὸ πάρα πολὺ εὐχάριστον διὰ τόν... εἶναι δτι αὐτὸς ἥδη ὅπως εύρισκεται εἶναι ἐν ἀσφαλείᾳ, φέρει ἐν ἔσυτῷ τὴν αἰώνιον ζωὴν. Διὰ τοῦτο ἀς μᾶς χαροποιῆ τούλάχιστον τοῦτο.

.....

Εὕχομαι ἵνα γίνη τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου εἰς τὸν ἀγαπητὸν μας..., τὸν ὅποιον ἀσπάσθητε ἐκ μέρους μου, λέγοντες αὐτῷ

(34) Ο ἀσθενής ὅστις καὶ ἀπεβίωσεν, ὡς δεικνύει ἡ κατόπιν ἐπιστολή, ἦτο εἰς ἐκ τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν πρὸς οὓς ἔστειλε τὴν μακράν ἐπιστολήν.

νὰ ἔχῃ πᾶσαν τὴν ἐλπίδα αὐτοῦ εἰς τὸν Κύριον χωρὶς νὰ δειλιά διὰ τίποτε. Ὁ Κύριος τὸν ἀγαπᾷ· ἀς πιστεύῃ τοῦτο δλοψύχως.

Εὕχομαι πρὸς πάντας ὑμᾶς... καὶ πρὸς τὴν σεθαστὴν ὑμῶν μητέρα τὴν παρὰ Θεοῦ χάριν καὶ εὐλογίαν καὶ τὸν παρ' αὐτοῦ φωτισμόν.

Σᾶς ἀσπάζομαι ἐν Κυρίῳ πάντας. "Ἐχετε τοὺς ἀσπασμοὺς δλων τῶν γνωστῶν ἡμετέρων καὶ τοῦ... τοῦ γράψαντος τὴν παροῦσαν.

‘Ο ὑμέτερος Εὔσεβιος.

6'.

Αθῆναι τῇ 14 Σεπτεμβρίου 1905.

Πρὸς τὴν ἀξιοσέβαστον κυρίαν... καὶ τὰ ἀγαπητὰ αὐτῆς τέκνα...⁽³⁵⁾.

Σᾶς συλλυποῦμαι ἀφ' ἐνὸς διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ πεφιλημένου..., ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου δὲν δύναμαι παρά, κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου σκεπτόμενος, νὰ σᾶς συγχαρῶ, διότι ἀπεστείλατε εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς τοιοῦτον υἱὸν καὶ ἀδελφὸν δόποιος ἥτο καὶ εἶναι δ ἀείμνηστος... "Ανθρωπος τῆς ἀρετῆς, ἀνθρωπος μὲ αἰσθήματα δλῶς ἀγνὰ καὶ ἄγια, ἀνθρωπος πλήρης αὐταπαρνήσεως καὶ ἀγάπης, ἀνθρωπος, δστις καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν, καίτοι ἥτο λίαν ἀσθενοῦς καὶ κοχεκτικῆς κράσεως, κύριον μέλημα καὶ φροντίδα εἶχε πῶς νὰ παραστῆσῃ τὸν ἔαυτόν του δόκιμον καὶ ἀρεστὸν ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, καὶ πῶς νὰ φανῆ ὠφέλιμος εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Χριστιανῶν, ἀνθρωπος τέλος δλῶς ἀφωσιωμένος εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, κεκοσμημένος μὲ πάσας τὰς ἀρετάς, τὰς δόποιας διδάσκει τὸ Εὐαγγέλιον. Τὸ δὲ σπουδαιότερον, δπερ ὑψωνε καὶ θὰ ὑψώσῃ αὐτὸν μεγάλως ἐν τῇ θασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, εἶναι, δτι, καίτοι ἥτο τοιοῦτος κατὰ Θεὸν ἀνθρωπος, εἶχεν δλῆν τὴν μετριοφροσύνην καὶ ταπείνωσιν καὶ ἐθεώρει τὸν ἔαυτόν του ὡς τὸν ἀμαρ-

(35) Ἐπὶ πῷ θανάτῳ τοῦ υἱοῦ καὶ ἀδελφοῦ, περὶ τοῦ ὁποίου ἔγραφεν εἰς τὴν προηγουμένην.

τωλότερον πάντων τῶν Χριστιανῶν. Δὲν εἶναι δίκαιον λοιπὸν ἀφοῦ ἡτο τοιοῦτος δ ἀοίδιμος..., καὶ ἀπηλλάγη ἐκ τοῦ ματαίου τούτου κόσμου καὶ ἐπῆγε πρὸς τὸν οὐράνιον ἥμαν Πατέρα, εἰς τὴν αἰώνιον δόξαν καὶ μακαριότητα, δὲν εἶναι δίκαιον νὰ χαίρωμεν μᾶλλον, παρὰ νὰ λυπώμεθα διὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ; Δὲν εἶναι δίκαιον, ἀφοῦ ἐπῆγε πρὸ ἥμαν εἰς τὰς αἰώνιους μονάς, πρὸς τὸν οὐράνιον ἥμαν Πατέρα καὶ πρεσβεύει ὑπὲρ ἥμαν διὰ τὸν καταρτισμὸν καὶ τὴν τελειοποίησιν τῶν ψυχῶν μας, ἵνα ὑπάγωμεν καὶ ὑμεῖς τελειοποιημένοι εἰς τὴν θασιλείαν τῶν οὐρανῶν διὰ νὰ συζῶμεν μετ' αὐτοῦ αἰώνιως, χαίροντες καὶ εὐφραίνομενοι καὶ ἀπολαμβάνοντες μετ' αὐτοῦ τὴν αἰώνιον τοῦ Θεοῦ δόξαν, δὲν εἶναι δίκαιον λέγω νὰ χαίρωμεν μᾶλλον παρὰ νὰ λυπώμεθα διὰ τὴν ἀναχώρησιν του; "Ἐπειτα δ... ἀν καὶ μετέθη εἰς τὰς αἰώνιους μονάς, μὴ ἔχωμεν καὶ τὴν ἰδέαν ὅτι εἶναι μακράν ἥμαν." Οχι, δὲν εἶναι μακράν. Αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων τοῦ Θεοῦ δὲν ἀπομακρύνονται καὶ ἀπὸ τοὺς οἰκείους αὐτῶν, συχνὰ ἐπισκέπτονται αὐτοὺς καὶ εὑρίσκονται ἀοράτως μετ' αὐτῶν. Λοιπὸν χωρὶς τὸ παράπαν νὰ λυπώμεθα, ἃς παρακαλῶμεν τὸν Θεόν, ἵνα ἀξιώσῃ καὶ ἥμας νὰ μορφωθῶμεν κατὰ τὸ θέλημά του, καὶ νὰ ἔχωμεν καὶ ἥμεῖς τὰ χριστιανικὰ τέλη τοῦ ἀειμνήστου..., καὶ νὰ ἀνταμώσωμεν μίαν ἥμέραν ὅλη ἐν τῇ θασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν καὶ νὰ συζῶμεν μαζῆ ἐκεῖ εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἡ προσοχή μας λοιπὸν ὅλη πρέπει νὰ εἶναι εἰς τὸ νὰ καταρτισθῶμεν καὶ ἥμεῖς, πρὶν ἡ ἀπέλθωμεν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὸν ἀοίδιμον..., χωρὶς τὸ παράπαν νὰ λυπώμεθα, νὰ τὸν μακαρίζωμεν, δοξάζοντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν Θεόν.

Σᾶς εὕχομαι τὴν παρὰ Θεοῦ χάριν καὶ παρηγορίαν. Ὁ Κύριος νὰ εἶναι μαζῆ σας. Ἀμήν.

·Ο ἀγαπητὸς ὑμῖν.
Εὔσέβιος.

γ'.

Ἐπὶ τῷ θανάτῳ συζύγου καὶ πατρός.

Ἐν Κερπινῇ τῇ 25 Αὐγούστου 1906.

Πρὸς τὴν ἀγαπητὴν οἰκογένειαν...

Σᾶς συλλυποῦμαι ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ πολυαγαπητοῦ ὑμῶν συζύγου καὶ πατρός ἀοιδίμου Νικολάου, σᾶς συλλυποῦμαι ἀπὸ καρδίας καὶ εὔχομαι εἰς τὸν Κύριον, ἵνα τὴν μὲν ψυχὴν τοῦ ἀειμνήστου ἔκεινου ἀνδρὸς κατατάξῃ ἐν σκηναῖς δικαίων, εἰς δὲ τὰς καρδίας ὑμῶν ἐντάξῃ τὸ θεῖον θάλσαμον τῆς ἐνθέου αὐτοῦ παρηγορίας.

Μετὰ τὴν ἀπὸ καρδίας ταύτην εὔχήν μου θὰ παρακαλέσω τὴν ἀγάπην σας νὰ δώσετε δλίγην τινὰ προσοχὴν εἰς αὐτὸ τὸ δποῖον θὰ σᾶς εἰπῶ, οὐχὶ πλέον ὡς φίλος, ἀλλ’ ὡς πνευματικὸς πατήρ ἐπασχολούμενος πάντοτε εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ θελήματος τοῦ Κυρίου.

Λέγω λοιπὸν ὅτι λύπη ὑπερβολικὴ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν ἀπελθόντος συζύγου καὶ πατρός ὑμῶν δὲν ἐπιτρέπεται εἰς ἡμᾶς, οἵτινες εἴμεθα δπαδοὶ Ἐκείνου, ὅστις μᾶς λέγει ὅτι εἶναι «ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ» καὶ ὅτι δ ἀποθνήσκων ἐν μετανοίᾳ καὶ πίστει μεταβαίνει ἐκ τῆς θλίψεως καὶ τοῦ θανάτου τοῦ κόσμου τούτου εἰς τὴν αἰώνιον καὶ μακαρίαν ζωῆν, ἀπὸ τῆς δποίας εἶναι μακρὰν πᾶσα στενοχωρία καὶ θλῖψις καὶ βασιλεύει ἡ τελεία καὶ αἰώνιος εύφροσύνη καὶ χαρά.

Ο μακαρίτης Νικόλαος εἶναι θέραιον καὶ ὑπερθέραιον ὅτι ἔζησεν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ μὲ πίστιν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, μὲ σωφροσύνην, μὲ δικαιοσύνην καὶ ἀγαθοεργίαν ἐπομένως ἔζησεν ὡς εἰς ἐκ τῶν καλῶν Χριστιανῶν. Οἱ δὲ καλοὶ καὶ ἐνάρετοι Χριστιανοὶ γνωρίζομεν ἐκ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου ὅτι ἀναχωροῦντες ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πορεύονται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἐάν λοιπὸν κλαίῃ τις καὶ δδύρεται διὰ τοιοῦτον ἀνθρωπον, πράττει ἔργον ἐφάμαρτον, καὶ ἀμαρτάνει οὐ μόνον ἐνώπιον τῆς θείας δικαιοσύνης, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον τῆς ψυχῆς τοῦ ἀοιδίμου Νικολάου, οὗτινος ἡ ψυ-

χὴ περιίπταται ἄνωθεν ὑμῶν καὶ θεωρεῖ καὶ βλέπει πάντα τὰ καθ' ὑμᾶς, καὶ ἡ ὁποία μεγάλως λυπεῖται, δταν βλέπη ὑμᾶς νὰ ἀδημονῆτε, νὰ λυπήσθε, νὰ κλαίετε καὶ νὰ δύρεσθε.

"Επειτα ὁ μακαρίτης Νικόλαος δὲν ἦτο μόνον, ὡς εἶπον, ἄνθρωπος χρηστὸς καὶ ἐνάρετος, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἡλικίας ἦτο ἡδη ἀρκετὰ προθεθηκώς, ἐπλησίαζε σχεδὸν εἰς τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν. Τὸ δὲ σπουδαιότερον ὅτι ἡ ἀναχώρησίς του δὲν ἀφῆκε δυσαναπλήρωτον κενόν, διότι χάρις εἰς τὸν Θεόν καὶ τὰ ἄρρενα τέκνα του εἶναι εἰς καλὴν ἡλικίαν καὶ φρόνιμα καὶ συνετὰ καὶ ἔξυπνα εἶναι, καὶ περιουσίαν ἴκανην ἀφῆκε, ἥν ἀπέκτησε διὰ τοῦ ἰδρῶτος τοῦ προσώπου του, ὅστε καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του καὶ ἡ σύζυγος καὶ τὰ μικρὰ τέκνα του νὰ μὴ κακοπαθήσουν οὐδὲν νὰ ὑστερηθῶσιν οὐδενὸς τῶν ὅσων εἶχον καὶ ἀπελάμβανον, ὅτε ἦτο σωματικῶς μετ' αὐτῶν ὁ ἀοίδιμος. Δι' ὅλους λοιπὸν τοὺς λόγους αὐτοὺς φρονῶ ὅτι εἶναι δίκαιον, δικαιούτατον νὰ δοξάζητε τὸν Θεόν ὅλοι καὶ σεῖς κυρία... καὶ ὁ κ... καὶ τὰ δύο κοράσια, καὶ νὰ παρακαλήτε τὸν Θεόν μὲ τὴν καρδίαν σας ἵνα σᾶς φωτίζῃ καὶ σᾶς ὁδηγῇ καὶ σᾶς ἐνισχύῃ εἰς τὸ νὰ πορεύεσθε κατὰ τὸ ἄγιόν του θέλημα καὶ νὰ σᾶς ἀξιώσῃ ἵνα ἐνωθῆτε μίαν ἡμέραν μετὰ τοῦ πρὸ ὑμῶν ἀπελθόντος καὶ νὰ συζήτε μετ' αὐτοῦ αἰώνιως ἐν χαρᾷ καὶ εὐφροσύνῃ ἐν τῇ ἀΐδιῳ μακαριότητι τῆς θασιλείας τῶν οὐρανῶν. Τοῦτο κάγὼ εὐχομαι εἰς ὑμᾶς ἀπὸ καρδίας.

Εὔχόμενος καὶ πάλιν ὑμῖν τὴν παρὰ Κυρίου παρηγορίαν καὶ τὸν φωτισμόν, ἵνα ἐννοήσητε καλῶς ὅτι αἱ λύπαι καὶ οἱ κλαυθμοὶ εἶναι ἀνωφελεῖς καὶ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ εἰς τὴν ὑγείαν σας, διατελῶ εἰς τὴν ἀγάπην σας.

"Εχετε καὶ τὰ ἀπὸ καρδίας συλλυπητήρια καὶ τοῦ κ. Διονυσίου Φαραζουλῆ, ὅστις καὶ θὰ ἀναχωρήσῃ αὔριον διὰ τὸ Αἴγιον ἐλπίζω δὲ ἵνα ἀναχωρήσω καὶ ἐγὼ μετ' ὀλίγας ἡμέρας διὰ τὰς Πάτρας.

'Ο ὑμέτερος Εύσέβιος Ματθόπουλος

δ'.

'Εν Ἀθήναις τῇ 22 Αὐγούστου 1908.

Τῇ κυρίᾳ ...

Ταύτην τὴν στιγμὴν περὶ τὴν 12 τῆς σήμερον ἔμαθον τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ σου. Σὲ συλλυποῦμαι καθὼς καὶ τὴν σεβαστὴν μητέρα σου μετὰ πάντων τῶν ἐνταῦθα ἀδελφῶν καὶ εὐχόμεθα, ἵνα δὲ Κύριος ἐν τῷ ἀπείρῳ αὐτοῦ ἐλέει τὴν μὲν ψυχὴν ἐκείνου τοῦ μακαρίτου ἀναπαύση ἐν σκηναῖς δικαιών, ὑμᾶς δὲ καὶ τὴν σύζυγόν του νὰ παρηγορήσῃ, καὶ νὰ προστατεύσῃ τὰ τέκνα του μετὰ τῆς μητρός των. Γένοιτο.

Καταλαμβάνω, δτι μεγάλως θὰ ἐλυπήθητε καὶ ἡδη θὰ λυπήσθε διὰ τὸν λόγον, δτι, καθὼς εἶδον ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ κ... δὲν προετοιμάσθη ὡς ἔπρεπε πρὸ τοῦ θανάτου του. Ἄλλὰ τὰ γενόμενα οὐκ ἀπογίνονται. "Ο, τι ἐγένετο, ἐγένετο. Τὸν Θεόν μόνον διφείλομεν ἡμεῖς νὰ παρακαλῶμεν, ἵνα ἐλεήσῃ αὐτόν, καὶ Ἐκεῖνος ἐν τῇ ἀγαθότητί του καὶ τῇ δικαιοσύνῃ του θὰ ποιήσῃ δτι εἶναι δρθὸν καὶ πρέπον. Ἀκόμη τοῦτο πρέπει νὰ σκεπτώμεθα ἡμεῖς, δτι δπως ἐκεῖνος ἀπέθανε, καθ' ἥν ἐποχὴν δὲν ἐπερίμενε τοῦτο, οὕτω θὰ συμβῇ καὶ εἰς ἡμᾶς· θὰ ἀποθάνωμεν καὶ ἡμεῖς, δταν δὲν θὰ τὸ περιμένωμεν. Τοῦτο θεωριῶν καὶ δὲ Κύριος λέγει πρὸς δλους μας νὰ γρηγορῶμεν, ἥτοι νὰ ἔχωμεν προσοχὴν εἰς τὸν θίον μας καὶ εἰς πάντα τὰ διαθήματά μας παντοῦ καὶ πάντοτε, διότι δὲν γνωρίζομεν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν, κατὰ τὴν δποίαν θὰ ἀναχωρήσωμεν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Ή μνήμη τοῦ θανάτου καὶ δ συλλογισμός, δτι εἶναι ἀδηλος ἡ ἡμέρα καὶ ἡ ὥρα αὐτοῦ, καὶ δτι δπως εὑρεθῶμεν κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐκ τοῦ κόσμου ἀναχωρήσωμες ἡμῶν, οὕτω θὰ παρασταθῶμεν καὶ ἐνώπιον τοῦ ἀδεκάστου Κριτοῦ καὶ οὕτω θὰ ἀνταμειφθῶμεν, πᾶσαι αῦται αἱ σκέψεις συντελοῦν τὰ μέγιστα εἰς τὸ νὰ καθιστῶσιν ἡμᾶς ὅχι μόνον προσεκτικοὺς καὶ ἐμφόβους εἰς τὸ νὰ φεύγωμεν τὴν ἀμαρτίαν, ἀλλὰ καὶ προθύμους εἰς τὸ νὰ ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τῆς εὔσεβείας καὶ τῆς ἀρετῆς. Πᾶς θάνατος οἰουδήποτε ἀνθρώπου δύναται νὰ μᾶς φέρῃ τοιαύτας σκέψεις, ἀλλ' δὲ θάνατος τῶν πλησιεστέρων ἡμῶν εἴτε συγγενῶν εἴτε φίλων συντελεῖ πολὺ περισσότερον εἰς τὴν κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ προσοχὴν καὶ

έγρήγορσιν καὶ νῆψιν ἡμῶν. Αὔτὰ λοιπὸν ἔχετε ὑπ' ὅψιν σας καὶ συμφώνως πρὸς αὐτὰ ὅς πολιτευώμεθα. Τὸ δὲ νὰ λυπώμεθα διὰ τὸν ἀποθανόντα ἀδελφὸν δι' αὐτὸν ἢ δι' ἔκεινον τὸν λόγον δὲν ἔχει λόγον, οὐδὲ ὠφέλειαν φέρει ἢ τοιαύτη λύπη. Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ πολὺ νὰ μὲ ὑπακούσητε εἰς τοῦτο καὶ νὰ στρέφετε τὴν διάνοιάν σας ἐπὶ ἄλλων ἀντικειμένων, μελετῶν καὶ σκέψεων πνευματικῶν· καὶ διὰ τὸν ἀποθανόντα νὰ παρηγορήσθε διὰ τῆς δεήσεως, τὴν δποίαν θὰ κάμνετε εἰς τὸν Κύριον, ἵνα γίνη ἔλεως εἰς τὰς ἀμαρτίας αὐτοῦ καὶ εἰς τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν. Καὶ πάλιν εἰς τοῦτο, εἰς τὸ νὰ μὴ ἀφήνετε τὴν ψυχήν σας νὰ λυπήται, θὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ μοῦ ὑπακούσητε, καθ' ὅσον, ἐὰν δὲν ἀπομακρύνητε τὴν διάνοιάν σας ἀπὸ τὰς λυπηρὰς σκέψεις καὶ δὲν τῆς δίδετε ἐπασχόλησιν εἰς ἄλλην μελέτην καὶ σκέψιν πνευματικήν.

Εὕχομαι πρὸς ὑμᾶς καὶ πρὸς τὴν σεβαστὴν μητέρα σας καὶ πρὸς τὸν ἀδελφόν σας τὴν παρὰ Θεοῦ παρηγορίαν καὶ τὴν εἰρήνην τῶν ψυχῶν σας.

Εὔσεβιος

Τὸ πένθος καὶ τὸ καθῆκον.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 7 Φεβρουαρίου 1909.

Τῇ κ...

Ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ κ. Π. ἐμάθομεν, ὅτι τὸ μικρὸν τέκνον τοῦ μακαρίου ἀδελφοῦ σας ἀπέθανε. Τὸ γεγονός αὐτὸν μᾶς ἐλύπησεν ἀπὸ τὸ ἔν μέρος, ἐπαρηγορήθημεν ὅμως ὁφέρου, διότι αὐτὸν τὸ μικρὸν παιδί ὡς ἀθώον καὶ ἄκακον, ὃπου ἦτο, ἔξησφάλισεν ἥδη τὸ αἰώνιον καὶ πραγματικὸν συμφέρον του. Θὰ εἰσέλθῃ ὡς ἄγγελος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐνῶ ἐὰν ἔζη, Κύριος οἶδε τί ἥδύνατο νὰ συμβῇ μὲ τὰς σημερινὰς περιστάσεις, ὑπὸ τὰς δποίας ζῶμεν.

Ἡδη μανθάνομεν, ὅτι καὶ ἡ ἀδελφὴ τοῦ ἀποθανόντος μικροῦ ἀσθενεῖ ἀπὸ τὴν αὐτὴν ἀσθένειαν, ἐνδεχόμενον δὲ ὁ Θεὸς νὰ τὴν προσλάβῃ καὶ αὐτὴν πλησίον του. Καὶ αὐτό, ἐὰν εἶναι θέ-

λημα Θεοῦ νὰ συμβῇ, ἐνῶ φαίνεται ἐκ πρώτης ὅψεως λυπηρόν, πραγματικῶς ὅμως εἶναι ὀφέλιμον, ἀφοῦ δὲ Θεὸς ἐν τῇ ἀγάθῃ του πρόνοιά τὸ ἐπιτρέπει. Διότι τοιουτοτρόπως θὰ ἔξασφαλισθῇ τὸ αἰώνιον μέλλον καὶ εἰς τὸ ἀγαθὸν αὐτὸν κοράσιον, ἐνῶ, ἐπαναλαμβάνομεν, ὑπὸ τὰς σημερινὰς περιστάσεις πάντοτε διερχόμεθα διὰ πολλῶν παγίδων καὶ δοκιμασιῶν.

Λαμβάνομεν δὲ ἀφορμὴν νὰ γράψωμεν τὴν παροῦσαν λαμβάνοντες ὑπ’ ὅψει τὸν χαρακτῆρα σας, δὲ δποῖος ἐνῶ εἰς πολλὰ φαίνεται γενναῖος καὶ ἀνδρεῖος, ἐν τούτοις εἰς τὰ φαινομενικῶς ταῦτα λυπηρὰ στενοχωρεῖσθε ὑπερβολικὰ καὶ θλίβεσθε. Τὸ τοιοῦτον συντελεῖ πολὺ εἰς τὸ νὰ καταστρέφηται ἡ ὑγεία σας καὶ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι εἶναι καὶ ἐφάμαρτον. Διότι τοιουτοτρόπως διὰ τῆς καταστροφῆς τῆς ὑγείας παρεμποδίζεται ἡ πνευματικὴ πρόοδός σας, καὶ ἀθετεῖται ἐν καθῆκον, τὸ δποῖον ἔχομεν πάντες, νὰ ἐργαζώμεθα δηλαδή, ἐφ’ δσον δὲ Θεὸς μᾶς ἀφήνει εἰς τὴν ζωὴν αὐτῆν, ὅπως προοδεύωμεν πνευματικῶς. Ἐξ ἄλλου δὲ ἐμποδίζεται διὰ τῆς καταστροφῆς τῆς ὑγείας σας ἡ ὑπὲρ τοῦ πλησίον ἐργασία, εἰς τὸν δποῖον πλησίον δύνασθε νὰ φανῆτε ὀφέλιμος, τοιουτοτρόπως δὲ καθίστασθε ἀχρηστος. Ταῦτα ἔχοντες ὑπ’ ὅψει, πρὸς τούτοις δέ, ὅτι τὰ πάντα ἐπιτρέπει δὲ Θεὸς πρὸς τὸ συμφέρον μας, πρέπει νὰ παρηγορώμεθα. Ἐὰν δὲν ᾖτο δίκαιον νὰ λυπήσθε διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ σας, δοτις εἶχεν οἰκογενειακὰ θάρη, πολὺ περισσότερον δὲν εἶναι δίκαιον νὰ λυπήσθε διὰ τὰ ἀθῶα αὐτὰ παιδιά, τὰ δποῖα ἔξασφαλίζουν τὸ αἰώνιον μέλλον των.

Σᾶς λέγομεν λοιπόν, ὅτι πρέπει νὰ ἔχητε πᾶσαν τὴν πεποίθησίν σας εἰς τὸν Κύριον πιστεύουσα, ὅτι τὰ πάντα ἐπιτρέπει καὶ ποιεῖ πρὸς τὸ πνευματικὸν συμφέρον ἡμῶν.

Σᾶς εὔχόμεθα τὴν παρὰ Θεοῦ χάριν καὶ παρηγορίαν.

Εὔσεβιος.

Ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀειμνήστον Διονυσίου Φαραζουλῆ.

α'.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 24 Φεβρουαρίου 1920.

Τῇ σεμνοτάτῃ καὶ ἀξιοσεβάστῳ κυρίᾳ
Πολυξένῃ Α. Φαραζουλῆ

Εἰς Αἴγιον.

Τὴν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἐν Κυρίῳ ἀποδημίαν τοῦ πεφιλη-
μένου καὶ σεβαστοῦ υἱοῦ σας Διονυσίου τὴν ἐμάθατε. Ἐπειδὴ
γνωρίζω τὰ μητρικὰ καὶ λεπτὰ αἰσθήματά σας, δὲν ἀμφιθάλλω
ὅτι Θαθεῖα καὶ ἀφόρητος λύπη θὰ διῆλθεν εἰς τὴν καρδίαν
σας. Ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἐθεώρησα καλὸν νὰ σᾶς
γράψω δλίγας λέξεις καὶ νὰ σᾶς εἴπω τὸ ἀντίστροφον ἀπὸ δ, τι
ἡσθάνθη ἡ ψυχή σας ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ μακαρίου. Τί δὲ θὰ
σᾶς εἴπω; Θὰ σᾶς εἴπω τοῦτο:

Σᾶς μακαρίζω μὲ δλην μου τὴν ψυχήν, ἀλλὰ μὲ ἔμὲ καὶ
πάντες δσοι ἐγνώρισαν τὸν μακαρίτην Διονύσιον, διότι σᾶς
ἡξίωσεν δ Θεός νὰ χρηματίσητε μήτηρ καὶ τροφός ἐνὸς τοιού-
του υἱοῦ, δποίος ἥτο δ ὁ διόδιμος Διονύσιος, τὸ σέμνωμα καὶ
καύχημα τῆς Ἔκκλησίας.

Ἡμπορῶ ἀκόμη νὰ σᾶς μακαρίσω καὶ διότι αὐτός, ἐκ τοῦ
κόσμου τούτου ἀναχωρήσας καὶ πλησίον τοῦ Θεοῦ πορευθείς,
θὰ δέεται θεοταίως καὶ θὰ παρακαλῇ τὸν Θεόν ὑπὲρ πάντων
δσοι ἐγνώρισαν αὐτὸν καὶ ὠφελήθησαν πνευματικῶς, ἀλλὰ
πολὺ περισσότερον θὰ ἴκετεύῃ τὸν Θεόν ὑπὲρ ὑμῶν, τῆς μη-
τρός του, καθόσον ἐγνώριζε καὶ γνωρίζει ποίαν ἀγάπην καὶ
ποίον φίλτρον ἐτρέφετε εἰς αὐτόν.

Καὶ ἔτι πλέον δύναμαι νὰ σᾶς μακαρίσω, διότι ἐπέμψατε
καὶ πρὸ ἐτῶν εἰς τὸν οὐρανὸν πλησίον τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν μακα-
ρίτην Βάσον, τοῦ δποίου ἡ κατὰ Χριστὸν ζωὴ καὶ πολιτεία
καὶ ἀρετὴ ἥτο καταφανῆς εἰς πάντας τοὺς γνωρίσαντας τὸν μα-
καρίτην. Ἡδη λοιπὸν ἔχετε δύο συνηγόρους ἐν οὐρανῷ, συνή-
γοροῦντας καὶ παρακαλοῦντας τὸν Θεόν, ἵνα εύδοκήσῃ ὅπως

συναριθμήσῃ καὶ κατατάξῃ καὶ τὴν μητέρα των πλησίον των.

Περιττὸν λοιπὸν θεωρῶ νὰ σᾶς εἴπω, ἵνα μὴ λυπῆσθε διὰ τοὺς πεφιλημένους υἱούς σας, οἱ δόποιοι ὅχι μόνον ἔξησφάλισαν ἐσαυτοὺς διὰ παντός, ἀλλὰ καὶ δέονται ἵνα ἔξασφαλίσῃ ὁ Θεὸς καὶ τὴν μητέρα των καὶ τοὺς ἀδελφούς καὶ τὰς ἀδελφάς των.

Μὴ ἀφῆσῃς λοιπὸν πλέον τὴν ψυχήν σου, σεβαστὴ κ. Πολυξένη, νὰ βασανίζεται μὲ λύπην, ὅχι μόνον ἀνωφελῆ, ἀλλὰ καὶ ἐπιθλασθῆ. Τούναντίον μάλιστα νὰ δοξάζῃς ἀπὸ καρδίας καὶ νὰ εὐχαριστῆς τὸν Θεόν, ὅτι ἀνέπαυσεν αὐτοὺς ἐκ τῶν λυπηρῶν τοῦ κόσμου εἰς τὰς αἰώνιους μονάς καὶ ὅτι θὰ ἀξιώσῃ μίαν ἡμέραν καὶ ὑμᾶς, τὴν μητέρα των, καὶ πάντας τοὺς συνδεθέντας μετ' αὐτῶν διὰ πνευματικοῦ συνδέσμου νὰ συναριθμηθῶμεν μετ' αὐτῶν, γενόμενοι κληρονόμοι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Γένοιτο.

Εὕχομαι ἵνα ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ παρηγορήσῃ τελείως τὴν ψυχήν σας καὶ νὰ σᾶς χαρίσῃ γαλήνην καὶ εἰρήνην. Τὸ αὐτὸ εὔχομαι καὶ διὰ τοὺς υἱούς σας καὶ τὰς θυγατέρας σας.

‘Ο ἀγαπῶν καὶ σεβόμενος ὑμᾶς
Εὐσέβιος Ματθόπουλος

6'.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 7 Μαρτίου 1920.

Πρὸς τὴν ἀγαπητὴν καὶ ἀξιοσέβαστον
οἰκογένειαν Ἀ. Φαραζουλῆ⁽³⁶⁾.

Εἰς Αἴγιον.

Μετὰ λύπης μου ἔμαθον ὅτι ἡ διὰ τὸν ἀείμηντον Διονύσιον λύπη σας ἔξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται ἐν ταῖς ψυχαῖς σας.

(36) Ἡ παροῦσα, καθὼς καὶ ἡ ἐπομένη, ἀποσταλεῖσαι πρὸς οἰκογενείας προσφιλῶν τέκνων του, πληγείσας ὑπὸ τοῦ θανάτου πολυφιλήτων μελῶν των, φανερώνουν ἔξαιρετικώτερον τὴν σπουδήν, τὴν ἐπιμελῆ καὶ ἐπίμονον προσπάθειαν, διὰ τῆς ὁποίας τὴν ιδικήν του ἀπαρασάλευτον πίστιν καὶ πεποιθησιν εἰς τὴν ἐν παντί, καὶ ειδικῶς ἐν τῷ θανάτῳ, σοφήν τοῦ Θεοῦ ἐνέργειαν, ἥθελε νὰ μεταδώσῃ καὶ εἰς ἄλλους. Καθὼς θὰ ὄντι ληφθῇ ὁ ἀναγνώστης, εἰς τὰς δύο αὐτὰς ἐπιστολὰς δὲν διστάζει νὰ χρησιμοποιήσῃ καὶ τὴν αὐτηρὰν ἐκείνην γλώσσαν, τὴν ὁποίαν τὸ κῦ-

Λέγω μετά λύπης μου, διότι ἡ ἔξακολούθησις αὐτῆς τῆς λύπης δὲν εἶναι δικαία καὶ πρέπουσα, ἵνα μὴ εἴπω ὅτι εἶναι καὶ ἐφάμαρτος· διότι λυπεῖσθε δι' ἀνθρώπον τοῦ Θεοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἡγάπησε καὶ ἔκρινεν ὡς δίκαιον καὶ πρέπον καὶ ὀφέλιμον ἵνα τὸν μεταθέση ἐκ τοῦ κόσμου τούτου εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ τὸν ἔχῃ πλησίον του διὰ νὰ ἀπολαμβάνῃ τῆς δόξης του καὶ τῆς μακαριότητός του. Ἐάν τοῦτο δὲν ἥτο δίκαιον καὶ ὀφέλιμον, ἥδυνατο ποτὲ διανάγαθος Θεὸς νὰ τὸ κάμη; "Οχι' εἶναι ἀδύνατον διανάγαθος Θεὸς νὰ ποιήσῃ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι κατά πάντα σύμφωνον πρὸς τὴν δικαιοσύνην του, τὴν ἀγαθότητά του καὶ τὴν ἀγάπην του.

Ναί, θὰ εἴπητε, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς, τὴν μητέρα του καὶ τοὺς ἀδελφούς του, δὲν ἡμπορεῖ νὰ εἶναι εὐχάριστον, εἶναι λυπηρὸν καὶ πικρόν. Μάθετε ὅμως ὅτι, ἔάν ἡ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἀποδημία τοῦ μακαρίτου Διονυσίου φαίνεται εἰς ὑμᾶς πικρὰ καὶ λυπηρά, τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς ἀγνοίας, τὴν ὁποίαν ἔχετε ἐπὶ τῆς προνοίας καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ ἐκ τῆς ἀγνοίας, ἦν ἔχετε περὶ τῆς ὀφελείας τῆς πνευματικῆς, ἡ ὁποία προσγίνεται εἰς ὑμᾶς ἐκ τῆς δεήσεως τὴν ὁποίαν κάμνει διανάγαθης Διονύσιος πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα ἡμῶν ὑπὲρ τῆς κατὰ Χριστὸν μορφώσεως καὶ τελειοποιήσεως ὑμῶν, δπως ἀπερχόμενοι τοῦ κόσμου τούτου συναριθμηθῆτε μετ' αὐτοῦ καὶ χαίρετε τὴν αἰώνιον χαράν, εὐφροσύνην καὶ μακαριότητα.

Ἄλλὰ θὰ εἴπητε ἀκόμη, ὅτι διανάγαθης Διονύσιος ἀπῆλθεν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου νεαρός, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας του καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν δράσεώς του. Σᾶς λέγω ὅμως καὶ εἰς τοῦτο, ὅτι πρέπει νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι διαπέλθων θάνατος τοῦ Διονυσίου ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας του καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν ἔργασίας του ὑπῆρξε καὶ ὑπάρχει καὶ θὰ ὑπάρχῃ εἰς τοὺς ἐπιζώντας ἀνωτέρα καὶ πλουσιωτέρα διδασκαλία ἀπὸ ἐκείνην, τὴν ὁποίαν θὰ ἔκαμνεν ἔάν ἔζη μέχρι γήρατος. Καὶ ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη διδασκαλία εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα καὶ ἴσχυροτέρα

ρος του παρεῖχε, νὰ χρησιμοποιήσῃ δηλαδὴ καυτήριον — ἐφ' ὅσον τὰ μαλακτικὰ ἀπεδίχθησαν ἀτελεσφόρητα — διὰ νὰ θεραπεύσῃ πραγματικῶς.

ξεκείνης, τὴν δποίαν ἥθελον κάμει οἱ ἄγιοι ἀνδρες, ἐὰν ἔζων περισσότερον χρόνον διὰ τοῦ στόματός των, δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλους πολλοὺς ὀφελίμους λόγους Өλέπομεν δτι δ Θεὸς παραλαμβάνει αὐτοὺς νέους τὴν ἡλικίαν, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς πνευματικῆς των ἐργασίας.

Δι' αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς λόγους δὲν εἶναι δίκαιον καὶ πρέπον νὰ λυπήσθε, καθόσον μάλιστα λυπούμενοι θὰ λυπήτε καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ πρὸς Κύριον μεταστάντος προσφιλοῦς καὶ ἀγαπητοῦ μας Διονυσίου. Διὰ νὰ εὔαρεστήτε εἰς τὸν Θεόν καὶ νὰ εὐφραίνετε καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀοιδίμου Διονυσίου, πρέπει διὰ τὴν πρὸς τὸν Κύριον ἀποδημίαν του ὅχι μόνον νὰ μὴ λυπήσθε, ἀλλὰ καὶ νὰ δοξάζετε καὶ νὰ εὐχαριστήτε ἐκ ψυχῆς τὸν Κύριον καὶ νὰ δέεσθε, δπως ἀξιώσῃ καὶ σᾶς καὶ πάντας ἡμᾶς νὰ διέλθωμεν καὶ ἡμεῖς τὰς ἐπιλοίπους ἡμέρας τῆς ζωῆς μας, δσας ἐπιτρέψῃ δ Θεὸς ἵνα ζήσωμεν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, συμφώνως πρὸς τὸ θέλημά του τὸ ἄγιον, διὰ νὰ συζήσωμεν ἔπειτα μαζῇ ὅχι προσωρινῶς, δπως συμβαίνει ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἔνθα εἴμεθα πάροικοι καὶ παρεπίδημοι, ἀλλ' αἰωνίως ἐν τελείᾳ ἀγαλλιάσει καὶ εὐφροσύνῃ ἐν τῇ θασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ. Γένοιτο!

"Ἐχετε τοὺς ἀσπασμοὺς ὅλων τῶν συναδέλφων τοῦ μακαρίου Διονυσίου.

Σᾶς εὐχόμαι τὴν παρὰ Θεοῦ εὐλογίαν καὶ χάριν καὶ τελείαν παρηγορίαν καὶ πνευματικὴν χαράν.

‘Ο ίμέτερος Εύσέθιος Ματθόπουλος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 16 Νοεμβρίου 1918.

Πρὸς τὴν σεβαστὴν χριστιανικὴν οἰκογένειαν Ν. Τρεμπέλα.

Εἰς Πάτρας.

Εύθὺς ἂμα ἐμάθομεν τὸν θάνατον τοῦ μακαρίου Σωτηράκη ἐκ τοῦ τηλεγραφήματος τοῦ κ. Παναγιώτου αὐθημερὸν σᾶς ἐγράψαμεν ἐπιστολήν, ἀλλὰ μετά λύπης μας ἐμάθομεν, δτι ἔως ἐσχάτων δὲν εἴχετε λάθει αὐτήν. Διὰ τοῦτο ἀποστέλλομεν ἐσωκλείστως ἀντίγραφον ταύτης.

Συγχρόνως έμαθομεν, ότι ή λύπη σας διὰ τὸν θάνατον τοῦ μακαρίτου, ἀντὶ μὲ τὰς ἡμέρας νὰ μετριασθῇ καὶ νὰ διασκεδασθῇ, ώς εἶναι φυσικὸν εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς ἀνθρώπους, ὅχι μόνον δὲν ἔμετριάσθῃ, ἀλλὰ τούναντίον ἔξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἡ αὐτή, ἡ ὁποία ἦτο εἰς τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ θανάτου τοῦ μακαρίτου. Τοῦτο μᾶς ἐλύπησε καὶ μᾶς λυπεῖ ὅχι δλιγάγωτερον ἀπὸ ὅ,τι ἡσθάνθημεν, ὅταν αἴφνης καὶ παρ' ἐλπίδα ἔμαθομεν τὸν θάνατον τοῦ μακαρίτου. Μᾶς ἐλύπησε δὲ καὶ μᾶς λυπεῖ ἡ ὑπερβολικὴ σας αὔτη λύπη, ὅχι μόνον διότι θλάπτει καὶ ἐκ θεμελίων ἀνασκάπτει τὴν ὑγείαν τοῦ σώματός σας, ἀλλὰ περισσότερον διότι θλάπτει καὶ μεγάλως ζημιώνει τὴν ψυχήν σας.

Μᾶς λυπεῖ πολὺ ἡ λύπη σας αὔτη, διότι ἀποδεικνύεται δι' αὐτῆς, ότι δὲν σκέπτεσθε χριστιανικῶς, δὲν σκέπτεσθε κατὰ Θεόν, ἀλλὰ σκέπτεσθε ώς ἄνθρωποι μὴ ἐλπίζοντες εἰς τὸν Θεόν, μηδὲ φρονοῦντες καὶ πιστεύοντες ὅτι τὰ πάντα ὅριζει καὶ διευθύνει πρὸς τὸ συμφέρον ἡμῶν τὸ αἰώνιον καὶ ώς πρὸς τοὺς ἀποθηῆσκοντας, διότι Αὔτός εἶναι ὁ Κύριος τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, καὶ ώς πρὸς τοὺς ἐπιζῶντας, τοὺς ἐν σχέσει στενῆ εὑρισκομένους πρὸς τοὺς ἀποθηῆσκοντας.

Δὲν φρονεῖτε καὶ δὲν πιστεύετε, ότι ὁ Θεὸς ἔχει ἀγάπην περισσοτέραν, ἀσυγκρίτῳ λόγῳ περισσοτέραν, ἀπὸ ὅ,τι ἔχουν οἱ φιλοστοργότατοι γονεῖς πρὸς τὰ τέκνα αὐτῶν; Ἀλλ᾽ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἀπλῶς αἰσθηματική, ώς εἶναι ἡ ἀγάπη τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα, ἀλλ᾽ εἶναι ἀγάπη ἀληθῆς καὶ λογική, ἀποθέλεπονσα εἰς τὸ πραγματικόν, τὸ ἀληθὲς καὶ αἰώνιον συμφέρον τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπομένως οὐδέποτε ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει θάνατον εἰς νέαν ἥλικίαν, ἐὰν ὁ θάνατος οὗτος δὲν εἶναι ὠφέλιμος πρὸς τὸν ἀποθανόντα καὶ πρὸς τοὺς ἐπιζῶντας συγγενεῖς του καὶ προστατευόμένους του. Ἡ πίστις καὶ ἡ πεποίθησις αὕτη πρέπει νὰ εἶναι ἀκλόνητος καὶ ἀσάλευτος ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν. Ὅμεις λοιπὸν διὰ νὰ ἔξακολουθῆτε νὰ λυπῆσθε μεγάλως, σημαίνει ὅτι ἀφήνετε τὰ νοήματά σας, τὰς σκέψεις σας καὶ τὰ αἰσθήματά σας, τὰ ἀφήνετε ὅλως ἐλεύθερα νὰ σᾶς τυραννοῦν καὶ νὰ σᾶς θασανίζουν καὶ νὰ σᾶς φέρουν εἰς μίαν ἀπελπιστικὴν κατάστασιν.

Σᾶς παρακαλῶ λοιπόν, διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, νὰ συναι-

σθανθῆτε τὴν ἄμαρτίαν σας ταύτην τῆς ὑπερβολικῆς λύπης καὶ νὰ ζητήσετε συγχώρησιν παρὰ τοῦ Θεοῦ δι' αὐτήν. Συγχρόνως δὲ νὰ νοήσετε καλῶς καὶ νὰ τὸ πιστεύσετε δλοψύχως, ὅτι ὁ Θεός, ἀναπαύσας τὸν μακαρίτην Σωτηράκην ἐν τῇ θασιλείᾳ του, θὰ σᾶς προστατεύῃ, καὶ θὰ εἶναι μαζῆ μὲ τὴν οἰκογένειάν σας, καὶ θὰ προφυλάττῃ αὐτήν ἀπὸ παντὸς κακοῦ, καὶ θὰ εὐλογῇ τὰς ἔργασίας σας, καὶ θὰ προάγῃ τὰς ψυχάς σας, ἀρκεῖ μόνον νὰ φοθῆσθε τὸ ἄγιον ὄνομά του καὶ νὰ ἐπικαλῆσθε τὴν ἀντίληψιν καὶ θοήθειάν του καὶ νὰ προσπαθήτε νὰ πορεύεσθε καὶ νὰ ζῆτε κατὰ τὸ θέλημά του. Ἀκούσατέ μου, σᾶς παρακαλῶ, εἰς τοῦτο, καὶ θὰ ἔδετε καθαρῶς καὶ φανερά τὴν προστασίαν καὶ θοήθειαν τοῦ Θεοῦ.

Εὔχόμεθα καὶ ήμεῖς πρὸς τὸν Κύριον, ἵνα σᾶς δώσῃ τελείαν τὴν παρηγορίαν καὶ σᾶς ἔμβάλῃ τὰς ἀληθεῖς καὶ ἀγαθὰς σκέψεις καὶ νὰ σᾶς ἐνισχύσῃ εἰς τὸ νὰ πορεύεσθε κατὰ τὸ θέλημά του, διὰ νὰ ζήσετε καὶ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐν εἰρήνῃ· εὐτυχίᾳ καὶ πνευματικῇ χαρᾷ, καὶ εἰς τὴν θασιλείαν του τὴν ἐπουράνιον νὰ εἰσέλθητε. Γένοιτο.

Ἡ χάρις καὶ ἡ εἰρήνη καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου νὰ εἶναι μαζῆ σας. Ἀμήν.

Εὔσεβιος Ματθόπουλος.

Τέλος παραθέτομεν καὶ δύο διασωθείσας ἐπιστολάς του πρὸς τοὺς Ἱερομονάχους Νικηφόρον Βλάση 'Αρμένην καὶ Χρύσανθον Κοντογιώργην τῆς ἐν Κερκύρᾳ 'Ι. Μονῆς Πλατατέρας. Εἶναι ἐπιστολαὶ ἐκ τῆς ἔξορίας του, ἀλλὰ μαρτυροῦν τὸν ἐκ νεότητος ζῆλον καὶ πόθον τοῦ π. Εὔσεβίου διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Ἰδοὺ αὖται διασωθεῖσαι εἰς χεῖρας μαθητοῦ τινος τῶν ὃς ἄνω Ἱερομονάχων.

Παλαιοκαστρίτισσα τῇ 3 Μαΐου 1879.

Περιπόθητέ μοι κ...

Ἀσμένως ἐδέχθην τὴν φίλην μοι ἐπιστολήν σου ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς ὁποίας ἐπλήσθην χαρᾶς ἄμα καὶ συγκινήσεως.

Διότι ἀφ' οὗ σὲ ἔγνώρισα προσωπικῶς καὶ ἔλαχα πεῖραν τῆς καλῆς καὶ ἀγαθῆς σου προθέσεως ἐνετυπώθης ἀναποσπάστως ἐν τοῖς μυχοῖς τῆς καρδίας μου, καὶ ὡς ἐκ τούτου λίαν εὐκόλως οἱ λόγοι σου πλήρουσι καὶ ἔξεγείρουσι τὸ πρὸς σὲ αἴσθημα τῆς συμπαθείας καὶ ἀγάπης τῆς καρδίας μου. Δοξάζω δὲ καὶ εὐχαριστῶ τὸν Κύριον καὶ ἐν τούτῳ, δτὶ καὶ ἐν τῇ ἔξορίᾳ μου ἔξαπέστειλέ μοι ἀνθρωπὸν ζητοῦντα τὰ τοῦ Θεοῦ καὶ λαλοῦντα ἐν τῇ καρδίᾳ μου. Εἴη τὸ ὄνομα αὐτοῦ εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων.

Δὲν ὑπάρχει, ὀδελφέ μου, ἄλλο τι εὐχαριστότερον καὶ τερπνότερον εἰς ἐμὲ ἢ τὸ εύρίσκειν ἀνθρώπους ζητοῦντας ἀληθῶς τὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἔχοντας εὐθεῖαν καρδίαν, ἣν δὲ Κύριος ἐκζητεῖ παρὰ πάντων ἐκείνων οἵτινες θέλουσι νὰ εὔαρεστήσωσιν αὐτῷ. Μετὰ τῶν ἀνθρώπων τούτων λαλῶν καὶ συναναστρεφόμενος καὶ συζητῶν τὰ περὶ τῆς θασιλείας τοῦ Θεοῦ θεωρῶ ἐμαυτὸν εὐδαιμόνα καὶ μακάριον.

Μοὶ γράφεις ἐν τῇ ἐπιστολῇ σου καὶ σκέψεις τινὰς ἐπὶ τοῦ ἔαρος καὶ τῶν ἀνοιγομένων ἀνθέων καὶ δένδρων ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἐν τῇ ἐπιστολῇ σου ποιεῖς μελέτην τῆς φύσεως κατὰ τὴν νῦν ὥραν τοῦ ἔαρος, ἵνα ἔξεγείρῃς τὸ ἐν ἐμοὶ καθεῦδρον αἴσθημα καὶ παραμυθήσῃς τὴν ψυχήν μου, ἅμα δὲ καὶ ἵνα μᾶλλον μνημονεύω τῆς σῆς ἀγάπης. Καλὸν καὶ λίαν εὐχάριστον καὶ τὸ δῶρον τοῦτο, μάλιστα εἰς ἐκεῖνον δστις φιλοσοφεῖ ἐπ' αὐτοῦ καὶ διὰ τῶν ἐν τῇ φύσει μελετωμένων ἀνάγεται εἰς τὸ μεγαλεῖον καὶ εἰς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Διότι, καθὼς γνωρίζετε, πάντα τὰ ἐν τῷ αἰσθητῷ τούτῳ κόσμῳ ὅντα καὶ γινόμενα, εἶναι τύπος καὶ εἰκὼν τοῦ ἀοράτου κόσμου πρὸς τὸν δποῖον μετὰ δλίγον ἢ πολὺν καιρὸν θὰ ὑπάγωμεν. Ἡ ἐμὴ διάνοια ὅμως εἶναι λίαν περιωρισμένη καὶ στεῖρα καὶ δὲν δύναμαι νὰ ὠφεληθῶ ἐκ τῆς σπουδαίας ταύτης μελέτης ὅσον καὶ ὅπως πρέπει, διὰ τοῦτο εὕχου εἰς τὸν Κύριον δστις εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως νὰ διανοίξῃ ταύτην καὶ ἐπιλάμψῃ εἰς τὸ σκότος αὐτῆς δπως ἵδω καὶ κατανοήσω ἐκεῖνα τὰ δποῖα εὑφραίνουσι καὶ ὑψώνουσι τὴν ταπεινὴν καὶ ἐν τοῖς κάτω εὑρισκομένην ψυχήν μου.

Περὶ δὲ τῶν δύο ναυτῶν περὶ ὧν μοι λέγεις, δτὶ θὰ πορευθῶσιν εἰς Στροφάδες, ἔχάρην διότι θὰ γράψης πρὸς τὸν π. Ἡλίαν

καὶ ἵσως οὗτοι νὰ φέρωσι ἡμῖν καὶ ἐξ ἑκείνου ἐπιστολὰς
ἴνα μάθωμεν πῶς ἔχει· καὶ τοῦτο πρόνοια Κυρίου ἦτο νὰ
συναντηθῆς μετ' αὐτῶν. "Ελαθον ἐπιστολὴν καὶ ἐκ τοῦ εἰς
Κεφαλληνίαν ἀδελφοῦ ἡμῶν ἐξορίστου Μελχισεδὲκ Φρουδάκη
καὶ ἔχάρην λίαν, διότι κατὰ τὸν ἕσω ἄνθρωπον προάγεται καὶ
οἱ Κεφαλληνες κληρικοὶ τε καὶ λαϊκοὶ σφόδρα ἀγαπῶσι καὶ
σέβονται αὐτόν, καὶ τοῦτο γίνεται αὐτῷ καθὼς καὶ εἰς τὸν
ἐν Λευκάδι ιεροδιάκονον Νεῖλον, διότι ἐγνώριζαν τὰ φρονήμα-
τα ἡμῶν καὶ τὸν ὑπέρ τῆς ἀληθείας πόλεμον πρὶν ἥτις ἐξορισθῶ-
μεν ἐκ τῶν ἐφημερίδων ἡμῶν καὶ συγγραφμάτων καθὼς καὶ
νῦν λαμβάνουσιν αὐτὰ πολλοὶ μάλιστα εἰς τὴν Κεφαλληνίαν
ἐξ ἣς οὐδέποτε ἐξέλιπον πιστοὶ καὶ ἐνάρετοι διδάσκαλοι. Ἡ
μεγάλη δὲ ἄγνοια περὶ τῆς ἀληθείας τῶν πραγμάτων παρατη-
ρῶ ὅτι ὑπάρχει ἐνταῦθα, ἐν τῇ νήσῳ Κερκύρᾳ, καθὼς καὶ εἰς
Ζάκυνθον. 'Εξ Ἀθηνῶν δὲ μοὶ γράφουσιν ὅτι δοσμέραι οἱ ἄν-
θρωποι φωτίζονται καὶ ἡ ἀληθεία ἐξαπλούνται... 'Αλλ' ἡμεῖς
οὐδέποτε πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν ἐκ τούτων, δηλαδὴ τῶν ἀρ-
χόντων τοῦ κόσμου· πρέπει δὲ τὴν ἡμῶν ἡ πίστις καὶ ἡ ἐλπὶς
νὰ εἶναι εἰς τὸν Θεόν καὶ τότε εἴμεθα ἀσφαλεῖς καὶ στερεοί.
Ο δὲ Κύριος οὐδὲν ἄλλο θὰ ποιήσῃ ἥτις τὸ συμφέρον εἰς τὴν
Ἐκκλησίαν αὐτοῦ. Ἡμεῖς νῦν οὐδὲν ἄλλο πρέπει νὰ ποιῶ-
μεν ἥτις νὰ καθαρίζωμεν ἐκ πάσης πονηρᾶς κηλίδος τὸν ἕσω ἄν-
θρωπον καὶ νὰ προσελκύωμεν τὴν χάριν τοῦ Κυρίου εἰς τὰς
ψυχὰς ἡμῶν. Νὰ παρακαλοῦμεν δὲ καὶ τὸν Κύριον νὰ ἐπι-
σκεφθῇ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ διὰ ποιμένων καὶ διδασκάλων
ἀληθῶν.

Εἰπὲ ἐγκαρδίους ἀδελφικούς ἀσπασμούς μου τῷ κ... ἐπί-
στης λέγετε καὶ εἰς τὸν ἀξιοσέβαστον Πνευματικὸν ὑμῶν, τὸν
ὅποιον ἀν καὶ προσωπικῶς ἀγνοῶ, ἀγαπῶ ὅμως καὶ σέβομαι.

'Ασπάζονται ὑμᾶς οἱ ἐνταῦθα ἀδελφοί. 'Ασπάζομαι καγώ
ὑμᾶς ἀπὸ καρδίας καὶ διατελῶ εἰς τὴν ἀγάπην πάντων ὑμῶν
τῶν ἐν Κυρίῳ ἀδελφῶν.

Εὔσέβιος Ματθόπουλος 'Ιερομόναχος
ἐξόριστος.

Παλαιοκαστρίτισσα τῇ 16 Μαΐου 1879.

’Αγαπητέ μοι ἐν Χριστῷ ἀδελφὲ κ. Χ...

Τὴν ἀπὸ 9 ὑπερμεσοῦντος ἀδελφικήν μοι ἐπιστολήν σου ἀσμένως ἐκομισάμην, καθώς καὶ τὸ δῶρον, ὅπερ εἶναι ἔνδειξις μεγάλη τῆς πρὸς ἐμὲ συμπαθείας σου καὶ εἰλικρινούς ἀγάπης καὶ εὐχαριστῶ πολὺ τὴν ἀγαθὴν πρός με διάθεσίν σου. Δὲν ἐπεθύμουν δμως νὰ ἀνησυχῆτε καὶ νὰ ἐπιθεράπυνεσθε περὶ ἐμοῦ, καθόσον χάριτι τῆς ὑπερευλογημένης Θεοτόκου, ἡτις προστατεύει πάντας τοὺς Χριστιανούς καθώς καὶ ἐμὲ τὸν ἀχρείον αὐτῆς δούλον καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τῆς ὅποιας εὐρίσκομαι, δὲν στεροῦμαι τινός τῶν ἀναγκαίων εἰς τὸ φθαρτόν μου σῶμα. ’Αλλὰ καὶ ἀν στεροῦμαι τινός, ἡ χάρις αὐτῆς εἶναι ίκανή νὰ ἀναπληρώσῃ τὸ ἔλλείπον. ’Εμέ, ἀγαπητέ μοι ἐν Κυρίῳ ἀδελφέ, ἐκεῖνο ὅπερ ἔχαροποίησε καὶ χαροποιεῖ τὴν καρδίαν μου εἶναι ὅτι εἰς τὴν ὑμετέραν μονὴν ὑπάρχουσιν ἀνθρώποι οἵτινες ζητοῦσι καὶ ὑπερασπίζονται τὰ τοῦ Θεοῦ καὶ διακρίνουσι τὴν ἀλήθειαν τοῦ ψεύδους. ’Η μετὰ τοῦ ἐν Χριστῷ ἀδελφοῦ Ν. I. δλιγοχρόνιος δμιλίᾳ καὶ συναναστροφῇ, καθώς καὶ ἡ μετὰ τοῦ I. B. ὃν πρὸ δλίγων ἡμερῶν εἶδον ἐλθόντα ἐνταῦθα πρὸς ἀντάμωσίν μου καὶ ἡ ἔξ ἀμφοτέρων τούτων σύστασις τῶν χριστιανικῶν φρονημάτων σου καὶ τῆς χριστιανικῆς σου πολιτείας, ἔπεισάν με ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ἐν Κερκύρᾳ τρεῖς γνωστοὶ ἡμῖν ἀδελφοὶ Χριστιανοί. Εὔχομαι δὲ καὶ εἰς τὸν Κύριον ἵνα ἡ τριάς αὕτη ἡ τῷ Θεῷ ἀγαπητὴ πολλαπλασιασθῇ εἰς μυριάδας τρεῖς, γένοιτο! Τῷ ὅντι, ἀγαπητέ, δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν Χριστιανὸν ἄλλο τερπνότερον ἡ νὰ βλέπῃ παντοῦ ὃν ὑπάγῃ ἀνθρώπους εἰλικρινεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ ζητοῦντας, διότι τότε βλέπει καὶ ἔξ ἀντικειμένου ἐκείνα τὰ ὅποια αἰσθάνεται καὶ διακαῶς ἐπιθυμεῖ καὶ ἔξ ὑποκειμένου νὰ ἔχῃ. Καὶ ὅταν ὁ ἀριθμὸς τῶν τοιούτων ἀνθρώπων πληθυνθῇ καὶ ἐπεκταθῇ παντοῦ, τότε θασιλεύει δὲ Σωτὴρ καὶ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς καθάπερ καὶ ἐν οὐρανῷ, καθώς περὶ τούτου πάντοτε προσευχόμεθα εἰς τὸν Κύριον λέγοντες «Ἐλθέτω ἡ θασιλεία σου, γενηθήτω τὸ θέλημά σου ώς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς». Σήμερον δμως ἀδελφέ, ἐπειδὴ ἐπικρατεῖ μεγάλη ἀγνοια

τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖς ἀνθρώποις, πᾶσα ψυχὴ φιλόθεος λυπεῖται καὶ πενθεῖ ἀναλόγως τῆς ἀγάπης ἣν ἔχει πρὸς τὸν Θεόν· καὶ πρέπει νὰ λυπήται καὶ νὰ πενθῇ διότι ἡ λύπη αὕτη κινεῖ τὸν Θεόν εἰς εὐσπλαγχνίαν ὥστε νὰ ἐπιχύσῃ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐν τοῖς ἀνθρώποις καὶ νὰ διασκεδάσῃ τὴν ἄγνοιαν, ἥτις ἐπιπολάζει εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν πλείστων, καὶ τὴν ἀσέβειαν ἥτις κατέχει πάσας σχεδὸν τὰς ψυχὰς τῶν λεγομένων μεγάλων τῆς κοινωνίας καὶ πεπαιδευμένων, ἥτις (ἀσέβεια) κατ' ὀλίγον καὶ ἀνεπαισθήτως μεταδίδεται δι' αὐτῶν καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς χωρικούς, οἵτινες μέχρις ἐσχάτων ἔμεναν πιστοὶ εἰς πάσας τὰς σωτηριώδεις ἀληθείας τῆς πίστεως. Διὰ τοῦτο, ἀγαπητέ μοι, μὴ παύης προσευχόμενος εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Παναγίαν αὐτοῦ μητέρα, μάλιστα ἐν καιρῷ καθ' ὃν προσφέρεται ἡ θεία ἀναίμακτος θυσία, ἵνα ἀναδείξῃ ὁ Κύριος ποιμένας καὶ διδασκάλους δρθοτομοῦντας τὸν λόγον τῆς ἀληθείας... Δός καὶ μεγάλην προσοχὴν εἰς τὸν καθαρισμὸν τοῦ ἔσω ἀνθρώπου ἀπὸ παντὸς πάθους καὶ μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, διότι ἀδελφὲ χωρὶς τῆς τοιαύτης καθάρσεως οὐδεὶς κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον ὅψεται τὸν Κύριον. Ἐνθυμοῦ δὲ καὶ ἔμοῦ σὲ παρακαλῶ θερμῶς εἰς τὰς προσευχάς σου πρὸς τὸν Κύριον, ἵνα μοὶ δίδῃ χάριν καὶ δύναμιν.

ὅ ἔξοριστος ἐν Κυρίῳ ἀδελφὸς
Εὔσέβιος Ματθόπουλος Ἱερομόναχος.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελίς

Πρόλογος Β' ἐκδόσεως

7

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΚΑΙ Η ΚΑΘΙΕΡΩΣΙΣ ΤΟΥ

Τὰ πρῶτα ἔτη του	9
Ἡ φυσιογνωμία τοῦ Ἰγνατίου Λαμπροπούλου	11
Ἡ ἐπὶ τοῦ Εὐσεβίου ἐπίδρασις τοῦ Ἰγνατίου	16
Αἱ περαιτέρω σπουδαὶ τοῦ Εὐσεβίου	20

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ

Ἡ παρὰ τῷ Μακράκῃ διαιρονή καὶ ἡ μετ' αὐτοῦ συνεργασία	23
Οἱ ἀγώνι κατὰ τῶν Σιμωνιακῶν	25
Δίκαιοι, διωγμοί, ἐξορίαι	27
Ο πατήρ Εὐσέβιος ἐν τῇ ἐξορίᾳ	30
Ἡ συγέχεια τῆς ἐξορίας	33
Ο ἀπὸ τοῦ Μακράκη χωρισμὸς καὶ ἡ μετὰ τῆς Ἱ. Συγόδου συγδιαλλαγὴ	36
Τὰ κυριώτερα τμήματα τῆς δηλώσεως	41
Τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ	50

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Η ΕΦΕΞΗΣ ΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ

Αἱ ιεραποστολικαὶ περιοδεῖαι του (1884 - 1906)	53
Περιοδεῖαι καὶ κηρύγματα	55
	249

	Σελίς
‘Ο Τύπος διὰ τὰ κηρύγματα	55
Σταθερός εἰς τὴν πορείαν του	62
Τὸ περιεχόμενον τοῦ κηρύγματος	65
‘Η τελευταία περίοδος τῆς δράσεώς του (1907 - 1929)	69
‘Η διὰ συγγραμμάτων συμβολή του	73

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ

Τὸ τέλος καὶ αἱ χρίσεις	77
Σκιαγραφία τοῦ χαρακτῆρος του	80
Ἐγώπιον τοῦ ἀξιώματος	82
‘Ο συνετός ζῆλος του	85
‘Η ἀγάπη του	89
Γενικώτεροι χαρακτηρισμοί	92
Τελικαὶ ἀπόψεις	94
Αἱ περὶ αὐτοῦ χρίσεις τοῦ Τύπου	97

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΤΗΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΕΙΣ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΝ

‘Η μετάφρασις	104
Κρίσεις τοῦ Τύπου τοῦ ἐξωτερικοῦ	105
Κρίσεις ἀγγλικῶν περιοδικῶν	109
“Αλλαὶ χρίσεις	114

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

‘Απὸ τὴν ἴστορίαν τοῦ γεοελληνικοῦ χριστιανικοῦ κινήματος	123
Θυσία ζῶσα	135
“Ολα γιὰ τὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ	155

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

ΑΙ ΠΡΟΣΕΥΧΑΙ ΤΟΥ

Αι ἐκ τῆς ἔξορίας	159
1. Ἡ ἐπιμογὴ εἰς τὴν προσευχὴν	160
2. Αἴτησις καθαρότητος	161
3. Προσκύνησις τοῦ Προσκυνητοῦ	163
4. Προσκόλλησις εἰς τὸν Πλάστην	164
5. Ἡ θεία ἀντίληψις πρὸς δόξαν αὐτοῦ	165
6. Ἐπίκλησις τῆς ἐπειδάσεως τοῦ Θεοῦ	166
7. Ἡ ἀνάγκη τῆς γγώσεως τοῦ Θεοῦ	168
8. Ἡ ὑποταγὴ εἰς τὸν Θεόν	169
9. Ὁ ἀγαπήσας ἐν τελείᾳ ἀγάπη	171
10. Ἡ ἀποφυγὴ τῆς ἀποστασίας	172
11. Ἡ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ καύχησις	173

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

ΠΡΟΣΕΥΧΑΙ ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΣ

1. Ὁ θέλων γὰρ μορφωθῆναι κατὰ Χριστὸν πῶς γὰρ ἐργάζεται	175
2. Ὁ κατεχόμενος ὑπὸ τῆς μισητῆς τῷ Θεῷ φιλοδοξίας πῶς πρέπει γὰρ ἐργάζεται πρὸς ἔξαλειψιν αὐτῆς	171
3. Περὶ δουλείας καὶ ἐλευθερίας τῆς ψυχῆς	176
4. Ὁ Χριστός ἐστι τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν	177
5. Περὶ προσευχῆς	178
6. Περὶ θυμοῦ	179
7. Ἰησοῦν Χριστὸν κατέχοντες, τὰ πάντα κατέχοιεν	179
8. Χριστός ἐστιν ἡ ζωὴ ἡμῶν	180
9. Ὑπόδειγμα αὐτοσχεδίου προσευχῆς	181
10. Αἰτήσεις	190

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

ΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΤΟΥ

I. Ἐπιστολαὶ ἐξαιρουσαὶ τὴν ἀξίαν ὀρισμένων ἀρετῶν.

1. Περὶ ταπειγοφροσύνης	192
2. Περὶ ἀγνότητος	195
3. Περὶ συμπαθείας πρὸς τοὺς ἀμιαρτάγοντας	197
4. Περὶ τῆς κατὰ Θεὸν λύπης	200
5. Περὶ θλίψεων	201
6. Περὶ τοῦ ὅτι πρέπει γὰ στέργωμεν τὰ πράγματα ὅπως ὅ Θεὸς τὰ φέρει	204
7. Περὶ τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος	206
8. Συμβουλαὶ καὶ ὁδηγίαι εἰς ὁδηγὸν	207
9. Ἡ ἐξομολόγησις	209
10. Προσοχὴ	211

II. Ἐπιστολαὶ συμβουλῶν καὶ νονθεσιῶν.

11. Πῶς καθωδήγει τοὺς εἰσερχομένους εἰς τὴν πγευματικὴν ζωὴν	212
12. Πρὸς ἐπιθυμοῦσαν γὰ ἀκούῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ	218
13. Πρὸς τὴν αὐτὴν τονωτικὴν	221
14. Πῶς κατήρτιζε τὰς μετεχούσας εἰς θρησκευτικὰς συγκεντρώσεις	223
15. Πρὸς ἀσπασάμενον τὸν μοναχικὸν βίον	227
16. Πρὸς Θεολόγους	228

III. Ἐπιστολαὶ παρηγορίας πρὸς πενθοῦντας καὶ θλιβομένους.

Ἐπὶ τῷ θανάτῳ συζύγου καὶ πατρὸς	233
Τὸ πένθος καὶ τὸ καθῆκον	236
Ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀειμνήστου Διογυσίου Φαραζουλῆ	238
Δύο ἐπιστολαὶ του ἀπὸ τὴν ἐξορίαν	243

